

Ewaluacja jakości kształcenia w szkołach doktorskich – aspekty praktyczne

Toruń 2024

Wojciech Kiełbasiński
Anna Kola
Barbara Pietrzyk-Tobiasz

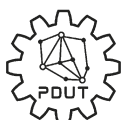
Ewaluacja jakości kształcenia
w szkołach doktorskich
- aspekty praktyczne

Monografia
powstała w ramach zadania publicznego współfinansowanego
ze środków otrzymanych w 2024 r. od Ministra Nauki
w ramach konkursu
„Organizowanie i animowanie działań na rzecz środowiska akademickiego”.

**Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego**

PARTNERZY WYDANIA PUBLIKACJI

POROZUMIENIE DOKTORANTÓW
UCZELNI TECHNICZNYCH

Ewaluacja jakości kształcenia w szkołach doktorskich – aspekty praktyczne

Toruń 2024

r.pr. Wojciech Kiełbasiński
dr Anna Kola

r.pr. Barbara Pietrzyk-Tobiasz

wydawca

© Copyright by

Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa • Stowarzyszenie Wyższej Użyteczności

„DOM ORGANIZATORA”

87-100 Toruń, ul. Czerwona Droga 8

tel. (+ 48 56) 622 38 07, 622 28 98

<http://www.tnoik.torun.pl>; e-mail wydawnictwo@tnoik.torun.pl

Unikatowy identyfikator wydawnictwa
TNOiK - „Dom Organizatora” w Toruniu
55800

Recenzenci

Dr hab. Krzysztof Koźmiński
prof. Uniwersytetu Warszawskiego

Dr hab. Piotr Rączka
prof. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika
w Toruniu

ISBN 978-83-67153-72-0 – printed version

ISBN 978-83-67153-75-1 – pdf on-line

Printed in Poland

Toruń

Wydanie I

Druk ukończono w 2024 r.

przygotowanie do druku

Projekt okładki

Piotr Kabaciński

Studio KROPKA dtp - Piotr Kabaciński

tel. kom. 602 303 814

e-mail: biuro@swk.com.pl

Wszystkie prawa zastrzeżone. Żadna część tej książki nie może być powielana ani rozpowszechniana za pomocą urządzeń elektronicznych, mechanicznych, kopiujących, nagrywających i innych, bez uprzedniego wyrażenia zgody przez wydawcę i autora.

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW	9
WSTĘP	11
1. WPROWADZENIE DO EWALUACJI JAKOŚCI KSZTAŁCENIA W SZKOLE DOKTORSKIEJ.	23
1.1. Uwagi ogólne	23
1.2. Podstawy prawne	26
1.3. Sposób przeprowadzania ewaluacji	28
1.4. Kryteria uwzględniane przy ewaluacji	33
1.5. Wytyczne do raportu samooceny	36
1.6. Przygotowania do pierwszej ewaluacji	41
1.7. Podsumowanie	45
2. ADEKWATNOŚĆ PROGRAMU KSZTAŁCENIA ORAZ INDYWIDUALNYCH PLANÓW BADAWCZYCH DO EFEKTÓW UCZENIA SIĘ DLA KWALIFIKACJI NA POZIOMIE 8 PRK ORAZ ICH REALIZACJA	47
2.1. Uwagi ogólne	47
2.2. Adekwatność efektów uczenia się określonych w programie kształ- ceni	56
2.3. Adekwatność aktywności naukowej lub artystycznej doktorantów i upowszechniania jej wyników, określonych w indywidualnych planach badawczych	65
2.4. Sposób realizacji programu kształcenia oraz indywidualnych planów badawczych.	85
2.5. Sposób realizacji interdyscyplinarności procesu kształcenia	100
2.6. Doskonalenie programu kształcenia.	111
2.7. Dobre praktyki.	116
2.8. Podsumowanie i rekomendacje	118

3. SPOSÓB WERYFIKACJI EFEKTÓW UCZENIA SIĘ DLA KWALIFIKACJI NA POZIOMIE 8 PRK	121
3.1. Uwagi ogólne	121
3.2. Dostępność i jednoznaczność zasad weryfikacji efektów uczenia się	125
3.3. Transparentność i rzetelność procesu weryfikacji efektów uczenia się	138
3.4. Doskonalenie sposobów weryfikacji efektów uczenia się.	144
3.5. Dobre praktyki.	147
3.6. Podsumowanie i rekomendacje	147
4. KWALIFIKACJE NAUCZYCIELI AKADEMICKICH LUB PRACOWNIKÓW NAUKOWYCH PROWADZĄCYCH KSZTAŁCENIE W SZKOLE DOKTORSKIEJ	149
4.1. Uwagi ogólne	149
4.2. Adekwatność dorobku naukowego lub artystycznego i zawodowe- go oraz aktywności naukowej lub artystycznej i zawodowej	150
4.3. Rozwój zawodowy nauczycieli akademickich.	152
4.4. Weryfikacja kwalifikacji	155
4.5. Dobre praktyki.	161
4.6. Podsumowanie i rekomendacje	162
5. JAKOŚĆ PROCESU REKRUTACJI	165
5.1. Uwagi ogólne	165
5.2. Jakość i dostępność informacji oraz aktów prawa wewnętrznego .	166
5.3. Dostępność, jednoznaczność i otwarty charakter zasad rekrutacji oraz terminowość ich publikacji.	168
5.4. Sposób przeprowadzania konkursu	170
5.5. Uwzględnianie potrzeb osób z niepełnosprawnościami.	172
5.6. Sposób weryfikacji predyspozycji kandydatów do prowadzenia działalności naukowej	175
5.7. Doskonalenie procesu rekrutacji.	176
5.8. Dobre praktyki.	177
5.9. Podsumowanie i rekomendacje	178
6. JAKOŚĆ OPIEKI NAUKOWEJ LUB ARTYSTYCZNEJ I WSPARCIA W PROWADZE- NIU DZIAŁALNOŚCI NAUKOWEJ.....	181
6.1. Uwagi ogólne	181
6.2. Sposób i kryteria wyznaczania oraz zmiany promotora, promotó- rów lub promotora pomocniczego.	185

6.3. Sposoby zapewniania doktorantom wysokiej jakości współpracy z promotorem, promotorami lub promotorem pomocniczym	195
6.4. Sposoby zapewniania doktorantom prawidłowych warunków oraz wsparcia w realizacji programu kształcenia i indywidualnych planów badawczych, a także w przygotowywaniu rozpraw doktorskich . .	202
6.5. Stopień włączenia wybitnych specjalistów zatrudnionych poza podmiotem w działania służące wsparciu doktorantów w prowadzeniu działalności naukowej.	208
6.6. Rzetelność weryfikacji i oceny pracy promotorów oraz promotorów pomocniczych a także doskonalenie ich pracy	213
6.7. Dobre praktyki	219
6.8. Podsumowanie i rekomendacje	220
7. RZETELNOŚĆ PRZEPROWADZANIA OCENY ŚRÓDOKRESOWEJ	223
7.1. Uwagi ogólne	223
7.2. Dobór kryteriów i obiektywne zasady przeprowadzania oceny oraz dostępność i jednoznaczność tych kryteriów i zasad	226
7.3. Skład i kompetencje komisji przeprowadzającej ocenę	232
7.4. Terminowość i sposób przeprowadzania oceny.	237
7.5. Doskonalenie procesu przeprowadzania oceny	247
7.6. Dobre praktyki	248
7.7. Podsumowanie i rekomendacje	249
8. UMIĘDZYNARODOWIENIE	251
8.1. Uwagi ogólne	251
8.2. Stopień umiędzynarodowienia kadry	256
8.3. Stopień umiędzynarodowienia procesu kształcenia w szkole doktorskiej i działalności naukowej doktorantów.	263
8.4. Uwzględnianie potrzeb doktorantów będących cudzoziemcami . .	273
8.5. Zwiększanie rozpoznawalności szkoły doktorskiej za granicą. . . .	277
8.6. Dobre praktyki	279
8.7. Podsumowanie i rekomendacje	280
9. SKUTECZNOŚĆ KSZTAŁCENIA DOKTORANTÓW	285
9.1. Uwagi ogólne	285
9.2. Terminowość kończenia kształcenia w szkole doktorskiej	286

Ewaluacja jakości kształcenia w szkołach doktorskich – aspekty praktyczne

9.3. Udział procentowy osób, które uzyskały stopień doktora po ukończeniu kształcenia w szkole doktorskiej, w ogólnej liczbie doktorantów, którzy ukończyli kształcenie w szkole doktorskiej.	293
9.4. Poziom osiągnięć naukowych lub artystycznych doktorantów . . .	294
9.5. Dokonywanie oceny jakości kształcenia w szkole doktorskiej przez doktorantów	296
9.6. Sposób wykorzystywania wyników monitoringu karier zawodowych	303
9.7. Dobre praktyki	305
9.8. Podsumowanie i rekomendacje	305
ZAKOŃCZENIE	307
LITERATURA	311
Akty prawne	311
Orzeczenia	317
Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego	317
Orzeczenia Naczelnego Sądu Administracyjnego.	317
Orzeczenia wojewódzkich sądów administracyjnych	317
Literatura przedmiotu	318
Inne	323

WYKAZ SKRÓTÓW

■ Akty prawne

- Konstytucja RP** – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).
- KP** – Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1465 z późn. zm.).
- KPA** – Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 572).
- KPK** – Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 37 z późn. zm.).
- PANU** – Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Polskiej Akademii Nauk (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1796).
- PPSA** – Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 935).
- PrAut** – Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2509).
- Ustawa o ZSK** – Ustawa z dnia 2grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 226 z późn. zm.).
- PSWiN** – Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 742 z późn. zm.).
- EwaluacjaR** – rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 27 września 2021 r. w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej (Dz. U. poz. 1847).

■ Podmioty

- KEN** – Komisja Ewaluacji Nauki
- KRD** – Krajowa Reprezentacja Doktorantów

- NAWA** – Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej
- NCN** – Narodowe Centrum Nauki
- NCBiR** – Narodowe Centrum Badań i Rozwoju
- OECD** – Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju
- ONZ** – Organizacja Narodów Zjednoczonych
- OPI** – Ośrodek Przetwarzania Informacji
- ORE** – Ośrodek Rozwoju Edukacji
- PAN** – Polska Akademia Nauk
- TK** – Trybunał Konstytucyjny

■ **Inne**

- art.** – artykuł
- BIP** – Biuletyn Informacji Publicznej
- Dz. U.** – Dziennik Ustaw
- ECTS** – Europejski System Transferu Punktów
- EHEA** – European Higher Education Area
- ERK** – Europejska Rama Kwalifikacji
- IPB** – indywidualny plan badawczy
- Legalis** – System Informacji Prawnej LEGALIS wydawany przez Wydawnictwo C.H. Beck
- LEX** – System Informacji Prawnej LEX wydawany przez Wolters Kluwer Polska
- POL-on** – Zintegrowany System Informacji o Szkolnictwie Wyższym i Nauce POL-on
- PRK** – Polska Rama Kwalifikacji
- r.** – rok
- ust.** – ustęp
- WCAG** – Web Content Accessibility Guidelines
- ZSK** – Zintegrowany System Kwalifikacji

WSTĘP

Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce wprowadziła zasadnicze zmiany w modelu kształcenia doktorantów¹. Swoistym *novum* było utworzenie szkół doktorskich, które stopniowo całkowicie zastąpią studia doktoranckie prowadzone jeszcze do 31 grudnia 2024 r.². Pierwsze szkoły doktorskie rozpoczęły swoją działalność 1 października 2019 r. Pięcioletnie doświadczenie związane z kształceniem doktorantów w szkołach doktorskich pozwala na dokonanie podsumowania oraz analizy w przedmiocie przygotowania szkół doktorskich do kształcenia doktorantów, mających stanowić w przyszłości rezerwuar kadr naukowych Polski. Narzędziem tej weryfikacji ma stać się cyklicznie przeprowadzana ewaluacja szkół doktorskich.

Niniejsza publikacja powstała w ramach zadania publicznego „Kształcenie doktorantów bez tajemnic – czas na ewaluację!”, które współfinansowane jest ze środków otrzymanych w 2024 r. od Ministra Nauki w ramach konkursu „Organizowanie i animowanie działań na rzecz środowiska akademickiego”. Publikacja stanowi pierwsze kompleksowe opracowanie na temat ewaluacji jakości kształcenia w szkołach doktorskich. Podstawą jej sporządzenia były przeprowadzone analizy 50 wybranych regulaminów oraz programów kształcenia szkół doktorskich działających w Polsce.

-
- 1 Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 742 z późn. zm.).
 - 2 Stosownie do art. 279 ust. 1 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. poz. 1669 z późn. zm) – studia doktoranckie rozpoczęte przed rokiem akademickim 2019/2020 prowadzi się na zasadach dotychczasowych, jednak nie dłużej niż do dnia 31 grudnia 2024 r. Termin ten został wydłużony o 1 rok, gdyż pierwotnie studia doktoranckie miały być prowadzone do 31 grudnia 2023 r.

Poza przeprowadzonymi badaniami, rozważania podjęte w niniejszej monografii zostały oparte na obowiązujących aktach prawnych odnoszących się do podejmowanej tematyki oraz wzbogacone o aktualny dorobek piśmiennictwa i judykatury w tym zakresie.

Badania w ramach projektu skupiały się na weryfikacji 8 kryteriów wskazanych w art. 261 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, tj. adekwatności programu kształcenia oraz indywidualnych planów badawczych do efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK oraz ich realizacji; sposobu weryfikacji efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK; kwalifikacji nauczycieli akademickich lub pracowników naukowych prowadzących kształcenie w szkole doktorskiej; jakości procesu rekrutacji; jakości opieki naukowej lub artystycznej i wsparcia w prowadzeniu działalności naukowej; rzetelności przeprowadzania oceny śródkresowej; umiędzynarodowienia; skuteczności kształcenia doktorantów. Na podstawie wyżej wymienionych kryteriów sformułowano 26 odnoszących się do nich pytań badawczych:

W odniesieniu do adekwatności programu kształcenia oraz indywidualnych planów badawczych do efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK oraz ich realizacji są to pytania:

- 1) W jaki sposób zaprojektowane oraz realizowane są efekty uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK w ramach kształcenia w szkołach doktorskich?
- 2) W jaki sposób w szkołach doktorskich zaplanowano i realizuje się działania na rzecz aktywności naukowej lub artystycznej doktorantów i upowszechniania jej wyników, określonych w indywidualnych planach badawczych?
- 3) W jaki sposób realizowana jest interdyscyplinarność w Szkołach Doktorskich?

W odniesieniu do sposobu weryfikacji efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK zadano pytanie o to:

- 1) Jak w szkołach doktorskich projektowane, realizowane i doskonalone są sposoby i zasady weryfikacji efektów uczenia się?

W odniesieniu do kwalifikacji nauczycieli akademickich lub pracowników naukowych prowadzących kształcenie w szkole doktorskiej istotne były odpowiedzi na pytania:

- 1) Czy regulamin szkoły doktorskiej przewiduje prawo doktoranta do oceny nauczycieli akademickich lub pracowników naukowych prowadzących kształcenie w szkole doktorskiej?
- 2) Czy regulamin przewiduje opiniowanie przez organ szkoły doktorskiej kwalifikacje nauczycieli akademickich lub pracowników naukowych prowadzących kształcenie w szkole doktorskiej?

W zakresie **jakości procesu rekrutacji** sformułowano pytania:

- 1) Czy w regulaminie znajdują się przepisy dotyczące procesu rekrutacji?
- 2) Czy regulamin zawiera odesłanie do uchwały senatu albo rady naukowej w sprawie zasad i trybu rekrutacji do szkoły doktorskiej?
- 3) Czy regulamin określa kompetencje organu szkoły doktorskiej do prowadzenia procesu rekrutacji?
- 4) Jaki organ szkoły doktorskiej odpowiedzialny jest za prowadzenie procesu rekrutacji?

Jakość opieki naukowej lub artystycznej i wsparcie w prowadzeniu działalności naukowej podlegała badaniu na podstawie następujących pytań:

- 1) W jaki sposób uregulowano sposób wyznaczania promotora/promotorów/promotora pomocniczego?
- 2) Czy regulamin przewiduje sposób rozwiązywania sytuacji konfliktowych na linii doktorant-promotor?
- 3) Czy regulamin przewiduje jakieś szczególne formy wsparcia dla doktorantów z niepełnosprawnościami i doktorantom będącym rodzicami w zakresie realizacji programu kształcenia/IPB lub dostępu do infrastruktury?
- 4) Czy regulamin przewiduje jakieś ograniczenia odnośnie do wyboru osoby na funkcję promotora?
- 5) Czy regulaminie jest przewidziana procedura oceny pracy promotorów?
- 6) Czy regulamin przewiduje możliwość organizowania działań w celu doskonalenia pracy promotorów?
- 7) Czy i jak regulamin reguluje kwestię zmiany promotora?
- 8) Czy regulamin przewiduje rozwiązania w celu zapewnienia ciągłości sprawowania opieki promotorskiej? (np. w razie choroby promotora)?

W odniesieniu do **rzetelności przeprowadzania oceny śródkresowej** istotne są odpowiedzi na następujące pytania:

- 1) Czy regulamin określa termin przeprowadzenia oceny śródkresowej zgodnie z przepisami ustawy prawo o szkolnictwie wyższym i nauce?
- 2) Czy ocenie śródkresowej podlega tylko realizacja indywidualnego planu badawczego?
- 3) Czy regulamin określa sposób przeprowadzenia oceny śródkresowej?
- 4) Czy regulamin przewiduje możliwość wniesienia środków odwoławczych od wyniku oceny śródkresowej?
- 5) Czy w ocenie śródkresowej może uczestniczyć obserwator wskazany przez samorząd doktorantów?
- 6) Czy regulamin zawiera szczegółowe postanowienia dotyczące składu komisji ds. oceny śródkresowej?

W odniesieniu do **umiędzynarodowienia** jest to pytanie:

- 1) W jaki sposób projektowany, realizowany i doskonalony jest proces umiędzynarodowienia Szkół Doktorskich?

Natomiast w zakresie **skuteczności kształcenia doktorantów** warto odpowiedzieć na pytanie:

- 1) Czy i jakie regulamin przewiduje sposoby oceny jakości kształcenia w szkole doktorskiej przez doktorantów?

Do każdego z pytań każdy z badaczy przygotował własne zestawienia danych, będących odpowiedziami na dodatkowe pytania szczegółowe właściwe dla każdego z pytań³.

Badania prowadzone były w paradygmacie badań jakościowych, uzupełniane strategiami ilościowymi, stosując strategię triangulacji metod⁴. Stosowaną metodą badań była analiza dokumentów urzędowych,

3 W dokumentacji projektowej znajdują się szczegółowo wypełnione formularze dla wszystkich 50 szkół doktorskich.

4 M. Hammersley wymienia trzy sposoby łączenia badań jakościowych i ilościowych: triangulację, będącą wzajemną kontrolą wyników, a mniejszym stopniu – „wzajemnym poszerzaniem potencjałów poznawczych”; facylitację, polegającą na wspieraniu drugiego podejścia w celu dostarczeniu „hipotez i inspiracji, które mogą być wykorzystane po drugiej stronie” oraz łączenie tych strategii jako uzupełniających się nawzajem (1996, s. 167–168, cyt. za: U. Flick, *Projektowanie badania jakościowego*, przeł. P. Tomanek, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012, s. 31–32).

desk research, czyli metoda pozyskiwania informacji, polegająca na analizie dostępnych już źródeł wtórnych, zamiast zbierania nowych, pierwotnych danych. Jest to metoda, w której badacz korzysta z istniejących raportów, analiz, statystyk, publikacji naukowych, artykułów, materiałów online i innych dostępnych zasobów, aby odpowiedzieć na konkretne pytania badawcze lub zdobyć wiedzę na dany temat. Badając, korzysta się z oficjalnych dokumentów generowanych przez instytucje publiczne, rządowe, administracyjne lub inne podmioty prawne. Tego rodzaju badania pozwalają na pozyskanie informacji na temat m.in. funkcjonowania administracji, polityki, gospodarki, społecznych zjawisk oraz zmian w przepisach prawa. Ich wykorzystanie jest zaś szerokie, bowiem wnioski z badań *desk research*, bazujące na dokumentach urzędowych, pozwalają tworzyć i doskonalić polityki publiczne w wielu zakresach życia społecznego – zdrowia, porządku publicznego, edukacji czy polityki naukowej państwa.

W kontekście zadań badawczych i celów badania, Silverman zwraca uwagę na funkcjonowanie różnych ról badawczych – wynikających z celu i uwarunkowań projektu badawczego: uczonego, doradcy państwowego i stronnika⁵. Autorzy niniejszych badań przyjmują każdą z nich, kierując się przy tym naczelną wartością, jaką jest rzetelność badań oraz uczciwość badawcza. Zasady te zostały zastosowane na każdym z etapów realizacji badania, tj. stawiania pytań badawczych, wyboru odpowiednich dokumentów, dostępu do dokumentów, krytycznej analizy źródeł, analizy treści oraz wyciągania wniosków i formułowania twierdzeń.

Do analiz wybrano 50 szkół doktorskich. Wg stanu na dzień 5 sierpnia 2024 i danych w systemie RADON⁶ w Polsce funkcjonują 163 szkoły doktorskie, w tym w 6 z nich zaprzestano kształcenia. Jedną z nich to Szkoła Doktorska Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, którą włączono w skład

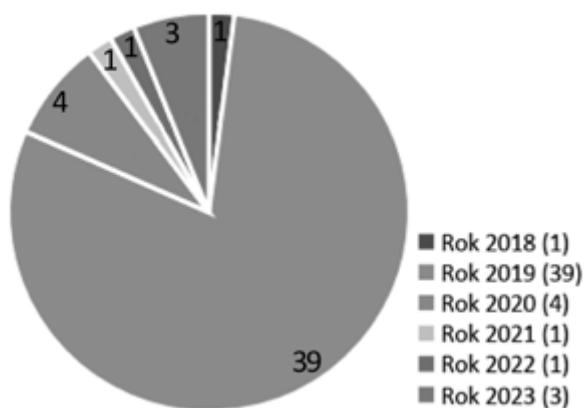
5 D. Silverman, *Interpretacja danych jakościowych*, przeł. M. Głowacka-Grajper, J. Ostrowska, wprowadzenie K. T. Konecki, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008, s. 283–289. W przypadku roli uczonego nacisk kładziony jest na wytwarzanie wiedzy jako dobra samego w sobie, która jest chroniona sumieniem uczonego. Rola doradcy państwowego skupia się na inżynierii społecznej lub zadaniu „oświecania decydentów”, natomiast stronnik wytwarza wiedzę naukową będącą wsparciem dla teorii i praktyki społecznej.

6 *Szkoły doktorskie*, <https://radon.nauka.gov.pl/dane/szkoły-doktorskie?pageNumber=1&statusCode=1&disciplineCode=DS010101N&pageSize=10&fieldName=name&sortOrder=ASC> (dostęp: 05.08.2024 r.)

Federacji Naukowej WSB-DSW Merito. Kolejnych 5 szkół stanowiły przypisane do obszarów naukowych pięć szczegółowych szkół doktorskich (Szkoła Doktorska nr 1, 2, 3, 4 i 5 Politechniki Warszawskiej). Wszystkie pozostałe 157 szkół wg RADON-u prowadzą aktualnie kształcenie doktorantów.

Wybór szkół doktorskich uwarunkowany był różnymi czynnikami i kryteriami⁷. Jednym z nich był czas utworzenia szkoły. Najwięcej z nich – 39 szkół powstało w 2019 roku, a zatem w roku następnym po wejściu w życie nowej ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, która wprowadziła do polskiego systemu kształcenia tę właśnie formę edukacji doktorantów (wcześniej kształconych w ramach studiów doktoranckich). Pierwszą szkołą doktorską, której dokumenty były analizowane, jest powstała w 2018 roku Międzynarodowa Środowiskowa Szkoła Doktorska przy Centrum Studiów Polarnych na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach, przy czym data rozpoczęcia kształcenia to 1 października 2019 roku.

Rok powstania szkoły doktorskiej

Wykres 1. Rok powstania szkoły doktorskiej [źródło: opracowanie własne].

Wybierając szkoły doktorskie starano się różnicować je zarówno przestrzennie (chodzi o województwo, ale i miasto, w którym podmiot prowadzący szkołę ma siedzibę), jak też dyscyplinowo, biorąc pod uwagę

⁷ Dobór próby był celowy.

potencjał naukowy każdej ze szkół. Do próby badawczej zakwalifikowano zatem⁸:

- 3 szkoły doktorskie z województwa dolnośląskiego (Szkola Doktorska Akademii Wychowania Fizycznego im. Polskich Olimpijczyków we Wrocławiu; Szkoła Doktorska Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Szkoła Doktorska na Uniwersytecie Ekonomicznym we Wrocławiu);
- 2 szkoły doktorskie z województwa kujawsko-pomorskiego (Szkola Doktorska Akademii Muzycznej im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy oraz Academia Copernicana Interdisciplinary Doctoral School na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu);
- 3 szkoły doktorskie z województwa lubelskiego (Szkola Doktorska w Politechnice Lubelskiej, Szkoła Doktorska Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Szkoła Doktorska Nauk Ścisłych i Przyrodniczych Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie);
- 2 szkoły doktorskie z województwa lubuskiego (Szkola Doktorska Akademii im. Jakuba z Paradyża oraz Szkoła Doktorska Nauk Humanistycznych i Społecznych na Uniwersytecie Zielonogórskim);
- 3 szkoły doktorskie z województwa łódzkiego (Interdyscyplinarna Szkoła Doktorska Politechniki Łódzkiej; Międzynarodowa Szkoła Doktorska Uniwersytetu Medycznego w Łodzi i Szkoła Doktorska Państwowej Wyższej Szkoły Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej im. Leona Schillera w Łodzi);
- 5 szkół doktorskich z województwa małopolskiego (Krakowska Interdyscyplinarna Szkoła Doktorska Instytutu Fizyki Jądrowej im. Henryka Niewodniczańskiego Polskiej Akademii Nauk; Szkoła Doktorska Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie; Szkoła Doktorska Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie; Szkoła Doktorska na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie; Szkoła Doktorska Nauk Medycznych i Nauk o Zdrowiu na Uniwersytecie Jagiellońskim);
- 15 szkół doktorskich z województwa mazowieckiego (Międzydziedzinowa Szkoła Doktorska na Uniwersytecie Warszawskim; Szkoła

8 Należy podkreślić, że lista szkół doktorskich w próbie badawczej nie jest tożsama z listą 15 szkół doktorskich wybranych przez KEN do ewaluacji na początku roku akademickiego 2024/2025.

Doktorska Uniwersytetu SWPS; Szkoła Doktorska Narodowego Centrum Badań Jądrowych; Szkoła Doktorska Akademii Finansów i Biznesu Vistula; Szkoła Doktorska Akademii Mazowieckiej w Płocku; Szkoła Doktorska Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; Szkoła Doktorska w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie; Szkoła Doktorska ICT and Design w Polsko-Japońskiej Akademii Technik Komputerowych; Szkoła Nauk Społecznych Instytutu Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk; Szkoła Doktorska Politechniki Warszawskiej; Szkoła Doktorska Medycyny Translacyjnej w Centrum Medycznym Kształcenia Podyplomowego w Warszawie; Szkoła Doktorska Wojskowej Akademii Technicznej imienia Jarosława Dąbrowskiego w Warszawie; Szkoła Doktorska Uniwersytetu w Siedlcach; Szkoła Doktorska SGGW w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie; Szkoła Doktorska Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie)⁹;

- 1 szkoła doktorska z województwa opolskiego (Szkoła Doktorska Uniwersytetu Opolskiego);
- 2 szkoły doktorskie z województwa podkarpackiego (Szkoła Doktorska w Uniwersytecie Rzeszowskim oraz Szkoła Doktorska Politechniki Rzeszowskiej im. Ignacego Łukasiewicza);
- 1 szkoła doktorska z województwa podlaskiego (Szkoła Doktorska Nauk Humanistycznych na Uniwersytecie w Białymstoku);
- 4 szkoły doktorskie z województwa pomorskiego (Pierwsza Szkoła Doktorska Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego, Szkoła doktorska Akademii Sztuk Pięknych w Gdańsku; Szkoła Doktorska Federacji Akademii Wojskowych; Szkoła Doktorska Wdrożeniowa Politechniki Gdańskiej);
- 4 szkoły doktorskie z województwa śląskiego (Interdyscyplinarna Szkoła Doktorska na Uniwersytecie Bielsko-Bialskim; Międzynarodowa

9 Wydawać się może, że ma miejsce swoista nadreprezentacja szkół z województwa mazowieckiego, jednak profile szkół i ich siedzib są bardzo zróżnicowane, dzięki czemu badacze mieli możliwość uzyskania wielości danych w zakresie kształcenia doktorantów. W raporcie zawierającym dane dotyczące warunków uprawiania nauki w Polsce zapisano także: „41% instytucji naukowych zlokalizowanych jest na Mazowszu, co świadczy o dużym potencjale naukowym tego województwa” (*Nauka w Polsce 2023*, Ośrodek Przetwarzania Informacji, Warszawa 2023, s. 16, <https://radon.nauka.gov.pl/analizy/nauka-w-Polsce-2023> (dostęp: 30.09.2024 r.).

Środowiskowa Szkoła Doktorska przy Centrum Studiów Polarnych na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach; Szkoła Doktorska Uniwersytetu Jana Długosza w Częstochowie; Wspólna Szkoła Doktorska na Politechnice Śląskiej);

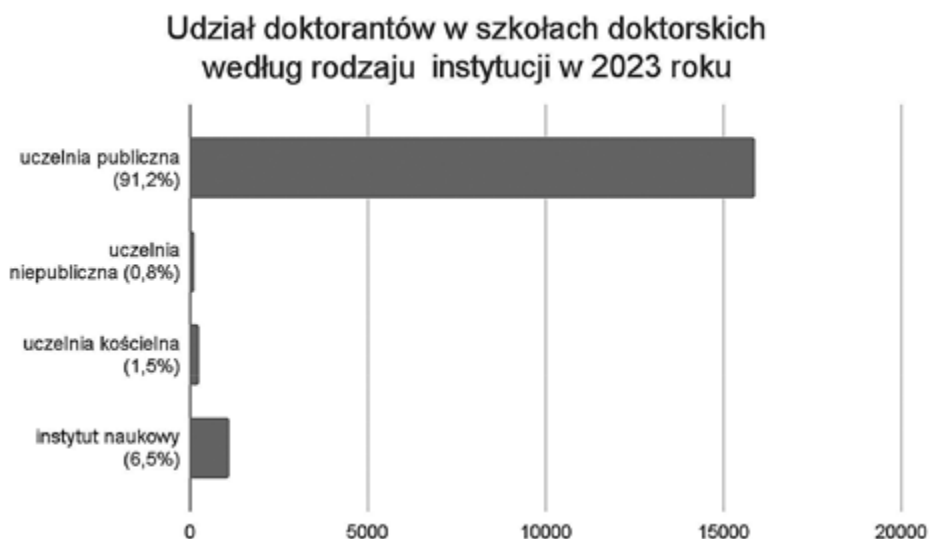
- 1 szkoła doktorska z województwa świętokrzyskiego (Szkoła Doktorska Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach);
- 1 szkoła doktorska z województwa warmińsko-mazurskiego (Interdyscyplinarna Szkoła Doktorska Nauk Rolniczych Instytutu Rozrodu Zwierząt i Badań Żywności Polskiej Akademii Nauk);
- 1 szkoła doktorska z województwa wielkopolskiego (Szkoła Doktorska Nauk Humanistycznych na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu);
- 2 szkoły doktorskie z województwa zachodniopomorskiego (Szkoła Doktorska w Zachodniopomorskim Uniwersytecie Technologicznym w Szczecinie i Szkoła Doktorska Akademii Pomorskiej w Słupsku na Uniwersytecie Pomorskim w Słupsku).

Wśród wymienionych szkół jedynie 3 są prowadzone przez podmioty niepubliczne – Szkoła Doktorska Uniwersytetu SWPS, Szkoła Doktorska Akademii Finansów i Biznesu Vistula oraz Szkoła Doktorska ICT and Design w Polsko-Japońskiej Akademii Technik Komputerowych. Wszystkie uczelnie prowadzące wybrane szkoły mają status uczelni akademickich, a ponadto w próbie badawczej znalazły się szkoły doktorskie funkcjonujące w ramach wszystkich uczelni realizujących projekt Inicjatywa Doskonałości Uczelnia Badawcza (Uniwersytet Warszawski, Politechnika Gdańska, Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica w Krakowie, Politechnika Warszawska, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Jagielloński, Gdański Uniwersytet Medyczny, Politechnika Śląska, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytet Wrocławski).

W próbie badawczej są też 3 szkoły prowadzone przez uczelnie kościelne, tj. Szkoła Doktorska Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego im. Jana Pawła II, Szkoła Doktorska na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie oraz Szkoła Doktorska Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie.

Wybór podmiotu prowadzącego szkołę doktorską uzasadniony był także liczbą rzeczywistą doktorantów i proporcjami uczestnictwa doktorantów w konkretnych typach instytucji prowadzących szkołę. W szkołach

doktorskich prowadzonych przez uczelnie publiczne w roku 2022 kształciło się 13 972 doktorantów, w uczelniach niepublicznych – 134 doktorantów, w uczelniach kościelnych – 213 doktorantów, a w instytutach naukowych – 978 doktorantów¹⁰. W 2023 roku natomiast liczba doktorantów wzrosła – w uczelniach publicznych kształciło się 15 870 doktorantów, w uczelniach kościelnych – 263 doktorantów, w uczelniach niepublicznych – 136 doktorantów, w instytutach naukowych – 1 134 doktorantów¹¹.

Wykres 2. Udział doktorantów w szkołach doktorskich według rodzaju instytucji w 2023 roku [źródło: https://radon.nauka.gov.pl/raporty/doktoranci_szkoly_doktorskie_2023, dostęp: 30.09.2024 r.].

Szeroka reprezentacja różnych typów szkół doktorskich została po-dyktowana dodatkowo kryterium dyscyplin naukowych, w których doktoranci mogą uzyskać awans naukowy. W grupie wybranych szkół obecne są wszystkie dyscypliny nauki, przy czym są w niej zarówno szkoły kształcące w jednej tylko dyscyplinie (zwykle są to szkoły artystyczne, np. Szkoła Doktorska Akademii Muzycznej im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy,

10 Dane pochodzą z raportu dostępnego na stronie internetowej systemu RADon - https://radon.nauka.gov.pl/raporty/doktoranci_szkoly_doktorskie_2023 (dostęp: 30.09.2024 r.).

11 Ibidem.

która reprezentuje dyscyplinę sztuki muzyczne) oraz takie, które umożliwiają przygotowanie pracy doktorskiej w wielu dyscyplinach (m.in. Międzydziedzinowa Szkoła Doktorska UW i jej dyscypliny: archeologia, filozofia, historia, językoznawstwo, literaturoznawstwo, nauki o kulturze i religii, nauki o sztuce, ekonomia i finanse, geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna, nauki o bezpieczeństwie, nauki o komunikacji społecznej i mediach, nauki o polityce i administracji, nauki o zarządzaniu i jakości, nauki prawne, nauki socjologiczne, pedagogika, psychologia, informatyka, matematyka, nauki biologiczne, nauki chemiczne, nauki fizyczne, nauki o Ziemi i środowisku, astronomia). Nie można sformułować jednoczesnego założenia, że dyscypliny przynależą do jednej dziedziny nauki lub szkoły umożliwiają zdobycie stopnia doktora w wybranej grupie dziedzin i dyscyplin (tj. Szkoła Doktorska Nauk Humanistycznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, kształcąca w dyscyplinach: archeologia, filozofia, historia, nauki o kulturze i religii, nauki o sztuce, nauki teologiczne), ponieważ zdarzają się szkoły, które reprezentują merytorycznie różne i dalekie od siebie dyscypliny (np. Szkoła Doktorska Akademii Pomorskiej w Słupsku na Uniwersytecie Pomorskim w Słupsku i jej dyscypliny: historia, literaturoznawstwo, nauki o bezpieczeństwie, nauki biologiczne).

Ważnym kryterium doboru szkoły do próby była dostępność dokumentacji szkoły, regulującej jej działanie. Zgodnie z art. 358 ust. 2 pkt 2 i 3 PSWiN, w Biuletynie Informacji Publicznej powinny znaleźć się akty wewnętrzne takie jak: regulamin szkoły doktorskiej oraz program kształcenia. Wybrane zostały zatem szkoły, których akty były dostępne zgodnie z tymi zasadami. Skorzystano tutaj z najnowszych wersji cytowanych dokumentów – regulaminów szkół doktorskich oraz programów kształcenia. Każdy z tych dokumentów został przeczytany i przeanalizowany z wykorzystaniem kategorii odnoszących się do problemu badawczego i odpowiednich do niego pytań. Dokonano analizy treści, w tym identyfikacji kluczowych tematów, wątków, powtarzających się motywów oraz analizy porównawczej, dzięki porównaniu różnych dokumentów. Miała też miejsce analiza językowa zapisów poszczególnych aktów prawnych, ale też nowotworów językowych – zarówno dla języka prawnego, jak i języka naukowego, a także użycia specyficznych pojęć. Ważne jest, aby pamiętać, że dokumenty urzędowe często odzwierciedlają oficjalną narrację, która może

różnić się od realiów społecznych lub praktycznych. Zjawisko to podkreśla Tim Rapley, pisząc, że „Badanie tekstu często polega w takiej samej mierze na koncentrowaniu uwagi na tym, co ten tekst «mówi» – w jaki sposób konstruowane są w jego ramach pewne argumenty, idee czy pojęcia – jak i na tym, co nie zostało w nim powiedziane – na przemilczeniach, brakach lub opuszczeniach”¹². Jednakże analiza tych „niewypowiedzianych” faktów nie jest celem tej publikacji, choć może kolejnych, w których cele i problemy badawcze zostaną określone w sposób odmienny, kładąc nacisk właśnie na ukryte treści i znaczenia.

W niniejszej publikacji zawarliśmy wybrane dobre praktyki, podsumowania odnoszące się do konkretnych kryteriów oraz rekomendacje działań, które mogą zostać wdrożone w szkołach doktorskich. Jesteśmy przekonani, że monografia pozwoli lepiej przygotować się do ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej a ponadto przyczyni się do realizacji celu nadrzędnego – prowadzenia wysokiej jakości kształcenia doktorantów oraz realizacji prac badawczych na najwyższym poziomie. Warto jednak zaznaczyć, że są to poglądy autorów, których eksperci dokonujący ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej mogą nie podzielać. Liczymy jednak, że niniejsza monografia przyczyni się do budowania spójnej optyki na to, czym powinna być jakość kształcenia w szkołach doktorskich.

W publikacji uwzględniono stan prawny aktualny na dzień 30 września 2024 r.

r.pr. *Wojciech Kiełbasiński*

dr *Anna Kola*

r.pr. *Barbara Pietrzyk-Tobiasz*

12 T. Rapley, *Analiza konwersacji, dyskursu i dokumentów*, przeł. A. Gašior-Niemiec, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010, s. 213.

1. WPROWADZENIE DO EWALUACJI JAKOŚCI KSZTAŁCENIA W SZKOLE DOKTORSKIEJ

1.1. Uwagi ogólne

Obecnie, zgodnie z art. 198 ust. 1 PSWiN – kształcenie doktorantów przygotowuje do uzyskania stopnia doktora i odbywa się w szkole doktorskiej. Uchwalona w 2018 r. ustawa w sposób zasadniczy zmieniła model kształcenia doktorantów, który w celu zagwarantowania wysokiej jakości ma być poddawane ewaluacji (art. 259–264 PSWiN). Wśród istotnych zmian, jakie wprowadziła PSWiN wskazać można na powiązanie uprawnień do prowadzenia szkoły doktorskiej z kategorią naukową, wprowadzenie powszechnego systemu stypendialnego, likwidację niestacjonarnego trybu kształcenia doktorantów, czy też uregulowanie obowiązku sporządzania indywidualnych planów badawczych, których realizacja jest weryfikowana podczas oceny śródkresowej.

Przewidziana w przepisach PSWiN ewaluacja jakości kształcenia w szkołach doktorskich formalnie może rozpocząć się 1 października 2024 r. Pierwszą ewaluacją jest bowiem przeprowadzana po upływie co najmniej 5 lat od dnia rozpoczęcia kształcenia w ramach danej szkoły (art. 260 PSWiN). Na wniosek ministra ewaluacja mogła być przeprowadzona przed upływem tego terminu, jednakże taka sytuacja nie miała miejsca.

W uzasadnieniu do PSWiN¹³ wskazano, że celem wprowadzenia ewaluacji szkół doktorskich jest zapewnienie niezależnej, zewnętrznej

13 Zob. Uzasadnienie do Rządowego projektu ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, druk nr 2446, s. 55.

oceny jakości kształcenia doktorantów. Jak podkreślono, wprowadzenie ewaluacji motywowane było w szczególności wnioskami z kontroli Najwyższej Izby Kontroli w zakresie kształcenia na studiach doktoranckich, w których wskazano na konieczność wprowadzenia odrębnej, zewnętrznej oceny jakości kształcenia doktorantów. Z kolei w uzasadnieniu do rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 27 września 2021 r. w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej¹⁴ zaznaczono, że ewaluacja jest jednym z kluczowych elementów nowego systemu szkolnictwa wyższego i nauki¹⁵. Ma ona służyć przede wszystkim ocenie warunków do rozwoju naukowego lub artystycznego, jakie zostały stworzone doktorantom w szkołach doktorskich oraz sposobów weryfikacji nabywanych przez doktorantów wiedzy i umiejętności, a także kształtowanych kompetencji społecznych. Ponadto ma dostarczać podmiotom prowadzącym szkoły doktorskie informacji zwrotnej dotyczącej funkcjonowania szkół, a także upowszechnieniu tych informacji w przestrzeni publicznej oraz dopuszczać do prowadzenia szkół doktorskich wyłącznie te podmioty, które gwarantują odpowiednie warunki rozwoju naukowego lub artystycznego.

Ewaluacja szkół doktorskich ma zatem stanowić narzędzie o charakterze weryfikacyjno-rekomendacyjnym. Pojawia się zatem pytanie, czy ma to stanowić również narzędzie służące standaryzacji kształcenia w szkołach doktorskich. Wydaje się, że odpowiedź na to pytanie – niezależnie od oceny tego zjawiska – jest twierdząca. Kształcenie doktorantów w szkołach doktorskich – jak wspomniano – jest przedmiotem regulacji ustawowej, która jednak nie reguluje tej materii wyczerpująco. W doktrynie stwierdza się, że autonomią kształceniową uczelni objęte jest także kształcenie doktorantów¹⁶. Z uwagi na konstytucyjne prawo do kształtowania aktami wewnętrznymi sytuacji doktorantów i ramowy charakter ustawy regulującej szkolnictwo wyższe¹⁷ podmioty prowadzące szkoły doktorskie mają szeroką kompetencję do indywidualnego tworzenia warunków kształcenia

14 Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 27 września 2021 r. w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej (Dz. U. poz. 1847).

15 Zob. Uzasadnienie do projektu rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich>, s. 1 (dostęp: 15.09.2024 r.).

16 M. Świstak, *Autonomia publicznych uczelni akademickich w Polsce*, Lublin 2022, s. 422.

17 Por. wyrok TK z dnia 8 listopada 2000 r. SK 18/99, LEX.

1. Wprowadzenie do ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej

w danym podmiocie¹⁸. Z tego względu, warunki oraz standardy kształcenia w szkołach doktorskich mogą się od siebie – nawet diametralnie różnić. Dywersyfikację szkół doktorskich należy uznać za wysoce pożądaną, gdyż umożliwia ona dostosowanie ram kształcenia do specyfiki dyscyplin i dziedzin naukowych oraz innych relewantnych czynników i okoliczności. Jest ona również emanacją wspomnianej już autonomii szkół wyższych. Z drugiej jednak strony, autonomia ta nie może być nieograniczona i zasadne wydaje się oddolne kształtowanie minimalnych standardów jakości kształcenia, w szczególności wyrażonych stopniem przestrzegania przepisów prawa, ale także innymi, indywidualnymi rozwiązaniami. Dlatego też, w przeprowadzanej ewaluacji niezbędne jest zachowanie odpowiedniego balansu między zachowaniem różnorodności szkół doktorskich a formowaniem powszechnych, jakościowych standardów kształcenia. Z uwagi na doniosłe, negatywne następstwa negatywnej oceny w ramach ewaluacji, trzeba uznać, że proces ten będzie zatem sprzyjać kształtowaniu wspomnianych standardów.

Z pierwszą ewaluacją związane są ogromne nadzieje, ale także niepewność środowiska akademickiego, co do jej przebiegu. Warto zwrócić uwagę, iż poza dostępnymi aktami i dokumentami brak jest jasnych zasad przeprowadzania oceny eksperckiej, w szczególności co do tego, jakie rozwiązania i działania eksperci będą oceniać jako pozytywne i kategoryzować jako dobre praktyki. Brak jest spójnej linii zasad oceny, co rodzi ryzyko subiektywizacji oraz relatywizacji tej oceny, która może przerodzić się w promowanie praktyk i rozwiązań przyjętych w podmiotach reprezentowanych przez ekspertów. Aktualnie istnieje niebezpieczeństwo przekształcenia się „eksperskości” ewaluacji w uznaniowość tego procesu, co należałoby ocenić wysoce negatywnie. Należy jednak żywić nadzieję, iż kolejne ewaluacje będą krystalizować jasne zasady i standardy oceny, a poprzez to niwelować ryzyko arbitralności oceny. Kluczowe znaczenie trzeba tu również przypisać wypracowaniu kryteriów doboru ekspertów do poszczególnych ewaluacji oraz odpowiedniemu ich przygotowaniu do tego przedsięwzięcia.

18 Zgodnie z art. 70 ust. 5 Konstytucji RP, zapewnia się autonomię szkół wyższych na zasadach określonych w ustawie (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

W niniejszym rozdziale omówiono kluczowe kwestie z punktu widzenia formalnego – podstawy prawne ewaluacji, sposób jej przeprowadzenia, kryteria uwzględniane przy ewaluacji, wytyczne do raportu samooceny oraz informacje w zakresie przygotowań do pierwszej oceny jakości kształcenia w szkołach doktorskich.

1.2. Podstawy prawne

Regulacje prawne dotyczące ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej znajdują się w PSWiN, a także EwaluacjaR. **Bardzo ważne znaczenie ma także uzasadnienie do wskazanego rozporządzenia. Należy ponadto zwrócić uwagę na inne akty, jak w szczególności Wytyczne Komisji Ewaluacji Nauki do przygotowania raportu samooceny¹⁹.**

Przechodząc do analizy poszczególnych przepisów należy rozpocząć od regulacji zawartych w PSWiN. Stosownie do art. 259 PSWiN – jakość kształcenia w szkole doktorskiej podlega ewaluacji przeprowadzanej przez Komisję Ewaluacji Nauki. Ewaluacja odbywa się nie rzadziej niż co 6 lat według harmonogramu ustalonego przez ten podmiot, przy czym pierwszą ewaluację przeprowadza się po upływie co najmniej 5 lat od dnia rozpoczęcia kształcenia w ramach danej szkoły doktorskiej. Ponadto ewaluacja może być przeprowadzona w innym terminie na wniosek ministra.

Zgodnie z regulacjami ustawowymi (art. 259 ust. 4 PSWiN) ewaluacji dokonują eksperci posiadający znaczący dorobek naukowy lub artystyczny powoływani przez przewodniczącego Komisji Ewaluacji Nauki. Istotne jest to, że co najmniej jeden ekspert musi być zatrudniony w zagranicznej uczelni lub instytucji naukowej. Celem udziału zagranicznego eksperta jest konieczność zapewnienia międzynarodowej perspektywy, która odnosić się będzie do pożądanej jakości kształcenia doktorantów²⁰. W skład zespołu dokonującego ewaluacji wchodzi również jeden doktorant powołany spośród kandydatów wskazanych przez Krajową Reprezentację Doktorantów (KRD).

19 Zob. *Wytyczne do przygotowania raportu samooceny*, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich>, s. 1 (dostęp: 15.09.2024 r.).

20 Zob. *Uzasadnienie do Rządowego projektu ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, druk nr 2446, s. 55.

1. Wprowadzenie do ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej

Przepisy ustawowe określają także kryteria uwzględniane przy ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej, przepisy ogólne w zakresie oceny oraz konsekwencje, jakie niesie ze sobą wydanie negatywnej oceny jakości kształcenia. Zagadnienia te zostaną omówione szczegółowo w dalszej części monografii.

Warto wskazać ponadto, że na mocy art. 263 PSWiN wydane zostało EwaluacjaR. Rozporządzenie to określa szczegółowe kryteria ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej oraz sposób przeprowadzania ewaluacji. W uzasadnieniu do tego aktu wskazano, że z uwagi na różnorodną specyfikę kształcenia w szkołach doktorskich skoncentrowano się na stworzeniu podstaw do uzyskania przez ekspertów wiedzy na temat mechanizmów i obszaru funkcjonowania danej szkoły doktorskiej, a ponadto umożliwieniu jej oceny adekwatnie do specyfiki²¹. W związku z tym, postanowiono skupić się na zidentyfikowaniu obszarów, które powinny podlegać ocenie jakościowej. Ocena ta ma bazować na międzynarodowych standardach i eksperckiej wiedzy osób przeprowadzających ewaluację. Sam proces ewaluacji cechować ma się zindywidualizowanym, jakościowym podejściem i eksperckim charakterem. Podkreśla się również, że za ewaluację odpowiedzialny jest podmiot, który utworzył daną szkołę z uwagi na posiadane uprawnienia. To on jest stroną procesu ewaluacji. Katalog podmiotów uprawnionych do prowadzenia szkoły doktorskiej reguluje art. 198 PSWiN.

Istotne znaczenie mają także Wytyczne do przygotowania raportu samooceny, które na mocy § 4 ust. 1 pkt 1 EwaluacjaR przygotowane zostały przez KEN. Stwierdza się, że „stanowią one ramową instrukcję przygotowania raportu samooceny na potrzeby ewaluacji szkół doktorskich, przede wszystkim wskazując na zakres informacji niezbędnych do przeprowadzenia oceny”²². Jednocześnie KEN zastrzega, że nie jest to dokument stanowiący szczegółową, wyczerpującą instrukcję przygotowania autoprezentacji danej szkoły doktorskiej.

Kryteria ewaluacyjne dzielą się na kryteria ogólne (wymienione w art. 261 PSWiN) oraz dookreślające je kryteria szczegółowe zawarte

21 Zob. Uzasadnienie do projektu rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich>, s. 1 (dostęp: 15.09.2024 r.).

22 Zob. *Wytyczne do przygotowania raportu samooceny*, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich>, s. 1 (dostęp: 15.09.2024 r.).

w EwaluacjaR. Kryteria te są jednak ogólnikowe – ustawodawca nie przesądza jednoznacznie, jakie konkretne aspekty kształcenia i rozwiązania przyjęte w szkołach doktorskich będą podlegać ewaluacji. Bardziej precyzyjne wskazówki w tym zakresie przewidują wspomniane już uzasadnienie do EwaluacjaR oraz bazujące na nim wytyczne do raportu samooceny. Można więc mówić o przeniesieniu pewnych treści normatywnych do aktów nieposiadających rangi powszechnie obowiązującego prawa. Jednakże z treści uzasadnienia do EwaluacjaR wyczytać można założenia i cele, jakie ustawodawca nadaje procesowi ewaluacji. Mimo to, ani uzasadnienie ani wytyczne do raportu oceny nie powinny być stosowane jako jedyny prawidłowy opis standardów kształcenia w szkołach doktorskich, a jedynie wskazówkę, jak należy interpretować jakość kształcenia i sposoby jej zapewniania (wykładnia celowościowo-funkcjonalna). Z tego względu, podmioty prowadzące szkoły doktorskie mogą wprowadzać dodatkowe, inne rozwiązania służące podniesieniu jakości kształcenia, jak również z przyczyn uzasadnionych okolicznościami (poza wymogami wynikających z przepisów prawa) odstępować od niektórych rekomendowanych w tych aktach działań. Ważne jest w tym zakresie merytoryczne ukształtowanie swojej strategii funkcjonowania szkoły doktorskiej i prowadzonego w niej kształcenia, w którym wszystkie podmioty zaangażowane w te procesy byłyby traktowane podmiotowo.

Należy pamiętać, że właściwe przygotowanie do ewaluacji jakości kształcenia w danej szkole doktorskiej wymaga znajomości przepisów prawa, jak również innych dokumentów wskazanych powyżej.

1.3. Sposób przeprowadzania ewaluacji

Komisja Ewaluacji Nauki przeprowadza ewaluację zgodnie z harmonogramem ustalonym na dany rok i opublikowanym w Biuletynie Informacji Publicznej. Ustalanie harmonogramów rocznych ma zapewnić wystarczającą elastyczność planowania, a jednocześnie zagwarantować szkołom doktorskim uzyskiwanie informacji o planach dotyczących ewaluacji na dany rok kalendarzowy z odpowiednim wyprzedzeniem²³.

23 Zob. uzasadnienie do projektu rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich>, s. 15 (dostęp: 15.09.2024 r.).

1. Wprowadzenie do ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej

Dany podmiot o rozpoczęciu ewaluacji zawiadamia Przewodniczącą KEN. W zawiadomieniu dany podmiot jest wzywany do złożenia raportu samooceny w terminie 12 tygodni od dnia otrzymania zawiadomienia (§ 3 ust. 3 EwaluacjaR). Raport musi być przygotowany w dwóch wersjach językowych – polskiej i angielskiej a w przypadku stwierdzenia rozbieżności podstawą oceny szkoły doktorskiej są informacje w języku angielskim. **W związku z tym przygotowania do ewaluacji jakości kształcenia warto rozpocząć z odpowiednim wyprzedzeniem, nie czekając na zawiadomienie Przewodniczącego KEN.** Z zawiadomienia uzyskać także Państwo informacje o planowanym terminie wizytacji i czasie jej trwania. Wskazany 12-tygodniowy termin na złożenie raportu samooceny może, na wniosek danego podmiotu, zostać przedłużony przez przewodniczącego KEN w przypadku wystąpienia uzasadnionych okoliczności, które są niezależne od danego podmiotu prowadzącego kształcenie doktorantów (§ 3 ust. 4 EwaluacjaR). Zmieniony może być także termin wizytacji lub czas jej trwania. Terminy te mogą zostać także zmodyfikowane przez przewodniczącego KEN z jego inicjatywy w szczególnie uzasadnionych przypadkach (§ 3 ust. 5 EwaluacjaR).

Zespół oceniający będzie składać się od 4 do 7 osób (§ 5 ust. 1 EwaluacjaR). W doktrynie słusznie zaznacza się, że przewodniczący KEN powołuje ekspertów oddzielnie do każdej ewaluacji wyznaczonej szkoły doktorskiej²⁴. Zasadniczo przyjmuje się, że każda dyscyplina naukowa lub artystyczna, w której prowadzone jest kształcenie w ramach danej szkoły doktorskiej, będzie reprezentowana w składzie zespołu oceniającego przez eksperta z dziedziny nauki albo sztuki, do której ta dyscyplina należy²⁵. Przewodniczący Komisji Ewaluacji nauki wyznaczy przewodniczącego zespołu oraz sekretarza. **Dany podmiot może złożyć do przewodniczącego Komisji wniosek o wyłączenie wskazanego członka zespołu oceniającego, przedstawiając uzasadnienie** (§ 5 ust. 3 EwaluacjaR).

Zgodnie z § 6 ust. 1 EwaluacjaR – przed rozpoczęciem wizytacji przewodniczący zespołu oceniającego uzgadnia z osobą kierującą podmiotem

24 H. Izdebski, (w:) J. M. Zieliński, H. Izdebski, *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, wyd. III, LEX/el. 2023, art. 259.

25 Zob. uzasadnienie do projektu rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich>, s. 17 (dostęp: 15.09.2024 r.).

albo z osobą przez nią upoważnioną harmonogram wizytacji. Ponadto może on wezwać podmiot do udostępnienia w systemie wskazanych dokumentów dotyczących funkcjonowania szkoły doktorskiej, które są niezbędne do przeprowadzenia ewaluacji. Jednocześnie wskazywany jest termin na ich udostępnienie nie krótszy niż 7 dni od dnia otrzymania wezwania.

Obowiązki podmiotu prowadzącego szkołę doktorską w trakcie wizytacji określa § 6 ust. 2 EwaluacjaR. Osoba kierująca podmiotem albo osoba przez nią upoważniona udostępnia na wezwanie przewodniczącego zespołu oceniającego dokumenty dotyczące funkcjonowania szkoły doktorskiej niezbędne do przeprowadzenia ewaluacji. Ponadto konieczne jest udzielanie na prośbę tej osoby informacji i wyjaśnień w sprawach dotyczących prowadzonej ewaluacji. **Na wezwanie przewodniczącego zespołu należy umożliwić członkom zespołu oceniającego indywidualne albo grupowe spotkania z organami podmiotu, osobami odpowiedzialnymi za kształcenie w szkole doktorskiej, doktorantami i ich promotorami oraz promotorami pomocniczymi, a także osobami odpowiedzialnymi za obsługę administracyjną szkoły doktorskiej.** Ponadto zespołowi oceniającemu umożliwia się dostęp do pomieszczeń i do infrastruktury dydaktyczno-badawczej, wykorzystywanych do prowadzenia kształcenia w danej szkole doktorskiej. Zespół ekspertów powinien mieć zapewnione pomieszczenie oraz sprzęt niezbędny do wykonywania czynności związanych z przeprowadzaniem ewaluacji. **Pomimo literalnego brzmienia przepisu, zgodnie z którym spotkania powinny odbywać się z „doktorantami i ich promotorami oraz promotorami pomocniczymi” stwierdzić należy, że w praktyce doktoranci powinni mieć możliwość spotkania z zespołem oceniającym bez udziału promotorów. W związku tym postulować należy zmianę spójnika „i” na „lub”.**

W przypadku czasowego ograniczenia kształcenia doktorantów, o którym mowa w art. 198a PSWiN, wizytację można przeprowadzić z wykorzystaniem technologii informatycznych, które zapewniają kontrolę i rejestrację jej przebiegu. Z kolei, jeżeli mamy do czynienia z czasowym zawieszeniem kształcenia doktorantów, to wizytacji nie przeprowadza się w czasie tego zawieszenia albo wstrzymuje się na czas tego zawieszenia. Regulacje te wynikają z § 6 ust. 3 EwaluacjaR.

Dalsze etapy postępowania wskazane zostały w § 7 EwaluacjaR. Po zapoznaniu się z raportem samooceny i zakończeniu wizytacji zespół

1. Wprowadzenie do ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej

oceniający jest zobowiązany do przygotowania raportu z ewaluacji. Zawiera on analizę jakości kształcenia w szkole doktorskiej na podstawie kryteriów i kryteriów szczegółowych. Może zawierać zalecenia dla podmiotu dotyczące poprawy jakości kształcenia w szkole doktorskiej. Raport jest sporządzany w językach polskim i angielskim. W przypadku stwierdzenia rozbieżności podstawą oceny szkoły doktorskiej są informacje w języku angielskim.

Wstępny raport z ewaluacji dostępny będzie w systemie teleinformatycznym po sporządzeniu go przez zespół ekspertów. Widoczna będzie zakładka pn. „Uwagi podmiotu do raportu z ewaluacji”. Będzie ona umożliwiała złożenie umotywowanych uwag do raportu w terminie 14 dni od jego otrzymania²⁶. Po rozpatrzeniu uwag zespół oceniający może wprowadzić zmiany do raportu z ewaluacji.

Po ustaleniu ostatecznej wersji raportu z ewaluacji zespół oceniający dokonuje oceny szkoły doktorskiej, co wynika z § 8 ust. 1 EwaluacjaR. W przypadku negatywnej oceny szkoły doktorskiej zespół oceniający obligatoryjnie sporządza uzasadnienie. W razie pozytywnej oceny szkoły doktorskiej zespół oceniający może fakultatywnie sporządzić uzasadnienie zawierające rekomendację co do terminu kolejnej ewaluacji. Termin ten nie może być krótszy niż dwa lata od dnia, w którym uchwała komisji stała się ostateczna. Ocena szkoły doktorskiej i uzasadnienie tej oceny są sporządzane w językach polskim i angielskim. Następnie przewodniczący zespołu oceniającego przekazuje przewodniczącemu KEN ocenę szkoły doktorskiej wraz z raportem z ewaluacji w celu podjęcia przez KEN uchwały.

Wynik ewaluacji będzie dostępny w systemie teleinformatycznym po podjęciu uchwały w sprawie oceny przez KEN. Komisja podejmuje uchwałę nie później niż na drugim posiedzeniu zwołanym po dniu przekazania przez zespół oceniający dokumentów. Podmiotowi prowadzącemu szkołę doktorską udostępniona zostanie uchwała, ostateczna wersja raportu z ewaluacji oraz plik z wygenerowanym raportem samooceny sporządzonym przez dany podmiot. Dalsze etapy postępowania określone zostały w art. 262 PSWiN. **Zastrzeżenia do oceny będzie można wnieść**

26 Zob. *Wytyczne do przygotowania raportu samooceny*, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich>, s. 2 (dostęp: 15.09.2024 r.).

w systemie w terminie 30 dni od dnia doręczenia uchwały w sprawie oceny²⁷. KEN rozpatruje zastrzeżenia do oceny. W rozpatrywaniu zastrzeżeń nie mogą brać udziału eksperci, którzy uczestniczyli w przeprowadzaniu ewaluacji. KEN, po rozpatrzeniu zastrzeżeń, podejmie uchwałę, w której utrzyma w mocy podjętą uchwałę bądź zmieni ocenę będącą wynikiem ewaluacji. Przewodniczący KEN przekazuje uchwałę ministrowi oraz ministrowi nadzorującemu podmiot, w którym została przeprowadzona ewaluacja. W terminie 7 dni od dnia, w którym uchwała stała się ostateczna, minister i podmiot udostępniają tę uchwałę w BIP na swoich stronach podmiotowych wraz z raportem z ewaluacji i raportem samooce-ny w językach polskim i angielskim.

Istotne dla podmiotu prowadzącego szkołę doktorską jest to, że istnieje możliwość dwukrotnego wniesienia zastrzeżenia do raportu przygotowanego przez zespół oceniający lub dokonanej oceny – 1) w terminie 14 dni od dnia otrzymania wstępnego raportu z ewaluacji oraz 2) w terminie 30 dni od dnia doręczenia uchwały w sprawie oceny.

W doktrynie słusznie stwierdza się, że „w przypadku szkoły doktorskiej prowadzonej wspólnie przez kilka podmiotów, każdy z nich jest uprawniony do zgłoszenia zastrzeżeń i nie jest niezbędne, aby zastrzeżenia złożyły wszystkie te podmioty działając wspólnie”²⁸.

W przypadku oceny negatywnej uczelnia, instytut PAN, instytut badawczy oraz instytut międzynarodowy traci możliwość prowadzenia szkoły doktorskiej, której dotyczy ocena, z końcem roku akademickiego, w którym ta ocena stała się ostateczna. W takim przypadku odpowiednio stosuje się art. 206 PSWiN. Zgodnie z brzmieniem tego przepisu – w przypadku zaprzestania kształcenia doktorantów w danej dyscyplinie, podmiot prowadzący szkołę doktorską zapewnia doktorantom przygotowującym w tej dyscyplinie rozprawę doktorską możliwość kontynuowania kształcenia w innej szkole doktorskiej w tej dyscyplinie. Przeniesienie doktoranta ze szkoły doktorskiej, w której zaprzestano kształcenia w danej dyscyplinie, do innej szkoły doktorskiej odbywa się za jego zgodą. W przypadku braku możliwości podjęcia przez doktoranta kształcenia w innej szkole

27 Ibidem.

28 Ł. Kierznowski, (w:) A. Jakubowski (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2023, art. 262, Legalis.

1. Wprowadzenie do ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej

doktorskiej w danej dyscyplinie albo nieuzyskania zgody doktoranta podmiot prowadzący szkołę doktorską, w której zaprzestano kształcenia, pokrywa temu doktorantowi koszty postępowania w sprawie nadania stopnia doktora w trybie eksternistycznym. Problemem może być pozornie sankcji związanej z oceną negatywną. Jak wskazuje Ł. Kierznowski „podmiot prowadzący szkołę doktorską może bowiem bez żadnych przeszkód prawnych – i to nawet natychmiast po uzyskaniu negatywnej oceny – utworzyć kolejną szkołę doktorską, kształcąca choćby w tych samych dyscyplinach i w oparciu o identyczny regulamin i program kształcenia”²⁹.

W doktrynie wskazuje się, że uchwałę KEN w przedmiocie oceny uznaje się za inny akt lub czynność z zakresu administracji publicznej dotyczące uprawnień lub obowiązków wynikających z przepisów prawa³⁰ stosownie do art. 3 § 2 pkt 4 PPSA³¹. W praktyce ma to doniosłe znaczenie, gdyż pozwala to na dochodzenie swoich praw na drodze postępowania sądowoadministracyjnego.

1.4. Kryteria uwzględniane przy ewaluacji

Zgodnie z art. 261 PSWiN kryteriami uwzględnianymi przy ewaluacji są: 1) adekwatność programu kształcenia oraz indywidualnych planów badawczych do efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK oraz ich realizacja, 2) sposób weryfikacji efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK, 3) kwalifikacje nauczycieli akademickich lub pracowników naukowych prowadzących kształcenie w szkole doktorskiej, 4) jakość procesu rekrutacji, 5) jakość opieki naukowej lub artystycznej i wsparcia w prowadzeniu działalności naukowej, 6) rzetelność przeprowadzania oceny śródkresowej, 7) umiędzynarodowienie, 8) skuteczność kształcenia doktorantów.

29 Ibidem, art. 264 PSWiN, Legalis.

30 H. Izdebski, (w:) J. M. Zieliński, H. Izdebski, *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, wyd. III, LEX/el. 2023, art. 262; A. Mrozowska, (w:) J. Woźnicki (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019, art. 262; Ł. Kierznowski, (w:) A. Jakubowski (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2023, art. 262, Legalis.

31 Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 935).

Katalog ten jest zamknięty, w związku z czym inne kryteria nie mogą stanowić podstawy oceny jakości kształcenia w szkole doktorskiej³².

Szczegółowe kryteria ewaluacji określone zostały w § 2 EwaluacjaR. W tabeli 1 zaprezentowano ich podział.

Tabela 1. Kryteria ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej (źródło: oprac. własne na podstawie PSWiN i EwaluacjaR).

Lp.	Kryterium główne	Kryteria szczegółowe
1	Adekwatność programu kształcenia oraz indywidualnych planów badawczych do efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK oraz ich realizacja	1) adekwatność efektów uczenia się określonych w programie kształcenia do efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK
		2) adekwatność aktywności naukowej lub artystycznej doktorantów i upowszechniania jej wyników, określonych w indywidualnych planach badawczych, do efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK
		3) sposób realizacji programu kształcenia oraz indywidualnych planów badawczych w celu osiągnięcia efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK
		4) sposób realizacji interdyscyplinarności procesu kształcenia w celu osiągnięcia efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK
		5) rzetelność procesu doskonalenia programu kształcenia, ukierunkowanego na poprawę jego adekwatności do efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK
2	Sposób weryfikacji efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK	1) dostępność i jednoznaczność zasad weryfikacji efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK
		2) transparentność i rzetelność procesu weryfikacji efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK
		3) rzetelność procesu doskonalenia sposobów weryfikacji efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK
3	Kwalifikacje nauczycieli akademickich lub pracowników naukowych prowadzących kształcenie w szkole doktorskiej	1) adekwatność dorobku naukowego lub artystycznego i dorobku zawodowego oraz aktywności naukowej lub artystycznej i aktywności zawodowej tych osób do zakresu prowadzonego kształcenia doktorantów
		2) jakość działań na rzecz rozwoju zawodowego tych osób, w szczególności w zakresie związanym ze sprawowaniem funkcji promotora lub promotora pomocniczego, podejmowanych przez te osoby i przez podmiot prowadzący szkołę doktorską
		3) rzetelność działań podejmowanych przez podmiot w celu weryfikacji kwalifikacji tych osób

32 Ł. Kierznowski, (w:) A. Jakubowski (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2023, art. 261, Legalis.

1. Wprowadzenie do ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej

Lp.	Kryterium główne	Kryteria szczegółowe
4.	Jakość procesu rekrutacji	1) jakość i dostępność informacji oraz aktów prawa wewnętrznego, dotyczących funkcjonowania szkoły doktorskiej 2) dostępność, jednoznaczność i otwarty charakter zasad rekrutacji do szkoły doktorskiej oraz terminowość publikacji tych zasad 3) sposób przeprowadzania konkursu, o którym mowa w art. 200 ust. 2 PSWiN 4) sposób uwzględniania podczas rekrutacji potrzeb osób z niepełnosprawnościami 5) sposób weryfikacji predyspozycji kandydatów do szkoły doktorskiej do prowadzenia działalności naukowej 6) rzetelność działań podejmowanych przez podmiot w celu doskonalenia procesu rekrutacji
5	Jakość opieki naukowej lub artystycznej i wsparcia w prowadzeniu działalności naukowej	1) sposób i kryteria wyznaczania oraz zmiany promotora, promotorów lub promotora pomocniczego 2) sposoby zapewniania doktorantom wysokiej jakości współpracy z promotorem, promotorami lub promotorem pomocniczym, w tym rozwiązywania sytuacji konfliktowych między doktorantem a promotorem, promotorami lub promotorem pomocniczym 3) sposoby zapewniania doktorantom, w tym doktorantom z niepełnosprawnościami i doktorantom będącym rodzicami, prawidłowych warunków oraz wsparcia w realizacji programu kształcenia i indywidualnych planów badawczych, a także w przygotowywaniu rozpraw doktorskich, w tym zapewniania dostępu do niezbędnej infrastruktury 4) stopień włączenia wybitnych specjalistów zatrudnionych poza podmiotem w działania służące wsparciu doktorantów w prowadzeniu działalności naukowej, w tym w sprawowanie opieki naukowej lub artystycznej nad doktorantami 5) rzetelność weryfikacji i oceny pracy promotorów oraz promotorów pomocniczych, a także działań podejmowanych przez podmiot w celu doskonalenia jakości ich pracy
6	Rzetelność przeprowadzenia oceny śródrokowej	1) dobór kryteriów i obiektywne zasady przeprowadzania oceny, a także dostępność oraz jednoznaczność tych kryteriów i zasad 2) skład i kompetencje komisji przeprowadzającej ocenę 3) terminowość i sposób przeprowadzania oceny 4) rzetelność działań podejmowanych przez podmiot w celu doskonalenia procesu przeprowadzania tej oceny
7	Umiejdzynarodowienie	1) stopień umiejdzynarodowienia kadry, w tym mobilność naukowa lub artystyczna i aktywność w środowisku międzynarodowym nauczycieli akademickich lub pracowników naukowych prowadzących kształcenie w szkole doktorskiej 2) stopień umiejdzynarodowienia procesu kształcenia w szkole doktorskiej i działalności naukowej doktorantów, w szczególności prowadzonej na podstawie indywidualnych planów badawczych, w tym mobilność naukowa lub artystyczna doktorantów 3) sposób uwzględniania potrzeb doktorantów będących cudzoziemcami w procesie kształcenia w szkole doktorskiej 4) sposoby zwiększania rozpoznawalności szkoły doktorskiej za granicą i ich skuteczność

Lp.	Kryterium główne	Kryteria szczegółowe
8	skuteczność kształcenia doktorantów	1) terminowość kończenia kształcenia w szkole doktorskiej zgodnie z programem kształcenia 2) udział procentowy osób, które uzyskały stopień doktora po ukończeniu kształcenia w szkole doktorskiej, w ogólnej liczbie doktorantów, którzy ukończyli kształcenie w szkole doktorskiej w okresie objętym ewaluacją 3) poziom osiągnięć naukowych lub artystycznych doktorantów, w szczególności mających związek z aktywnością naukową lub artystyczną określoną w indywidualnym planie badawczym 4) dokonywanie oceny jakości kształcenia w szkole doktorskiej przez doktorantów, wyniki tej oceny i sposób ich wykorzystania przez podmiot w celu doskonalenia procesu kształcenia 5) sposób wykorzystywania wyników monitoringu karier zawodowych osób, które ukończyły kształcenie w szkole doktorskiej, i osób, które uzyskały stopień doktora po ukończeniu kształcenia w szkole doktorskiej

Powyższe kryteria zostały omówione w niniejszej monografii w oparciu o przepisy PSWiN, EwaluacjaR, uzasadnień do tych aktów, wytycznych do przygotowania raportu samooceny KEN, a także doświadczenia, w tym zawodowego autorów.

1.5. Wytyczne do raportu samooceny

Raport samooceny należy przygotować stosownie do wytycznych przygotowanych przez KEN. Powinien on zawierać informacje umożliwiające przeprowadzenie ewaluacji. W przyszłości elementami raportu będą informacje o zmianach w szkole doktorskiej poprawiających jakość kształcenia wprowadzonych po ostatniej ewaluacji. Raport samooceny należy składać za pomocą systemu teleinformatycznego.

Wytyczne do przygotowania raportu samooceny stanowią ramową instrukcję przygotowania tego dokumentu³³. Określają one przede wszystkim zakres informacji niezbędnych do przeprowadzenia oceny. Zgodnie ze wskazaniem KEN – przygotowując raport samooceny należy pamiętać o konieczności dokonania autoprezentacji w taki sposób, aby ukazać specyfikę i misję danej szkoły doktorskiej. Wskazuje się na koniecz-

33 Zob. *Wytyczne do przygotowania raportu samooceny*, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich> (dostęp: 15.09.2024 r.).

1. Wprowadzenie do ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej

ność opisaną funkcjonowania danego podmiotu, jego strategii rozwoju, a także obserwowanych i spodziewanych efektów prowadzonego kształcenia. W uzasadnieniu do EwalucjaR zaznaczono, że raport obok treści opisowej będzie mógł uwzględniać szereg danych ilościowych np. bibliometrycznych³⁴. Nie będą one jednak służyły ustaleniu pozycji rankingowej danej szkoły doktorskiej, ale będą stanowić bazę dla eksperckiej oceny. Należy pamiętać, że szkoła doktorska jest oceniana wyłącznie na podstawie informacji, które są zawarte w raporcie samooceny oraz wyników wizytacji. Dodatkowe informacje są uwzględniane, w przypadku zwrócenia się przez zespół z wnioskiem o ich przesłanie. Ponadto zespół ekspertów może korzystać z innych źródeł w zakresie niezbędnym do weryfikacji informacji zawartych w raporcie.

Warto omówić **strukturę formularza w systemie teleinformatycznym**³⁵. Co istotne, odzwierciedla ona podział na ustawowe kryteria ewaluacji. Każdemu kryterium przepisano odrębną część formularza. Ponadto formularz ten zawiera **część A dokumentu**, czyli automatycznie generowany zestaw niezbędnych informacji o charakterze formalnym. W części A należy jedynie uzupełnić dane osoby kierującej szkołą doktorską.

Co więcej, dostępna jest **wizytówka**. Jak wskazują KEN – z wizytówką eksperci będą zapoznawać się w pierwszej kolejności³⁶. Będzie wyznaczała kontekst interpretacyjny w stosunku do dalszych fragmentów raportu. Podmiot w tej części dokonuje prezentacji misji i specyfiki szkoły doktorskiej. Komisja Ewaluacji Nauki wskazuje, że dany podmiot powinien przedstawić ogólne informacje o szkole doktorskiej, omówić jej misję, wyeksponować cechy charakterystyczne, omówić strategię rozwoju oraz atuty i najważniejsze osiągnięcia. **Maksymalna liczba znaków ze spacjami tej części to siedem tysięcy**. W tym zakresie automatycznie generują się także dane z systemu POL-on. Opisują one merytoryczne

34 Zob. Uzasadnienie do projektu rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich>, s. 15 (dostęp: 15.09.2024 r.).

35 Zob. *Przygotowanie i wysłanie Raportu samooceny szkoły doktorskiej w systemie SEDok*, <https://polon.nauka.gov.pl/pomoc/knowledge-base/przygotowanie-i-wyslanie-raportu-samooceny-szkoly-doktorskiej-w-systemie-sedok/> (dostęp: 16.09.2024 r.).

36 Zob. *Wytyczne do przygotowania raportu samooceny*, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich>, s. 3 (dostęp: 15.09.2024 r.).

aspekty funkcjonowania szkoły doktorskiej. Podmiot prowadzący szkołę doktorską jest obowiązany do weryfikacji tych danych. W przypadku rozbieżności należy skontaktować się z Ośrodkiem Przetwarzania Informacji – Państwowym Instytutem Badawczym. Jak wynika z publicznie dostępnych informacji³⁷ dane do ręcznego uzupełnienia to: 1) charakterystyka szkoły doktorskiej, 2) Kadra kształcąca – promotorzy pomocniczy, 3) liczba doktorantów zrekrutowanych (w poszczególnych naborach), 4) liczba doktorantów w programie Doktorat wdrożeniowy, 5) liczba doktorantów w programach UE, 6) liczba doktorantów zatrudnionych w podmiocie prowadzącym szkołę doktorską jako nauczyciel akademicki lub pracownik naukowy. Wersja polska programu kształcenia pobierać się będzie automatycznie, natomiast wersja angielska będzie musiała zostać wgrana.

W formularzu zawarte będzie także miejsce, w którym należy zamieścić informacje o **współpracy podmiotu z samorządem doktorantów** w zakresie istotnym dla procesu kształcenia. Są to w szczególności informacje odnoszące się do opiniowania programów kształcenia oraz uzgadniania regulaminu szkoły doktorskiej (art. 201 ust. 4 i 205 ust. 3 PSWiN). **Maksymalna liczba znaków ze spacjami w tym polu to dwa tysiące.** Warto jednak nie ograniczać się wyłącznie do poszanowania ustawowych uprawnień samorządu doktorantów, ale zaprezentować zaangażowanie do wspólnego tworzenia szkoły doktorskiej wraz z doktorantami³⁸. W tym miejscu trzeba jednak zasygnalizować, że uwzględnienie tego zagadnienia w procesie ewaluacji ma niebagatelne znaczenie dla samego samorządu doktorantów jako ustawowego reprezentanta doktorantów w danym podmiocie prowadzącym szkołę doktorską. Odnosi się to zarówno co do tego, czy prawa samorządu doktorantów są przestrzegane, ale również co do tego, w jakim stopniu i z jakim zaangażowaniem z tych praw korzysta. Podążając za słowami Przewodniczącego KRD – Michała Klimczyka wyrażonymi na Konferencji naukowo-szkoleniowej pn. Wyzwania procesu jakości kształcenia w szkołach doktorskich, jaka miała miejsce w dniach 4–5 listopada 2024 r. w Toruniu, ewaluacja może stać się również dla samych doktorantów swoistym

37 Przygotowanie i wysłanie Raportu samooceny szkoły doktorskiej w systemie SEDok, <https://polon.nauka.gov.pl/pomoc/knowledge-base/przygotowanie-i-wyslanie-raportu-samooceny-szkoly-doktorskiej-w-systemie-sedok/> (dostęp: 16.09.2024 r.).

38 Zagadnienie to zostanie szerzej omówione w dalszej części niniejszego opracowania.

1. Wprowadzenie do ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej

„egzaminem z samorządności”. W tym zakresie warto też pamiętać o obowiązku podmiotu prowadzącego szkołę doktorską do zapewnienia samorządowi środków finansowych oraz infrastruktury niezbędnej do realizacji ustawowych zadań³⁹.

Konieczne będzie także dokonanie odpowiednich opisów do poszczególnych kryteriów ewaluacji. Należy zwrócić uwagę na **maksymalną liczbę znaków, które można wprowadzić**. Wskazuje się, że każde kryterium po wypełnieniu należy zapisać oddzielnie. Stwierdza się, że kryterium związane ze skutecznością kształcenia doktorantów zawiera pola liczbowe wyliczane i pobierane na podstawie danych w POL-on oraz pola opisowe w dwóch wersjach językowych: polskiej i angielskiej⁴⁰. Należy też pamiętać o wprowadzeniu od 3 do 5 najważniejszych osiągnięć naukowych lub artystycznych doktorantów w każdej z dyscyplin.

Kolejną częścią niezbędną do wypełnienia w systemie teleinformatycznym są **oświadczenia**, które podmiot musi zamieścić. Będzie to oświadczenie o zgodności informacji zawartych w raporcie samooceny ze stanem faktycznym i prawnym. Ponadto należy w systemie zamieścić oświadczenie o merytorycznej tożsamości informacji w języku polskim i angielskim zawartych w raporcie samooceny oraz oświadczenia o merytorycznej tożsamości zasad rekrutacji do szkoły doktorskiej oraz regulaminu lub regulaminów szkoły doktorskiej obowiązujących w okresie objętym ewaluacją.

Upoważnienia to część, w której podmiot zamieszcza umocowanie w przypadku podpisywania raportu samooceny, oświadczeń i innych dokumentów przekazywanych w toku ewaluacji przez osobę upoważnioną przez osobę kierującą danym podmiotem.

Część pod nazwą **uzupełnienia** to miejsce, gdzie podmiot zamieszcza wszelkie wyjaśnienia i dodatkowe informacje na wezwanie zespołu oceniającego. W rozporządzeniu zastrzeżono bowiem możliwość wezwania danego podmiotu do przekazania wyjaśnień lub dodatkowych informacji

39 Zob. szerzej: M. Klimczyk, M. Wilanowska, (w:) W. Kiełbasiński, B. Pietrzyk-Tobiasz, M. W. Kuliński (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce dla studenta i doktoranta – komentarz praktyczny*. Komentarz | Linia orzecznicza, Warszawa 2024, art. 215.

40 *Przygotowanie i wysłanie Raportu samooceny szkoły doktorskiej w systemie SEDok*, <https://polon.nauka.gov.pl/pomoc/knowledge-base/przygotowanie-i-wyslanie-raportu-samooceny-szkoly-doktorskiej-w-systemie-sedok/> (dostęp: 16.09.2024 r.).

dotyczących raportu samooceny lub dokumentów. Takie wyjaśnienia przekazuje się w terminie 14 dni od dnia otrzymania wezwania. Wyjaśnienia należy przygotować w dwóch wersjach językowych – w języku polskim oraz angielskim.

Do raportu samooceny należy dołączyć programy kształcenia – w formie odpowiednich podpisanych plików w formacie pdf. Ponadto należy załączyć obowiązujące zasady weryfikacji efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 Polskiej Ramy Kwalifikacji. Również w formie odpowiednio opisanych plików w formacie PDF. Ponadto konieczne jest załączenie zasad rekrutacji oraz stosownych oświadczeń. Ważny jest także materiał prezentujący sylwetki nauczycieli akademickich lub pracowników naukowych o uznanych przez podmiot najwyższych kwalifikacjach oraz dokument z informacją o składzie komisji rekrutacyjnych. Dołączyć trzeba też opracowane w podmiocie na potrzeby oceny śródkresowej akty prawa wewnętrznego. Wszystkie dokumenty powinny być przygotowane w dwóch wersjach językowych. Należy pamiętać też o regulaminie szkoły doktorskiej obowiązującym w okresie objętym ewaluacją. W przypadku stwierdzenia rozbieżności pomiędzy informacjami w języku polskim a informacjami w języku angielskim zawartymi w raporcie samooceny podstawą oceny szkoły doktorskiej są informacje w języku angielskim. W tym zakresie warto dodać, że przepisy powszechnie obowiązujące nie nakładają obowiązku złożenia tłumaczeń przysięgłych załączanych dokumentów – jednak konieczne jest zapewnienie tożsamości treści dokumentów w języku polskim oraz angielskim. Korzystne może okazać się ponadto stosowanie terminologii znajdującej się w angielskich wersjach językowych PSWiN⁴¹ oraz EwaluacjaR⁴². Niestety angielska wersja językowa ustawy na dzień sporządzenia niniejszej monografii nie uwzględnia nowelizacji dokonanych od chwili jej uchwalenia.

Raport samooceny oraz oświadczenia podpisuje osoba kierująca podmiotem albo osoba przez nią upoważniona.

41 Act of 20 July 2018 The Law on Higher Education and Science https://www.ue.katowice.pl/fileadmin/user_upload/ocena-jednostek-naukowych/Logo_HR/act-of-20-july-2018-the-law-on-higher-education-and-science.pdf (dostęp: 30 września 2024 r.)

42 *Ewaluacja szkół doktorskich*, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich> (dostęp: 30.09.2024 r.).

1.6. Przygotowania do pierwszej ewaluacji

Formalnie pierwsza ewaluacja jakości kształcenia w szkołach doktorskich może rozpocząć się 1 października 2024 r. tj. po upływie co najmniej 5 lat od dnia rozpoczęcia kształcenia w ramach danej szkoły doktorskiej (art. 260 PSWiN). Uznaje się, że dniem rozpoczęcia kształcenia jest dzień, w którym pierwszy doktorant rozpoczął kształcenie⁴³. Zgodnie z pierwotną wersją harmonogramu ewaluacji jakości kształcenia w szkołach doktorskich na IV kwartał 2024 r. do oceny wyznaczonych zostało 15 szkół doktorskich tj. 1) Szkoła Doktorska Papieskiego Wydziału Teologicznego w Warszawie, 2) Szkoła doktorska w dyscyplinie ekonomia i finanse, nauki prawne i nauki o zarządzaniu i jakości Akademii Leona Koźmińskiego w Warszawie, 3) Szkoła doktorska Akademii Muzycznej im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy, 4) Szkoła doktorska Akademii Sztuk Pięknych w Gdańsku, 5) Szkoła Doktorska Nauk o Kulturze Fizycznej Akademii Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, 6) Szkoła Doktorska Instytutu Podstawowych Problemów Techniki Polskiej Akademii Nauk, 7) Szkoła Doktorska Narodowego Centrum Badań Jądrowych, 8) Szkoła Doktorska Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, 9) Szkoła Doktorska Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, 10) Szkoła Doktorska Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu, 11) Międzynarodowa Szkoła Doktorska Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, 12) Szkoła Doktorska Nauk Ścisłych i Przyrodniczych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, 13) Szkoła Doktorska Uniwersytetu Morskiego w Gdyni, 14) Szkoła Doktorska Nauk Społecznych i Humanistycznych Uniwersytetu SWPS oraz Szkoła Doktorska Nauk Społecznych Uniwersytetu w Białymstoku. KEN zdecydowała o wykreśleniu z harmonogramu na 2024 r. ewaluacji jakości kształcenia w Szkole Doktorskiej Nauk Społecznych Uniwersytetu w Białymstoku. Związane jest to z faktem, że prowadzone są działania organizacyjne związane z łączeniem trzech szkół doktorskich Uniwersytetu w Białymstoku⁴⁴.

43 Ł. Kierznowski, (w:) A. Jakubowski (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2023, art. 260, Legalis.

44 Zob. *Harmonogram ewaluacji jakości kształcenia w szkołach doktorskich na 2024 r. – zmieniony w dniu 24.04.2024 r.*, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich> (dostęp: 15.09.2024 r.).

Ostatecznie więc w 2024 r. rozpocznie się ewaluacja 14 szkół doktorskich. Z kolei zgodnie z harmonogramem ewaluacji jakości kształcenia w szkołach doktorskich na 2025 r. – wyznaczonych zostało kolejnych 35 szkół⁴⁵.

Dobłą praktyką jest przeprowadzenie przez te podmioty wewnętrznej ewaluacji, mającej na celu określenie swoich mocnych i słabych stron. Ważne jest również, aby nie czekając na ewaluację dokonaną przez zespół oceniający rozpocząć działania naprawcze, mające na celu poprawę jakości kształcenia oraz dobrostanu doktorantów. Warto stworzyć sobie listę powiązaną z poszczególnymi kryteriami, a następnie ocenić stopień spełnienia poszczególnych kryteriów szczegółowych. Pozwoli to podjąć działania, które pomogą przejść pierwszą ocenę jakości kształcenia.

Należy w tym miejscu podkreślić, że ewaluacja szkół doktorskich nie może stanowić celu samego w sobie. Szkoły doktorskie nie funkcjonują po to, by cyklicznie być poddawane ewaluacji. To ewaluacja powinna być narzędziem służącym poprawie i doskonaleniu kształcenia doktorantów, co ma niebagatelne znaczenie dla formowania polskiej kadry naukowej w szkołach wyższych, jak również rozwoju nauki. Z tego względu, doktoranci powinni być traktowani podmiotowo w procesie ewaluacji jakości kształcenia w szkołach doktorskich, bowiem to dla nich istnieją te podmioty i powinny one wspierać ich w ustawicznym rozwoju. Kształtowanie wysokich jakościowo i optymalnych warunków kształcenia powinno się odbywać z poszanowaniem powszechnie obowiązującego prawa, ale i z wykorzystaniem konstytucyjnie i ustawowo zagwarantowanej autonomii, przy uwzględnieniu stanowisk i interesów różnych podmiotów zaangażowanych w ten proces, w szczególności doktorantów, promotorów, kadry kierowniczej i otoczenia społeczno-gospodarczego. Dlatego też, oparcie budowania zasad działalności w szkole doktorskiej na współpracy wszystkich wymienionych podmiotów i wspólnym wypracowywaniu kompromisowych rozwiązań może okazać się kluczem do sukcesu tej formuły kształcenia, a także pozwalać na definiowanie jakości tego procesu.

Warto dodać, że oprócz ewaluowanych podmiotów do procedury tej przygotowuje się również KEN. Tworzone są wewnętrzne procedury, jak

45 Ibidem.

1. Wprowadzenie do ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej

również prowadzone są nabory na ekspertów, którzy dokonywać będą oceny jakości kształcenia w szkołach doktorskich. Wymagania do roli eksperta w ewaluacji jakości kształcenia w szkołach doktorskich zostały określone w załączniku do Uchwały nr 2/2024 Komisji Ewaluacji Nauki z dnia 7 lutego 2024 roku⁴⁶. W dokumencie tym częściowo powtórzono regulacje wynikające z przepisów prawa powszechnie obowiązującego. Wskazuje się, że ekspertem może być osoba, spełniająca wymagania określone w art. 259 ust. 4 oraz art. 272 ust. 1 w zw. z art. 274 ust. 2 PSWiN tj. taka, która: 1) posiada znaczący dorobek naukowy lub artystyczny, 2) ma nieopublikowaną opinię i przestrzega zasad etyki naukowej, 3) nie popełniła czynu określonego w art. 115 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, stwierdzonego prawomocnym wyrokiem, 4) posiada co najmniej stopień doktora, 5) aktywnie uczestniczy w realizacji badań naukowych i ma znaczące osiągnięcia w tym zakresie, 6) do dnia powołania na eksperta przez przewodniczącego KEN nie ukończyła 70. roku życia, 7) spełnia następujące wymagania (o których mowa w art. 20 ust. 1 pkt 1–5 ustawy PSWiN): a) ma pełną zdolność do czynności prawnych, b) korzysta z pełni praw publicznych, c) nie była skazana prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo lub umyślne przestępstwo skarbowe, d) nie była karana karą dyscyplinarną, e) w okresie od dnia 22 lipca 1944 r. do dnia 31 lipca 1990 r. nie pracowała w organach bezpieczeństwa państwa w rozumieniu art. 2 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów (Dz.U. z 2023 r. poz. 342), nie pełniła w nich służby ani nie współpracowała z tymi organami. Ponadto spełnia warunki określone w § 5 ust. 2 pkt 1 EwaluacjaR tj. posiada biegłą znajomość języka angielskiego, przez którą należy rozumieć znajomość języka angielskiego w stopniu umożliwiającym aktywne uczestnictwo w prowadzeniu ewaluacji w języku angielskim. Wśród wymogów dodatkowych wskazuje się doświadczenie w kształceniu doktorantów lub aktywne uczestnictwo w kształceniu doktorantów lub doświadczenie w ewaluacji szkół doktorskich/systemów kształcenia doktorantów w innych krajach. Z uwagi na stosunkowo nowy model kształcenia doktorantów w Polsce

46 Zob. *Wymagania do roli eksperta w ewaluacji jakości kształcenia w szkołach doktorskich*, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich> (dostęp: 15.09.2024 r.).

wydaje się, że wymóg związany z dotychczasowym doświadczeniem powinien mieć szczególnie doniosłe znaczenie.

Jednocześnie wymieniono osoby, które nie mogą pełnić funkcji eksperta w ogóle oraz takie, które nie mogą pełnić roli eksperta do ewaluacji danej szkoły doktorskiej. Ekspertem nie może być: 1) rektor, 2) dyrektor instytutu Polskiej Akademii Nauk, 3) dyrektor instytutu badawczego, 4) dyrektor instytutu międzynarodowego, 5) dyrektor Centrum Badawczego Mikołaja Kopernika, 6) dyrektor szkoły doktorskiej bądź inna osoba kierująca szkołą doktorską, 7) członek Polskiej Komisji Akredytacyjnej, 8) członek Rady Doskonałości Naukowej, 9) członek Komitetu Polityki Naukowej, 10) Prezes i wiceprezes Polskiej Akademii Nauk, 11) przewodniczący lub wiceprzewodniczący Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego, 12) Sekretarz Generalny Akademii Kopernikańskiej. Ponadto określono, że ekspertem do ewaluacji danej szkoły doktorskiej nie może być osoba: 1) zatrudniona w podmiocie prowadzącym daną szkołę doktorską, 2) prowadząca kształcenie w podmiocie prowadzącym daną szkołę doktorską lub w danej szkole doktorskiej, 3) uczestnicząca w ocenie śródo okresowej przeprowadzanej w danej szkole doktorskiej, 4) u której występuje inny niż wymienione w pkt 1–3 konflikt interesów.

Rekrutacje ekspertów doktoranckich prowadziła także KR^D⁴⁷. Regulamin naboru ekspertów Krajowej Reprezentacji Doktorantów ds. przeprowadzania ewaluacji szkół doktorskich stanowi Załącznik nr 1 do uchwały nr 12/2024 Zarządu Krajowej Reprezentacji Doktorantów z dnia 11 czerwca 2024 r. Określa zasady i warunki udziału w Konkursie do zespołu ekspertów Krajowej Reprezentacji Doktorantów ds. ewaluacji szkół doktorskich, zasady przebiegu tego konkursu oraz kryteria wyboru ekspertów. Ekspertem mogła zostać osoba spełniająca łącznie następujące warunki: 1) jest doktorantem, 2) prezentuje wysoki poziom znajomości aktów prawnych oraz kierunkowych z zakresu prawa o szkolnictwie wyższym, w tym dotyczących ewaluacji szkół doktorskich, w szczególności: PSWiN, EwaluacjaR oraz uzasadnienie tego aktu; jak również Wytycznych KEN do przygotowania raportu samooceny; 3) prezentuje wysoki poziom znajomości nomenklatury związanej z kształceniem doktoranckim – w języku

⁴⁷ *Ewaluacja szkół doktorskich*, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich> (dostęp: 17.09.2024 r.).

1. Wprowadzenie do ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej

polskim i angielskim, 4) posiada doświadczenie w działalności na rzecz jakości kształcenia, w tym w szczególności: umiejętność współredagowania i oceny wewnętrznych aktów i regulacji, doświadczenie w pracach w organach uczelni lub instytutu związanych z obszarem jakości kształcenia, 5) posiada wysokie umiejętności komunikacyjne i redakcyjne w języku polskim i angielskim, 6) posiada wysokie wyniki w dotychczasowym kształceniu, w tym terminowo realizuje proces kształcenia, 7) prezentuje wysoki poziom kultury osobistej, rzetelności oraz terminowej realizacji powierzonych obowiązków. Ponadto w stosunku do kandydata musiała występować uzasadniona perspektywa pozostania doktorantem minimum do końca września 2025 r. Podkreślić należy, że konkurs był trzyetapowy, co miało zagwarantować wybór najlepszych merytorycznie ekspertów. Pierwszy etap obejmował gromadzenie i ocenę przesłanych dokumentów, drugi etap stanowił przeprowadzenie i ocenę wyniku testu i (dwujęzycznego) eseju, a ostatni etap obejmował rozmowę kwalifikacyjną kandydata. Warunkiem utrzymania statusu eksperta jest uczestnictwo w obowiązkowym szkoleniu ekspertów oraz rzetelne i terminowe wykonania obowiązków w ramach pierwszej procedury ewaluacji z udziałem eksperta. **Ostatecznie KRD powołała 18-osobowy Zespół ekspertów Krajowej Reprezentacji Doktorantów ds. ewaluacji szkół doktorskich**⁴⁸.

W kontekście przygotowań do ewaluacji jakości kształcenia w szkołach doktorskich warto obserwować działania KEN. Spodziewać się można, że pojawiać się będą kolejne dokumenty robocze, które będą istotne dla podmiotów prowadzących szkoły doktorskie.

1.7. Podsumowanie

W najbliższym czasie szkoły doktorskie staną przed wieloma wyzwaniami związanymi z nadchodzącą ewaluacją jakości kształcenia, której formalny początek może nastąpić 1 października 2024 roku. Ewaluacja wprowadzona w ramach reformy szkolnictwa wyższego i nauki, ma na

48 Uchwała Nr 15/2024 Zarządu Krajowej Reprezentacji Doktorantów z dnia 10 sierpnia 2024 r. w sprawie powołania Zespołu ekspertów Krajowej Reprezentacji Doktorantów ds. ewaluacji szkół doktorskich oraz jego członków, <https://krd.edu.pl/uchwaly/> (dostęp: 14.09.2024 r.).

celu zewnętrzną weryfikację warunków rozwoju naukowego doktorantów oraz zapewnienie wysokiego standardu ich kształcenia. Jest to jeden z kluczowych elementów nowego systemu kształcenia doktorantów. Proces ten będzie oparty na jasno określonych kryteriach, takich jak: 1) adekwatność programu kształcenia oraz indywidualnych planów badawczych do efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK oraz ich realizacja, 2) sposób weryfikacji efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK, 3) kwalifikacje nauczycieli akademickich lub pracowników naukowych prowadzących kształcenie w szkole doktorskiej, 4) jakość procesu rekrutacji, 5) jakość opieki naukowej lub artystycznej i wsparcia w prowadzeniu działalności naukowej, 6) rzetelność przeprowadzania oceny śródkresowej, 7) umiędzynarodowienie, 8) skuteczność kształcenia doktorantów. Szczegółowe kryteria ewaluacji określone zostały w § 2 EwaluacjaR.

KEN, która przeprowadzi ewaluację, będzie oceniać jakość kształcenia w szkołach doktorskich w szczególności na podstawie raportów samooceny oraz wizytacji, podczas której odbędą się rozmowy z doktorantami, promotorami czy też kadrą akademicką. **Dla szkół doktorskich niezwykle ważne jest rozpoczęcie przygotowań do tego procesu już teraz.** Kluczowe będzie przeprowadzenie wewnętrznych ocen i analiz mocnych oraz słabych stron, aby z wyprzedzeniem wdrożyć ewentualne działania naprawcze. Wyniki ewaluacji będą miały bezpośredni wpływ na przyszłość funkcjonowania tych jednostek, a w przypadku uzyskania negatywnej oceny, szkoła doktorska traci możliwość prowadzenia szkoły doktorskiej.

Warto wskazać, że proces ewaluacji nie jest jedynie narzędziem kontroli, ale przede wszystkim mechanizmem wspierającym doskonalenie jakości kształcenia i wsparcia doktorantów. Aktualnie stwierdzenie to ma jedynie charakter postulatu, ale należy żywić nadzieję na jego urzeczywistnienie przez ekspertów dokonujących ewaluacji szkół doktorskich.

2. ADEKWATNOŚĆ PROGRAMU KSZTAŁCENIA ORAZ INDYWIDUALNYCH PLANÓW BADAWCZYCH DO EFEKTÓW UCZENIA SIĘ DLA KWALIFIKACJI NA POZIOMIE 8 PRK ORAZ ICH REALIZACJA

2.1. Uwagi ogólne

Jednym z instytucjonalnych i formalnych wymiarów systemu edukacji w Polsce jest Zintegrowany System Kwalifikacji (ZSK), służący potwierdzaniu posiadanych i uzyskiwanych kwalifikacji (zawodowych) absolwentów różnego typu szkół. Dnia 5 stycznia 2016 r. zaczęła obowiązywać ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji⁴⁹, której celem było przede wszystkim zapewnienie jakości kształcenia oraz wprowadzenie zasad „zwiększających czytelność kwalifikacji nadawanych w Polsce, ułatwiających porównywanie ich między sobą”⁵⁰. Ustawa zmieniła sposób myślenia o edukacji, wprowadzając elastyczność, płynność oraz uspołnienie procesu kształcenia, a nade wszystko wprowadziła konieczność zapewnienia jakości. Dzięki temu sztywny tradycyjny podział na edukację podstawową, średnią oraz wyższą został zamieniony na filozofię i praktykę długotrwałego rozwoju i pogłębiania/poszerzania wybranych lub wszystkich kwalifikacji rozumianych jako formalne potwierdzanie efektów kształcenia/uczenia się: szczegółowej wiedzy, konkretnych

49 Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 226 z późn. zm.).

50 S. Sławiński (red.), A. Chłoń-Domińczak, A. Szymczak, G. Ziewiec-Skokowska, *Polska Rama Kwalifikacji. Poradnik Użytkownika*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2020, s. 5.

umiejętności i kompetencji miękkich (społecznych, interpersonalnych). Edukacja formalna zastąpiona została kwalifikacjami, które zostały przypisane nie tylko do tradycyjnych instytucji edukacyjnych, ale usankcjonowano edukację pozaformalną, rozumianą jako kształcenie i szkolenie realizowane w ramach programów, które nie prowadzą do uzyskania kwalifikacji pełnych lub kwalifikacji zdobytych w ramach edukacji formalnej⁵¹ (art. 2 pkt 2 i 3 ustawy o ZSK). Do systemu kwalifikacji włączono także uczenie się nieformalne, czyli uzyskiwanie efektów uczenia się poprzez różnego rodzaju aktywność poza edukacją formalną i edukacją pozaformalną (art. 2 pkt 20 ustawy o ZSK).

Ustawa zawiera ponadto definicje nowych dla systemu kształcenia zjawisk i podmiotów⁵², tj. ewaluacja, kwalifikacje pełne, cząstkowe, wolnorynkowe, sektorowe, uregulowane czy walidacja, a także wskazywała na ważne funkcje ZSK – m.in. jakość nadawanych kwalifikacji oraz możliwość etapowego gromadzenia oraz uznawania osiągnięć.

Reforma ZSK polegała na wprowadzeniu do systemu kształcenia następujących zasad:

- „Wszystkie kwalifikacje funkcjonujące w ZSK są opisywane za pomocą efektów uczenia się (wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych);
- Nadawanie kwalifikacji jest możliwe wyłącznie na podstawie pozytywnego wyniku walidacji, np. egzaminu sprawdzającego, że osoba ubiegająca się o daną kwalifikację osiągnęła wymagane efekty uczenia się;

51 Edukacja formalna jest to kształcenie realizowane przez publiczne i niepubliczne szkoły oraz inne podmioty systemu oświaty, uczelnie oraz inne podmioty systemu szkolnictwa wyższego i nauki, w ramach programów, które prowadzą do uzyskania kwalifikacji pełnych, kwalifikacji nadawanych po ukończeniu studiów podyplomowych, o których mowa w art. 160 ust. 1 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 742 z późn. zm. – dalej jako: PSWiN), albo kwalifikacji w zawodzie, o której mowa w art. 10 ust. 3 pkt 1 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 750 z późn. zm.).

52 Przepis art. 2 pkt 25 ustawy o ZSK – Zintegrowany System Kwalifikacji definiuje jako – „wyodrębnioną część Krajowego Systemu Kwalifikacji, w której obowiązują określone w ustawie standardy opisywania kwalifikacji oraz przypisywania poziomu Polskiej Ramy Kwalifikacji do kwalifikacji, zasady włączania kwalifikacji do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji i ich ewidencjonowania w Zintegrowanym Rejestrze Kwalifikacji, a także zasady i standardy certyfikowania kwalifikacji oraz zapewniania jakości nadawania kwalifikacji”.

2. Adekwatność programu kształcenia oraz indywidualnych planów badawczych...

- Wszystkie kwalifikacje w ZSK mają przypisany poziom Polskiej Ramy Kwalifikacji (PRK). O poziomie PRK, który jest właściwy dla danej kwalifikacji, informuje znak graficzny umieszczany na dokumencie potwierdzającym nadanie kwalifikacji. Kwalifikacje z przypisanym poziomem PRK można łatwiej porównywać z kwalifikacjami nadawanymi w innych krajach (Unii Europejskiej i poza UE);
- Kluczowe informacje na temat wszystkich kwalifikacji funkcjonujących w ZSK są dostępne w Zintegrowanym Rejestrze Kwalifikacji (ZRK)⁵³.

W zamierzeniu było to zatem narzędzie umożliwiające zarówno osobom, jak też różnego typu instytucjom – szkołom, uczelniom, pracodawcom, związkom zawodowym, organizacjom branżowym itp. – w kraju i w Unii Europejskiej, porównywanie w sposób zobiektywizowany kwalifikacji i ich standardów. Kwalifikacje nadawane są bowiem przez instytucje oświaty i szkolnictwa wyższego, ale także przez inne podmioty prowadzące kształcenie i doskonalenie zawodowe, np. firmy szkoleniowe, organizacje pozarządowe, związki branżowe, potwierdzające kwalifikacje zawodowe. ZSK pozwala na ich uwiarygodnienie, zapewnienie standardów jakości oraz – co istotne dla procesu całościowego uczenia się (LLL – *lifelong learning*) – wprowadzenie mechanizmów pozwalających na indywidualne, spersonalizowane kształcenie, będące odpowiedzią na potrzeby osób, ale też rynku pracy⁵⁴.

Ważnym elementem Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji jest Polska Rama Kwalifikacji (PRK), będąca polskim odniesieniem do ramy europejskiej. PRK porządkuje i hierarchizuje kwalifikacje wskazując na ich zakres i poziom zaawansowania. Polska Rama Kwalifikacji, podobnie jak Europejska Rama Kwalifikacji (ERK), składa się z ośmiu poziomów. Przejrzystość i zgodność charakterystyk poziomów PRK z charakterystykami poziomów ERK gwarantuje, że poziom PRK określony dla kwalifikacji

53 S. Sławiński (red.), A. Chłoń-Domińczak, A. Szymczak, G. Ziewiec-Skokowska, *Polska Rama Kwalifikacji...*, Warszawa 2020, s. 5.

54 W przypadku rynku pracy nie chodzi jedynie o potrzeby zatrudnienia wyspecjalizowanej kadry, ale – jak wskazuje Michał Tuber – o „przejrzystą komunikację w obszarze kompetencji” (M. Tauber, *Zintegrowany System Kwalifikacji spod znaku jakości i dialogu*, „Kwartalnik ZSK” 2021, nr 1, s. 5).

odpowiada temu samemu poziomowi ERK, co z kolei umożliwia transfer kwalifikacji pomiędzy instytucjami i krajami. Ramy Kwalifikacji – Polskie i Europejskie jako punkt odniesienia dla ram krajowych przyjętych przez państwa Europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego⁵⁵ pozwalają na identyfikację zrealizowanego poziomu kształcenia i uprawnień zawodowych, a także zaplanowanie kolejnych kroków na edukacyjnej i profesjonalnej ścieżce. Ważnym aspektem PRK jest także certyfikowanie zrealizowanych efektów i tym samym – potwierdzanie – w formie poświadczeń tradycyjnych (świadectw, dyplomów, zaświadczeń) lub też elektronicznych odznak (*open bagdes, digital badges*) – posiadanych kwalifikacji⁵⁶.

Każdy z ośmiu poziomów ram kwalifikacji scharakteryzowany został za pomocą ogólnych stwierdzeń w zakresie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych – są to tzw. charakterystyki poziomów. Mogą być to charakterystyki pierwszego i drugiego stopnia. Polski system zbudowany został na idei **jednoczesnej uniwersalności** oraz **adekwatności** (dla poziomów i rodzajów kształcenia). W PRK znalazły się:

- „1. charakterystyki uniwersalne (pierwszego stopnia), które dotyczą wszystkich rodzajów kwalifikacji,
2. charakterystyk drugiego stopnia, typowych dla kwalifikacji uzyskiwanych w ramach:
 - edukacji ogólnej,
 - szkolnictwa wyższego,
 - kształcenia i szkolenia zawodowego”⁵⁷.

Zgodnie z art. 6 ustawy o ZSK uniwersalne charakterystyki poziomów 1–8 pierwszego stopnia określa załącznik do ustawy⁵⁸. Ich opisy, kategorie i aspekty odniesione do wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych – znajduje się w tabeli 2.

55 Poza krajami Unii Europejskiej system ERK jest wdrażany dodatkowo w 11 państwach: Islandii, Liechtensteinie, Norwegii, Albanii, Macedonii Północnej, Czarnogórze, Serbii, Turcji, Bośni i Hercegowinie, Kosowie oraz Szwajcarii.

56 M. Nowakowski, *Open Badges, czyli jak edukacja dogoni gospodarkę*, „Kwartalnik ZSK” 2021, nr 1, s. 14–15.

57 S. Sławiński (red.), A. Chłóń-Domińczak, A. Szymczak, G. Ziewiec-Skokowska, *Polska Rama Kwalifikacji...*, Warszawa 2020, s. 6.

58 Pozostałe charakterystyki są ujęte w odpowiednich rozporządzeniach Ministra Edukacji Narodowej oraz Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

2. Adekwatność programu kształcenia oraz indywidualnych planów badawczych...

Tabela 2. *Kategorie opisowe i aspekty o podstawowym znaczeniu dla kompletności opisu wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych dla uniwersalnych charakterystyk poziomów 1–8 (pierwszego stopnia)* (źródło: S. Sławiński (red.), A. Chłoń-Domińczak, A. Szymczak, G. Ziewiec-Skokowska, *Polska Rama Kwalifikacji. Poradnik Użytkownika*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2020, s. 8).

	Kategorie opisowe	Aspekty o podstawowym znaczeniu
Wiedza	Zakres	Kompletność perspektywy poznawczej
	Głębina rozumienia	Zależności
Umiejętności	Rozwiązywanie problemów i stosowanie wiedzy w praktyce	Złożoność problemu Innowacyjność podejścia Samodzielność w działaniu Warunki działania
	Uczenie się	Samodzielność Metody
	Komunikowanie się	Zakres wypowiedzi Złożoność wypowiedzi
Kompetencje społeczne	Tożsamość	Uczestniczenie Poczucie odpowiedzialności Postępowanie
	Współpraca	Praca zespołowa Warunki działania Przywództwo
	Odpowiedzialność	Konsekwencje działań własnych Konsekwencje działań zespołu Ocena

Charakterystyki poziomów 1–8 drugiego stopnia stanowią rozwinięcie charakterystyk uniwersalnych pierwszego stopnia i obejmują:

- „charakterystyki poziomów 1–4 drugiego stopnia typowe dla kwalifikacji o charakterze ogólnym uzyskiwanych w ramach edukacji formalnej, edukacji pozaformalnej oraz uczenia się nieformalnego,
- charakterystykę poziomu 5 drugiego stopnia typową dla kwalifikacji uzyskiwanych po uzyskaniu kwalifikacji pełnej na poziomie 4,
- charakterystyki poziomów 6–8 drugiego stopnia typowe dla kwalifikacji uzyskiwanych w ramach systemu szkolnictwa wyższego i nauki po uzyskaniu kwalifikacji pełnej na poziomie 4,
- charakterystyki poziomów 1–8 drugiego stopnia typowe dla kwalifikacji o charakterze zawodowym uzyskiwanych w ramach edukacji formalnej, edukacji pozaformalnej oraz nieformalnego uczenia się”⁵⁹.

59 S. Sławiński (red.), A. Chłoń-Domińczak, A. Szymczak, G. Ziewiec-Skokowska, *Polska Rama Kwalifikacji...*, Warszawa 2020, s. 6.

Obok powyższych ustalono ponadto charakterystykę poziomu 5 drugiego stopnia dla kształcenia, który jest kontynuacją możliwą do realizacji po uzyskaniu kwalifikacji pełnej na poziomie 4⁶⁰. Jest to swoisty pomost, łącznik dla kwalifikacji uzyskiwanych w ramach edukacji ogólnej a edukacją wyższą⁶¹.

W niniejszej publikacji szczególnie interesujące są charakterystyki poziomu 8 PRK, bowiem one nadają kwalifikacje równoważne z dyplomem doktorskim (w przypadku kwalifikacji pełnych)⁶². Wpisują się one w system kształcenia akademickiego, umożliwiającego zdobycie kwalifikacji poziomów 6–8⁶³.

PSWiN kilkakrotnie wspomina o poziomie 8 Polskiej Ramy Kwalifikacji w kontekście szkół doktorskich i kształcenia doktorantów⁶⁴. Pierw-

-
- 60 Więcej o poziomie 5 PRK zob.: rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej oraz Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 czerwca 2016 r. w sprawie charakterystyki drugiego stopnia Polskiej Ramy Kwalifikacji typowej dla kwalifikacji uzyskiwanych po uzyskaniu kwalifikacji pełnej na poziomie 4 – poziom 5 (Dz. U. 2016, poz. 915).
- 61 W Polsce wciąż rozwijane są formy kształcenia umożliwiające zdobycie kwalifikacji z poziomu 5 PRK. Szansą na zwiększony rozwój tego typu edukacji są tzw. mikropoświadczenia (*microcredentials*). Więcej o możliwościach i trudnościach kształcenia na poziomie 5 PRK zob. E. Chmielecka, N. Kraśniewska, (red.), *Poziom 5 – brakujące ogniwo? Aspekty praktyczne*, Fundacja Rektorów Polskich, Warszawa 2016.
- 62 Szczegółowe przepisy dotyczące 8 poziomu PRK znajdują się w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 14 listopada 2018 r. w sprawie charakterystyk drugiego stopnia efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomach 6–8 Polskiej Ramy Kwalifikacji (Dz. U. poz. 2218). Wcześniejsze rozporządzenie było poprzedzone rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 września 2016 r. w sprawie charakterystyk drugiego stopnia Polskiej Ramy Kwalifikacji typowych dla kwalifikacji uzyskiwanych w ramach szkolnictwa wyższego po uzyskaniu kwalifikacji pełnej na poziomie 4 – poziomy 6–8 (Dz. U. poz. 1594), które utraciło moc z dniem 1 października 2018 r., zgodnie z art. 350 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. poz. 1669 z późn. zm.).
- 63 Studia pierwszego stopnia umożliwiają uzyskanie kwalifikacji zawodowych na poziomie 6 PRK, studia drugiego stopnia oraz jednolite studia magisterskie – kwalifikacje na poziomie 7 PRK.
- 64 W art. 160 ust. 1 i 2 PSWiN poziom 8 PRK pojawia się także w charakterystyce studiów podyplomowych, które umożliwiają uzyskanie kwalifikacji częściowych na poziomie 6, 7 albo 8 PRK. W ust 2 określono, że „Program studiów podyplomowych określa efekty uczenia się dla kwalifikacji częściowych uwzględniające charakterystyki drugiego stopnia PRK na poziomie 6, 7 albo 8 PRK określone w przepisach wydanych na podstawie art. 7 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 22 grudnia

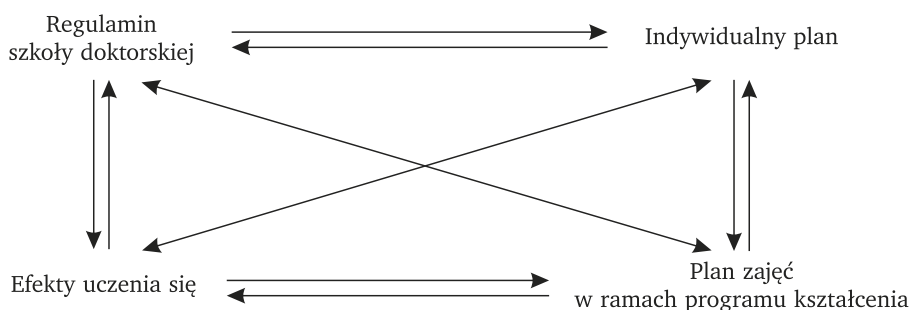
szy raz pojawia się w miejscach, gdy określa się wymagania wobec osób ubiegających się o stopień doktora (art. 186 ust. 1 pkt 2 oraz art. 192 ust. 2 pkt 8 PSWiN). Natomiast kolejne regulacje w tym zakresie dotyczą procesu ewaluacji szkół doktorskich i jego kryteriów (art. 261 pkt 1 i 2 PSWiN).

Zgodnie z art. 186 ust. 1 PSWiN, stopień doktora nadaje się osobie, posiadającej tytuł zawodowy magistra, magistra inżyniera albo równorzędny lub posiada właściwy, określony odrębnymi przepisami dyplom, dający prawo do ubiegania się o nadanie stopnia doktora w państwie, w którego systemie szkolnictwa wyższego działa uczelnia, która go wydała. Dyplom doktorski wydać można osobie, która uzyskała efekty uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK, przy czym efekty uczenia się w zakresie znajomości nowożytnego języka obcego są potwierdzone certyfikatem lub dyplomem ukończenia studiów, poświadczającymi znajomość tego języka na poziomie biegłości językowej co najmniej B2. Ponadto PSWiN określa szczegółowo dorobek kandydata konieczny do uzyskania stopnia naukowego doktora. Jest to co najmniej jeden artykuł naukowy opublikowany w czasopiśmie naukowym lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowej lub monografię naukową, które w roku opublikowania w ostatecznej formie były ujęte w wykazach sporządzonym wskazanym przez właściwego ministra. Elementem dorobku może być też dzieło artystyczne o istotnym znaczeniu. Przede wszystkim jest to jednak przedstawienie i obrona rozprawy doktorskiej.

W założeniu PSWiN, uzyskanie kwalifikacji poziomu 8 PRK jest możliwe dzięki sformułowanym przez podmioty prowadzące kształcenie doktorantów programom kształcenia w szkołach doktorskich, których fundamentem powinny być właściwie sformułowane efekty uczenia się. **Sposobem osiągnięcia efektów uczenia się właściwych dla poziomu 8 PRK jest natomiast realizacja zajęć w ramach programu kształcenia oraz indywidualnych planów badawczych, sformułowanych zgodnie z wymogami PSWiN (art. 201 ust. 3).** Dla uczelni konieczne jest zatem koherentne opracowanie najważniejszych aktów prawnych dla funkcjonujących szkół doktorskich, gwarantujących uzyskanie stopnia naukowego doktora

2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji oraz umożliwia uzyskanie co najmniej 30 punktów ECTS”.

– regulaminu szkoły doktorskiej z właściwie zaprojektowanymi wymogami indywidualnych planów badawczych oraz programu kształcenia, zawierającego zakres zajęć umożliwiającą realizację efektów uczenia się, adekwatnych do poziomu 8 PRK. Wykres 1 obrazuje wzajemne zależności pomiędzy wyżej wymienionymi elementami, które oddziałują na siebie w sposób formalny i merytoryczny, tworząc strukturę wzajemnych powiązań. Elementy warunkują się i uzupełniają, przygotowanie właściwego indywidualnego planu badawczego doktoranta winno być powiązane z efektami uczenia się oraz realizowanymi zajęciami w programie studiów. Natomiast poprawnie sformułowany regulamin powinien zawierać odwołanie do kwalifikacji poziomu 8 PRK i efektów uczenia się, które do nich prowadzą, właściwie zaplanowany program kształcenia oraz adekwatne do niego kryteria planu badawczego (w tym wymagania na każdym etapie kształcenia doktorskiego).

Wykres 1. Strukturalny model merytorycznych i formalnych powiązań umożliwiających uzyskanie stopnia naukowego doktora w szkole doktorskiej [źródło: opracowanie własne].

Jak wskazano w jednym z analizowanych regulaminów kształcenia doktorantów „Szkoła Doktorska jest **zorganizowaną formą kształcenia doktorantów rozumianego, jako przygotowanie do uzyskania stopnia doktora**”⁶⁵. Z tego względu zadanie sformułowania modelu, będącej wzajemnie powiązanej strukturą elementów związanych z kształceniem – regulaminu, programu, efektów uczenia się oraz planu zajęć, nie jest czynnością

65 Załącznik 1 do uchwały nr 20/2024 Senatu Akademii Wychowania Fizycznego im. Polskich Olimpijczyków we Wrocławiu z dnia 25 kwietnia 2024 roku Regulamin Szkoły Doktorskiej w Akademii Wychowania Fizycznego im. Polskich Olimpijczyków we Wrocławiu.

jednorazową, a wymaga stworzenia systemu, w którym proces kształcenia będzie tworzony, ewaluowany oraz doskonalony. Zakłada się zatem procesualność, w której na początku określa się cele kształcenia, a następnie – konstruuje warunki do realizacji celów i ich rewaloryzacji. **Cele kształcenia mogą mieć charakter indywidualny, ale też instytucjonalny.** Wśród celów indywidualnych należy wymienić rozwój osobisty, w tym np. konkretnie uzyskanie stopnia naukowego doktora, przygotowanie rozprawy doktorskiej, ale też zawodowy, w tym zdobycie specyficznych kwalifikacji, potrzebnych na rynku pracy, czy też profesjonalne, ułatwiające awanse zawodowe. Mogą mieć one wymiar także relacyjny, związany z potrzebami interpersonalnymi, intrapersonalnymi czy potrzebą przynależności⁶⁶. W przypadku perspektywy instytucjonalnej celów jest więcej i można je widzieć, korzystając z różnych kryteriów. Pojawiają się zatem cele długo- i krótkookresowe, ale też związane z konkretnymi funkcjami instytucji (funkcją dydaktyczną, badawczą, rozwojową, promocyjną, popularyzatorską itd.)

Z powodu rozległości zagadnień i zadań do realizacji w przypadku przygotowywania koncepcji kształcenia w szkole doktorskiej, istotne staje się włączenie od samego początku **mechanizmów zarządzania jakością procesu kształcenia doktorantów.** Kształcenie może być bowiem polem „niedosytu”, ale też odpowiedzią na pojawiające się „bólączki” kształcenia doktorantów w Polsce, na który wskazali w swoich analizach A. Kraśniewski i J. Lewicki. Twierdzą oni, że: „Jakkolwiek koncepcję wprowadzenia szkół doktorskich należy ocenić pozytywnie – stanowi ona próbę przezwyciężenia istotnych bólączek studiów doktoranckich (ich niskiej efektywności i często niskiej jakości kształcenia) i zbliża system kształcenia doktorantów w naszym kraju do standardów światowych – to jednak przepisy ustawy dotyczące szkół doktorskich pozostawiają znaczny niedosyt”⁶⁷.

Na potrzebę kompleksowego spojrzenia na kształcenie w szkole doktorskiej wskazują także B. Mikołajczyk oraz R. Naskręcki, którzy

66 Więcej na temat motywacji doktorantów do podjęcia studiów doktoranckich zob. A. M. Kola, *Kształcenie elit społecznych? Studia doktoranckie w Polsce jako forma i potrzeba konstruowania zapoznanego mitu*, Wydawnictwo ICIMSS, Toruń 2018.

67 A. Kraśniewski, J. Lewicki, *Kształcenie doktorantów – stan prognozowany na 2025 r. z projekcją do 2030 r.*, (w:) J. Woźnicki (red.), *Trendy, modele i perspektywy rozwoju szkolnictwa w Polsce: 2021–2025 z projekcją do roku 2030*, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Katowice 2022, s. 267.

w swoim tekście z 2017 roku, a zatem jeszcze przed wejściem w życie PSWiN, proponują i stwierdzają, że: „Szkoła doktorska powinna posiadać też skuteczne i transparentne procedury zapewniania jakości prowadzonych badań naukowych oraz kształcenia, a także doboru ludzi (zarówno wykładowców w szkole doktorskiej, jak również promotora/opiekuna i promotora pomocniczego). Należy także wprowadzić elastyczny (zindywidualizowany) czas trwania studiów doktoranckich, adekwatny do podejmowanej tematyki badawczej, statusu doktoranta oraz specyfiki dyscypliny naukowej. Trzeba jednak skutecznie ograniczyć maksymalny czas kształcenia doktoranta, np. do 5 lat”⁶⁸. Czy warunki te i wynikające z założonego modelu koherencji kształcenia doktorantów są obecne w programach kształcenia i regulaminach szkół doktorskich? Poniższe podrozdziały zawierać będą wnioski z analizy aktów wewnętrznych uczelni – regulaminów szkół doktorskich oraz programów kształcenia. Badania dotyczyły adekwatności efektów uczenia się, aktywności naukowej lub artystycznej doktorantów i upowszechniania jej wyników, indywidualnych planów badawczych, sposobów interdyscyplinarności procesu kształcenia oraz jego doskonalenia.

2.2. Adekwatność efektów uczenia się określonych w programie kształcenia

Cytowani wyżej B. Mikołajczyk oraz R. Naskręcki wskazują, że „Kształceniu doktorantów w szkołach doktorskich powinny przyświecać dwa zasadnicze cele:

- uzyskanie wysokich kompetencji badawczych i relatywnie dużej samodzielności naukowej (więcej samodzielności i więcej odpowiedzialności za prowadzone badania);
- uzyskanie dodatkowych kwalifikacji kluczowych dla badacza, przez które rozumie się m.in. umiejętności i kompetencje społeczne, w tym zarządzanie projektem, praca w grupie badawczej, elementy zarządzania grupą badawczą, umiejętności dydaktyczne w pracy ze studentami, oraz wybrane kwalifikacje odpowiadające wymogom

68 B. Mikołajczyk, R. Naskręcki, *Szkoły doktorskie i ich rola w kształceniu doktorantów*, „Nauka i Szkolnictwo Wyższe” 2017, nr 2 (50), s. 117.

rynku pracy poza środowiskiem akademickim”⁶⁹. Jest to zgodne z ideą obecną w PSWiN, której wskazuje się na (1) kwalifikacje oraz (2) efekty uczenia się, określane w trzech zakresach: wiedzy, umiejętności oraz kompetencji społecznych.

Charakterystykę efektów uczenia się właściwych dla poziomu 8 PRK zawarto w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 14 listopada 2018 r. w sprawie charakterystyk drugiego stopnia efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomach 6–8 Polskiej Ramy Kwalifikacji⁷⁰.

Efekty uczenia się w **zakresie wiedzy** także charakteryzowane są w dwóch wymiarach, będących aspektami o podstawowym znaczeniu. Są to zakres i głębia – i chodzi tu o kompletność perspektywy poznawczej i zależności pomiędzy faktami i procesami oraz kontekst – odnoszący się do uwarunkowań i skutków.

W zakresie wiedzy, gdy mowa o zakresie wiedzy i jej głębi, na poziomie 8 Polskiej Ramy Kwalifikacji wskazuje się, że (1) dana osoba zna i rozumie w stopniu umożliwiającym rewizję istniejących paradygmatów – światowy dorobek, obejmujący podstawy teoretyczne oraz zagadnienia ogólne i wybrane zagadnienia szczegółowe – właściwe dla dyscypliny naukowej lub artystycznej. Ponadto zna i rozumie (2) główne tendencje rozwojowe dyscyplin naukowych lub artystycznych, w których odbywa się kształcenie, (3) metodologię badań naukowych oraz (4) zasady upowszechniania wyników działalności naukowej, także w trybie otwartego dostępu. Efekty te skupiają się na rozwoju nauk podstawowej, ich celem jest prowadzenie nowych, innowacyjnych badań oraz powołanie nowych teorii naukowych rozumianych jako uogólnień, wywnioskowanych z analizy faktów naukowych i powiązanych z dotychczasowym stanem nauki.

69 Ibidem. Badacze dodają do tego zastrzeżenie: „Doktorat (stopień naukowy doktora) powinien być przede wszystkim stwierdzeniem (certyfikacją) określonej kompetencji i samodzielności naukowej, co oznacza opanowanie przez doktoranta głębokiej wiedzy specjalistycznej z określonej dyscypliny naukowej oraz umiejętności wykorzystania i zastosowania metod naukowych właściwych dla tej dyscypliny. **Dlatego tylko najlepsze naukowo uniwersytety powinny mieć przywilej prowadzenia szkół doktorskich** (podkreślenie A.K.)” (ibidem).

70 Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 14 listopada 2018 r. w sprawie charakterystyk drugiego stopnia efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomach 6–8 Polskiej Ramy Kwalifikacji (Dz. U. poz. 2218).

Odniesienie do kontekstu pozwoli natomiast na poznanie i zrozumienie (5) fundamentalnych dylematów współczesnej cywilizacji; (7) ekonomicznych, prawnych, etycznych i innych uwarunkowań działalności naukowej a także (8) podstawowych zasad transferu wiedzy do sfery gospodarczej i społecznej oraz komercjalizacji wyników działalności naukowej i know-how związanego z tymi wynikami. Jest to zatem nastawione na zrozumienie mechanizmów rządzących światem nauki, mającej fundamentalne znaczenie dla pozostałych elementów rzeczywistości społecznej – gospodarki, edukacji, ochrony zdrowia, współpracy międzynarodowej, ale też środowiska naturalnego czy obronności.

W **obszarze umiejętności** – kładziony jest nacisk na wykorzystanie wiedzy -dokonywane przez rozwiązywanie problemów i wykonywanie zadań. Stąd osoba uzyskująca kwalifikacje na poziomie 8 Polskiej Ramy Kwalifikacji potrafi (1) wykorzystywać wiedzę z różnych dziedzin nauki lub dziedziny sztuki do twórczego identyfikowania, formułowania i innowacyjnego rozwiązywania złożonych problemów lub wykonywania zadań o charakterze badawczym, a w szczególności a) definiować cel i przedmiot badań naukowych, formułować hipotezę badawczą, b) rozwijać metody, techniki i narzędzia badawcze oraz twórczo je stosować, a także c) wnioskować na podstawie wyników badań naukowych. Ponadto taka osoba potrafi (2) dokonywać krytycznej analizy i oceny wyników badań naukowych, działalności eksperckiej i innych prac o charakterze twórczym oraz ich wkładu w rozwój wiedzy. Jak również, potrafi (3) transferować wyniki działalności naukowej do sfery gospodarczej i społecznej.

W zakresie umiejętności ważne są ponadto umiejętności komunikowania się, tj. odbierania i tworzenia wypowiedzi, upowszechnianie wiedzy w środowisku naukowym oraz posługiwanie się językiem obcym. W związku z tym dana osoba potrafi (4) komunikować się na tematy specjalistyczne w stopniu umożliwiającym aktywne uczestnictwo w międzynarodowym środowisku naukowym oraz (5) upowszechniać wyniki działalności naukowej, także w formach popularnych. Ponadto potrafi (6) inicjować debatę oraz (7) uczestniczyć w dyskursie naukowym. By powyższe działania prowadzić także zagranicą i z naukowcami zatrudnionymi w zagranicznych placówkach, konieczna jest umiejętność (8) posługiwania się językiem obcym na poziomie B2 Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego w stopniu umożliwiającym uczestnictwo w międzynarodowym środowisku naukowym i zawodowym.

Ważna jest właściwa organizacja pracy – w tym umiejętność planowania, także pracy zespołowej. Stąd niezbędne jest, aby dana osoba potrafiła (9) planować i realizować indywidualne i zespołowe przedsięwzięcia badawcze lub twórcze, również w środowisku międzynarodowym.

W zakresie umiejętności istotne jest ponadto uczenie się, tak, by właściwie, adekwatnie i zgodnie z warsztatem naukowca planować ścieżki własnego rozwoju i – co ważne z punktu widzenia dydaktycznej funkcji uczelni – rozwoju innych osób. Dlatego osoba osiągająca kwalifikacje na poziomie 8 Polskiej Ramy Kwalifikacji potrafi w tym obszarze samodzielnie (10) planować i działać na rzecz własnego rozwoju oraz inspirować i organizować rozwój innych osób, a także (11) planować zajęcia lub grupy zajęć i realizować je z wykorzystaniem nowoczesnych metod i narzędzi.

Ostatnim obszarem efektów uczenia się są **kompetencje społeczne**. Niezwykle ważne są również kompetencje społeczne. W obszarze oceny i krytycznego podejścia do prowadzonych działań i inicjatyw badawczych dana osoba jest gotowa do (1) krytycznej oceny dorobku w ramach danej dyscypliny naukowej lub artystycznej, (2) krytycznej oceny własnego wkładu w rozwój danej dyscypliny naukowej lub artystycznej oraz (3) uznawania znaczenia wiedzy w rozwiązywaniu problemów poznawczych i praktycznych. W przypadku poczucia odpowiedzialności, którego objawem jest wypełnianie zobowiązań społecznych i działanie na rzecz interesu publicznego, dana osoba jest gotowa do (4) wypełniania zobowiązań społecznych badaczy i twórców, (5) inicjowania działań na rzecz interesu publicznego oraz (6) myślenia i działania w sposób przedsiębiorczy. Ostatnim elementem w zakresie kompetencji społecznych jest wypełnianie i twórcze kształtowanie roli zawodowej, której elementem jest niezależność i rozwój etosu akademickiego. Stąd osoba uzyskująca kwalifikacja na poziomie 8 Polskiej Ramy Kwalifikacji powinna być gotowa do (7) podtrzymania i rozwijania etosu środowisk badawczych i twórczych, w tym a) prowadzenia działalności naukowej w sposób niezależny oraz b) respektowania zasady publicznej własności wyników działalności naukowej, z uwzględnieniem zasad ochrony własności intelektualnej.

Zgodnie z założeniami ustawy o ZSK, by osiągnąć kwalifikacje określonego poziomu konieczna jest realizacja wszystkich wymienionych efektów uczenia się w trzech obszarach. Dzieje się tak w przypadku studiów pierwszego i drugiego stopnia, a także studiów magisterskich i szkół

doktorskich. Zatem by ocenić adekwatność efektów uczenia się w programie kształcenia danej szkoły należy odpowiedzieć na pytania szczegółowe⁷¹:

- 1) Czy regulamin szkoły doktorskiej odnosi się do kwalifikacji na poziomie 8 Polskiej Ramy Kwalifikacji?
- 2) Czy szkoła doktorska opracowała zestaw efektów uczenia się dla programu kształcenia?
- 3) Czy zestaw efektów uczenia sformułowany dla programu kształcenia zawiera wszystkie efekty przewidziane w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 14 listopada 2018 r. w sprawie charakterystyk drugiego stopnia efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomach 6–8 Polskiej Ramy Kwalifikacji?
- 4) Czy efekty uczenia się sformułowane dla programu kształcenia w szkole doktorskiej odnoszą się do dyscyplin naukowych, w których doktorant może uzyskać stopień naukowy?

Warto odnieść się także do efektów przekrojowych. Są one związane z kwalifikacjami dotyczącymi krytycznego myślenia, kreatywności, podejmowania inicjatywy, umiejętności rozwiązywania problemów, oceny ryzyka i podejmowania decyzji oraz umiejętności dotyczących prowadzenia działalności naukowej, które nie były w sposób wystarczający akcentowane w ramach dotychczasowego systemu studiów doktoranckich⁷².

Analizy dokumentów podmiotów niekiedy wskazywały na pewne tendencje związane z organizacją procesu kształcenia doktorantów, jednak nie było tak w przypadku odniesień do poziomu 8 PRK w regulaminach szkół doktorskich, które wskazywałyby wprost na fakt, że kształcenie pozwala na uzyskanie kwalifikacji z 8 poziomu. Wśród 50 regulaminów znalazło się 26 dokumentów (52%), które takie regulacje miało, a reszta – 24 regulaminy nie zawierały odniesienia do poziomu 8 PRK (48%).

71 Jak zauważają A. Kraśniewski i J. Lewicki: „Efekty ewaluacji szkół doktorskich będą w znacznym stopniu zależały od doboru ekspertów przeprowadzających ocenę oraz podejścia KEN do kryteriów określonych w rozporządzeniu. Dokonywanie oceny sposobu weryfikacji efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK, czy ocena stopnia przygotowania promotorów do sprawowania opieki nad doktorantami wymaga kompetencji wykraczających poza umiejętność prowadzenia wysokiej jakości badań naukowych zapewniających odpowiedni dorobek publikacyjny” (A. Kraśniewski, J. Lewicki, *Kształcenie doktorantów...*, Katowice 2022, s. 267).

72 Uzasadnienie do projektu rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich> (dostęp: 30.08.2024 r.).

2. Adekwatność programu kształcenia oraz indywidualnych planów badawczych...

Należy wskazać także na przepisy, w którym podmiot prowadzący kształcenie deklaruje wydawanie zaświadczeń o uzyskaniu kwalifikacji na poziomie 8 PRK.

Podmioty prowadzące szkoły doktorskie wraz z regulaminem szkół doktorskich przygotowały programy kształcenia. Na 50 przeanalizowanych przypadków – 3 podmioty (6% podmioty) nie przedstawiły – czy to na stronach szkół doktorskich, czy w biuletynie informacji publicznej – programu kształcenia, rozumianego nie jako plan studiów, ale opis koncepcji kształcenia, zawierającej cele kształcenia, efekty uczenia się, plan studiów, opis zajęć, warunki realizacji praktyk, sylabusy itd. Niekiedy były to jedynie bardzo uproszczone dokumenty, tj. plan zajęć dla 3 lub 4 lat z przypisanymi do zajęć symbolami efektów uczenia się z ww. rozporządzenia odnośnie PRK.

W 6 przypadkach (12% badanych szkół) nie sformułowano efektów uczenia się – jako odrębnego dokumentu lub też części programu kształcenia. Szczegółowa analiza zestawów efektów uczenia się skłania ku wnioskowi:

- 1) **26 (52%) zestawień efektów uczenia się w programach kształcenia jest tożsama z listą efektów z rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 14 listopada 2018 r. w sprawie charakterystyk drugiego stopnia efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomach 6–8 Polskiej Ramy Kwalifikacji;**
- 2) **Nie wszystkie zestawienia efektów uczenia się posiadają wszystkie efekty zaprojektowane w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 14 listopada 2018 r. w sprawie charakterystyk drugiego stopnia efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomach 6–8 Polskiej Ramy Kwalifikacji, np. efekt brzmiący „posiada zaawansowaną wiedzę na temat prawnych, organizacyjnych, instytucjonalnych i finansowych uwarunkowań systemu funkcjonowania badań naukowych na poziomie krajowym i międzynarodowym”⁷³ nie zawiera aspektu związanego z kwestiami prawnymi;**

73 Uchwała Nr 10/2024/II Senatu Politechniki Lubelskiej z dnia 15 lutego 2024 r. w sprawie ustalenia programu kształcenia w Szkole Doktorskiej w Politechnice Lubelskiej.

- 3) W przypadku efektu językowego, wymagającego znajomości języka na poziomie B2 Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego – w **zestawieniach brakuje wyrażenia konkretnego opisu poziomu znajomości języka**. Formułuje się natomiast efekty wskazujące na znajomość języka umożliwiające pisanie w języku angielskim mniejszych (m.in. artykuły, polemiki, abstrakty, sprawozdania, recenzje) i większych (rozprawa doktorska) form prac naukowych lub zdolność do wygłoszenia wystąpienia na konferencji w języku obcym. Dla organizatorów szkół doktorskich ważne jest, iż absolwent będzie potrafił posługiwać się językiem obcym w stopniu umożliwiającym uczestnictwo w międzynarodowym środowisku naukowym i zawodowym, jednak na nie niższym poziomie niż B2;
- 4) Pojawił się także efekt, zawierający **wymóg znajomości języka polskiego**, dotycząc umiejętności zaprezentowania wyników pracy badawczej w formie publikacji, doniesienia zjazdowego lub prezentacji multimedialnej, jak również możliwości analizy wniosków z badań i prowadzenia krytycznej naukowej dyskusji w języku polskim i angielskim. Może mieć to znaczenie dla osób nie będących pochodzenia polskiego i nieposługujących się językiem polskim, jednak czy znaczy to, że osoba, która nie jest w stanie realizować tych zapisów będzie mogła uzyskać dyplom doktorski?
- 5) Zastanawiające jest **przypisanie odmiennego poziomu zaawansowania posiadanej wiedzy, umiejętności czy kompetencji społecznych**, np. niekiedy pojawia się określenie „podstawowa wiedza”, a w innym przypadku – „zaawansowana”, np. „ma podstawową wiedzę na temat metod statystycznej analizy danych i narzędzi statystycznych wykorzystywanych w analizie własnych wyników” i w innym zestawieniu – „ma zaawansowaną wiedzę statystyczno-matematyczną oraz wiedzę z zakresu wybranych dyscyplin nauk ścisłych i przyrodniczych oraz nauk inżynierjno-technicznych umożliwiających wyjaśnianie, modelowanie oraz prognozowanie procesów dotyczących wybranej dyscypliny naukowej”⁷⁴ (tu chodzi

74 Uchwała nr 503 Senatu Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach z dnia 19 marca 2024 r. w sprawie określenia Regulaminu Międzynarodowej Środowiskowej Szkoły Doktorskiej przy Centrum Studiów Polarnych w Uniwersytecie Śląskim w Katowicach (MŚSD).

2. Adekwatność programu kształcenia oraz indywidualnych planów badawczych...

o ten sam zakres merytoryczny wiedzy). Używanie tego typu określeń skłania do refleksji o uzasadnienie, a także – w przypadku np. przenosin – możliwość porównania i uznania posiadanych efektów uczenia się;

- 6) W zestawieniach pojawia się **proces przenoszenia efektów pomiędzy zakresami – wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych**, np. do zakresu kompetencji społecznych został przeniesiony efekt – „stosuje zasady etyki, w tym poufności danych, w badaniach naukowych. Przestrzega zasad humanitarnego traktowania zwierząt laboratoryjnych w badaniach naukowych i ściśle przestrzega zaleceń organów nadzorujących te badania”⁷⁵;
- 7) Wśród efektów zdarza się też **nadmierna szczegółowość, odniesiona do obszaru badań** (nie zaś do dyscyplin naukowych), np. „definiuje biomateriały według różnych kryteriów oraz opisuje właściwości i zastosowanie biomateriałów w medycynie regeneracyjnej, inżynierii tkankowej, implantologii oraz terapii celowanej”⁷⁶. Zastanawiające jest, jaki jest cel takiego ukonkretnienia i uszczegółowienia? Czy w przypadku zmian programowych, np. zmian części zajęć, dane szczegółowe efekty będą mogły być zrealizowane?
- 8) W zestawieniach efektów uczenia się szkoły doktorskie **nie zawarły oznaczeń efektów z rozporządzenia**;
- 9) Natomiast zdarzyły się sytuacje, w których szkoła nie wskazała listy efektów, ale można było je **zidentyfikować poprzez przypisanie symboli efektów z ministerialnego rozporządzenia do zajęć lub modułów w programie kształcenia**;
- 10) Szkoły doktorskie prowadzone są w określonych dyscyplinach, jednak **większość zestawień efektów nie zawiera konkretnych odniesień do dyscyplin czy dziedzin** – jedynie 3 listy posiadały wpisane konkretne dyscypliny. Nie jest to zaskakujące, bowiem większość szkół doktorskich za cele kształcenia przyjęła efekty ministerialne;

75 Załącznik nr 6 Do Programu kształcenia i efektów uczenia się w Interdyscyplinarnej Szkole Nauk Rolniczych.

76 Uchwała nr 503 Senatu Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach z dnia 19 marca 2024 r. w sprawie określenia Regulaminu Międzynarodowej Środowiskowej Szkoły Doktorskiej przy Centrum Studiów Polarnych w Uniwersytecie Śląskim w Katowicach (MŚSD).

- 11) Wśród efektów pojawiają się **odniesienia do dodatkowych dyscyplin naukowych**, np. „potrafi przywoływać i poprawnie interpretować podstawowe zagadnienia z wybranej dyscypliny dodatkowej nie związanej z wykonywaną pracą doktorską”⁷⁷;
- 12) W części szkół doktorskich pojawiają się **zapisy, które są na tyle uniwersalne, że mogą być właściwe dla każdej dyscypliny czy dziedziny nauki**, np. „Doktorant zna i rozumie światowy dorobek, obejmujący podstawy teoretyczne, zagadnienia ogólne i wybrane zagadnienia szczegółowe właściwe dla dyscypliny w której przygotowana jest rozprawa doktorska”⁷⁸.

W wyniku analizy programów i regulaminów pod kątem efektów uczenia się można sformułować wniosek o **szerokiej i wąskiej koncepcji efektów uczenia się dla programów kształcenia w szkołach doktorskich**. Szeroka koncepcja zakłada możliwie najwyższy uniwersalizm zapisów, dzięki którym kształcenie może być realizowane we wszystkich dyscyplinach, a także przez każdego doktoranta oraz wykładowcę. W tej strategii mieści się także skorzystanie z listy efektów zawartych w rozporządzeniu Ministra.

Można też sformułować efekty wąsko, by jak najszczegółowiej wskazać poznawane treści kształcenia, umiejętności – nie tylko akademickie, ale też związane z merytoryczną stroną prowadzonych do doktoratu badań, czy też kompetencji społecznych, potrzebnych w określonych działaniach.

Warto też odnieść się do przekrojowych kompetencji wpisane do założeń programowych, które są kluczowe dla ścieżek rozwoju doktorantów. Warto np. skorzystać z przykładu jednej ze szkół i zbudować cele i efekty uczenia się wokół trzech zakresów kompetencji:

- a) kompetencji akademickich⁷⁹;

77 Załącznik do Uchwały Nr 6/2022 Senatu Politechniki Łódzkiej z dnia 23 lutego 2022 r. w sprawie ustalenia programu kształcenia w Interdyscyplinarnej Szkole Doktorskiej Politechniki Łódzkiej.

78 Załącznik do uchwały nr 15/II/2024 Senatu UJ z dnia 28 lutego 2024 r. Program kształcenia w Szkole Doktorskiej Nauk Medycznych i Nauk o Zdrowiu.

79 Kompetencje akademickie obejmują m.in. umiejętności metodologiczne związane z prowadzeniem badań naukowych, identyfikowania i rozwiązywania problemów badawczych, planowania badań, pozyskiwania środków na badania, przygotowania publikacji naukowych, referatu, wystąpienia czy działań popularyzatorskich,

2. Adekwatność programu kształcenia oraz indywidualnych planów badawczych...

- b) kompetencji specjalistycznych⁸⁰;
- c) kompetencji społecznych⁸¹.

Na pewno pozwoli to na przemyślenie koncepcji kształcenia, która z uwagi na społeczne, demograficzne, ekonomiczne czynniki nie powinna być skupiona jedynie na realizacji ścieżki akademickiej.

2.3. Adekwatność aktywności naukowej lub artystycznej doktorantów i upowszechniania jej wyników, określonych w indywidualnych planach badawczych

Przepis art. 201 ust. 3 PSWiN zakłada, że kształcenie w szkole doktorskiej jest prowadzone na podstawie programu kształcenia oraz indywidualnego planu badawczego (zwanego dalej IPB). Indywidualne plany badawcze, a także realizacja programów i planów kształcenia gwarantują uzyskanie efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 Polskiej Ramy Kwalifikacji. Sprawia to, że każdy z wszystkie wymienione elementy powinny być ze sobą spójne i wzajemnie się warunkować⁸².

współpracy zagranicznej, pracy w zespole badawczym, prowadzenia zajęć dydaktycznych na poziomie akademickim, w tym z wykorzystaniem nowych technologii.

- 80 Kompetencje specjalistyczne rozwijane są głównie poprzez przedmioty przypisane danej dyscyplinie, np. „znajomość zaawansowanych zagadnień teoretycznych właściwych dla danej dziedziny lub dyscypliny oraz dla badań interdyscyplinarnych i międzydziedzinowych; szczegółowe kompetencje metodologiczne w obszarze prowadzonych badań lub działalności artystycznej; wiedzę na zaawansowanym poziomie o charakterze szczegółowym, odpowiadającą obszarowi prowadzonych badań naukowych lub działań artystycznych oraz obejmującą najnowsze osiągnięcia nauki lub sztuki”.
- 81 Kompetencje społeczne związane są z działaniami w zakresie planowania własnego rozwoju naukowego, pracy w zespole, pracy w stresujących warunkach, przedsiębiorczości, zarządzania – sobą, czasem, grupą, komunikacji i budowania sieci powiązań naukowych.
- 82 Tzn. plany te są tak skonstruowane, żeby „rozwiązywaniu problemów badawczych, stanowiących przedmiot rozpraw doktorskich, towarzyszyła aktywność badawcza lub artystyczna doktorantów i upowszechnianie jej wyników w stopniu gwarantującym osiągnięcie efektów uczenia się określonych dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK” (Uzasadnienie do projektu rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich> (dostęp: 30.08.2024 r.).

Szczegóły dotyczące indywidualnych planów badawczych wskazuje natomiast art. 202 ust. 1 PSWiN, zawierający np. warunki ich przygotowania. Przepis art. 202 ust. 1 zakłada, że doktorant, w uzgodnieniu z promotorem lub promotorami, opracowuje indywidualny plan badawczy zawierający w **szczególności harmonogram przygotowania rozprawy doktorskiej i przedstawia go podmiotowi prowadzącemu szkołę doktorską w terminie 12 miesięcy od dnia rozpoczęcia kształcenia**. W sytuacji, gdy opiekę naukową nad doktorantem sprawuje także promotor pomocniczy, plan wymaga zaopiniowania przez tego promotora.

Realizacja planu jest ewaluowana w formie oceny śródkresowej w połowie okresu kształcenia określonego w programie kształcenia, przy czym w przypadku kształcenia trwającego 6 semestrów – w trakcie czwartego semestru. Wynik tej oceny jest jawny i zakończony w sposób pozytywny lub negatywny⁸³.

Powyższe przepisy dotyczą przede wszystkim wymogów formalnych, nie zaś merytorycznych. To w gestii dyrektora czy rady szkoły doktorskiej pozostają konkretne regulacje dotyczące indywidualnych planów badawczych – zarówno odnoszące się do wymagań związanych rozprawą doktorską, jak też innymi działaniami rozwijającymi kompetencje badawcze czy akademickie. Analiza regulaminów pozwoliła na uzyskanie odpowiedzi na kilka pytań badawczych pogłębiających opis i charakterystykę:

- 1) Czy w regulaminach szkół doktorskich są odniesienia do indywidualnych planów badawczych? Czy warunki przygotowywania indywidualnych planów badawczych są zgodne z wymogami ustawy (chodzi o art. 202 PSWiN)?
- 2) Czy indywidualne plany badawcze są skonstruowane w ten sposób, aby służyły rozwiązywaniu problemów badawczych, które zostały określone w ramach rozprawy doktorskiej?

83 Specyficzne warunki dotyczą komisji oceniającej. W jej skład wchodzi 3 osoby, w tym co najmniej jedna osoba posiadająca stopień doktora habilitowanego albo tytuł profesora w dyscyplinie, w której jest przygotowywana rozprawa doktorska, zatrudniona poza podmiotem prowadzącym szkołę doktorską albo osoba, będąca pracownikiem zagranicznej uczelni lub instytucji, posiadająca znaczące osiągnięcia w zakresie zagadnień naukowych, których dotyczy rozprawa doktorska. Ważne zastrzeżenie dotyczy faktu niemożności uczestnictwa w pracach komisji promotora i promotora pomocniczego.

2. Adekwatność programu kształcenia oraz indywidualnych planów badawczych...

- 3) Czy aktywność badawcza lub artystyczna doktoranta i upowszechnianie jej wyników, będąca podstawą indywidualnych planów badawczych, będą gwarantować osiągnięcie efektów uczenia się zaplanowanych dla kwalifikacji poziomu 8 PRK?
- 4) Szczególnie należy podkreślić działalność popularyzatorską i wdrożeniową. Czy w IPB wpisano działania z zakresu popularyzacji nauki i przedsiębiorczości i zaangażowania na rzecz społeczeństwa?

Wszystkie analizowane regulaminy zawierają odniesienie do wymogu ustawowego i konieczności opracowania IPB przez doktoranta we współpracy z promotorem i promotorem pomocniczym. W przypadku 15 szkół doktorskich (30% ogólnej przeanalizowanej liczby) regulaminy zawierają niemal dosłowne zapożyczenie z ustawy, charakteryzujące sposoby przygotowania, przyjęcia i oceny indywidualnych planów. Są to przepisy o harmonogramie przygotowania rozprawy doktorskiej, w tym termin złożenia rozprawy.

Można zatem mówić o swoistym **formalizmie**, dotyczącym procesu kształcenia doktorantów, który nie musi łączyć się z ustandaryzowaniem procesu doktoryzowania i dbałością o jakość tego procesu.

Jednym z atrybutów związanych z IPB jest czas przygotowania planu i uzyskania jego zatwierdzenia. W przypadku 45 (90%) regulaminów ma miejsce zbieżność z postanowieniem art. 202 ust. 1 PSWiN, co znaczy, że w szkołach przewidziano 12 miesięcy na przygotowanie planu badawczego doktoranta. Jedna szkoła wprowadziła ograniczenie do 6 miesięcy, jedna ze szkół – 9 miesięcy. W przypadku dwóch szkół – regulamin nie przewidywał zapisu terminu przygotowania IPB, a w innym zaś – wskazano na konkretny zapis Ustawy dotyczący czasu przygotowania planu. W przypadku jednej szkoły regulamin przewidywał rozdzielanie procesu przygotowania projektu (do 4 miesięcy od dnia wyznaczenia promotora) i samego planu badawczego (do 12 miesięcy). Czas pomiędzy projektem a przyjęciem planu przeznaczony był na konsultacje z promotorem, promotorem pomocniczym, dyrektorem szkoły doktorskiej.

Stosownie do powyższego wskazać należy, że na gruncie przepisów wewnętrznych, do których należy regulamin szkoły doktorskiej, nie można modyfikować regulacji ustawowych. Zgodnie z tym „termin na przedstawienie planu wynosi 12 miesięcy i nie powinien on

być skracany w drodze regulacji wewnętrznych podmiotu prowadzącego kształcenie”⁸⁴.

W jednej ze szkół natomiast indywidualny plan badawczy został przedstawiony jako plan badań prowadzonych przez doktoranta, nie zaś zaprojektowane całościowe działanie naukowe.

Można jeszcze wspomnieć o dokumentach dodatkowych, które są niekiedy wymagane od doktoranta przez regulamin szkoły. Np. w jednej z nich zobowiązuje się doktoranta do złożenia corocznego sprawozdania z realizacji IPB, co nie może być traktowany jako IPB w rozumieniu ustawy, jest bowiem jedynie rodzajem wyciągu celem dokonania weryfikacji postępów. Wymaga się także złożenie indywidualnego cząstkowego planu badawczego na kolejny rok akademicki.

Inną rzadką – i dobrą – praktyką jest włączanie doktorantów w proces współtworzenia warunków kształcenia, w tym opracowywanie wymogów planów badawczych „Rada, po zasięgnięciu opinii właściwego organu samorządu doktorantów, może określić dodatkowe elementy, które powinien zawierać projekt IPB”⁸⁵. Proces inkluzji w tym procesie doktorantów nie musi zakładać dominacji czy wycofania się z idei merytokracji, ale dać może pozytywne efekty związane z poczuciem odpowiedzialności i sprawczości związanym z posiadaniem wpływu na warunki pracy, szczególnie, że w cytowanym przepisie mowa jest o dodaniu działań, a nie ich eliminacji.

Przygotowanie przez szkołę wzorów formularzy planów badawczych oraz wzorów raportów z realizacji indywidualnych planów badawczych sprzyja **standaryzacji i równemu traktowaniu wszystkich doktorantów**. Ma to także znaczenie dla gwarancji osiągnięcia wszystkich efektów uczenia się dla poziomu 8 PRK, bowiem poprzez formularz można weryfikować wszystkie zakresy – wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych dla 8 poziomu. Z tego powodu – być może – w regulaminach znalazły się postanowienia podobne do następującego: „Program Kształcenia oraz

84 W. Kiełbasiński, B. Pietrzyk-Tobiasz, (w:) W. Kiełbasiński, B. Pietrzyk-Tobiasz, M. W. Kuliński (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce dla studenta i doktoranta – komentarz praktyczny*. Komentarz | Linia orzecznicza, Warszawa 2024, Legalis, art. 202.

85 Załącznik nr 1 do uchwały nr 444 Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 26 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminów szkół doktorskich na Uniwersytecie Warszawskim.

indywidualne plany badawcze uwzględnią charakterystyki drugiego stopnia efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 Polskiej Ramy Kwalifikacji⁸⁶. Taki przepis stwierdzono w 3 regulaminach (6% badanych regulaminów). Z tego powodu, przy ewaluacji szkół doktorskich, bez analizy wzorów czy przykładów, zawierających szczegółowe postanowienia odnośnie wymagań IPB, nie sposób stwierdzić, czy gwarantują one uzyskanie kwalifikacji poziomu 8 PRK.

Inną wątpliwością jest rozbieżność w zakresie opiniowania indywidualnych planów badawczych. W regulaminach pojawiają się bowiem przepisy wskazujące, że robić to powinien dyrektor szkoły doktorskiej (np. przepis „Doktorant, w uzgodnieniu z promotorem lub promotorami, opracowuje indywidualny plan badawczy („IPB”) zawierający w szczególności harmonogram przygotowania oraz termin złożenia rozprawy doktorskiej oraz propozycję tytułu i przedmiotu badań i przedstawia go w terminie 12 miesięcy od dnia rozpoczęcia kształcenia Dyrektorowi Szkoły Doktorskiej do zaopiniowania⁸⁷), ale też – że rady szkół – „Indywidualny plan badawczy opracowany z promotorem, zostaje zatwierdzony przez Radę Szkoły Doktorskiej w terminie do końca pierwszego semestru⁸⁸”.

W jednym z regulaminów wpisano jako opiniującego IPB – koordynatora dyscypliny w ramach szkoły interdyscyplinarnej: „W terminie 12 miesięcy od dnia rozpoczęcia kształcenia, doktorant w uzgodnieniu z promotorem lub promotorami, opracowuje indywidualny plan badawczy zawierający w szczególności harmonogram przygotowania rozprawy doktorskiej i przedstawia go odpowiedniemu Koordynatorowi Dyscypliny, jako przedstawicielowi Podmiotu Prowadzącego Szkołę Dokorską⁸⁹”.

86 Załącznik do Uchwały nr 1086 Senatu Uniwersytetu Zielonogórskiego z dnia 24 kwietnia 2024 r. Regulaminu Szkoły Doktorskiej Nauk Humanistycznych i Społecznych.

87 Załącznik nr 1 do Uchwały nr 9/2023 Senatu GUMed z dnia 27 marca 2023 r. Regulamin Pierwszej Szkoły Doktorskiej GUMed.

88 Uchwała nr 11/2024 Senatu Akademii Sztuk Pięknych w Gdańsku z dnia 23 kwietnia 2024 r. w sprawie wprowadzenia zmian w uchwale nr 10/2023 Senatu Akademii Sztuk Pięknych w Gdańsku z dnia 25 kwietnia 2023 roku w sprawie przyjęcia Regulaminu Szkoły Doktorskiej Akademii Sztuk Pięknych w Gdańsku.

89 Regulamin Szkoły Doktorskiej (zwany dalej Regulaminem) Uchwalony przez Rady Naukowe Narodowego Centrum Badań Jądrowych i Instytutu Chemii i Techniki Jądrowej na podstawie art. 205 ust. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Interesującą i wartościową formą weryfikacji i opinii o IPB mogą stanowić seminaria: „Zatwierdzenie indywidualnego planu badawczego dokonywane jest w trybie seminaryjnym, przed radą szkoły. Na seminarium doktorant przedstawia założenia indywidualnego planu badawczego oraz wyniki dotychczasowych prac badawczych”⁹⁰. Takie działanie przypomina próbę obrony doktoratu, co pozwala także na ćwiczenie kompetencji społecznych w obszarze prezentacji wyników badań, komunikowania się i opanowywania stresu, poza oczywistymi względami merytorycznymi i pomocy ekspertów w dyscyplinie i szczegółowych zakresach badań naukowych.

Stosownie do powyższego należy jednak zwrócić uwagę, że „Formuła «zatwierdzenia» nie jest *a priori* wykluczona przez przepisy powszechnie obowiązujące, jednak ma ona charakter wyłącznie fakultatywny i nie powinna prowadzić do merytorycznej ingerencji w treść indywidualnego planu badawczego”⁹¹.

Wśród 50 regulaminów 19 z nich (co stanowi 38% całości) zawiera mniej lub bardziej rozbudowany opis szczegółowych wymagań co do indywidualnego planu badawczego, które powinny zostać zaplanowane i zrealizowane, by osiągnąć stopień doktora i uzyskać kwalifikacje zaprojektowane dla poziomu 8 PRK. Wymagania przyjmują formę wypunktowania, przy czym niekiedy wskazuje się zadania o charakterze fakultatywnym. Taka opcjonalna praktyka nie sprzyja jednoznacznej ocenie możliwości osiągnięcia kwalifikacji na poziomie 8 PRK, a także rozstrzygnięcia, czy dana osoba jest uprawniona do ubiegania się o dyplom doktorski. Część osób bowiem może tych fakultatywnych wymagań nie zrealizować, a uzyskać dyplom. Może to być oceniane zatem jako nierówne traktowanie doktorantów, a nawet obniżanie standardów doktorskich. Spełnienie obligatoryjnych wymagań jest tu bowiem kluczowe i powinno rozstrzygać o efektach kształcenia i możliwości uzyskania dyplomu doktorskiego.

Wśród wymogów indywidualnych planów badawczych pojawiają się różnorodne kwestie z przygotowaniem doktoranta do pełnienia ról

90 Załącznik do Uchwały Nr 7/0101/2023 Senatu AJP z dnia 21 marca 2023 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej Akademii im. Jakuba z Paradyża.

91 W. Kiełbasiński, B. Pietrzyk-Tobiasz, (w:) W. Kiełbasiński, B. Pietrzyk-Tobiasz, M. W. Kuliński (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce dla studenta i doktoranta – komentarz praktyczny*. Komentarz | Linia orzecznicza, Warszawa 2024, Legalis, art. 202.

zawodowych – badacza, nauczyciela akademickiego, popularyzatora wiedzy oraz szeregu innych kompetencji, mogących być wykorzystanymi w innych obszarach życia zawodowego i społecznego. Kryteria nie są jednoznaczne, o takim samym poziomie ogólności, niekiedy bowiem przeplatają się kompetencje przekrojowe (np. umiejętność planowania procesu badawczego) z bardzo szczegółowymi kryteriami oceny (np. publikacja konkretnego rodzaju pracy naukowej). Wszystkie, jednakże pozwalają na weryfikację tego, czy doktorant nabywa wiedzę, umiejętności i kompetencje, potrzebne do osiągnięcia kwalifikacji poziomu 8 PRK oraz będzie w stanie przygotować i obronić rozprawę doktorską⁹².

I. W pierwszej kolejności wskazać należy na **czynności badawcze i te związane z przygotowaniem i prowadzeniem projektów naukowych** były rozpisane na szczegółowe wymagania, m.in.

- 1) temat badań;
- 2) „cel badań wraz z uzasadnieniem, zawierający opis **znaczenia planowanych badań dla nauki i praktyki**”⁹³, przy czym możliwe są tu bardziej szczegółowe wymagania, wskazujące na oryginalność rozprawy i autorskość prowadzonych badań – „uzasadnienie problemu badawczego i tematu rozprawy doktorskiej na podstawie przeglądu literatury wraz ze wskazaniem, iż dotąd tożsame badania nie zostały przeprowadzone”⁹⁴;

92 Wskazane w punktach kryteria i wymogi pochodzą z analizowanych regulaminów szkół doktorskich. Część z nich została przytoczona wraz ze wskazaniem, że jest to cytat dosłowny (z uwagi na cudzysłów), pozostałe posiadają wysoki stopień ogólności i uniwersalności, co powoduje, że brakuje zaznaczenia, iż zostały zaczerpnięte z konkretnego dokumentu. Nie przytoczono także na źródło cytatu, by nie wyróżniać – pozytywnie lub negatywnie – żadnej ze szkół. Celem publikacji nie jest bowiem ewaluacja szkół doktorskich, ale zidentyfikowanie wśród wybranej grupy mechanizmów i procesów, które pomagają doktorantom w rozwoju i badaniach.

93 Załącznik do uchwały Senatu Akademii Mazowieckiej w Płocku nr 19/2023 z dnia 25 kwietnia 2023 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej Akademii Mazowieckiej w Płocku oraz załącznik do uchwały Senatu Akademii Mazowieckiej w Płocku nr 15/2024 z dnia 23 kwietnia 2024 r. Wykaz zmian w regulaminie Szkoły Doktorskiej Akademii Mazowieckiej w Płocku.

94 Załącznik nr 1 do uchwały nr 9/2022 Zgromadzenia Federacji Akademii Wojskowych z dnia 20 września 2022 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej Federacji Akademii Wojskowych.

- 3) „pytania, tezy lub hipotezy badawcze”⁹⁵, co wskazuje na dopuszczalność różnych orientacji i strategii metodologicznych;
- 4) „propozycja struktury rozprawy doktorskiej”⁹⁶, której sformułowanie poświadcza poziom zaawansowania prac koncepcyjnych i zrozumienia idei i realizacji procesu badawczego;
- 5) „zarys planowanych do przeprowadzenia badań wraz z metodyką oraz opisem stanu wiedzy”⁹⁷, co natomiast pozwala na ocenę poprawności procesu;
- 6) IPB zawierać może także **metody weryfikacji kompetencji społecznych**, np. „**prezentację** założeń indywidualnego planu badawczego oraz wstępnych wyników badań **przed radą odpowiedniej dyscypliny naukowej** – nie później niż do końca czerwca drugiego roku kształcenia”⁹⁸;
- 7) „zadania badawcze, **w tym określenie ewentualnych planowanych badań zagranicznych**”⁹⁹ – co należy ocenić jako ważną propozycję, zaznacza się bowiem od początku, że część badań może

95 Załącznik do obwieszczenia nr 16 z dnia 30 lipca 2021 r. o ogłoszeniu tekstu jednolitego uchwały nr 444 Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 26 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminów szkół doktorskich na Uniwersytecie Warszawskim Uchwała nr 444 Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 26 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminów szkół doktorskich na Uniwersytecie Warszawskim – Regulamin Międzydziedzinowej Szkoły Doktorskiej na Uniwersytecie Warszawskim.

96 Załącznik nr 1 do uchwały nr 9/2022 Zgromadzenia Federacji Akademii Wojskowych z dnia 20 września 2022 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej Federacji Akademii Wojskowych.

97 Załącznik do Uchwały Nr 21/2022 Senatu Politechniki Łódzkiej z dnia 27 kwietnia 2022 r. w sprawie uchwalenia Regulaminu Interdyscyplinarnej Szkoły Doktorskiej Politechniki Łódzkiej Regulamin Interdyscyplinarnej Szkoły Doktorskiej Politechniki Łódzkiej.

98 Załącznik do Uchwały nr 1086 Senatu Uniwersytetu Zielonogórskiego z dnia 24 kwietnia 2024 r. Regulaminu Szkoły Doktorskiej Nauk Humanistycznych i Społecznych.

99 Załącznik do obwieszczenia nr 16 z dnia 30 lipca 2021 r. o ogłoszeniu tekstu jednolitego uchwały nr 444 Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 26 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminów szkół doktorskich na Uniwersytecie Warszawskim Uchwała nr 444 Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 26 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminów szkół doktorskich na Uniwersytecie Warszawskim – Regulamin Międzydziedzinowej Szkoły Doktorskiej na Uniwersytecie Warszawskim.

2. Adekwatność programu kształcenia oraz indywidualnych planów badawczych...

być prowadzonych we współpracy z zagraniczną jednostką oraz promuje się znaczenie mobilności i umiędzynarodowienia nauki;

- 8) charakterystyka „stosowanych metod badawczych”¹⁰⁰;
- 9) „**określenie ryzyk badawczych i sposobów ich minimalizowania**”¹⁰¹ – jako ważna kompetencja badawcza oraz zawodowa, świadcząca o głębokiej refleksyjności i świadomości zagrożeń i wyzwań w pracy naukowej;
- 10) „zarys aktualnego stanu badań dotyczących zagadnień będących przedmiotem rozprawy doktorskiej, w tym literaturę przedmiotu”¹⁰²;
- 11) sposób finansowania badań czy też – bardziej precyzyjnie i transparentnie – „szacunkowy kosztorys przeprowadzenia badań ze wskazaniem dostępnych źródeł finansowania”¹⁰³. Ponadto wymaga się od doktorantów umiejętności przewidywania kosztów, bowiem wśród wymagań znalazł się „szacunkowy budżet ze wskazaniem dostępnych źródeł finansowania”¹⁰⁴;
- 12) „**wykaz udostępnianej doktorantowi infrastruktury badawczej Uniwersytetu**”¹⁰⁵ – co pozwala na weryfikację, czy możliwa jest realizacja badań zaplanowanych dla doktoratu, a także – z drugiej strony – gwarantuje, po uzyskaniu akceptacji władz szkoły doktorskiej, dostęp do infrastruktury potrzebnej do wykonania badań;
- 13) wstępna bibliografia.

II. Kolejne kryterium związane jest z samą **rozprawą doktorską i jej formą**. Zgodnie z art. 187 ust. 3 PSWiN rozprawę doktorską może stanowić praca pisemna, w tym monografia naukowa, zbiór opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych, praca projektowa,

100 Ibidem.

101 Ibidem.

102 Ibidem.

103 Załącznik nr 1 do uchwały nr 9/2022 Zgromadzenia Federacji Akademii Wojskowych z dnia 20 września 2022 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej Federacji Akademii Wojskowych.

104 Załącznik nr 1 do uchwały Senatu nr xx.26.06.2023 – Regulamin Szkoły Doktorskiej w Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie.

105 Załącznik nr 6 do uchwały nr 12/2024 z dnia 29 lutego 2024 r. Senatu Uniwersytetu Medycznego w Łodzi Regulamin Międzynarodowej Szkoły Doktorskiej (wprowadzony uchwałą nr 289/2019 z dnia 28 maja 2019 r. Senatu Uniwersytetu Medycznego w Łodzi).

konstrukcyjna, technologiczna, wdrożeniowa lub artystyczna, a także samodzielna i wyodrębniona część pracy zbiorowej. Szkoły nie deklarują, która z form jest wymagana czy preferowana, choć od doktoranta oczekuje się niekiedy przedstawienia:

- 1) „określenia formy rozprawy doktorskiej”¹⁰⁶, czy też „formy przygotowania rozprawy doktorskiej zgodnej z art. 187 ustawy”¹⁰⁷;
- 2) harmonogramu przygotowania rozprawy doktorskiej, a także „terminów związanych z procedurą doktoryzowania, w tym termin złożenia rozprawy”¹⁰⁸. Niektóre szkoły określają konkretne daty, wpisywane do regulaminu – w IPB zawiera wśród wymagań „termin złożenia rozprawy doktorskiej, nie później niż do 30 września ostatniego roku kształcenia”¹⁰⁹.

III. W indywidualnych planach badawczych znaczące miejsce **ma działalność publikacyjna** doktoranta. Stąd pojawiają się bardzo szczegółowe wymagania, np.:

- 1) „termin oddania do druku co najmniej 1 artykułu naukowego opublikowanego w czasopiśmie naukowym lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowej w odpowiedniej dyscyplinie naukowej, które w roku opublikowania artykułu w ostatecznej

106 Załącznik do obwieszczenia nr 16 z dnia 30 lipca 2021 r. o ogłoszeniu tekstu jednolitego uchwały nr 444 Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 26 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminów szkół doktorskich na Uniwersytecie Warszawskim Uchwała nr 444 Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 26 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminów szkół doktorskich na Uniwersytecie Warszawskim – Regulamin Międzydziedzinowej Szkoły Doktorskiej na Uniwersytecie Warszawskim.

107 Załącznik do uchwały Senatu Akademii Mazowieckiej w Płocku nr 19/2023 z dnia 25 kwietnia 2023 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej Akademii Mazowieckiej w Płocku oraz załącznik do uchwały Senatu Akademii Mazowieckiej w Płocku nr 15/2024 z dnia 23 kwietnia 2024 r. Wykaz zmian w regulaminie Szkoły Doktorskiej Akademii Mazowieckiej w Płocku.

108 Załącznik do Obwieszczenia Nr 4/2021 Rektora UKSW z dnia 11 maja 2021 r. w sprawie ogłoszenia tekstu jednolitego Uchwały Nr 123/2019 Senatu Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie z dnia 27 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminu Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

109 Załącznik nr 1 do uchwały nr R.0000.15.2022 z 21 kwietnia 2022 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

2. Adekwatność programu kształcenia oraz indywidualnych planów badawczych...

formie były ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie Ustawy (art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. b) lub 1 monografii naukowej wydanej przez wydawnictwo”¹¹⁰;

- 2) wskazania konkretnych „terminów wysłania artykułów naukowych (...)”¹¹¹, co pozwoli nie tylko na weryfikację kompetencji pisarskich, ale także zobowiąże doktoranta do podjęcia działania, by sprostać temu zobowiązaniu;
- 3) określenia większej liczby danych dotyczących planowanych publikacji wraz z minimalną liczbą prac, z uwzględnieniem miejsca publikacji, np. „**termin i tematykę** zgłoszenia do druku co najmniej dwóch artykułów naukowych do czasopism objętych wykazem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego lub jednej monografii naukowej do wydawnictwa objętego wykazem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego”¹¹²;
- 4) niekiedy są to **bardzo szczegółowe wytyczne – co do czasu publikacji, liczby publikacji, rodzaju czasopisma, punktacji czasopisma, dyscypliny naukowej**: „opublikowanie na drugim oraz trzecim roku kształcenia co najmniej po jednym artykule w czasopiśmie znajdującym się w wykazie czasopism naukowych ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego, o którym mowa w art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. b Ustawy, z przypisaną liczbą punktów co najmniej 70, w dyscyplinie naukowej, w której przygotowywana jest rozprawa doktorska”¹¹³;
- 5) ma też miejsce doprecyzowanie formy publikacji – np. „**przygotowanie recenzji naukowej**”¹¹⁴. Wskazuje się tym samym na konieczność

110 Regulamin organizacyjny kształcenia Krakowskiej Interdyscyplinarnej Szkoły Doktorskiej.

111 Załącznik do Uchwały Nr 9/2024/II Senatu Politechniki Lubelskiej z dnia 15 lutego 2024 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej w Politechnice Lubelskiej.

112 Załącznik do Obwieszczenia Nr 4/2021 Rektora UKSW z dnia 11 maja 2021 r. w sprawie ogłoszenia tekstu jednolitego Uchwały Nr 123/2019 Senatu Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie z dnia 27 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminu Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

113 Załącznik do Uchwały Nr 9/2024/II Senatu Politechniki Lubelskiej z dnia 15 lutego 2024 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej w Politechnice Lubelskiej.

114 Załącznik do Uchwały nr 1086 Senatu Uniwersytetu Zielonogórskiego z dnia 24 kwietnia 2024 r. Regulaminu Szkoły Doktorskiej Nauk Humanistycznych i Społecznych.

znajomości różnych form pisarskich w pracy naukowej – recenzji, sprawozdania, polemiki, eseju recenzyjnego itp., co mogłoby znacznie wyraźniej wybrzmieć na poziomie regulaminów;

- 6) możliwy jest także zapis ogólny, powołujący się na zapisy ustawowe: „plan osiągnięcia minimalnego dorobku naukowego określonego w art. 186 ust. 1 pkt 3 lit. a i b ustawy”¹¹⁵.

IV. Poza badaniami i publikacjami od doktorantów wymaga się umiejętności kształtowania **ścieżek własnego rozwoju akademickiego**, co realizuje się głównie poprzez dwa działania – konferencje naukowe oraz przygotowanie wniosku grantowego, stąd w wymaganiach znalazły się wytyczne odnośnie:

- 1) „planów przygotowania i złożenia wniosku grantowego do krajowej lub zagranicznej agencji finansującej działalność naukową w drodze konkursowej”¹¹⁶;
- 2) Powyższy przepis może być **poszerzony o konieczność akceptacji formalnej wniosku**: „złożenia wniosku grantowego do krajowej lub zagranicznej agencji finansującej działalność naukową w drodze konkursowej; wniosek powinien być zaakceptowany pod względem formalnym”¹¹⁷. Pozwala to zweryfikować kompetencje związane z przygotowaniem projektu, formalna akceptacja jest bowiem uznaniem, że doktorant nabył umiejętność przygotowania wniosku, do tego potwierdzone przez instytucję zewnętrzną¹¹⁸;
- 3) W IBP pojawiły się **wymagania odnośnie terminu złożenia wniosku** – zarówno złożenia wniosku, jak też realizacji tego zadania na konkretnym etapie kształcenia: „terminu złożenia wniosku o zewnętrzne finansowanie badań naukowych doktoranta, nie później jednak niż

115 Załącznik do Uchwały Nr 7/0101/2023 Senatu AJP z dnia 21 marca 2023 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej Akademii im. Jakuba z Paradyża.

116 Regulamin organizacyjny kształcenia Krakowskiej Interdyscyplinarnej Szkoły Doktorskiej.

117 Załącznik do Uchwały nr 1086 Senatu Uniwersytetu Zielonogórskiego z dnia 24 kwietnia 2024 r. Regulaminu Szkoły Doktorskiej Nauk Humanistycznych i Społecznych.

118 Jeśli byłby taki przepis, w cytowanym nie ma określenia, kto uznaje poprawność formalną wniosku.

2. Adekwatność programu kształcenia oraz indywidualnych planów badawczych...

przed oceną śródkresową¹¹⁹. Przygotowanie wniosku przed oceną śródkresową pozwala na włączenie tej działalności do edukacyjnego portfolio doktoranta i wykazania się kompetencjami, ale też – w przypadku uzyskania finansowania projektu – zdobycia środków na badania;

- 4) niekiedy są to **bardzo szczegółowe wytyczne**: „złożenie do końca trzeciego roku kształcenia co najmniej jednego wniosku o finansowanie badań naukowych do instytucji finansujących naukę (NCN, NCBiR, MEiN, FNP, środki unijne). Wniosek może być złożony przez doktoranta lub promotora z potwierdzonym udziałem doktoranta jako głównego wykonawcy projektu lub jako stypendysty¹²⁰;
- 5) Doktorant jest zobowiązany do określenia „**planów uczestnictwa w konferencjach naukowych krajowych lub międzynarodowych**¹²¹”. Jest to pozornie trudne zadanie, przy czym osoby oceniające IBP i następnie – dokonujące oceny mają możliwość weryfikacji rangi konferencji i jej znaczenia dla doktoranta, ale i samego środowiska naukowego. Rozpoznanie ważności konferencji, środowiska, które ją organizuje i jej znaczenia dla dyscypliny jest zasadniczą kompetencją społeczną, kształtującą etos akademicki;
- 6) Niekiedy doktorant proszony jest nie tylko o wskazanie konferencji, jako areny prezentacji wyników swoich badań, ale też innych form, pozwalających na rozwój naukowych, badawczy, zawodowy – stąd w regulaminie pojawił się wymóg odnośnie: „**planowanego udziału w konferencjach, warsztatach, szkołach letnich itp.**”¹²²;

119 Załącznik do Obwieszczenia Nr 4/2021 Rektora UKSW z dnia 11 maja 2021 r. w sprawie ogłoszenia tekstu jednolitego Uchwały Nr 123/2019 Senatu Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie z dnia 27 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminu Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

120 Załącznik do Uchwały Nr 9/2024/II Senatu Politechniki Lubelskiej z dnia 15 lutego 2024 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej w Politechnice Lubelskiej.

121 Powstaje tutaj zasadne pytanie o to, czy szkoła doktorska zobowiązuje się do sfinansowania udziału w konferencjach, skoro wymaga takiej aktywności od doktoranta. Nie jest to jednoznaczne i może generować trudności w ocenie tej sytuacji i finansowaniu.

122 Załącznik do obwieszczenia nr 16 z dnia 30 lipca 2021 r. o ogłoszeniu tekstu jednolitego uchwały nr 444 Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 26 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminów szkół doktorskich na Uniwersytecie Warszawskim Uchwała nr 444 Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 26 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminów szkół doktorskich

- 7) Regulaminy szkół doktorskich zawierają też konkretne wskazanie dotyczące „**formy i czasu uczestnictwa w co najmniej dwóch konferencjach naukowych** – krajowych lub międzynarodowych”^{123/} „terminu uczestnictwa w co najmniej 1 konferencji naukowej krajowej lub międzynarodowej”¹²⁴;
- 8) Doktorant ma obowiązek nie tylko udziału w konferencjach, ale też **angażowania się w organizację konferencji** – wymóg IPB dotyczy „udziału we współorganizowaniu konferencji naukowych krajowych lub międzynarodowych”¹²⁵ lub gotowości współpracy tj. „planów udziału we współorganizowaniu konferencji naukowej krajowej”¹²⁶.

V. Niezwykle ważną częścią przygotowania pracy doktorskiej **jest współpraca z promotorem**. Jest on nie tylko nauczycielem, opiekunem naukowym, mistrzem, ale też reprezentuje instytucję, która ma swój nie tylko etos i wartości, ale też procedury formalne. Promotor pełni tu rolę przewodnika i mentora – dla doktoranta i osoby formalnie zwierzchniej – dla instytucji. Stąd w regulaminach znalazły się postanowienia wskazujące, że indywidualny plan badawczy powinien zawierać:

- 1) „imiona i nazwiska, stopnie lub tytuły naukowe promotora lub promotorów albo promotora i promotora pomocniczego, wraz z **zakresem ich zadań i zasadami współpracy**”¹²⁷. Interesującą informacją jest szczególnie zakres współpracy i jej zasady. Jest to swoisty **kon-**

na Uniwersytecie Warszawskim – Regulamin Międzydziedzinowej Szkoły Doktorskiej na Uniwersytecie Warszawskim.

123 Załącznik do Uchwały Nr 9/2024/II Senatu Politechniki Lubelskiej z dnia 15 lutego 2024 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej w Politechnice Lubelskiej.

124 Załącznik nr 1 do uchwały nr 47/2024 Senatu AGH z dnia 24 kwietnia 2024 roku Regulamin Szkoły Doktorskiej AGH.

125 Regulamin organizacyjny kształcenia Krakowskiej Interdyscyplinarnej Szkoły Doktorskiej.

126 Załącznik nr 1 do uchwały nr 47/2024 Senatu AGH z dnia 24 kwietnia 2024 roku Regulamin Szkoły Doktorskiej AGH.

127 Załącznik nr 6 do uchwały nr 12/2024 z dnia 29 lutego 2024 r. Senatu Uniwersytetu Medycznego w Łodzi Regulamin Międzynarodowej Szkoły Doktorskiej (wprowadzony uchwałą nr 289/ 2019 z dnia 28 maja 2019 r. Senatu Uniwersytetu Medycznego w Łodzi). Uwzględnienie imienia i nazwiska promotora i ewentualnie promotora pomocniczego ma także znaczenie dla procesu archiwizacji dokumentów uczelni. Wpisanie tych danych do planu badawczego spowoduje, że łatwiejsze będzie odtworzenie historii współpracy profesorów i doktorantów.

2. Adekwatność programu kształcenia oraz indywidualnych planów badawczych...

trakt pomiędzy stronami, sankcjonujący wzajemne zobowiązanie do pracy na rzecz przygotowania pracy doktorskiej;

- 2) W związku z powyższym może to być także „**określenie formy preferowanej współpracy z promotorem**”¹²⁸. Trudność należy tu widzieć w określeniu preferencji doktoranta, wyrażenie bowiem jest niejednoznaczne i nieczęsto spotykane w relacjach akademickich.

VI. W indywidualne plany badawcze wpisywane są wymagania w zakresie **umiędzynarodowienia badań oraz wzmocnienia mobilności akademickiej**. Zwykle są to wyjazdy badawcze, stażowe, z konkretnie określonym czasem trwania. Są to następujące wymagania:

- 1) sformułowane dość ogólnie – „udziału w wymianie międzynarodowej”¹²⁹;
- 2) z określeniem minimalnego wymiaru czasowego – tj. „określenia planów odbycia co najmniej trzymiesięcznego stażu naukowego w jednostce krajowej lub zagranicznej”¹³⁰ lub „planów wyjazdu studyjnego trwającego co najmniej dwa tygodnie do jednostki krajowej lub zagranicznej”¹³¹;
- 3) doktoranta zobowiązuje się do „odbycia co najmniej 2-miesięcznego stażu naukowego w jednostce krajowej lub zagranicznej” lub „wyjazdu studyjnego trwającego co najmniej dwa tygodnie do jednostki krajowej lub zagranicznej”¹³²;

128 Załącznik do obwieszczenia nr 16 z dnia 30 lipca 2021 r. o ogłoszeniu tekstu jednolitego uchwały nr 444 Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 26 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminów szkół doktorskich na Uniwersytecie Warszawskim Uchwała nr 444 Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 26 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminów szkół doktorskich na Uniwersytecie Warszawskim – Regulamin Międzydziedzinowej Szkoły Doktorskiej na Uniwersytecie Warszawskim.

129 Załącznik nr 6 do uchwały nr 12/2024 z dnia 29 lutego 2024 r. Senatu Uniwersytetu Medycznego w Łodzi Regulamin Międzynarodowej Szkoły Doktorskiej (wprowadzony uchwałą nr 289/ 2019 z dnia 28 maja 2019 r. Senatu Uniwersytetu Medycznego w Łodzi).

130 Regulamin organizacyjny kształcenia Krakowskiej Interdyscyplinarnej Szkoły Doktorskiej.

131 W przypadku wyjazdów zagranicznych – stażowych czy badawczych – ma miejsce sytuacja podobna jak w przypadku udziału w konferencjach naukowych. Ich realizacja, wiążąca się z koniecznością wydatkowania środków finansowych, stanowić może zobowiązanie uczelni wobec doktoranta.

132 Regulamin organizacyjny kształcenia Krakowskiej Interdyscyplinarnej Szkoły Doktorskiej.

- 4) Może to być także ogólnie określony „wyjazd naukowy obejmujący okres od 5 dni do 5 miesięcy – minimum jeden w całym okresie kształcenia”¹³³.

VII. Wśród wymagań IPB pojawiły się także te związane z **kształtowaniem znajomości języków obcych**. Jest to adekwatne do PSWiN, w której art. 187 ust. 4 wymaga, by do rozprawy doktorskiej dołącza się streszczenie w języku angielskim, a do rozprawy doktorskiej przygotowanej w języku obcym również streszczenie w języku polskim. Natomiast w przypadku, gdy rozprawa doktorska nie jest pracą pisemną, dołącza się opis w językach polskim i angielskim. Stąd w regulaminach znalazły się następujące wymagania, dotyczące głównie wyboru języka, w którym przygotowany ma być IPB:

- 1) przygotowanie indywidualnego planu badawczego **w języku polskim lub angielskim**;
- 2) wskazanie, że „indywidualny plan badawczy opracowuje doktorant w uzgodnieniu z promotorem lub promotorami i przedstawia go, **w języku polskim i angielskim**”¹³⁴;
- 3) Dodane czasami jest zastrzeżenie, że „IPB jest przygotowywany w języku polskim i angielskim – doktoranci realizujący program kształcenia w języku angielskim przygotowują IPB tylko w tym języku”¹³⁵;
- 4) W indywidualnych planach badawczych może znajdować się także zapis o „obowiązku realizacji zajęć z dodatkowego języka obcego”¹³⁶.

133 Załącznik do Uchwały nr 1086 Senatu Uniwersytetu Zielonogórskiego z dnia 24 kwietnia 2024 r. Regulaminu Szkoły Doktorskiej Nauk Humanistycznych i Społecznych.

134 Załącznik nr 6 do uchwały nr 12/2024 z dnia 29 lutego 2024 r. Senatu Uniwersytetu Medycznego w Łodzi Regulamin Międzynarodowej Szkoły Doktorskiej (wprowadzony uchwałą nr 289/ 2019 z dnia 28 maja 2019 r. Senatu Uniwersytetu Medycznego w Łodzi).

135 Załącznik nr 1 do Uchwały Nr 20.2024 Senatu UJD w Częstochowie Regulamin Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Jana Długosza w Częstochowie.

136 Załącznik do Obwieszczenia Nr 4/2021 Rektora UKSW z dnia 11 maja 2021 r. w sprawie ogłoszenia tekstu jednolitego Uchwały Nr 123/2019 Senatu Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie z dnia 27 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminu Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

VIII. Ważną kompetencją doktoranta i absolwenta szkoły doktorskiej jest **upowszechnianie wyników badań** oraz **popularyzacja wiedzy**. Obie kompetencje są istotne z punktu widzenia procedury obrony rozprawy doktorskiej, wystąpień konferencyjnych, przygotowania wniosków grantowych, ale też tworzenia zespołów badawczych i zapraszania do współpracy naukowców z innych jednostek czy dyscyplin. Mają też znaczenie dla kreowania społeczeństwa wiedzy i promocji wiedzy naukowej wśród różnych grup interesariuszy – młodzieży, seniorów, przedsiębiorców, nauczycieli itd. Stąd jest to kluczowe, by doktorant wiedział/ potrafił i był gotów do realizacji wymagań, wśród których znalazły się:

- 1) określenie „znaczenia zaplanowanych badań”¹³⁷;
- 2) sposób upowszechnienia wyników badań oraz szerzej – opisanie „planowanych efekty badań oraz sposoby ich upowszechniania”¹³⁸;
- 3) By skutecznie propagować wiedzę i wyniki badań konieczne są **publikacje w ramach open science** tj. w przypadku wytycznej – „plany upowszechnienia wyników prac badawczo-rozwojowych (B+R) na zasadach otwartego dostępu”¹³⁹;
- 4) „plan i harmonogram publikowania wyników badań oraz **działalności wdrożeniowej**”¹⁴⁰. Wdrożenie jako efekt prac badawczych nie jest jedynie przypisane do doktoratów wdrożeniowych, ale z racji na społeczne znaczenie wiedzy i realizacji trzeciej misji uczelni, może być elementem każdego badania naukowego.

IX. W indywidualnych planach badawczych pojawiają się także wymagania odnoszące się do procesu kształcenia i gwarancji osiągnięcia efektów zaplanowanych dla poziomu 8 PRK. Wynikać to może z przepisów PSWiN

137 Załącznik do obwieszczenia nr 16 z dnia 30 lipca 2021 r. o ogłoszeniu tekstu jednolitego uchwały nr 444 Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 26 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminów szkół doktorskich na Uniwersytecie Warszawskim Uchwała nr 444 Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 26 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminów szkół doktorskich na Uniwersytecie Warszawskim – Regulamin Międzydziedzinowej Szkoły Doktorskiej na Uniwersytecie Warszawskim.

138 Ibidem.

139 Regulamin organizacyjny kształcenia Krakowskiej Interdyscyplinarnej Szkoły Doktorskiej.

140 Załącznik do Uchwały Senatu Politechniki Gdańskiej nr 471/2024/XXV z 17 kwietnia 2024 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej Wdrożeniowej na Politechnice Gdańskiej.

(art. 186 ust. 1 pkt 1), wg których stopień doktora nadaje się osobie, która uzyskała efekty uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK, przy czym efekty uczenia się w zakresie znajomości nowożytnego języka obcego są potwierdzone certyfikatem lub dyplomem ukończenia studiów, poświadczającymi znajomość tego języka na poziomie biegłości językowej co najmniej B2. Stąd w planach badawczych obecne są wymagania, by określić:

- 1) zakres zajęć przewidzianych do zaliczenia w toku kształcenia;
- 2) „planowane elementy programu kształcenia z dostępnych do wyboru sprzyjające przygotowaniu rozprawy doktorskiej”¹⁴¹;
- 3) ważnym czynnikiem staje się Polska Rama Kwalifikacji, bowiem w IPB należy dokonać „przyporządkowania efektów kształcenia zgodnych z wymaganiami poziomu 8 Polskiej Ramy Kwalifikacyjnej do poszczególnych elementów planu badawczego”¹⁴² lub też „odnieść harmonogram IPB do efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK”¹⁴³;
- 4) z uwagi na różnorodność wybranych szkół doktorskich w IPB pojawiają się zapisy typowe dla określonych typów uczelni wyższych – w przypadku uczelni kościelnej wśród wymagań wobec IPB znaleźć można stwierdzenie, że „w dyscyplinach podlegających zwierzchności kościelnej (nauki teologiczne, prawo kanoniczne) uwzględnia się postanowienia Konstytucji Apostolskiej *Veritatis gaudium*”¹⁴⁴;

141 Załącznik do obwieszczenia nr 16 z dnia 30 lipca 2021 r. o ogłoszeniu tekstu jednolitego uchwały nr 444 Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 26 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminów szkół doktorskich na Uniwersytecie Warszawskim Uchwała nr 444 Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 26 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminów szkół doktorskich na Uniwersytecie Warszawskim – Regulamin Międzydziedzinowej Szkoły Doktorskiej na Uniwersytecie Warszawskim.

142 Załącznik do Uchwały Senatu Politechniki Gdańskiej nr 471/2024/XXV z 17 kwietnia 2024 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej Wdrożeniowej na Politechnice Gdańskiej.

143 Załącznik nr 1 do Uchwały nr 289/10/2023 Senatu UR z dnia 26 października 2023 r. (tekst jednolity) – Regulamin Szkoły Doktorskiej w Uniwersytecie Rzeszowskim.

144 Załącznik do Obwieszczenia Nr 4/2021 Rektora UKSW z dnia 11 maja 2021 r. w sprawie ogłoszenia tekstu jednolitego Uchwały Nr 123/2019 Senatu Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie z dnia 27 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminu Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Konstytucja Apostolska „*Veritatis gaudium*” o uniwersytetach i wydziałach kościelnych, <https://www.vatican.va/content/francesco/>

2. Adekwatność programu kształcenia oraz indywidualnych planów badawczych...

- 5) dla realizacji programu kształcenia w szkole doktorskiej konieczne są praktyki zawodowe, co wskazano w IPB: „Indywidualny plan badawczy z zachowaniem ust. 3 może określać dodatkowo: wymiar praktyk zawodowych w formie prowadzenia zajęć lub uczestniczenia w ich prowadzeniu, które doktorant zrealizuje w ramach Wydziału lub Instytutu w wymiarze nieprzekraczającym 90 godzin dydaktycznych w toku kształcenia, nie szybciej jednak niż po ocenie śródkresowej”¹⁴⁵.

Niekiedy w indywidualnych planach badawczych pojawiały się wymagania określane jako „inne”, np. „inne zadania i aktywności doktoranta związane z przygotowywaną rozprawą doktorską, w tym działalność na rzecz Uniwersytetu, Szkoły Doktorskiej, Wydziału lub Instytutu”¹⁴⁶. Pozwala to włączać do dorobku i oceny (w tym oceny śródkresowej) działania, które mają incydentalny charakter albo są ważną aktywnością doktoranta.

W jednym z regulaminów znaleziono także przepis wykraczający poza wytyczne indywidualnego planu badawczego: „Doktorant (...) zobowiązany jest w czteroletnim toku studiów do opublikowania przynajmniej jednego artykułu naukowego oraz do udziału w konferencjach naukowych o tematyce związanej z tematyką pracy doktorskiej”¹⁴⁷.

Analiza regulaminów i zawartych w nich opisach indywidualnych planów badawczych pozwala także na sformułowanie wniosków dotyczących kształtowanych podczas realizacji programu kształcenia oraz IPB kompetencji przekrojowych. Wśród 50 regulaminów szkół doktorskich – 30 z nich (60%) pozwalają na rozwój (1) **głównie kompetencji badawczych**. Pozostałe kompetencje, które mogą być efektem realizacji zadań wpisanych do IPB są następujące: (2) **publikacyjne** – dotyczące przygotowania różnych rodzajów tekstów, w tym naukowych i popularyzatorskich;

pl/apost_constitutions/documents/papa-francesco_costituzione-ap_20171208_veritatis-gaudium.html (dostęp: 12.10.2024 r.)

145 Załącznik do Obwieszczenia Nr 4/2021 Rektora UKSW z dnia 11 maja 2021 r. w sprawie ogłoszenia tekstu jednolitego Uchwały Nr 123/2019 Senatu Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie z dnia 27 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminu Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

146 Ibidem.

147 Załącznik do Uchwały Senatu Politechniki Gdańskiej nr 471/2024/XXV z 17 kwietnia 2024 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej Wdrożeniowej na Politechnice Gdańskiej.

(3) „**konferencyjne**” – związane w szerokim sensie z udziałem w konferencjach i ich organizacją, (4) „**grantowe**” – kształtujące umiejętności zarządzania projektem, przede wszystkim przygotowania wniosku grantowego do różnego typu agencji grantowych; (5) „**stażowe**” – odnosząca się do umiejętności organizacji i realizacji wszelkiego rodzaju staży, praktyk – zawodowych i profesjonalnych, które mogą być przydatne na rynku pracy, także poza akademią; (6) **mobilnościowe** – związana z wyjazdami zagranicznymi, ważną rolę pełnią tu kompetencje międzykulturowe; (7) skupiona wokół **prac rozwojowych** – i wykorzystaniu wyników badań do opracowania nowych ulepszonych technologii, produktów, rozwiązań społecznych; (8) wspierające politykę **otwartego dostępu** – umożliwiające publikowanie wyników badań w modelu otwartej, powszechnej dystrybucji; (9) **metodologiczne** – pozwalające na realizację rzetelnych badań naukowych, prowadzących do nowych odkryć; (10) **popularyzatorskie** – związane z aktywnością upowszechniającą wyniki badań i teorie naukowe wśród reprezentantów różnych środowisk, w tym online i w *social mediach*; (11) **zarządzanie czasem i projektem** – ważna kompetencja dla naukowca, realizującego badania, pracującego w zespole oraz kierującego nim; (12) **organizacyjne** – na rzecz swojej ścieżki kariery oraz instytucji, do której posiada afiliację.

Powyższą listę kompetencji przekrojowych można byłoby rozwinąć, dodając do niej np. tworzenie i utrzymywanie kontaktów z otoczeniem społecznym, negocjacji i mediacji jako przykład kompetencji miękkich, mentoringu i tutoringu czy też korzystania z narzędzi sztucznej inteligencji w nauce i badaniach. Są to jedne z zestawu tzw. kompetencji kluczowych, rozwijanych w procesie uczenia się przez całe życie¹⁴⁸.

Jakkolwiek ogromna liczba rozwijanych kompetencji gwarantuje w pełni realizację efektów uczenia się zaplanowanych dla poziomu 8 PRK. Jedynym warunkiem jest tutaj posiadanie kompleksowego pomysłu na to, czego oczekuje się od doktoranta. Powyższa analiza indywidualnych planów badawczych, opisanych w regulaminach szkół doktorskich wskazuje,

148 Rada Unii Europejskiej wydała zalecenie z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2018/C 189/01), [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\),](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01),) (dostęp: 07.09.2024 r.).

że nie wszystkie z nich tę kompleksowość realizują, a tym samym w pełni kształtują wszystkie kompetencje i kwalifikacje przyszłych doktorów. Uzupełniają je zajęcia w ramach programów kształcenia, będące wraz z IPB podstawą do uzyskania stopnia naukowego doktora.

2.4. Sposób realizacji programu kształcenia oraz indywidualnych planów badawczych

Kształcenie doktorantów w szkołach doktorskich trwa od 6 do 8 semestrów (art. 201 ust. 1 PSWiN), a **formy i sposoby kształcenia w znaczącej mierze zależą od koncepcji szkoły** – jej celów, reprezentowanych dyscyplin, liczby doktorantów. Poza koniecznością realizacji, a tym samym zagwarantowaniem osiągnięcia efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 Polskiej Ramy Kwalifikacji, niewiele jest ustawowych precyzyjnie określonych wytycznych dotyczących warunków prowadzenia kształcenia. Jednym z nich jest zapis odnośnie terminu wyznaczenia promotora lub promotorów doktorantowi. Według art. 201 ust. 2 PSWiN są to trzy miesiące od dnia podjęcia kształcenia.

Program kształcenia ustala senat albo rada naukowa, jednakże ustalenie programu wymaga zasięgnięcia opinii samorządu doktorantów. W przypadku bezskutecznego upływu terminu określonego w statucie, wymóg zasięgnięcia opinii uważa się za spełniony (art. 201 ust. 4). Przepis art. 200 ust. 3 PSWiN natomiast określa, że podmiot prowadzący szkołę dokorską udostępnia program kształcenia nie później niż 5 miesięcy przed rozpoczęciem rekrutacji.

Kolejnym istotnym, wymienionym w ustawie elementem są praktyki zawodowe. Przepis art. 201 ust. 5 wskazuje, że „program kształcenia może przewidywać odbywanie praktyk zawodowych w formie prowadzenia zajęć lub uczestniczenia w ich prowadzeniu, w wymiarze nieprzekraczającym 60 godzin dydaktycznych rocznie”.

Zgodnie z art. 207 ust. 2 PSWiN, doktorant jest obowiązany do realizacji indywidualnego planu badawczego, jak i programu kształcenia.

Z tego powodu ocena programów kształcenia w szkołach doktorskich stanowi także kryterium ewaluacji szkół doktorskich, przy czym szczegółowa ich analiza – z powodu braku precyzyjnych ustawowych

wymagań czy wskaźników standardu kształcenia – skupiać się powinna na następujących zagadnieniach i kwestiach¹⁴⁹:

- 1) **przygotowanie programu i planu kształcenia** – należy zweryfikować, czy szkoły doktorskie przygotowały programy kształcenia, zawierające zestaw efektów uczenia się oraz plan kształcenia, będący swoistym zbiorem i harmonogramem zajęć realizowanych w ramach kształcenia w szkole doktorskiej;
- 2) **elementy programu kształcenia i ich kompletność** – chodzi o szczegółową charakterystykę programu kształcenia doktorantów, która może zawierać różnorodne aspekty – np. koncepcję kształcenia, sylwetkę absolwenta, sposoby weryfikacji efektów uczenia się, metody dydaktyczne, sylabusy itp.;
- 3) **struktura programu kształcenia, jej elementy i ich proporcje** – weryfikacji podlegać będzie, w jaki sposób ułożony został program kształcenia, czy można tu mówić o jakimś modelu lub wyrazistym pomysśle, na którym opierać się będzie proces kształcenia np. interdyscyplinarność;
- 4) **adekwatność programu kształcenia wobec efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 Polskiej Ramy Kwalifikacji** – należy ocenić, czy programy kształcenia odnoszą się do efektów uczenia się zaplanowanych dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK;
- 5) **przygotowanie sylabusów zajęć w ramach programu kształcenia** – część szkół doktorskich uczyniła częścią programu kształcenia zestaw sylabusów. Sylabusy różnią się między sobą zawartością, liczbą i zakresem elementów dotyczących zajęć;
- 6) **zajęcia kształtujące znajomość języka obcego w programie kształcenia** – część programów kształcenia w szkołach doktorskich zawiera lektoraty z języka obcego, zajęcia w języku obcym, a także – możliwość uczenia się drugiego języka;
- 7) **obecność wiedzy z zakresu sztucznej inteligencji w programach kształcenia** – z uwagi na ważność zagadnień z zakresu AI istotnym będzie zweryfikowanie czy programy kształcenia odnoszą się do najnowszych odkryć i rozwiązań technologicznych w ramach AI;

149 Możliwe jest rozwinięcie podanego zestawu kryteriów oceny programów kształcenia, np. o interdyscyplinarność zajęć i kształcenia. Będzie to omówione w kolejnym podrozdziale.

- 8) **obrona/przygotowanie rozprawy doktorskiej jako część programu kształcenia** – w programach kształcenia mogą znaleźć się zajęcia, które pomagają doktorantom lepiej przygotować zarówno samą pracę doktorską, jak też proces jej obrony, odwołując się do kompetencji społecznych: komunikacyjnych oraz upowszechniania wiedzy;
- 9) **praktyki zawodowe** – należy zweryfikować, w jaki sposób realizowany jest ustawowy zapis dotyczący praktyk zawodowych w programach kształcenia;
- 10) **wyróżniające zajęcia** – poza weryfikacją wyżej wymienionych aspektów warto jest wskazać przykłady ciekawych, ważnych, rozwijających zajęć w ramach programu kształcenia, które można implementować w innych szkołach doktorskich.

Analiza dokumentacji szkół doktorskich powinna pozwolić na wyciągnięcie wniosków i wskazanie najważniejszych tendencji w zakresie form i sposobów kształcenia doktorantów obecnie w Polsce. Zastosować tu należy analizy o charakterze zarówno ilościowym, jak jakościowym, bowiem oba sposoby poznania danych pozwalają naszkicować pełniejszy obraz form i metod kształcenia doktorantów.

Podobnie jest z analizą dokumentacji **indywidualnych planów badawczych** doktorantów. Ewaluacja poza weryfikacją programów kształcenia winna zawierać analizę dostarczonych do komisji oceniających planów, by zweryfikować zarówno adekwatność koncepcji i wymagań do poziomu 8 PRK, ale także ich realizację w danej szkole doktorskiej. Członkowie komisji powinni mieć możliwość oceny wszystkich dostępnych planów badawczych przygotowanych przez doktorantów i przyjętych przez odpowiednie władze szkoły doktorskiej (ostateczne wersje dokumentów), które muszą być archiwizowane w sekretariatach zgodnie z wymogami prawa.

Dopuszczalny jest reprezentacyjny wybór planów, których liczba pozwoliłaby na rzetelną i obiektywną ocenę **adekwatności wymagań IPB wobec poziomu 8 PRK**. W ocenie autorów istotne mogą być także inne wskaźniki, tj. **liczba i struktura elementów IPB, obecność i realizacja wszystkich wymaganych elementów IPB**. Znacząca może być też kwestia **braków wymaganych aspektów planów, które miałyby znaczenie dla realizacji efektów uczenia się dla poziomu 8 PRK oraz wpływałyby na możliwość uzyskania stopnia doktora**. Można pochylić się nad jakością

przygotowania indywidualnych planów badawczych, ich innowacyjnością oraz poszukać zawartych w IPB dobrych praktyk.

Reprezentacja wybranych planów badawczych może opierać się na zasadach celowego doboru próby, znanego z nauk społecznych, najadekwatniejszy do badań o charakterze eksperckim¹⁵⁰. **Celowy dobór próby** (ang. *purposive sampling* lub *judgmental sampling*) jest metodą, w której badacz (w przypadku ewaluacji szkół doktorskich – ekspert) wybiera uczestników lub jednostki (tutaj mowa o indywidualnych planach badawczych) do badania/ oceny w sposób nieprzypadkowy, opierając się na swoich celach badawczych, wiedzy lub kryteriach specyficznych dla badania (np. tych wyróżnionych w uprzednim akapicie). W przeciwieństwie do losowego doboru próby, który zapewnia każdej osobie/jednostce badania populacji równe szanse na bycie wybraną, celowy dobór próby zawiera założenie, że badający sam dobiera jednostki, które dostarczą najwięcej i najpełniejszych informacji. W przypadku ewaluacji IPB korzystnie jest odwołać się do cech badania na specyficznych grupach, podczas których wybiera się jednostki spełniające określone kryteria, np. osoby posiadające daną cechę czy reprezentujące określoną grupę. Wśród tych cech doboru może być reprezentowany obszar nauki lub dyscyplina naukowa; kwestie związane z promotorem; tj. zatrudnienie promotora, doświadczenie zawodowe i akademickie, a także dorobek naukowy, posiadanie promotora pomocniczego itp.

Taki, celowy dobór próby, jest korzystny z uwagi na wiele aspektów, wśród nich najistotniejszy jest posiadanie wiarygodnej wiedzy odnośnie wybranego problemu, bowiem umożliwia uzyskanie szczegółowych, głębokich danych od najbardziej adekwatnych źródeł. Jest także efektywniejszy w przypadku badań jakościowych, pokazujących uwarunkowania danego procesu, a także – w małych populacjach.

Zwrócić uwagę należy jednak na ograniczone możliwości generalizacji wyników w przypadku doboru celowego na całą populację oraz ewentualne błędy doboru, mogące prowadzić do stronniczości i braku obiektywizmu. Komisje ewaluacyjne zatem winny wykazać duże baczenie i staranność przy wyborze konkretnych planów badawczych, by uchwycić

150 Więcej na temat doboru próby można przeczytać w podręcznikach metodologicznych: E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, przeł. F. Tryl, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2025 lub N. K. Denzin, Y. S. Lincoln, *Metodologia badań społecznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.

różnorodność i reprezentatywność szkoły doktorskiej¹⁵¹. Pamiętać także trzeba, że **ewaluacja indywidualnych planów badawczych jako przedmiotu badania nie jest tożsama z oceną śródkresową doktoranta**. Podczas ewaluacji oceniane są procedury i stopień ich zaawansowania, a nie jednostkowo i indywidualnie każdego doktoranta. Są to zupełnie dwie różne oceny, o innych celach i warunkach prowadzenia.

Ocena wybranych 50 programów kształcenia wskazuje na bardzo zróżnicowany zestaw form i sposobów edukacji w szkołach doktorskich w Polsce. W analizowanej grupie 7 szkół (a zatem 14%) **nie przedstawiło programu kształcenia** rozumianego jako dokumentu, zawierającego cele, treści, metody oraz organizację procesu kształcenia. Najczęściej program kształcenia rozumiany był jako plan kształcenia, obejmujący zestaw zajęć do realizacji w poszczególnych latach i semestrach, bez uwzględnienia efektów uczenia się, metod czy treści kształcenia.

Z drugiej strony, 8 szkół (16%) **nie posiada w programie kształcenia planu zajęć** tj. czytelnie opracowanego zestawu zajęć, najczęściej w formie tabeli, ułożonego zgodnie z określonym harmonogramem (uwzględniając lata i semestry kształcenia). Wówczas zajęcia są wymienione w sposób modułowy jako część dłuższego dokumentu, zawierającego i inne elementy, tj. efekty uczenia się czy sylwetkę absolwenta.

Należy stwierdzić, że **konceptje kształcenia zawarte w programach są autorskie**, przypisane do danej szkoły i wynikające nie tylko z reprezentowanych dyscyplin, ale także tradycji kształcenia doktorantów oraz wizji i strategii uczelni w zakresie kształcenia oraz nauki. Różnią się nie tylko ideami czy założeniami, ale też zawartością – część z nich posiada bardzo rozbudowane opisy poszczególnych elementów programu, tj. (1) **cele kształcenia**, rozumiane jako jasno określone rezultaty, jakie mają zostać osiągnięte przez doktorantów, ale też obok celów – **efekty uczenia się** (scharakteryzowane w podrozdziale 3.2) oraz **sylwetka absolwenta**; (2) **treści kształcenia** – konkretne tematy, zagadnienia i przedmioty, które będą omawiane w trakcie zajęć, przedstawione w sylabusach lub opisane szczegółowo w programie kształcenia; (3) **metody kształcenia**, choć

151 Jak to zostało podkreślone we wstępie do książki, dobór szkół doktorskich do analizy również miał charakter celowy i opierał się na obiektywnych kryteriach tj. dyscyplina naukowa, uczelnia, miasto i województwo, bycie uczelnią kościelną itd.

ich obecność jest jedynie zaznaczania, nie zaś rozwijana czy pogłębiana; (4) **organizacja procesu kształcenia** – sposób prowadzenia zajęć i dbania o proces kształcenia, tj. liczba godzin zajęć, harmonogram kształcenia, formy zaliczeń.

Można wskazać na inny element, który znalazł się w programie kształcenia Międzynarodowej Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, będący typowy raczej dla programów studiów pierwszego i drugiego stopnia lub jednolitych studiów magisterskich. W przypadku tych ostatnich związek i zgodność ze strategią rozwoju uczelni jest obowiązkowym i standardowym punktem charakterystyki studiów. Międzynarodowa Szkoła Doktorska Uniwersytetu Medycznego w Łodzi zawarła w programie kształcenia doktorantów informację, że „jest zgodny z misją Uniwersytetu Medycznego w Łodzi i został opracowany w oparciu o jej główne idee: tworzenie unikalnej jakości prowadzonych badań naukowych, aktualizowanie oferty naukowej w oparciu o potrzeby otoczenia, a w szczególności potrzeby pacjentów i podmiotów realizujących świadczenia zdrowotne, wnoszenie znaczącego wkładu w rozwój systemu ochrony zdrowia poprzez propagowanie nowoczesnych standardów profilaktyki i leczenia oraz budowanie trwałych relacji współpracy z instytucjami realizującymi zadania zdrowia publicznego na poziomie regionalnym, krajowym i międzynarodowym”¹⁵². A ponadto wskazano, że „Program kształcenia w Międzynarodowej Szkole Doktorskiej jest zgodny ze Strategią rozwoju Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, w tym z następującymi celami strategicznymi, określonymi dla obszaru nauka i działalność badawczo-rozwojowa: zwiększanie wpływu działalności naukowej Uniwersytetu na rozwój nauki, synergia działalności badawczej, innowacyjnej i wdrożeniowej, rozwój badań klinicznych”¹⁵³.

W programach kształcenia niewiele zaś informacji zawarto na temat **środków dydaktycznych**, czyli materiałów i narzędzi wspierających proces kształcenia, np. podręczniki, materiały multimedialne, narzędzia technologiczne oraz **metod oceniania i ewaluacji**, w tym sposobach weryfikacji efektów uczenia się.

152 Załącznik do uchwały nr 4/2024 z dnia 1 lutego 2024 r. Senatu Uniwersytetu Medycznego w Łodzi – Program kształcenia w Międzynarodowej Szkole Doktorskiej.

153 Ibidem.

Struktura programów kształcenia jest bardzo zróżnicowana, co zależy także od liczby godzin zajęć oraz przypisanych jej liczbie ECTS. Oba te parametry są jednostkowe i właściwe tylko dla konkretnej szkoły, tj. w dokumentacji pojawiają się zestawienia dotyczące różnych wskaźników programu:

- (1) **tylko liczby godzin zajęć** – m.in. 390 godzin (Szkoła Doktorska, Federacja Akademii Wojskowych); 450 godzin (Pierwsza Szkoła Doktorska Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego, Gdański Uniwersytet Medyczny); 640 godzin (Szkoła Doktorska, Państwowa Wyższa Szkoła Filmowa, Telewizyjna i Teatralna im. Leona Schillera w Łodzi); 590 godzin (Szkoła Doktorska Politechniki Rzeszowskiej im. Ignacego Łukasiewicza); 452 godzin (Szkoła Doktorska w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie); 604 godzin (Szkoła Doktorska Akademii Pomorskiej w Słupsku, Uniwersytet Pomorski w Słupsku). Zauważalne jest zdecydowane zróżnicowanie godzin w ramach programów kształcenia, trwających zwykle 4 lata (8 semestrów). W programach nie znalazły się wyjaśnienia dotyczące określonej liczby godzin;
- (2) **wyłącznie punktów ECTS** – np. 46 punktów ECTS (Szkoła Doktorska Uniwersytetu w Siedlcach);
- (3) **zarówno punktów ECTS, jak i liczby godzin zajęć**: 345 godzin oraz 12 punktów ECTS (Międzynarodowa Środowiskowa Szkoła Doktorska przy Centrum Studiów Polarnych, Uniwersytet Śląski w Katowicach); 690 godzin i 54 punktów ECTS (Szkoła Doktorska, Akademia Sztuk Pięknych w Gdańsku); 595 godzin i 60 punktów ECTS (Szkoła Doktorska Akademii Mazowieckiej w Płocku); 712 godzin i 86 punktów ECTS (Szkoła Doktorska w Uniwersytecie Rzeszowskim); 497 godzin i 23 punktów ECTS (Szkoła Doktorska Medycyny Translacyjnej, Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego w Warszawie);
- (4) **wskazanie minimalnej liczby godzin zajęć lub/i punktów ECTS**: minimum 30 punktów ECTS (Szkoła Doktorska, Uniwersytet SWPS); minimum 500 godzin (Szkoła Doktorska Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach); minimum 30 punktów ECTS i minimum 300 godzin (Szkoła Doktorska Wojskowej Akademii Technicznej im. Jarosława Dąbrowskiego).

Zarówno **liczba godzin zajęć, jak i punktów ECTS nie jest zstandaryzowana**, ani też – jak to w przypadku programu studiów, umowna. Raczej dominuje **podejście sumaryczne**, w którym zlicza się łączną liczbę godzin i punktów ECTS przypisanych do zajęć, pasujących do koncepcji kształcenia w danej szkole. Nie jest to perspektywa standaryzacji, typowa dla poziomu 6 i 7 PRK, w którym realizacja efektów uczenia się wymaga określonej liczby punktów ECTS. Zgodnie z art. 76 ust. 1 pkt Ustawy PSWiN warunkiem ukończenia studiów i uzyskania dyplomu ukończenia studiów jest: uzyskanie efektów uczenia się określonych w programie studiów, którym przypisano co minimum 180 ECTS dla studiów pierwszego stopnia oraz 90 ECTS dla studiów drugiego stopnia oraz minimum 300 ECTS dla studiów jednolitych magisterskich. Wówczas liczba godzin zajęć zależy od przyjętej liczby godzin odpowiadającej 1 punktowi ECTS (25–30 godzin zajęć).

Brak standardu dotyczącego liczby ECTS oraz przeliczenia jej na godziny pracy doktoranta (tzw. całkowitego nakładu pracy doktoranta) w przypadku szkół doktorskich skutkuje takimi przykładami, jak w Szkole Doktorskiej Akademii im. Jakuba z Paradyża – program kształcenia zawiera 186 punktów ECTS oraz 605 godzin czy w Szkole Doktorskiej Uniwersytetu Opolskiego, w której zaplanowano 395 godzin i 27,5 punktów ECTS.

Pomimo dużego stopnia autorskości programów kształcenia, należy wskazać na podobieństwa w budowie programów kształcenia. Większość szkół doktorskich tj. 37 szkół, co stanowi 74% – zaplanowała w programie kształcenia moduły. **Modułowość** jest głównym modelem programu, dzielącym zestaw zajęć na poszczególne całości, spójne dzięki jakiejś idei czy obszarowi badań. Wskazuje się na moduły o charakterze podstawowym, obejmujące obowiązkowe i fakultatywne „przedmioty”¹⁵⁴ (Interdyscyplinarna Szkoła Doktorska, Uniwersytet Bielsko-Bialski) lub też „zajęcia obowiązkowe, fakultatywne, seminarium, zajęcia w zakresie umiejętności pozaspecjalizacyjnych”¹⁵⁵ (Interdyscyplinarna Szkoła Doktorska Nauk Rolniczych, Instytut Rozrodu Zwierząt i Badań Żywności Polskiej Akademii Nauk).

154 Poprawna nomenklatura to „zajęcia”, nie zaś – „przedmioty”.

155 Program kształcenia w Interdyscyplinarnej Szkole Doktorskiej Nauk Rolniczych Instytut Rozrodu Zwierząt i Badań Żywności PAN w Olsztynie.

2. Adekwatność programu kształcenia oraz indywidualnych planów badawczych...

Niekiedy do modułów przypisane zostają przeznaczone na ich realizację godziny, np. w Szkole Doktorskiej Akademii Sztuk Pięknych w Gdańsku, której program zawiera w sobie:

- „a) Moduł podstawowy – 103 godziny,
- b) Moduł kierunkowy – 128 godzin,
- c) Moduł kształcenia specjalistycznego – 139 godzin,
- d) Moduł fakultatywny – 140 godzin
- e) Moduł praktyka zawodowa – 180 godzin”¹⁵⁶.

Zdarzają się jednak znacznie bardziej rozbudowane i różnorodne programy kształcenia ułożone na zasadzie modułów, np. jak ma to miejsce w Krakowskiej Interdyscyplinarnej Szkole Doktorskiej w Instytucie Fizyki Jądrowej im. Henryka Niewodniczańskiego Polskiej Akademii Nauk, w której przyjęto następujący program ramowy:

„Doktorant zobowiązany jest do zrealizowania poszczególnych modułów w wymiarze:

- 1) moduł ogólny – 40 godzin do wyboru z oferty dydaktycznej Szkoły Doktorskiej,
- 2) moduł interdyscyplinarny – 20 godzin do wyboru z oferty dydaktycznej Szkoły Doktorskiej,
- 3) moduł specjalistyczny – 60 godzin do wyboru z oferty dydaktycznej Szkoły Doktorskiej,
- 4) moduł umiejętności miękkich – 30 godzin,
- 5) seminarium doktoranckie – 80 godzin,
- 6) praktyki zawodowe – 30 godzin”¹⁵⁷.

Taki program kształcenia zakłada także, że w ramach kształcenia stworzono ofertę zajęć do wyboru, co należy podkreślić jako dobrą praktykę. Tutaj interesujące są także zajęcia z umiejętności miękkich, tak ważnych w pracy zespołowej, ale też uniwersalne i do wykorzystania w innych obszarach gospodarki, np. umiejętność negocjacji, komunikacji, promocji.

Podobnie – jeśli chodzi o kwestie formalne i strukturalne – jest w Międzynarodowej Szkole Doktorskiej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, gdzie program kształcenia dookreśla nie tylko wymiar godzinowy, ale też odbiorców konkretnych modułów:

156 Program Kształcenia w Szkole Doktorskiej Akademii Sztuk Pięknych w Gdańsku 2024–2027.

157 Program Kształcenia Krakowskiej Interdyscyplinarnej Szkoły Doktorskiej.

- „1) moduł I – zajęcia obowiązkowe (159 godz.; zajęcia wspólne dla wszystkich dyscyplin);
- 2) moduł II – obieralne zajęcia tematyczne (co najmniej 40 godz. w cyklu kształcenia), umożliwiające doktorantom zdobycie wiedzy w zakresie:
 - a) badań molekularnych (40 godz.),
 - b) badań ankietowych (40 godz.),
 - c) biopsychospołecznego modelu funkcjonowania człowieka w środowisku (40 godz.),
 - d) organizacji i zarządzania w ochronie zdrowia (zajęcia dla medyków ochrony zdrowia: I część – 40 godz., II część – 40 godz.);
- 3) moduł III – zajęcia fakultatywne (co najmniej 40 godz. w cyklu kształcenia; zajęcia prowadzone w formie seminariów);
- 4) praktyki zawodowe w formie prowadzenia zajęć lub współuczestniczenia w ich prowadzeniu (w łącznym wymiarze 210 godz.)¹⁵⁸.

Modułowość jednak to nie tylko struktura, ale element koncepcji kształcenia, pozwalającej kreować skuteczny i wieloaspektowy proces kształcenia doktorantów. Wyraźnie opisano to w programie kształcenia Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, której założenia zawierają komplementarne względem siebie cele kształcenia, a co za tym idzie – efekty uczenia się:

- „1. Kształcenie w Szkole Doktorskiej (SD):
 - 1) trwa 8 semestrów;
 - 2) składa się z planu kształcenia (PK), Indywidualnego Planu Badawczego (IPB);
 - 3) może obejmować dodatkowe sposoby nabywania i rozwijania kwalifikacji, podejmowane z inicjatywy uczestnika SD;
 - 4) przygotowuje uczestnika SD do pracy naukowo-badawczej, badawczo-rozwojowej, artystycznej i dydaktycznej w zakresie:
 - a) kompetencji akademickich;
 - b) kompetencji specjalistycznych;
 - c) kompetencji społecznych.

158 Uchwała nr 4/2024 z dnia 1 lutego 2024 r. Senatu Uniwersytetu Medycznego w Łodzi w sprawie programu kształcenia w Międzynarodowej Szkole Doktorskiej

2. Adekwatność programu kształcenia oraz indywidualnych planów badawczych...

2. Kompetencje akademickie obejmują w szczególności:
 - 1) umiejętności związane z metodologią prowadzenia badań naukowych lub twórczości artystycznej;
 - 2) umiejętność korzystania ze światowego dorobku naukowego lub artystycznego;
 - 3) umiejętność identyfikowania i rozwiązywania problemów badawczych lub artystycznych;
 - 4) umiejętność samodzielnego planowania i realizacji badań naukowych lub działań artystycznych;
 - 5) umiejętności w zakresie pozyskiwania środków na badania lub działalność artystyczną;
 - 6) umiejętności w zakresie przygotowania publikacji naukowej lub prezentacji dzieła artystycznego, referatu konferencyjnego, patentu lub wdrożenia oraz działalności popularyzującej naukę lub sztukę;
 - 7) umiejętności współpracy w zagranicznych i krajowych zespołach i sieciach badawczych lub w zespołowych projektach artystycznych i sieciach współpracy artystycznej;
 - 8) umiejętność prowadzenia zajęć dydaktycznych na poziomie akademickim, w tym z wykorzystaniem nowych technologii.
3. Kompetencje specjalistyczne rozwijane są głównie poprzez przedmioty przypisane danej dyscyplinie (w szczególności: *Metodologia dyscypliny*, *Warsztaty specjalistyczne*, *Guest lectures*) i obejmują w szczególności:
 - 1) znajomość zaawansowanych zagadnień teoretycznych właściwych dla danej dziedziny lub dyscypliny oraz dla badań interdyscyplinarnych i międzydziedzinowych;
 - 2) szczegółowe kompetencje metodologiczne w obszarze prowadzonych badań lub działalności artystycznej;
 - 3) wiedzę na zaawansowanym poziomie o charakterze szczegółowym, odpowiadającą obszarowi prowadzonych badań naukowych lub działań artystycznych oraz obejmującą najnowsze osiągnięcia nauki lub sztuki.
4. Kompetencje społeczne rozwijane są nie tylko poprzez zawartość treściową wybranych przedmiotów, ale również poprzez warsztatową formułę zajęć, projekty grupowe, publiczne sesje

sprawozdawcze, szkoły letnie, praktyki dydaktyczne, udział w konferencjach i grantach zespołowych, staże krajowe i zagraniczne. Kompetencje te obejmują w szczególności:

- 1) kompetencje społeczne odnoszące się do działalności naukowo-badawczej, artystycznej oraz roli uczonego lub artysty, z uwzględnieniem jego odpowiedzialności społecznej i etycznej;
- 2) planowanie własnego rozwoju naukowego, artystycznego oraz kariery zawodowej;
- 3) umiejętność pracy w zespole;
- 4) kompetencje w zakresie przedsiębiorczości i zarządzania;
- 5) umiejętności w zakresie komunikacji oraz wymiany doświadczeń i idei naukowych lub artystycznych¹⁵⁹.

Powyższy model pozwala na zbudowanie oryginalnej koncepcji kształcenia, która **będzie adekwatna wobec efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 Polskiej Ramy Kwalifikacji**. Obejmuje bowiem trzy zakresy i komponenty kształcenia – wiedzę, umiejętności oraz kompetencje społeczne. Natomiast właściwie stworzona i przemyślana koncepcja umożliwia zaś poprawne i kompleksowe skonstruowanie programu i planu kształcenia uwzględniającego wszystkie powyższe elementy, także m.in. sylabusy zajęć (wśród 50 szkół doktorskich tylko 4 z nich – 8% wszystkich biorących udział w badaniu – przedstawiło zestaw sylabusów zajęć.

Elementem programu kształcenia mogą być, z uwagi na konieczność realizacji efektów związanych ze znajomością języka obcego, zajęcia kształtujące umiejętności językowe. Z analiz programów kształcenia wynika, że w 26 szkołach doktorskich realizowane są lektoraty językowe. Przy czym w niektórych z nich prowadzone są zajęcia rozszerzające kompetencje językowe, tj. prowadzone są dodatkowe zajęcia z języka obcego, a w jednej ze szkół program przewiduje także lektorat z drugiego języka obcego (Szkoła Doktorska Nauk Medycznych i Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Jagiellońskiego czy Szkoła Doktorska Uniwersytetu Jana Długosza w Częstochowie). Innym sposobem na uzyskanie/poprawę kompetencji

159 Załącznik do Uchwały Senatu nr 12. 2023._Program Kształcenia w Szkole Doktorskiej Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie obowiązujący od roku akademickiego 2024/2025.

językowych jest całościowe kształcenie w języku angielskim, co ma miejsce np. w Szkole Doktorskiej Academia Copernicana Interdisciplinary Doctoral School na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Z uwagi na aktualność problemu i rozwoju sztucznej inteligencji, warto było sprawdzić, czy w programach kształcenia obecna jest wiedza dotycząca AI. Analiza 50 programów kształcenia pozwoliła na wniosek, że na trwałe do programu zajęcia wpisano w przypadku jednej ze szkół doktorskich – Academia Copernicana Interdisciplinary Doctoral School na UMK w Toruniu. Zajęcia te noszą nazwę *Artificial intelligence and the future of scientific thinking*. Opis zajęć jest następujący: „The course presents the current state of AI, focusing on methods that may be of use for work in different fields, such as ChatGPT or other large language models. It should give you an idea how AI tools may help in you're work. This will require reading and exploration of Internet resources”¹⁶⁰. Dodać należy, że kurs prowadzony przez pioniera badań w zakresie sztucznej inteligencji – prof. dr. hab. Wodzisława Ducha.

Kompleksowe przygotowanie się do uzyskania stopnia naukowego związane jest także z realizacją zajęć odnoszących się warsztatu akademickiego w obszarze przygotowania i obrony pracy doktorskiej. Część szkół – 16 szkół (32% ogółu) posiada w programie kształcenia takie zajęcia, odwołujące się nie tylko do umiejętności prowadzenia badań i ich opisanie, ale też utrwalania kompetencji społecznych. Ciekawą propozycją są zajęcia nazwane *Sesją sprawozdawczą* w Szkole Doktorskiej Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Do programu kształcenia wpisano także *Złożenie pracy doktorskiej* i *Ocenę śródkresową* w Szkole Doktorskiej Federacji Akademii Wojskowych.

Ustawowy przepis o możliwości realizacji praktyk zawodowych realizowany jest bardzo zróżnicowany sposób, choć większość programów kształcenia zawiera obowiązek ich realizacji. Jedynie w 8 szkołach doktorskich (co stanowi 16% wszystkich analizowanych jednostek) nie zaplanowano praktyk. Ich wymiar, podobnie jak sam program kształcenia, **nie zawiera standardu godzinowego, ani nie przewiduje liczby ECTS czy też treści, czy zadań określonych dla praktyk**. Liczba godzin praktyk

160 Strona zajęć *Artificial intelligence and the future of scientific thinking*: https://ects.umk.pl/pl/courses/view?prz_kod=7405-AC-AI-2 (dostęp: 15 września 2024).

jest różna i waha się od 15 godzin np. w Szkole Doktorskiej Akademii Mazowieckiej w Płocku czy w Szkole Doktorskiej Uniwersytetu Opolskiego do 240 godzin we Wspólnej Szkole Doktorskiej Politechniki Śląskiej czy Szkole Doktorskiej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Niektóre szkoły doktorskie nie wpisują sztywnej liczby, a przedział godzin, jaki przeznaczono na praktyki zawodowe, np. w Szkole Doktorskiej Nauk Humanistycznych UAM w Poznaniu wskazano w programie wymiar od 90 do 150 godzin. Powstaje jednak wątpliwość, o wartość i równowartość dyplomów osób realizujących różną liczbę godzin.

Lektura 50 programów kształcenia w wybranych szkołach doktorskich pozwoliła na zgromadzenie wiedzy dotyczącej wyróżniających i ciekawych praktyk edukacyjnych, w tym zajęć czy form/ narzędzi/ metod kształcenia. Dotyczy to np. wartościowych modułów w programie kształcenia, jak na przykład w Interdyscyplinarnej Szkole Doktorskiej w Uniwersytecie Bielsko-Bialskim. Zaprojektowano tam 4 moduły: moduł 1. – zajęcia kształtujące postawę doktoranta, moduł 2. – zajęcia podstawowe dla wybranej dyscypliny naukowej, moduł 3. – zajęcia rozwijające umiejętności akademickie i badawcze oraz moduł 4. – wykłady i seminaria naukowe¹⁶¹.

Ciekawymi rozwiązaniami może pochwalić się także Szkoła Doktorska Uniwersytetu Jana Długosza w Częstochowie, w programie kształcenia której są następujące bloki, m.in. „Moduł/przedmioty *Seminarium kierunkowe – warsztaty mistrzowskie* (...) realizowane są oddzielnie dla każdej dyscypliny naukowej i prowadzone przez osoby z bogatym dorobkiem i osiągnięciami naukowymi”¹⁶² lub „Moduł/przedmioty *Język obcy* obejmujący zajęcia poszerzające umiejętności językowe (M1), w ramach którego należy obowiązkowo zrealizować 60 godz. zajęć z języka angielskiego naukowego na poziomie B2+ (M1-O), natomiast fakultatywnie doktorantka/ doktorant można wybrać dowolny język na dowolnym poziomie w łącznym wymiarze 120 godzin zajęć (M1-F) – realizacja w dowolnym semestrze, ze studentami studiów I lub II stopnia”¹⁶³. Ważnym uzupełnieniem

161 Uchwała Nr 1755/06/VII/2023 Senatu Akademii Techniczno-Humanistycznej z dnia 27 czerwca 2023 roku w sprawie zatwierdzenia programu kształcenia Interdyscyplinarnej Szkoły Doktorskiej Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej.

162 Załącznik nr 1 do Uchwały nr 207.2023 Senatu UJD w Częstochowie Program Kształcenia w Szkole Doktorskiej Uniwersytetu Jana Długosza w Częstochowie.

163 Ibidem.

praktyk zawodowych są zaś zajęcia *Kształcenie pedagogiczno-psychologiczne* (M3) obejmujący zajęcia rozwijające umiejętności dydaktyczne, które są realizowane wspólnie dla wszystkich dyscyplin, w wymiarze 30 godzin¹⁶⁴.

Dobłą praktykę w zakresie tworzenia modułów można wskazać również w programie kształcenia Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu SWPS, który „rozłożony na cztery lata i jest podzielony na pięć tematycznych, zintegrowanych bloków: 1) Blok 1. Umiejętności akademickie; 2) Blok 2. Metodologia i praca badawcza; 3) Blok 3. Mentoring i rozwój kariery; 4) Blok 4. Wykłady i seminaria naukowe (w ramach dyscypliny i interdyscyplinarne); 5) Blok 5. Współpraca z centrami lub zespołami badawczymi lub twórczymi oraz z otoczeniem społeczno-gospodarczym”¹⁶⁵. Szczególnie ważna dla realizacji innych niż akademicka ścieżka edukacyjna jest obecność ostatniego bloku, poświęconego wdrożeniom i wpływowi na otoczenie społeczne i gospodarcze.

Poza modułami można wskazać na długą listę zajęć w programach kształcenia wielu szkół doktorskich, które zdecydowanie się wyróżniają i mogą być interesujące dla doktorantów. Na liście też znaleźć się powinny zajęcia Międzynarodowej Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi – *Plagiaty i nadużycia naukowe*; Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie – prowadzone w języku angielskim, tj. *Academic writing 1 i 2* czy *Science in culture*; w Szkole Doktorskiej FAW – gdzie zaplanowano *Warsztaty umiejętności miękkich (do wyboru dwa, w tym jeden w języku angielskim): Verbal and non-verbal communication, Scientific writing in English, Etyka pracy badawczej, Kultura organizacyjna i praca zespołowa* oraz *Konferencja doktorancka*, będąca „przedsięwzięciem konferencyjnym doktorantów Szkoły Doktorskiej FAW, w trakcie którego doktoranci prezentują rezultaty swoich projektów badawczych. Po każdej prezentacji przewidziany jest czas na dyskusję, w której uczestniczyć będą inni doktoranci oraz pracownicy nauki. Wymagane jest przygotowanie wystąpienia konferencyjnego od każdego doktoranta. W celu zapewnienia doktorantom czasu na prezentację

164 Ibidem.

165 Załącznik nr 1 do Uchwały nr 4/2020 Senatu SWPS Uniwersytetu Humanistyczno-społecznego z dnia 24 stycznia 2020 roku w sprawie ustalenia programu kształcenia Szkoły Doktorskiej Nauk Społecznych i Humanistycznych SWPS Uniwersytetu Humanistyczno-społecznego.

i dyskusję, w ramach konferencji mogą być organizowane równoległe ścieżki tematyczne”¹⁶⁶.

W Szkole Doktorskiej prowadzonej w Jednostkach Narodowego Centrum Badań Jądrowych i Instytucie Chemii i Techniki Jądrowej program kształcenia doktorantów obejmuje natomiast blok związany z prezentacją wyników i ubieganiem się o fundusze na badania, w którym są następujące zajęcia: *Zajęcia z przygotowania prezentacji, publikacji, wystąpienie seminaryjnych i konferencyjnych, Zajęcia z przygotowania wniosków grantowych, Warsztat popularyzatora* oraz typowy zwykle dla bloku praktyk – *Zajęcia z emisji głosu i innych aspektów wystąpień publicznych*.

W Szkole Doktorskiej w Politechnice Lubelskiej realizowany jest zaś moduł 2 – tzw. Międzynarodowy, podczas którego doktoranci odbywają *Seminarium z promotorem w instytucji współpracującej* (15 h) oraz uczestniczą w *Wykładzie interdyscyplinarny w instytucji współpracującej* (15 h).

W Szkole Doktorskiej Wdrożeniowej Politechniki Gdańskiej oferuje się wiele zajęć przygotowujących do przygotowania doktoratu i jego publicznej obrony – jest to *Moduł kształcenia rozwijający umiejętności zawodowe związane z prezentacją badań naukowych i obecnością w międzynarodowym*. Mają one znaczenie dla uzupełnienia kwalifikacji potrzebnych w uczelni wyższej oraz zrozumienia idei badań podstawowych oraz naukowego umiędzynarodowienia.

2.5. Sposób realizacji interdyscyplinarności procesu kształcenia

W ramach kryterium związanego z weryfikacją możliwości osiągnięcia efektów uczenia się dla poziomu 8 PRK w szkole doktorskiej mieści się idea i praktyka interdyscyplinarności kształcenia. Jest to kategoria „wieloznaczna i różnie definiowana. Przeciwstawia się ją «dyscyplinowości» («dyscyplinarności»), przy czym interdyscyplinarność rozumiana jest jako wielodyscyplinowość (wielodyscyplinarność) a dyscyplinarność jako monodyscyplinowość (monodyscyplinarność) (Chettiparamb 2007)”¹⁶⁷.

166 Załącznik nr 1 do uchwały nr 02/2023 Zgromadzenia FAW Program kształcenia w Szkole Doktorskiej Federacji Akademii Wojskowych w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie.

167 A. Chettiparamb, *Interdisciplinarity: A Literature Review*, „The Interdisciplinary Teaching and Learning Group, Subject Centre for Languages, Linguistics and Area

Już sam język generuje trudności w interpretacji i definicji tego pojęcia, na co zwraca uwagę wielu badaczy, w tym Monika Walczak, która w tekście poświęconym wiedzy interdyscyplinarnej pisze: „«Interdyscyplinarność» używana bywa jako zbiorcza nazwa na określenie zjawiska prowadzenia badań w ramach wielu dyscyplin naukowych i wykraczania poza jedną dyscyplinę. Zjawisko to występuje w nauce w różnych wersjach i określane bywa także jako «transdyscyplinarność», «multidyscyplinarność», «pluridyscyplinarność», «syndyscyplinarność» itp”¹⁶⁸. Wejście w merytoryczny aspekt zjawiska utrudnia sprawę jeszcze bardziej, szczególnie w kontekście kształcenia.

A przecież interdyscyplinarność jest istotna nie tylko z powodu coraz bardziej globalnego charakteru nauki, ale także dla rozwoju wielu kompetencji badaczy i nauczycieli akademickich¹⁶⁹. Ustawa regulująca obszar szkolnictwa wyższego i nauki z 2018 roku w zamierzeniu miała wyrażną zmianę modelu kształcenia doktoranckiego, włączając szerokie ujęcie uprawiania nauki. Podkreślono wówczas wielość zalet interdyscyplinar-

Studies, School of Humanities”, University of Southampton, Southampton 2007; <https://www.llas.ac.uk/resources/3219>, cyt. za: M. Walczak, *Czy możliwa jest wiedza interdyscyplinarna?*, „Zagadnienia Naukoznawstwa” nr 1, 2016, s. 114.

168 M. Walczak, *Czy możliwa jest wiedza interdyscyplinarna?...*, s. 114.

169 Jak pisze J. Woleński: „Kilka wyraźnych faktów w rozwoju wiedzy w ostatnich dziesięcioleciach spowodowało, że problem interdyscyplinarności stał się aktualny. Po pierwsze, wspomniana już specjalizacja jest istotna. Pesymistyczna wizja Russella okazała się nietrafiona (pytanie, czy jej autor rzeczywiście uważał, że w końcu będziemy wiedzieć wszystko o niczym, czy też brał to za żart), ponieważ coraz częściej szczegółowość przedmiotu badań jest rekompensowana próbami spojrzenia nań z różnych stron, a więc jakąś uniwersalnością. Po drugie, nauka stała się zjawiskiem masowym i międzynarodowym, a to skutkowało, bo musiało, podejmowaniem współpracy badawczej zarówno na poziomie lokalnym, jak i globalnym. Po trzecie, masowość w naturalny sposób prowadzi do zespołowości badań. Po czwarte, przyrost informacji naukowej jest nieporównywalny z tym, co w tej materii działo się w przeszłości. To stymuluje współpracę, jako że możliwość i łatwość wymiany informacji sprzyjają współpracy. Po piąte, badania naukowe są prowadzone nie tylko przez tradycyjne podmioty (uniwersytety, akademie, towarzystwa), ale też przez jednostki (np. instytuty) zajmujące się badaniami komercyjnymi, a potrzeba ich szybkiej realizacji, wymagana przez sponsorów, wymusza działanie interdyscyplinarne, gdyż przyspiesza badania. Po szóste, mamy do czynienia ze wspomnianą już tendencją do przedkładania (wyższego oceniania) badań interdyscyplinarnych nad indywidualne, m.in. dlatego, że pierwsze dają większe nadzieje na sukces” (J. Woleński, *Interdyscyplinarność, integracja i podziały nauk*, „Zagadnienia Naukoznawstwa” 2021, nr 2, s. 17).

ści, tj. skuteczność i efektywność w rozwiązywaniu złożonych problemów nauki czy też wysoki poziom kreatywności i innowacyjności. Łączenie różnych dyscyplin prowadzi bowiem do nowych, nieoczekiwanych połączeń faktów i koncepcji, co może generować innowacyjne pomysły i podejścia. Badacze i specjaliści, uczący się od siebie nawzajem, tworzą nowe, twórcze rozwiązania. Interdyscyplinarność wprowadza całościowe holistyczne podejście do problemu, uwzględniając różnorodne czynniki społeczne, etyczne, techniczne i technologiczne, ekonomiczne czy środowiskowe. To pozwala na lepsze zrozumienie konsekwencji podejmowanych działań i szybszą i mniej kosztowną adaptację do zmieniającej się rzeczywistości, w której rozwiązania często wymagają elastycznego podejścia i szerokiego zrozumienia wielu, niekiedy zupełnie odmiennych kontekstów. Interdyscyplinarność w końcu ułatwia kooperację między badaczami z różnych dziedzin, co sprzyja dzieleniu się wiedzą i umiejętnościami, co z kolei prowadzi do efektywniejszych wyników, a pozwala na eliminację błędów w nauce. Interdyscyplinarna współpraca rozwija umiejętności komunikacyjne i buduje zespół, który może działać w bardziej zróżnicowany sposób. Ponadto podnosi jakość edukacji, ponieważ wprowadza umiejętność krytycznego myślenia oraz elastycznego podchodzenia do problemów. Interdyscyplinarność jest zatem kluczowa dla rozwoju nowoczesnej nauki, innowacji technologicznych i społecznych oraz nowoczesnego kształcenia na wszystkich szczeblach edukacji, w tym w kształceniu doktorantów.

W szkołach doktorskich wyraźny nacisk miał zostać położony na interdyscyplinarność (obok umiędzynarodowienia opisanego w rozdziale 7.), która powinna być wykorzystywana nie tylko do realizacji projektów doktorskich, ale także do osiągnięcia efektów uczenia się zaplanowanych w programach kształcenia. Analiza dokumentacji pozwala na wniosek, że interdyscyplinarność kształtuje różne aspekty szkół doktorskich, tj. (1) strukturę szkół doktorskich, (2) programy kształcenia, (3) realizowane projekty badawcze; (4) wsparcie naukowe, w tym promotorzy i opiekunowie naukowci, (5) współpraca międzynarodowa i międzyuczelniana, (6) finansowanie i możliwości uzyskania grantów, jak również (7) kariery po uzyskaniu stopnia doktora.

Szkoły doktorskie w Polsce zorganizowane są często w sposób interdyscyplinarny. Sprzyja temu polski system dziedzin i dyscyplin

nauk¹⁷⁰. Doktoranci mogą realizować badania na pograniczu różnych dyscyplin, takich jak nauki ścisłe, przyrodnicze, społeczne, humanistyczne, techniczne czy medyczne. A. Kraśniewski oraz J. Lewicki w swoim podsumowującym tekście z 2021 roku piszą: „Regulacje ustawy zmierzają w swej intencji do nadania kształceniu doktorantów bardziej interdyscyplinarnego charakteru. Służy temu m.in. wprowadzenie wymagania tworzenia interdyscyplinarnych szkół doktorskich. Krokiem we właściwym kierunku jest też przewidziana w ustawie możliwość uzyskania stopnia doktora w dziedzinie nauki, a nie w jednej z dyscyplin przypisanych do tej dziedziny. Jest to jednak rozwiązanie połowiczne, gdyż największy potencjał innowacji niosą badania realizowane na styku kilku dziedzin nauki. Brakuje zatem przepisów umożliwiających nadawanie stopnia doktora np. w dwóch dyscyplinach”¹⁷¹.

Czy zatem w myśl ustawy szkoły doktorskie mają charakter interdyscyplinarny? Z badań wynika, że ponad połowa z nich (26 szkół doktorskich, tj. 52%) prowadzi działania na rzecz wzmocnienia interdyscyplinarności, a dotyczy to także szkół, które umożliwiają zdobywanie stopni naukowych w jednej lub kilku dyscyplinach.

Wnioski z badań wskazują jednak na dwa zasadnicze procesy – (1) funkcjonowanie szkół doktorskich w trybie wielo – lub jednodyscyplinowym oraz (2) funkcjonowanie szkół interdyscyplinarnych/międzydziedzinowych. Zjawiska te nie muszą się ze sobą łączyć, ani warunkować, bowiem możliwe są szkoły wielodyscyplinarne, których programy kształcenia określone są dla każdej z dyscyplin osobno i szkoły jednodyscyplinarne,

170 Na mocy rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 11 października 2022 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych (Dz. U. poz. 2202 z późn. zm.). utrzymano dwustopniowy podział na dziedziny i dyscypliny. Wprowadzono nową dziedzinę i dyscyplinę – „nauki o rodzinie” oraz dyscyplinę nauk biblijnych. Osobną dziedziną stały się ponownie nauki weterynaryjne, a w dziedzinie nauk inżynierjno-technicznych do grupy „automatyka, elektronika, elektrotechnika” dołączono „technologie kosmiczne” (zob. rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 11 października 2022 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych (Dz.U. 2022, 2202) oraz wcześniejszy akt – rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych (Dz.U. z 2018 r. poz. 1818).

171 A. Kraśniewski, J. Lewicki, *Kształcenie doktorantów...*, Katowice 2022, s. 268.

posiadające w swoich założeniach interdyscyplinarnyzację kształcenia i badań naukowych.

Przykładem może być Szkoła Doktorska Nauk Humanistycznych na Uniwersytecie w Białymstoku, której regulamin stanowi: „Jednocześnie można być doktorantem tylko w jednej szkole doktorskiej w jednej dyscyplinie” (§ 5)¹⁷². Podkreśla się dyscyplinę, być może z uwagi na nieproblemowość i jednoznaczność uznania dorobku doktoranta w Szkole Doktorskiej Akademii Pomorskiej w Słupsku w przypadku „przygotowania przez doktoranta pod opieką promotora, promotorów albo promotora i promotora pomocniczego pracy doktorskiej, stanowiącej znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny”¹⁷³.

Podobna sytuacja ma miejsce w Szkole Doktorskiej Wojskowej Akademii Technicznej imienia Jarosława Dąbrowskiego, której regulamin zawiera zapis, że „Szkoła Doktorska jest zorganizowaną formą kształcenia w siedmiu dyscyplinach naukowych:

- 1) automatyka, elektronika, elektrotechnika i technologie kosmiczne;
- 2) informatyka techniczna i telekomunikacja;
- 3) inżynieria lądowa, geodezja i transport;
- 4) inżynieria materiałowa;
- 5) inżynieria mechaniczna;
- 6) nauki chemiczne;
- 7) nauki o bezpieczeństwie”¹⁷⁴.

Jednakże możliwa jest zmiana dyscypliny, ponieważ § 24 regulaminu mówi, że:

172 Załącznik do Uchwały nr 3035 Senatu Uniwersytetu w Białymstoku w sprawie Regulaminu Szkoły Doktorskiej Nauk Humanistycznych Uniwersytetu w Białymstoku z dnia 27 kwietnia 2022 r. oraz Załącznik do Uchwały nr 3075 Senatu Uniwersytetu w Białymstoku w sprawie uzgodnienia Regulaminu Szkoły Doktorskiej Nauk Humanistycznych Uniwersytetu w Białymstoku z dnia 29 czerwca 2022 r. – Regulamin Szkoły Doktorskiej Nauk Humanistycznych Uniwersytetu w Białymstoku.

173 Załącznik nr 1 do Uchwały nr R.000.83.21 Senatu Akademii Pomorskiej w Słupsku z dnia 30 czerwca 2021 roku Regulamin Szkoły Doktorskiej w Akademii Pomorskiej w Słupsku.

174 Załącznik do uchwały Senatu Wojskowej Akademii Technicznej im. Jarosława Dąbrowskiego nr 28/WAT/2024 z dnia 25 kwietnia 2024 r. w sprawie uchwalenia „Regulaminu Szkoły Doktorskiej Wojskowej Akademii Technicznej im. Jarosława Dąbrowskiego”.

2. Adekwatność programu kształcenia oraz indywidualnych planów badawczych...

- „1. W uzasadnionych przypadkach doktorant, z zastrzeżeniem ust. 3, może wystąpić z wnioskiem do dyrektora o zmianę dyscypliny naukowej, w której realizuje kształcenie. Wzór wniosku określa dyrektor.
2. Wniosek, o którym mowa w ust. 1 wymaga uzasadnienia. Do wniosku doktorant dołącza opinię promotora (promotorów) oraz zgodę na podjęcie się opieki naukowej przez nowego promotora (promotorów) w nowej dyscyplinie naukowej”¹⁷⁵.

Wśród szkół jednodyscyplinowych są przede wszystkim uczelnie artystyczne i kościelne, np. Szkoła Doktorska Akademii Muzycznej im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy (prowadząca kształcenie w dziedzinie sztuki, dyscyplinie artystycznej sztuki muzyczne), Szkoła Doktorska Państwowej Wyższej Szkoły Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej im. Leona Schillera w Łodzi (dyscyplina: sztuki filmowe i teatralne), Szkoła doktorska Akademii Wychowania Fizycznego im. Polskich Olimpijczyków we Wrocławiu (dyscyplina: nauki o kulturze fizycznej) czy Szkoła doktorska Akademii Sztuk Pięknych w Gdańsku (dyscyplina: sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki).

Niektóre szkoły mają interdyscyplinarność w nazwie, np. Akademia Copernicana – Interdisciplinary Doctoral School na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika, Interdyscyplinarna Szkoła Doktorska na Uniwersytecie Bielsko-Bialskim, Interdyscyplinarna Szkoła Doktorska Nauk Rolniczych w Instytucie Rozrodu Zwierząt i Badań Żywności Polskiej Akademii Nauk, Interdyscyplinarna Szkoła Doktorska Politechniki Łódzkiej, Krakowska Interdyscyplinarna Szkoła Doktorska w Instytucie Fizyki Jądrowej im. Henryka Niewodniczańskiego Polskiej Akademii Nauk. Na współpracę ponad dziedzinami nauki wskazuje zaś nazwa Międzydziedzinowej Szkoły Doktorskiej na Uniwersytecie Warszawskim.

Wiele regulaminów szkół doktorskich zawiera założenia o interdyscyplinarności kształcenia, np. Interdyscyplinarna Szkoła Doktorska na Uniwersytecie Bielsko-Bialskim za cel kształcenia obiera „zapewnienie otoczenia do integracji doktorantów realizujących projekty w różnych dyscyplinach”¹⁷⁶. Natomiast Krakowska Interdyscyplinarna

175 Ibidem.

176 Załącznik Uchwały nr 1715/03/VII/2023. z dnia 21 marca 2023 r. Regulamin Interdyscyplinarnej Szkoły Doktorskiej Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej.

Szkoła Doktorska w Instytucie Fizyki Jądrowej im. Henryka Niewodniczańskiego Polskiej Akademii Nauk wśród form kształcenia określa, że „Szkoła Doktorska rozwija kompetencje ogólne, w tym spoza dyscypliny doktryzowania, kompetencje specjalistyczne oraz kompetencje miękkie”¹⁷⁷ (§ 10) oraz „Kształcenie zapewnia doktorantom interdyscyplinarne podejście do rozwiązywania problemów stawianych przez współczesną naukę” (§ 11)¹⁷⁸.

W ramach programu kształcenia szkoły doktorskiej doktoranci mają możliwość uczęszczania na zajęcia i warsztaty związane z różnymi dyscyplinami. Niektóre szkoły oferują zajęcia przekrojowe, które uczą metodologii badawczej, krytycznego myślenia czy umiejętności analitycznych, użytecznych w różnych dziedzinach nauki. Jednak prowadząc ewaluację szkoły należy zweryfikować, czy efekty uczenia się sformułowane dla programu kształcenia w szkole doktorskiej odnoszą się do dyscyplin naukowych, w których doktorant może uzyskać stopień naukowy.

Interdyscyplinarna Szkoła Doktorska Politechniki Łódzkiej w programie studiów umieszcza ścieżka kształcenia, która w każdej dyscyplinie obejmuje następujące zajęcia: Przedsiębiorczość i elementy prawa; Metodyka badań naukowych; Przedmioty podstawowe z dyscypliny; Przedmiot do wyboru z innej dyscypliny; Przedmioty do wyboru realizowane w formie projektu; Moduł „Hot topics in science and technology” oraz Seminarium badawcze.

Natomiast w ofercie Międzydziedzinowej Szkoły Doktorskiej (MSD) Uniwersytetu Warszawskiego znalazły się zajęcia interdyscyplinarne, np. Seminarium międzydziedzinowe integracyjne/Interdisciplinary integrative seminar (60 h w semestrach I–IV). „Zajęcia mają na celu kształtowanie umiejętności przedstawiania i omawiania w języku angielskim projektu badawczego, jego metodologii i wyników, także w gronie nie-specjalistów. Służą poznawaniu metodologii właściwych dla projektów interdyscyplinarnych z zakresu różnorodnych dyscyplin i dziedzin nauki. Kształtują i rozwijają kompetencje zarówno w zakresie teorii i metodologii badań interdyscyplinarnych i międzydziedzinowych, jak i szerzej

177 Regulamin organizacyjny kształcenia Krakowskiej Interdyscyplinarnej Szkoły Doktorskiej w Instytucie Fizyki Jądrowej im. Henryka Niewodniczańskiego Polskiej Akademii Nauk (IFJ PAN).

178 Ibidem.

pojętej problematyki metawiedzy i metanauki. Podczas debaty seminaryjnej, w której udział biorą także promotorzy przedstawiających swe projekty doktorantów, szczególnej wagi nabierają zagadnienia warsztatu naukowego, porównywanie dyskursów badawczych, zestawianie różnorodności i analogiczności aparatów w obrębie dyscyplin i dziedzin pokrewnych i odmiennych. Zajęcia integrują doktorantów MSD, ułatwiając im tworzenie wiarygodnego, zaangażowanego i rozumiejącego swoją odrębność interdyscyplinarnego środowiska młodych badaczy i ich promotorów¹⁷⁹. Wpisują się one w koncepcję kształcenia, bowiem są elementem programu, którego celem jest „Kształcenie zindywidualizowane, zaplanowane przez doktoranta w uzgodnieniu z promotorami”¹⁸⁰. Ten sposób organizacji kształcenia „umożliwia wybór zajęć z trzech rodzajów ofert:

- a) Wybór zajęć z oferty wszystkich dziedzinowych szkół doktorskich UW.
- b) Wybór zajęć ze ścieżek kształcenia/pul przedmiotów (...).
- c) Wybór zajęć z oferty dydaktycznej UW, przy czym w wypadku zajęć nie przeznaczonych dla doktorantów konieczne jest ustalenie z prowadzącym sposobu i udokumentowania uzyskania efektów uczenia się 8 poziomu Polskiej Ramy Kwalifikacji (poświadczenie osiągnięcia efektów kształcenia będzie archiwizowane)¹⁸¹.

Niekiedy szkoły doktorskie oferują pojedyncze zajęcia o charakterze interdyscyplinarnym – nie zaś z innych dyscyplin nauki, jak odbywało się to w wyżej opisanych przykładach. Szkoła Doktorska w Uniwersytecie Rzeszowskim – „Przedmiot fakultatywny interdyscyplinarny ma za zadanie poszerzyć interdyscyplinarną wiedzę, umiejętności oraz kompetencje społeczne doktorantki/doktoranta w zakresie realizacji tematyki doktoratu. Listę min. 4 proponowanych przedmiotów w każdym roku akademickim proponują Instytuty UR”¹⁸².

Jednym z kluczowych aspektów interdyscyplinarności jest możliwość realizacji projektów badawczych, które łączą różne dziedziny nauki. Dzieje się tak również w szkołach doktorskich, np. Szkole Doktorskiej Medycyny

179 Uchwała nr 212 Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 18 stycznia 2023 r. w sprawie programu kształcenia w Międzydziedzinowej Szkole Doktorskiej.

180 Ibidem.

181 Ibidem.

182 Ramowy program kształcenia w Szkole Doktorskiej prowadzonej przez Uniwersytet Rzeszowski na lata 2024–2028.

Translacyjnej w Centrum Medycznym Kształcenia Podyplomowego w Warszawie. Interdyscyplinarność wpisana w ideę i formę organizacyjną szkoły poprzez „zagwarantowanie doktorantom kontaktów z szeroko pojętym środowiskiem naukowym dla ułatwienia realizacji projektów badawczych, w tym zapewnienia przestrzeni do integracji doktorantów realizujących projekty w różnych dyscyplinach naukowych oraz możliwości rozwijania własnych, twórczych inicjatyw”¹⁸³.

W regulaminie Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie wskazano, że szkoła wspiera działania i projekty o charakterze interdyscyplinarnym, ponieważ „Program kształcenia w Szkole Doktorskiej ma charakter interdyscyplinarny. Jest on realizowany poprzez zróżnicowaną ofertę przedmiotów, warsztatów i innych form kształcenia dostępnych dla wszystkich słuchaczy SD, a także możliwość zdobywania kwalifikacji interdyscyplinarnych poprzez uczestnictwo w zajęciach oferowanych przez inne szkoły doktorskie, placówki i instytucje badawcze oraz kulturalne w kraju i za granicą”¹⁸⁴.

Podobnie jest w Szkole Doktorskiej Narodowego Centrum Badań Jądrowych, w której w programie kształcenia zawarta jest sylwetka absolwenta, a w niej napisano: „Uzdolnieni absolwenci studiów doktoranckich posiadający pogłębioną wiedzę specjalistyczną w zakresie zarówno fizyki jądrowej, astrofizyki, jak i radiochemii, chemii radiacyjnej czy radiobiologii znacząco zasilą polską kadre naukową”¹⁸⁵. Określono też założenia i cele kształcenia, którego istotą ma być właśnie interdyscyplinarność nauczania: „Połączenie potencjału dwóch dyscyplin naukowych pozwoli na zmianę modelu nauczania poprzez wspólny program Szkoły Doktorskiej poszerzający profil kształcenia, a w przyszłości również na integrację działań stymulującą poszukiwanie nowych pól badawczych umożliwiających przygotowanie interdyscyplinarnych dysertacji”¹⁸⁶. Szczegółowo wskazano też pola badawcze,

183 Załącznik Nr 1 do Uchwały Rady Naukowej Centrum Medycznego Kształcenia Podyplomowego Nr 1081 z dnia 29 marca 2023 r. Regulamin Wspólnej Szkoły Doktorskiej o profilu „Diagnostyka, modelowanie i leczenie chorób człowieka od genu do kliniki” działającej pod nazwą „Szkoła Doktorska Medycyny Translacyjnej B2B”.

184 Załącznik nr 1 do uchwały Senatu nr xx.26.06.2023 – Regulamin Szkoły Doktorskiej w Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie.

185 Program Kształcenia w Szkole Doktorskiej prowadzonej w Jednostkach Narodowe Centrum Badań Jądrowych i Instytut Chemii i Techniki Jądrowej.

186 Ibidem.

predystynowane do integracji – można tu „wymienić trzy domeny, obecne w programach badań statutowych obu instytutów. Są to: energetyka jądrowa, radiofarmacja i badania materiałowe”¹⁸⁷. Być może taki model wskazywania szczegółowego zakresu pól badawczych wspierać może proces interdyscyplinaryzacji kształcenia oraz prowadzenia badań naukowych.

Dla rozwoju interdyscyplinarności doktorantów i szkół doktorskich ważna jest współpraca i naukowe wsparcie ze strony reprezentantów różnych dziedzin nauki. Wiąże się to z możliwością posiadania więcej niż jednego promotora (promotorów pomocniczych) z różnych dyscyplin. Pozwala to na lepszą opiekę naukową i pomoc w prowadzeniu badań, które wymagają połączenia wiedzy z różnych dziedzin. Promotorzy z różnych dziedzin i dyscyplin nauki mogą zapewnić doktorantowi wsparcie metodologiczne i merytoryczne z różnych perspektyw. Współpraca ta może mieć wymiar jednostkowy – pomiędzy badaczami czy zespołami badawczymi lub też wymiar instytucjonalny, ustanowiony na mocy wewnętrznych przepisów uczelni czy jednostek naukowych. O ile pierwszy rodzaj współpracy może być niezwykle inspirujący, budujący trwałe relacje w nauce, to ten drugi – pozwala na instytucjonalizację interdyscyplinarności w nauce polskiej. Jednostki wówczas stają się dla siebie partnerami, zyskują możliwość aplikowania o granty czy też zwiększają swoją konkurencyjność.

Współpraca instytucjonalna ma miejsce np. w Międzynarodowej Środowiskowej Szkole Doktorskiej (MŚSD) przy Centrum Studiów Polarnych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, w której regulaminie zapisano, że „W celu zwiększenia interdyscyplinarności kształcenia o dyscypliny z dziedziny nauk społecznych MŚSD uzupełnia instytucja stowarzyszona — Uniwersytet Marii Curie- Skłodowskiej w Lublinie. Szczegółowe zasady stowarzyszenia regulowane są odrębnymi przepisami”¹⁸⁸.

Interdyscyplinarność w szkołach doktorskich wspierana jest przez współpracę międzynarodową oraz międzyuczelnianą. Szkoły doktorskie często tworzą konsorcja, w ramach których doktoranci mają dostęp

187 Ibidem.

188 Uchwała nr 503 Senatu Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach z dnia 19 marca 2024 r. w sprawie określenia Regulaminu Międzynarodowej Środowiskowej Szkoły Doktorskiej przy Centrum Studiów Polarnych w Uniwersytecie Śląskim w Katowicach (MŚSD).

do zasobów i ekspertów z różnych ośrodków akademickich i naukowych. Ta współpraca ułatwia realizację badań interdyscyplinarnych, ponieważ umożliwia dostęp do wiedzy i technologii niedostępnych w jednej instytucji, a przede wszystkim pozwala na współpracę z wybitnymi naukowcami. Ułatwia to m.in. pozyskiwanie osób do opieki nad karierami naukowymi doktorantów – promotorów czy promotorów pomocniczych. Ma to miejsce np. w Szkole Doktorskiej Politechniki Rzeszowskiej im. Ignacego Łukasiewicza, w regulaminie której zapisano, że „Drugiego promotora można wyznaczyć w szczególności w przypadku: 1) kształcenia w ramach współpracy z inną uczelnią (w tym zagraniczną) lub inną jednostką; drugi promotor wyznaczony zostaje w porozumieniu z właściwym podmiotem współpracującym z Uczelnią; 2) interdyscyplinarnego charakteru rozprawy”¹⁸⁹.

Interdyscyplinarność zapewniana jest także dzięki dodatkowym funkcjom i osobom w szkole doktorskiej, np. koordynatorom dyscyplin. Takie osoby włącza w prace na rzecz doktorantów Szkoła Doktorska Wdrożeniowa Politechniki Gdańskiej. Regulamin przewiduje, że „W kierowaniu Szkołą Wdrożeniową Dyrektor wspomagany jest przez zastępców w liczbie maksymalnie dwóch i koordynatorów obszarowych grup dyscyplin, zwanych dalej koordynatorami, przy czym liczba koordynatorów nie może być większa niż połowa liczby dyscyplin prowadzonych przez Szkołę Doktorską Wdrożeniową”¹⁹⁰.

Należy też pamiętać, że istnieją specjalne programy grantowe wspierające interdyscyplinarność, tj. Narodowe Centrum Nauki (NCN) oraz inne instytucje finansujące badania naukowe. Kładą duży nacisk na interdyscyplinarne projekty badawcze, co dodatkowo motywuje do podejmowania interdyscyplinarnych tematów w ramach szkół doktorskich.

Interdyscyplinarność w badaniach doktoranckich ma również znaczenie dla dalszej kariery zawodowej doktorantów. Łączenie różnych dziedzin nauki często prowadzi do większej elastyczności na rynku pracy,

189 Załącznik do uchwały nr 12/2024 Senatu Politechniki Rzeszowskiej z dnia 25 kwietnia 2024 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej Politechniki Rzeszowskiej im. Ignacego Łukasiewicza.

190 Załącznik do Uchwały Senatu Politechniki Gdańskiej nr 471/2024/XXV z 17 kwietnia 2024 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej Wdrożeniowej na Politechnice Gdańskiej.

zarówno w środowisku akademickim, jak i poza nim. Interdyscyplinarni posiadają bowiem szeroką wiedzę i umiejętności oraz perspektywę, pozwalającą realizować różnorodne zadania badawcze¹⁹¹. Rozwój karier interdyscyplinarnych to na pewno wyzwanie dla szkół doktorskich, ale też uczelni, jak i ministerstwa¹⁹².

2.6. Doskonalenie programu kształcenia

Ostatnie kryterium szczegółowe dotyczy funkcjonowania mechanizmów doskonalenia programu kształcenia. Jest to proces ukierunkowany na poprawę jego adekwatności do efektów uczenia się dla kwalifikacji na

191 Jednak jak stwierdzają młodzi badacze: „Wreszcie, obowiązujący model kariery naukowej nie zachęca do eksperymentów z interdyscyplinarnością. Zgodnie z Ustawą o stopniach naukowych i tytule naukowym zarówno doktorat, jak habilitacja muszą być przypisane do konkretnej dyscypliny. Ktoś, kto próbuje realizować swe badania na pograniczu dyscyplin albo czerpiąc z wielu, wcześniej czy później i tak zostanie zmuszony do jasnego opowiedzenia się za jedną z nich. (...) O habilitacjach interdyscyplinarnych w ustawie w ogóle nie ma mowy. Prawne usankcjonowanie ścisłego podziału dyscyplin jako podstawy organizacji nauki wpływa także na sposób definiowania kryteriów naboru kandydatów na stanowiska akademickie. W warunkach konkursów zatrudnieniowych wskazuje się z zasady konkretną, wąską dyscyplinę, w której powinien się specjalizować kandydat (pomijam w tym miejscu patologiczny fakt ustawiania konkursów «pod kogoś»). Ten, czyj dorobek naukowy nie jest z punktu widzenia specjalizacji spójny, ma z miejsca mniejsze szanse niż kandydat może i o ciaśniejszych horyzontach, ale łatwo dający się przyporządkować do konkretnej dyscypliny” (J. Fichna, K. Osajda, A. Pieniądz, B. Skowron, *Interdyscyplinarność z perspektywy młodych badaczy*, „Nauka” nr 4, 2015, s. 182).

192 Komentarz do wniosków w zakresie interdyscyplinarności szkół doktorskich przedstawiają A. Kraśniewski i J. Lewicki: „Opisany sposób traktowania przez uczelnie kwestii interdyscyplinarności szkół doktorskich znajduje jednakże racjonalne uzasadnienie. Do prowadzenia badań interdyscyplinarnych i kształcenia interdyscyplinarnego zniechęcają regulacje niezwiązane bezpośrednio z kształceniem doktorantów, lecz mające istotny wpływ na ocenę efektów tego kształcenia, dotyczące ewaluacji działalności naukowej (dokonywanej w poszczególnych dyscyplinach), w tym przypisywania publikacji do konkretnej dyscypliny, a także doświadczenia związane z traktowaniem wniosków grantowych o charakterze interdyscyplinarnym przez krajowe instytucje finansujące badania naukowe. Interdyscyplinarności nie sprzyja też konieczność zadeklarowania przez każdego z doktorantów, a w istocie nawet przez każdego kandydata na doktoranta (jeszcze przed rozpoczęciem kształcenia), dyscypliny naukowej, do której przypisana będzie rozprawa doktorska” (A. Kraśniewski, J. Lewicki, *Kształcenie doktorantów...*, Katowice 2022, s. 274).

poziomie 8 Polskiej Ramy Kwalifikacji, składający się z systematycznego monitorowania i doskonalenia treści, metod i form kształcenia. Może przybierać formę ewaluacji zewnętrznej, wynikających z przepisów prawa powszechnie obowiązującego, tj. EwaluacjaR oraz ewaluacji wewnętrznej, czyli zaprojektowanego przez podmiot procesu weryfikacji jakości kształcenia.

Ewaluacja zewnętrzna szkół doktorskich, zgodnie z art. 259 ust. 2 PSWiN odbywa się nie rzadziej niż co 6 lat według harmonogramu ustalonego przez KEN¹⁹³. Jej kryteria są także określone w ustawie, a doprecyzowane we wspomnianym wyżej rozporządzeniu. Za jej realizację odpowiada Komisja Ewaluacji Nauki jako instytucja zajmująca się oceną jakości prowadzonej w Polsce działalności naukowej i kształcenia w obszarze naukowym. Dokonuje ewaluacji, kierując się zasadą obiektywizmu, bezstronności, wiarygodności, które to atrybuty są jednymi z zalet oceny eksperckiej. Zewnętrzni eksperci mogą wprowadzić świeże spojrzenie i nowe pomysły na kształcenie, które mogą być niedostrzegane przez wewnętrzny zespół, przy jednoczesnym stosowaniu się do ogólnokrajowych norm i standardów. Wyniki ewaluacji zewnętrznej mogą zwiększyć zaufanie do instytucji wśród studentów, pracowników i potencjalnych partnerów, a także skuteczniej motywować do wprowadzania innowacji i doskonalenia programów.

Ewaluacja zewnętrzna ma też swoje wady i problemy, do których należy m.in. czasochłonność procesu oceny, utrudniający i opóźniający wprowadzenie niezbędnych zmian. Zewnętrzni eksperci mogą nie znać specyfiki danej instytucji, co z kolei może prowadzić do niepełnych lub nietrafnych ocen. Wyniki ewaluacji mogą spotkać się z oporem ze strony pracowników instytucji, co utrudnia wprowadzenie rekomendowanych zmian.

Po drugiej stronie zaś mieści się ewaluacja wewnętrzna będąca procesem dostosowanym do bieżących potrzeb instytucji oraz zmieniających się warunków, co sprzyja większemu zaangażowaniu pracowników oraz zrozumieniu kontekstu weryfikowanych zjawisk i faktów. Wnioski z ewaluacji wewnętrznej można też szybciej implementować, co pozwala na

193 Przy czym art. 260 PSWiN wskazuje, że pierwszą ewaluację jakości kształcenia w szkole doktorskiej przeprowadza się po upływie co najmniej 5 lat od dnia rozpoczęcia kształcenia w ramach tej szkoły. Na wniosek ministra ewaluacja może być przeprowadzona przed upływem tego terminu.

bieżąco reagować na zidentyfikowane problemy. Jednak jedną z największych zalet tego typu ewaluacji jest budowanie kultury jakości w instytucji.

Ewaluacja szkół doktorskich opiera się na konkretnych kryteriach, jednak nie posiadają one adekwatnych standardów lub wskaźników. Tak jest też z samym procesem doskonalenia jakości kształcenia, który jako pożądaný i potrzebny, powinien być prowadzony w sposób zbiektywizowany. Zakres działań, podobnie jak akredytacja studiów pierwszego i drugiego stopnia, a także studiów jednolitych magisterskich, powinien obejmować weryfikację następujących aspektów procesu kształcenia, m.in. (1) efektów uczenia się, by sprawdzić, czy zostały właściwie przypisane do dyscyplin i w pełni oddają zakres kwalifikacji poziomu 8 PRK; (2) programów kształcenia, polegającą na regularnym sprawdzaniu ich efektywności, aktualności, właściwemu przypisaniu do dyscyplin naukowych; (3) innowacyjności kształcenia doktoranckiego, obejmującego wprowadzanie nowoczesnych metod nauczania, takich jak nauka projektowa, blended learning czy wykorzystanie nowoczesnych technologii; (4) włączanie interesariuszy zewnętrznych i wewnętrznych w proces doskonalenia kształcenia i ich udział w tworzeniu nowej oferty zajęć, bloków, sposobów kształcenia.

Nieliczne są przykłady szkół doktorskich, które zaplanowały kompleksowy system doskonalenia jakości kształcenia. Jedną z nich jest Szkoła Doktorska Akademii im. Jakuba z Paradyża, której regulamin w § 30 określa warunki i zasady wewnętrznej ewaluacji jakości kształcenia. Określono tam, że „Nadzór nad szkołą prowadzi prorektor ds. nauki w obszarze nauki oraz prorektor ds. kształcenia w obszarze kształcenia” (ust. 1)¹⁹⁴, co wskazuje na fakt, że celem funkcjonowania szkoły jest nie tylko prowadzenie kształcenia, ale też rozwój naukowy i budowanie pozycji w świecie nauki.

Prorektorzy współpracują z Dyrektorem Szkoły, który jak zapisano w § 30 ust. 2 „nie rzadziej niż raz na 2 lata, składa sprawozdanie z realizacji kształcenia w szkole, obejmujące w szczególności ocenę stopnia zaawansowania rozpraw doktorskich i prowadzonych badań naukowych, ich poziomu oraz zgodności z indywidualnym planem badawczym”¹⁹⁵. Na podstawie tych sprawozdań prorektorzy nie rzadziej niż raz na 4 lata,

194 Załącznik do Uchwały Nr 7/0101/2023 Senatu AJP z dnia 21 marca 2023 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej Akademii im. Jakuba z Paradyża.

195 Ibidem.

„dokonują wewnętrznej ewaluacji jakości kształcenia w szkole oraz opieki naukowej sprawowanej przez promotorów” (§ 30 ust. 3)¹⁹⁶. W regulaminie wskazano także kryteria tej wewnętrznej ewaluacji, które są tożsame z kryteriami ustawowymi. Jest to rozwiązanie, pozwalające na przygotowanie się do ewaluacji zewnętrznej dokonywanej przez KEN, bowiem pozwala na gromadzenie danych, realizację inicjatyw oraz weryfikację danych, o które będą pytać eksperci zewnętrzni.

Zasady wewnętrznej ewaluacji jakości zawarto także w regulaminie Wspólnej Szkoły Doktorskiej Politechniki Śląskiej. W §37 ust. 3 regulaminu wskazano, że „Na podstawie sprawozdań kierownika szkoły doktorskiej dyrektor Szkoły Doktorów nie rzadziej niż raz na 2 lata dokonuje oceny efektywności kształcenia w szkole doktorskiej oraz opieki naukowej sprawowanej przez promotorów”¹⁹⁷. Określono nie tylko daty, ale też skład komisji ewaluującej kształcenie (§ 38 ust. 3). Należy do niej: co najmniej 3 nauczycieli akademickich lub pracowników naukowych prowadzących kształcenie w szkole doktorskiej, zatrudnionych w Jednostkach Prowadzących Szkołę jako podstawowym miejscu pracy, posiadających stopień doktora habilitowanego lub tytuł profesora oraz 1 doktorant, wskazany przez właściwy organ samorządu doktorantów. Członkiem komisji nie może być kierownik ocenianej szkoły doktorskiej ani nauczyciel akademicki lub pracownik naukowy prowadzący kształcenie w szkole doktorskiej. Komisja podejmuje uchwałę w sprawie oceny, bazując na przygotowanym wcześniej raporcie samooceny. Podobnie jak w przypadku Szkoła Doktorska Akademii im. Jakuba z Paradyża kryteria oceny wewnętrznej są tożsame z kryteriami ustawowymi.

System zarządzania jakością kształcenia opracowany został także w Szkole Doktorskiej KUL. Wprowadzono w niej nadzór nad jakością kształcenia, polegający na przeglądzie efektów uczenia się, programu kształcenia, kart przedmiotów, z uwzględnieniem metod i form kształcenia oraz ocenę zajęć dydaktycznych przez doktorantów. Włącza się w to także hospitacje zajęć czy dodatkowe analizy jakości kształcenia, choćby – nauczanie zdalne.

196 Ibidem.

197 Załącznik do uchwały nr 41/2024 Senatu Politechniki Śląskiej z dnia 17 czerwca 2024 r. – Regulamin Wspólnej Szkoły Doktorskiej Politechniki Śląskiej.

2. Adekwatność programu kształcenia oraz indywidualnych planów badawczych...

W Szkole Doktorskiej w Wojskowej Akademii Technicznej im. Jarosława Dąbrowskiego również opracowano wewnętrzny system zapewniania jakości kształcenia, będący elementem systemu zapewnienia jakości kształcenia w Wojskowej Akademii Technicznej im. Jarosława Dąbrowskiego. Jak zapisano w § 10: „Zakres działania wewnętrznego systemu zapewniania jakości kształcenia w Szkole Doktorskiej obejmuje w szczególności: monitorowanie i analizę formalno-prawnej strony procesu dydaktycznego; okresowy przegląd i aktualizację programów kształcenia; analizę warunków realizacji procesu dydaktycznego; monitorowanie czynników wpływających na jakość kształcenia; analizę funkcjonowania i opracowanie metod doskonalenia systemu jakości kształcenia”¹⁹⁸.

W § 2 ust. 14 regulaminu Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach zapisano, że „Za przygotowanie programu kształcenia w Szkole Doktorskiej odpowiada dyrektor. Rada Szkoły i Komisja ds. Jakości Kształcenia w Szkole Doktorskiej oraz samorząd doktorantów wydają opinię o programie kształcenia w terminie 14 dni od otrzymania projektu. W przypadku bezskutecznego upływu terminu wymóg zasięgnięcia opinii uważa się za spełniony”¹⁹⁹. Sprawia to, że sankcjonuje i uprawomocnia się nie tylko osoby odpowiedzialne za doskonalenie kształcenia, ale też wprowadza kompetencje tych osób, odnoszące się do ewaluacji jakości kształcenia.

Zatwierdza to także regulamin Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Opolskiego, który daje doktorantowi prawo „Doktorant ma prawo do zgłaszania do władz Uniwersytetu postulatów dotyczących programów i planów kształcenia oraz spraw związanych z procesem kształcenia” (§ 22 pkt 26)²⁰⁰. Taka praktyka – nawet jako potencjalna – pozwala budować zaangażowanie wszystkich zainteresowanych w proces dbania o jakość kształcenia.

198 Załącznik do uchwały Senatu Wojskowej Akademii Technicznej im. Jarosława Dąbrowskiego nr 28/WAT/2024 z dnia 25 kwietnia 2024 r. w sprawie uchwalenia „Regulaminu Szkoły Doktorskiej Wojskowej Akademii Technicznej im. Jarosława Dąbrowskiego”.

199 Załącznik do uchwały nr 31/2023 Senatu Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach z dnia 27 kwietnia 2023 roku w sprawie uchwalenia Regulaminu Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach.

200 Załącznik do uchwały nr 207/2016–2020 Senatu Uniwersytetu Opolskiego z dnia 25 czerwca 2019 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Opolskiego.

2.7. Dobre praktyki

Analiza regulaminów szkół doktorskich oraz programów kształcenia, w tym szczegółowo informacji na temat wymagań odnośnie indywidualnych planów badawczych, planów kształcenia, zestawień efektów uczenia się, pozwala na wskazanie następujących dobrych praktyk w zakresie ich adekwatności dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK, które skupione są wokół kilku głównych, przekrojowych aspektów:

- 1) Koncepcja kształcenia – opracowywana w zależności od reprezentowanych dyscyplin oraz możliwości zatrudnienia badaczy i ekspertów do prowadzenia specjalistycznych zajęć w danej dziedzinie czy dyscyplinie, ale posiadająca także ideę przewodnią, organizującą całe myślenie zarówno o teorii, jak i praktyce kształcenia, np. **otwarta formuła**, umożliwiająca zarówno ciągły rozwój doktorantom, jak i elastyczne kształcenie zgodnie ze zmieniającymi się potrzebami kształcenia kolejnych roczników doktorantów czy też **idea wyrównywania szans** i racjonalnego dostosowania procesu kształcenia do **potrzeb doktorantów z niepełnosprawnościami**;
- 2) Uwzględnienie przepisów odnośnie ramy kwalifikacji i traktowanie ich **jako środek**, nie zaś cel, jako pewien obligatoryjny element, a nie – ostateczną formę kształcenia doktoranckiego;
- 3) Przygotowanie **sylwetki absolwenta**, która zawiera w sobie komponenty i aspekty przygotowujące absolwentów do pracy naukowej, pracy w szkolnictwie, instytucjach kultury i dziedzictwa narodowego, w administracji państwowej, samorządowej, ale też do prowadzenia przedsiębiorstwa czy własnej działalności gospodarczej. Podkreślenie w niej **konieczności pozyskania kompetencji społecznych** w zakresie działalności naukowo-badawczej i społecznej roli naukowca, pozwalających na podejmowanie wyzwań w strefie zawodowej – akademickiej i pozaakademickiej oraz publicznej;
- 4) Interdyscyplinarność rozumiana jako kształcenie i prowadzenie badań, która umożliwi interdyscyplinarne postrzeganie problemów badawczych (technologicznych, ale też społecznych czy natury ogólnej) przez doktorantów w różnych dziedzinach/dyscyplinach, a także **integrację społeczności akademickiej**;

2. Adekwatność programu kształcenia oraz indywidualnych planów badawczych...

- 5) Kształcenie doktorantów pod opieką pracowników naukowych z dyscypliny, co tworzy od początku drogi akademickiej **wspólnotę intelektualną** w ramach pracy nad rozwojem dyscypliny. Elementem tego procesu może być **praca nad doktoratem i działalność w zespole badawczym**;
- 6) Wzbogacenie programu kształcenia o zajęcia wykorzystujące **innowacyjne metody dydaktyczne**, ale też bazujące na bezpośredniej, tutorskiej lub mentorskiej relacji z promotorem lub promotorem pomocniczym, tj. *Pracownia doktorska czy Seminarium doktoranckie w konwencji „Journal Club”*;
- 7) Zajęcia w programie kształcenia, których celem jest **wsparcie rozwoju kariery akademickiej**, np. *Działalność uczelnianych i pozauczelnianych ośrodków badawczych, Media w pracy naukowej, Upowszechnienie wyników badań na arenie krajowej i międzynarodowej, Przedsiębiorczość akademicka*;
- 8) **Personalizacja kształcenia doktoranckiego** – w zakresie formułowania programów kształcenia oraz indywidualnych planów badawczych. Indywidualny program kształcenia na dany rok akademicki lub dla całego cyklu kształcenia precyzuje, które kursy są obowiązkowe lub fakultatywne. Określać też może zespół badawczy, w którego pracach uczestniczy doktorant, w jakich konferencjach i innych wydarzeniach doktorant planuje uczestniczyć. Może też wskazywać aktywności badawcze oraz pozanaukowe, ważne z perspektywy rozwoju własnej kariery, itd.;
- 9) Włączanie w program kształcenia oraz indywidualny plan badawczy **pozanaukowych i pozaakademickich zainteresowań doktoranta**. Mogą to być działania praktyczne, w szczególności na rzecz organizacji pozarządowych, podmiotów publicznych czy prywatnych, wiążących się z obszarem badawczym rozwijanym w rozprawie doktorskiej;
- 10) **Rozwijanie kształcenia językowego** poprzez możliwość realizacji dodatkowych lektoratów w ramach programu kształcenia, możliwości uczenia się kolejnego języka nowożytnego, uzyskania międzynarodowych certyfikatów językowych, potwierdzających znajomość języka;
- 11) **Wsparcie językowe dla doktorantów bez znajomości języka polskiego** – w formie zajęć z języka polskiego jako obcego;

- 12) Zajęcia podnoszące **kompetencje w zakresie popularyzacji wiedzy**, dotyczy to umiejętności prezentacji wiedzy, ale też korzystania z technologii cyfrowych i medialnych;
- 13) Rozwój zajęć dydaktycznych z wykorzystaniem **metod i technik kształcenia na odległość** w trybie synchronicznym i asynchronicznym w wymiarze nie przekraczającym np. 30–40% łącznej liczby ECTS;
- 14) Wsparcie mobilności międzyuczelnianej oraz międzynarodowej doktorantów poprzez systemową pomoc w organizacji i realizacji wyjazdów i przyjazdów badaczy;
- 15) Zbudowanie wewnętrznego systemu jakości kształcenia w szkołach doktorskich, uwzględniającego wielość aspektów tj. program kształcenia, efekty uczenia się, metody dydaktyczne, indywidualne plany badawcze, współpraca z promotorem i promotorem pomocniczym, praktyki zawodowe i dydaktyczne.

2.8. Podsumowanie i rekomendacje

Jakość kształcenia doktorantów w szkołach doktorskich to problem złożony, wymagający uwzględnienia wielu elementów, choć ma fundamentalny cel. Jak zapisano w jednym z analizowanych regulaminów kształcenia doktorantów „Szkoła Doktorska jest zorganizowaną formą kształcenia doktorantów rozumianego, jako przygotowanie do uzyskania stopnia doktora”. Wszystkie działania zorganizowane powinny być wokół tego zadania, by w jak najwyższym stopniu umożliwić osobom podejmującym kształcenie osiągnięcie awansu naukowego. Wymaga to nie tylko działań na rzecz organizacji tego procesu, ale też zbudowania polityki jakości kształcenia. Większość szkół doktorskich, jak to zostało wyżej opisane, aktywności tego typu podejmuje w najwyższym stopniu, przekładając te wysokie standardy pracy naukowej także na poziom indywidualny. Jakie powinny być to zadania? Należy wskazać kilka rekomendacji:

- 1) Przygotowanie spójnej i elastycznej koncepcji kształcenia, odnoszącej się do dyscyplin naukowych, w których prowadzone jest kształcenie, a której elementami będą: program kształcenia, zawierający efekty uczenia się, plan kształcenia (uwzględniający i liczbę godzin zajęć, i liczbę punktów ECTS), program praktyk zawodowych, sylwetkę absolwenta. Umożliwiają osiągnięcie kwalifikacji poziomu 8 PRK,

2. Adekwatność programu kształcenia oraz indywidualnych planów badawczych...

ale też przygotowywać będą uczestnika szkoły doktorskiej do pracy naukowo-badawczej, badawczo-rozwojowej, artystycznej i dydaktycznej w zakresie: kompetencji akademickich, kompetencji specjalistycznych i kompetencji społecznych;

- 2) Opracowanie i doskonalenie zestawu efektów uczenia się, które będą w sposób precyzyjny, kompleksowy uwzględniały wszystkie efekty zawarte w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 14 listopada 2018 r. w sprawie charakterystyk drugiego stopnia efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomach 6–8 Polskiej Ramy Kwalifikacji. Zestaw też może zostać poszerzony o najbardziej aktualnie potrzebne efekty z zakresu wiedzy, umiejętności czy kompetencji społecznych, np. dotyczących kompetencji międzykulturowych;
- 3) Przygotowanie w ramach szkoły doktorskiej wystandaryzowanego zestawu wymagań i wytycznych indywidualnych planów badawczych, które w pełni pozwolą zrealizować efekty uczenia się i osiągnąć kwalifikacje na poziomie 8 PRK. Wytyczne te powinny być zobiektywizowanymi wskaźnikami, umożliwiającymi porównanie dorobku i aktywności naukowej doktorantów, bez ryzyka o dyskryminację czy wyróżnienie osób;
- 4) Stworzenie i wdrożenie w życie systemu wsparcia doktorantów w zakresie realizacji indywidualnych planów badawczych oraz programu kształcenia. Dotyczy to wymagań związanych nie tylko z prowadzeniem badań naukowych, ale też z publikowaniem wyników badań, uzyskiwaniem grantów badawczych, współpracy międzynarodowej;
- 5) Stworzenie systemu zarządzania jakością kształcenia lub włączenie kształcenia w szkole doktorskiej do systemu ogólnouczelnianego/ /jednostki; Rezygnacja z alternatywy – interdyscyplinarność kształcenia czy kształcenie w dyscyplinie;
- 6) Współczesna nauka wymaga w coraz większym stopniu interdyscyplinarności, rozumianej jako uwzględnienie szerokiej perspektywy badawczej.

3. SPOSÓB WERYFIKACJI EFEKTÓW UCZENIA SIĘ DLA KWALIFIKACJI NA POZIOMIE 8 PRK

3.1. Uwagi ogólne

Zaplanowana ewaluacja funkcjonowania szkół doktorskich w oparciu o EwaluacjaR zakłada, że jednym ze sprawdzanych przez ekspertów KEN elementów procesu kształcenia doktorantów będzie sposób weryfikacji efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK w zakresie:

- a) dostępności i jednoznaczności zasad weryfikacji efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK,
- b) transparentności i rzetelności procesu weryfikacji efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK,
- c) rzetelności procesu doskonalenia sposobów weryfikacji efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK.

Znaczy to, że system kształcenia w danej szkole doktorskiej winien zakładać istnienie mechanizmów weryfikacji efektów uczenia się (ang. *Learning Outcomes Assessment*), polegających na ocenie, w jakim stopniu osoby uczące się osiągnęły określone cele edukacyjne²⁰¹. Weryfikacja ma na celu sprawdzenie, czy po zakończeniu zajęć lub/i całego kursu/programu uczestnicy posiadają oczekiwane kwalifikacje w zakresie wiedzy,

201 Więcej o weryfikacji efektów uczenia się w publikacjach z zakresu edukacji szkoły wyższej: np. E. Bacia, P. Stronkowski, B. Martela, B. Kosiński, K. Łubian, M. Andrzejewska, *Od kompetencji do kwalifikacji: diagnoza rozwiązań i praktyk w zakresie walidowania efektów uczenia się*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2013 lub J. Grzesiak, *Ewaluacja i innowacje w edukacji. Ocenianie skuteczności kształcenia w szkole wyższej*, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Koninie, Konin 2006.

umiejętności i kompetencji społecznych, przy czym dla poziomu 8 PRK kwalifikacje pełne potwierdza ostatecznie dyplom doktorski.

Zgodnie z przepisami art. 186 ust.1 PSWiN, stopień doktora nadaje się osobie, która:

- 1) posiada tytuł zawodowy magistra, magistra inżyniera albo równorzędny lub posiada dyplom, o którym mowa w art. 326 ust. 2 pkt 2 lub art. 327 ust. 2, dający prawo do ubiegania się o nadanie stopnia doktora w państwie, w którego systemie szkolnictwa wyższego działa uczelnia, która go wydała;
- 2) uzyskała efekty uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK, przy czym efekty uczenia się w zakresie znajomości nowożytnego języka obcego są potwierdzone certyfikatem lub dyplomem ukończenia studiów, poświadczającymi znajomość tego języka na poziomie biegłości językowej co najmniej B2;
- 3) posiada w dorobku co najmniej:
 - a) 1 artykuł naukowy opublikowany w czasopiśmie naukowym lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowej, które w roku opublikowania artykułu w ostatecznej formie były ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. b, lub
 - b) 1 monografię naukową wydaną przez wydawnictwo, które w roku opublikowania monografii w ostatecznej formie było ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. a, albo rozdział w takiej monografii, lub
 - c) dzieło artystyczne o istotnym znaczeniu;
- 4) przedstawiła i obroniła rozprawę doktorską;
- 5) spełniła inne wymagania określone przez podmiot doktoryzujący.

Jak wynika z powyższych regulacji, szkoły doktorskie mają dużą autonomię w zakresie weryfikacji, czy osoba ubiegająca się o nadanie stopnia doktora osiągnęła efekty uczenia się przyporządkowane dla poziomu 8 PRK. PSWiN w porównaniu do ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym z 2005 roku²⁰² oraz ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym

202 Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 2183 z późn. zm.).

3. Sposób weryfikacji efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK

oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki²⁰³ pozwala na formułowanie wymagań umożliwiających nadanie stopnia doktora.

Ewaluacja szkół doktorskich w zakresie weryfikacji efektów uczenia się zatem dotyczy zarówno (1) systemowych rozwiązań, przyjętych przez daną szkołę, jak też (2) konkretnych wymagań stawianych doktorantom, by umożliwić im zdobycie dyplomu doktorskiego. Punkt wyjścia dla obu perspektyw stanowią cele kształcenia, które są paralelne wobec efektów uczenia się²⁰⁴. Zarówno cele, jak i efekty, przynależą natomiast do koncepcji kształcenia w danej szkole doktorskiej.

Binarność perspektyw nakłada się natomiast na ramy czasowe kształcenia doktorantów, ponieważ weryfikacja efektów uczenia się studentów powinna być prowadzona sukcesywnie i w sposób chronologiczny w trakcie kolejnych etapów kształcenia.

Weryfikacja efektów uczenia się w szkole doktorskiej różni się od metod oceny stosowanych na niższych poziomach edukacji – na studiach pierwszego czy drugiego stopnia, a także na jednolitych studiach magisterskich. Szkoły doktorskie kładą nacisk na rozwój umiejętności badawczych, samodzielność naukową oraz zdolność do generowania nowej wiedzy, a także na rozwój kompetencji zawodowych, akademickich i społecznych, potrzebnych choćby do współpracy zespołowej. Weryfikacja efektów uczenia się na tym poziomie wymaga zaawansowanych, spersonalizowanych metod oceny, które mogą obejmować różnorodne aspekty działalności naukowej doktorantów, a także być odpowiednimi dla dyscyplin i programów kształcenia. Konieczne jest zatem weryfikowanie posiadanej (1) wiedzy teoretycznej, koncepcji i odkryć, które są kluczowe dla dyscypliny i prowadzonych dla doktoranta badań naukowych; (2) umiejętności, w tym umiejętności badawczych – doktoranci uczą się samodzielnie projektować i prowadzić badania, formułować problemy badawcze, dobierać odpowiednie metody badawcze, analizować dane i interpretować wyniki swoich badań; (3) Kompetencje społeczne, w tym zawodowe i akademickie – umiejętność pracy w zespole badawczym, zarządzanie projektami,

203 Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1789 z późn. zm.).

204 Adekwatność efektów uczenia się określonych w programie kształcenia doktorantów została opisana w niniejszej publikacji w podrozdziale 2.2.

komunikowania wyników badań na konferencjach i w publikacjach naukowych, popularyzacji wiedzy w różnych środowiskach.

Wyżej wymienione kwalifikacje weryfikowane są poprzez wiele form i metod, stosowanych na kolejnych etapach kształcenia i na różne sposoby dokumentowane, np. protokoły zaliczeń kursów obowiązkowych i fakultatywnych, coroczne sprawozdanie doktoranta z dokonań w danym roku akademickim z odpowiednim udokumentowaniem, według wskazań zawartych w programie kształcenia, opinię promotora dotyczącą postępów w kształceniu i pracy nad rozprawą doktorską (tj. w Szkole Nauk Społecznych Instytutu Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk) czy też sama rozprawa.

Jeśli chodzi o metody weryfikacji efektów uczenia się, to mogą być one różnorodne np. zaliczenia i egzaminy odbywane w ramach zajęć, regularne spotkania z promotorem w celu omówienia postępów w realizacji badań, okresowe raporty – dotyczące prowadzonych badań, ale też stopnia zaawansowania działań opisanych w indywidualnym planie badawczym, publiczne prezentacje postępów badawczych w ramach pracy zespołu projektowego czy grupy doktorantów, ocena przygotowywanych publikacji, ale też aplikowanie o granty badawcze itd.

W przypadku realizacji praktyk zawodowych dydaktycznych w ramach programu kształcenia sposobem weryfikacji efektów uczenia się mogą być opinie, wyrażone w ramach ankietyzacji zajęć dydaktycznych lub oceny hospitacji zajęć przez promotora lub innych nauczycieli akademickich.

Końcowym etapem jest zaś obrona rozprawy przed komisją naukową, będącą jest kluczowym i ostatecznym sposobem oceną osiągnięcia efektów uczenia się zaplanowanych dla poziomu 8 PRK. Obejmuje ona ocenę jakości badań, nowatorstwa, metodyki, wyników oraz ich znaczenia dla danej dziedziny nauki. Ewaluacja szkoły doktorskiej nie zawiera procedury obrony rozprawy doktorskiej.

Aby sprawdzić, czy doktorant osiągnął zaplanowane efekty uczenia się, należy przeprowadzić systematyczną i wieloaspektową ocenę, która obejmuje różne aspekty jego rozwoju naukowego, badawczego, dydaktycznego i społecznego. Weryfikacja ta może obejmować zarówno formalnie ustalone kroki (np. egzaminy, oceny raportów), jak i nieformalne (np. obserwacja pracy badawczej i dydaktycznej). Jest to o tyle ważne, że pozwala na uzyskanie dyplomu doktorskiego, ale ma także znaczenie dla

3. Sposób weryfikacji efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK

równości traktowania wszystkich doktorantów, zapobiegania dyskryminacji, a także możliwości przenoszenia się między szkołami doktorskimi.

3.2. Dostępność i jednoznaczność zasad weryfikacji efektów uczenia się

Pierwszym z kryteriów szczegółowych w tym obszarze jest dostępność i jednoznaczność zasad weryfikacji efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 Polskiej Ramy Kwalifikacji. Informacje w tym zakresie powinny być ogólnodostępne dla wszystkich zainteresowanych, a ponadto mają być precyzyjnie sformułowane.

W związku z tym, metody weryfikacji efektów uczenia się powinny zgodnie z zatwierdzonymi procedurami szkoły doktorskiej i prowadzącego ją podmiotu oraz wewnętrznymi i zewnętrznymi aktami prawnymi – jako element systemu zarządzania jakością kształcenia w szkołach doktorskich, a także wprowadzane do odpowiednich sylabusów. Metody powinny być (1) jasne dla wszystkich, co znaczy, że przyjmuje się definicje pojęć i terminów używanych do ich opisu; (2) konkretne, odnoszące się do efektów uczenia się; (3) weryfikowalne, których nie można podważyć jako nieadekwatnych i nierzetelnych; (4) równe dla wszystkich, (5) zgodne z odpowiednimi przepisami prawnymi, np. właściwe dla poziomu 8 PRK; (6) wyczerpujące cele kształcenia w szkole doktorskiej i (7) zgodne z dyscypliną naukową, w której prowadzone jest kształcenie. Warunki te dotyczą nie tylko poszczególnych zaliczeń zajęć i egzaminów w ramach programu kształcenia, ale też indywidualnych planów badawczych oraz rozprawy doktorskiej i jej obrony.

Podmiot prowadzący kształcenie doktorantów powinien mieć również wypracowany mechanizm weryfikacji efektów uczenia się uzyskiwanych poza tradycyjną formą zajęć dydaktycznych – jako wynik edukacji nieformalnej, jak również weryfikacji efektów uczenia się dla osób, które przenoszą się z innych szkół doktorskich.

Ewaluacja procesu weryfikacji efektów uczenia się jest procesem wieloaspektowym i wymaga zadania podstawowych pytań w tym zakresie:

- 1) czy zasady i sposoby weryfikacji efektów uczenia się są adekwatne i właściwe dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK, uzyskiwanych jako efekty uczenia się w szkole doktorskiej?

- 2) czy zasady weryfikacji efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK są ogólnie dostępne dla wszystkich zainteresowanych i precyzyjnie sformułowane?
- 3) czy możliwa jest weryfikacji efektów uczenia się uzyskiwanych przez doktorantów w oparciu o osiągnięcia uzyskane przez nich poza tradycyjną formą zajęć dydaktycznych (forma zaliczeniowo-egzaminacyjna)?
- 4) w jaki sposób weryfikuje się efekty uczenia zdobyte poza systemem formalnym oraz w ramach kształcenia w innej szkole doktorskiej?

Bez dokładnej analizy wszystkich dokumentów przedstawionych przez szkołę doktorską nie ma możliwości udzielenia odpowiedzi na pierwsze pytanie. Dostępne w czasie realizacji dokumenty szkół (regulaminy, programy kształcenia, systemy informatyczne uczelni lub instytutów, w których zawarte były sylabusy, a w nich – metody weryfikacji efektów uczenia się) wskazują na poprawność metod. Inaczej jest z kwestią dostępności, która bywa w szkołach doktorskich ograniczona. Szkoły przekazują do publicznej wiadomości informację o aktach wewnętrznych, jednak dostęp do sylabusów czy innych publikacji dokumentujących przebieg procesu kształcenia jest trudniejszy – wymaga wiedzy o możliwościach szukania właśnie tych informacji.

Z danych zawartych w regulaminach i programach kształcenia wynika, że jeśli szkoła włącza w koncepcję kształcenia doktorantów element związany z weryfikacją efektów uczenia się, to czyni to w sposób sformalizowany i szczegółowy, choć niestandardyzowany. Można mówić natomiast o pewnej procesualności tego zjawiska, rozpisanego na etapy i podmioty odpowiedzialne za każdy z nich.

Dzieje się tak np. w Szkole Doktorskiej Akademii Pomorskiej w Słupsku na Uniwersytecie Pomorskim w Słupsku, w której Senat sprawuje „nadzór merytoryczny” nad działalnością szkoły. Natomiast „ogólny nadzór” nad działalnością szkoły doktorskiej prowadzonej w Akademii Pomorskiej należy do rektora, przekazującego te uprawnienia prorektorowi ds. kształcenia. Przypomina to zaś działania w obszarze kształcenia na poziomie studiów pierwszego i drugiego stopnia studiów i jednolitych studiów magisterskich, bowiem do zadań prorektora należy:

- „1) koordynowanie spraw formalnych związanych z tworzeniem, działalnością i likwidacją kształcenia w szkole doktorskiej;

3. Sposób weryfikacji efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK

- 2) informowanie dyrektora szkoły doktorskiej o aktualnych przepisach dotyczących kształcenia w szkole doktorskiej;
- 3) analiza i przechowywanie dokumentacji dotyczącej utworzenia szkoły doktorskiej, jej organizacji i funkcjonowania, co obejmuje akta dotyczące rekrutacji (protokoły rekrutacyjne), programy kształcenia w szkole doktorskiej, protokoły posiedzeń Rady szkoły doktorskiej oraz sprawozdania z działalności szkoły doktorskiej;
- 4) prowadzeniem dokumentacji przebiegu kształcenia zajmuje się Biuro Obsługi Studentów i Doktorantów²⁰⁵.

Warunki zaliczenia są także podobne do tych na niższych szczeblach edukacji akademickiej, bowiem jak zapisano w § 24 regulaminu:

- „1. Okresem zaliczeniowym jest semestr.
2. Warunkiem zaliczenia okresu rozliczeniowego jest spełnienie wszystkich wymagań objętych programem kształcenia.
3. Realizowane przez doktoranta formy zajęć z danego przedmiotu, przewidziane w planie studiów, kończą się egzaminem lub zaliczeniem na ocenę i są wpisywane do dokumentów przebiegu studiów w szkole doktorskiej.
4. Zaliczenie zajęć stwierdza się wpisem do karty okresowych osiągnięć doktoranta, dokonany przez osobę prowadzącą zajęcia.
5. Doktorant przystępuje do egzaminu z kartą okresowych osiągnięć doktoranta po uprzednim zaliczeniu zajęć obowiązkowych z danego przedmiotu.
6. Spełnienie przez doktoranta w danym semestrze wymagań przewidzianych planem kształcenia jest odnotowane przez dyrektora szkoły doktorskiej w karcie okresowych osiągnięć doktoranta.
7. Doktorant zwraca kartę okresowych osiągnięć doktoranta do Biura Obsługi Studentów i Doktorantów do końca sesji bądź do końca okresu przewidzianego w indywidualnym programie kształcenia.
8. Z uzasadnionych i udokumentowanych względów losowych dyrektor szkoły doktorskiej może przenieść realizację niektórych obowiązków programowych na kolejny semestr.

205 Załącznik nr 1 do Uchwały nr R.000.83.21 Senatu Akademii Pomorskiej w Słupsku z dnia 30 czerwca 2021 roku Regulamin Szkoły Doktorskiej w Akademii Pomorskiej w Słupsku.

9. Weryfikacja postępów w nauce dokonywana jest przez sprawdzenie spełnienia wymagań objętych programem kształcenia dla danego kierunku studiów oraz uzyskanie przez doktoranta pozytywnej opinii wystawionej przez promotora o postępach w realizacji indywidualnego planu badawczego i przygotowywania rozprawy doktorskiej, a także przez wynik oceny śródkresowej²⁰⁶.

Sprawia to, że uniwersalizuje się sposoby weryfikacji efektów uczenia się, przyjmując ogólnouczelniane modele dla wszystkich poziomów kształcenia. Powoduje to uporządkowanie i standaryzację rozwiązań, która może być dobrym rozwiązaniem w przypadku np. oceny kompleksowej Polskiej Komisji Akredytacyjnej.

W programie kształcenia opisano natomiast (w części V) sposoby weryfikacji efektów uczenia się – osobno dla zajęć „teoretycznych”, „praktycznych”, praktyk oraz dodano do tego „situacje nadzwyczajne”:

„V.1. Zajęcia teoretyczne:

1). Wykłady

Sprawdzenie efektów kształcenia realizowanych na wykładach odbywa się poprzez formę egzaminu.

Zakładane są dwa rodzaje egzaminu – pisemna i ustna. W przypadku egzaminu pisemnego preferowanymi formami sprawdzenia efektów kształcenia²⁰⁷ jest test wyboru lub zadania otwarte o często aplikacyjnym charakterze. Forma egzaminu ustnego jest znacznie bardziej zindywidualizowana.

2). Konwersatoria

Konwersatoria są formami zajęć z uwzględnieniem czynnego udziału doktorantów w prezentowanych przez prowadzącego treściach. Zakłada się formę dyskusji i możliwość prezentacji własnych poglądów i wiedzy przez doktorantów. Sprawdzanie efektów kształcenia może odbywać się w trakcie trwania przedmiotu, biorąc pod uwagę aktywność doktorantów wynikającą z ich wcześniejszego przygotowania do zajęć. Konwersatoria mogą kończyć się dwoma formami sprawdzenia – egzaminem (forma ustna lub pisemna) lub

206 Ibidem.

207 Należy zwrócić uwagę na formę – kształcenie obejmuje bowiem „efekty uczenia się”, nie zaś – „efekty kształcenia”.

3. Sposób weryfikacji efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK

zaliczeniem z oceną (łącznie z przygotowaniem pracy semestralnej lub projektu działań naukowych). Konwersatoria są formą grupowych zajęć mających także wymiar praktyczny służący nauczaniu i doskonaleniu umiejętności ściśle związanych z kompetencjami społecznymi, w tym z umiejętnością pracy w grupie i rozwojem kompetencji interpersonalnych oraz kompetencjami akademickimi, w tym z umiejętnością rozwiązywania problemów badawczych i naukowych.

V.2. Zajęcia praktyczne:

1) Seminaria

Głównym sposobem sprawdzenia efektów kształcenia na seminarium doktoranckim jest przygotowanie jak również sam poziom pracy doktorskiej. Ważne są też poszczególne ogniwa konstruowania pracy, które stale są monitorowane. Ważna jest tutaj odpowiedniość (związek) pracy doktoranta do problematyki występującej w aktualnym życiu społeczno-intelektualnym.

2) Ćwiczenia

W przypadku ćwiczeń możliwymi formami sprawdzenia efektów kształcenia są m.in. prace semestralne w postaci projektu, który może być budowany przez cały semestr. Inną formą sprawdzenia efektów są ćwiczenia pisemne o różnym zakresie i formie przygotowywane na następne zajęcia. Ważnym elementem tego rodzaju ćwiczeń, którym można także sprawdzać efekty kształcenia jest aktywność na ćwiczeniach wynikająca często z wcześniejszego przygotowania oraz sama umiejętność organizacji pracy w tym pracy w grupach. Każde wykonane przez studenta ćwiczenie posiada dokumentację.

V.3. Praktyki:

Praktyka zawodowa jest częścią składową przygotowania doktorantów do pracy zawodowej.

Zadaniem tego elementu procesu kształcenia w Szkole Doktorskiej jest stworzenie warunków do praktycznego pogłębienia wiadomości przekazanych w toku zajęć dydaktycznych i konfrontacja ich z praktyką.

Praktyki rozwijają aktywność, kreatywność i przedsiębiorczość doktorantów. Praktyka trwa w całym cyklu 4 lat szkoły doktorskiej i wynosi

20 godzin. Weryfikacja osiągnięcia efektów kształcenia odbywa się zarówno w miejscu odbywania praktyki przez Dyrektora Szkoły Doktorskiej na podstawie przedłożonej przez Doktoranta dokumentacji. Możliwa jest również bezpośrednia kontrola codziennych wykonywanych zadań doktoranta przez Dyrektora Szkoły Doktorskiej.

V.4. Sytuacje nadzwyczajne:

W uzasadnionych przypadkach można prowadzić weryfikację osiągniętych efektów uczenia się określonych w programach kształcenia doktorantów, w szczególności przeprowadzać zaliczenia i egzaminy kończące określone zajęcia, poza siedzibą uczelni lub poza jej filią przy użyciu środków komunikacji elektronicznej²⁰⁸.

Regulamin, ani inne dokumenty nie precyzują, czym mogą być „sytuacje nadzwyczajne” i czy są dodatkowe warunki, które musi wówczas spełnić doktorant, nauczyciel, czy też podmiot kształcący. Dobrze jest zdefiniować to pojęcie, by nie było okazją do nadużyć, albo podstawą jakichkolwiek roszczeń.

Regulamin Szkoły Doktorskiej Politechniki Warszawskiej natomiast kładzie nacisk na warunki ukończenia kształcenia, predestynujące do otrzymania dyplomu doktorskiego, a także uzyskania zaświadczenia o zrealizowaniu programu kształcenia Szkoły Doktorskiej Politechniki Warszawskiej wydane przez dyrektora Szkoły. Nie jest to powszechna praktyka, ponieważ art. 204 ust. 1 ustawy PSWiN przewiduje jedynie, że „Kształcenie doktoranta kończy się złożeniem rozprawy doktorskiej wraz z pozytywną opinią promotora lub promotorów”. Pomysł zaświadczeń nawiązuje natomiast do idei absolutorium, traktowanego jako zaliczenie zajęć przewidzianych programem studiów, lecz bez przystąpienia do egzaminu końcowego i uzyskania dyplomu lub też do praktyki zaświadczeń wydawanych w celu potwierdzenia ukończenia studiów doktoranckich. Zgodnie z par. 5 regulaminu szkoły PW:

„1. Warunkiem ukończenia Szkoły Doktorskiej Politechniki Warszawskiej jest:

1) zaliczenie szkolenia BHP na pierwszym semestrze kształcenia;

208 Załącznik nr 1 do uchwały nr R.000.13.23 z dnia 29 marca 2023 roku Program kształcenia w Szkole Doktorskiej w Akademii Pomorskiej w Słupsku.

3. Sposób weryfikacji efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK

- 2) uzyskanie wszystkich efektów uczenia się określonych w § 2 ust. 3;
- 3) uzyskanie podczas kształcenia minimum 27 ECTS w sposób określony w § 3 ust. 5 i 6;
- 4) zaliczenie przedmiotu Metodologia prowadzenia zajęć dydaktycznych w wymiarze minimum 3 ECTS i 45 godzin;
- 5) uzyskanie z przedmiotów z zakresu Warsztatu Badacza co najmniej 9 ECTS, w tym co najmniej 5 ECTS w ramach realizacji przedmiotów oferowanych przez Szkołę;
- 6) uzyskanie minimum 15 ECTS z grupy zajęć specjalistycznych, w tym:
 - a) minimum 7 ECTS za zajęcia z zakresu reprezentowanej dyscypliny naukowej;
 - b) minimum 4 ECTS za zajęcia z zakresu innych dyscyplin naukowych;
- 7) uzyskanie minimum 6 ECTS za zajęcia prowadzone w języku angielskim;
- 8) zaliczenie co najmniej 60 godzin seminarium doktoranckiego;
- 9) realizacja 105 godzin praktyki dydaktycznej;
- 10) złożenie rozprawy doktorskiej²⁰⁹.

Interdyscyplinarna Szkoła Doktorska Nauk Rolniczych Instytutu Rozrodu Zwierząt i Badań Żywności Polskiej Akademii Nauk podkreśla natomiast wymagania szczegółowe dla doktorantów kształcących się w szkole, wskazując na określoną liczbę punktów ECTS konieczną do zaliczenia kolejnych etapów kształcenia, np. „Należy uzyskać minimum 13 punktów ECTS w trakcie pierwszych dwóch lat nauki w Szkole zaliczając egzaminami/zaliczeniami następujące wykłady:

1. Przedmiot kierunkowy związany z dyscypliną naukową (30 godz./2 ECTS).
2. Metody statystyczne w badaniach naukowych (30 godz./2 ECTS).
3. Aspekty etyczne i prawne w badaniach naukowych (5godz./1 ECTS).
4. Specjalistyczne warsztaty z wybranego języka obcego (30 godz./3 ECTS).

209 Załącznik do uchwały nr 471/L/2024 Senatu PW z dnia 27 marca 2024 r. – Regulamin Szkoły Doktorskiej Politechniki Warszawskiej.

5. Pozyskiwanie funduszy na badania i przygotowanie projektów (15 godz./2 ECTS)
6. Przygotowanie i redakcja tekstu naukowego (15 godz./2 ECTS)
7. Prawo autorskie i własność intelektualna (5godz./1 ECTS)
8. Bezpieczeństwo i Higiena Pracy (5 godz./1 ECTS)²¹⁰.

Dzięki wskazaniu wymaganej punktacji ECTS wymagania są bardzo precyzyjne, umożliwiają weryfikację nakładu pracy doktoranta oraz obiektywną ocenę dorobku i aktywności naukowej każdej z osób.

Program szkoły obejmuje także zajęcia fakultatywne, seminaria oraz zajęcia pozaspecjalizacyjne. W ramach seminarium szkoła rozróżnia udział czynny i bierny, bez definicji, na czym polega różnica. Wśród zajęć pozaspecjalizacyjnych wymieniono wiele ciekawych rozwiązań, które mogą być dobrą praktyką w zakresie weryfikacji efektów uczenia się – „należy uzyskać minimum 10 punktów ECTS wykazując się aktywnością wybranych działaniach:

1. Prowadzenie własnego projektu badawczego/grantu (2 ECTS za projekt; maksymalnie 4 ECTS w ciągu 4 lat)
2. Badawczy staż zagraniczny (2 ECTS za staż – minimalny czas trwania stażu, 1 miesiąc; maksymalnie można uzyskać 4 ECTS w ciągu 4 lat)
- 4.3. Udział w projekcie badawczym/komercjalizacyjnym/wdrożeniowym (2 ECTS/projekt, punkty przyznawane jednorazowo w ciągu całego okresu kształcenia)
- 4.4. Udział w konferencji naukowej (3 punkty ECTS, po 1 punkcie ECTS za konferencję)
- 4.5. Autorstwo publikacji naukowej (4 punkty ECTS za publikację; maksymalnie 8 punktów ECTS w ciągu 4 lat)
- 4.6. Działania promujące naukę (po 1 punkcie ECTS za udokumentowane działanie; nie więcej niż 1 ECTS na rok i 3 ECTS w ciągu 4 lat)²¹¹.

Szczególnie ciekawe i ważne są wymienione w ostatnim punkcie działania o charakterze promocyjnym, upowszechniającym wiedzę naukową. Ich znaczenie może być zarówno prospołeczne, jak i komercyjne, stąd warto do programów kształcenia wprowadzać zajęcia z obszaru

210 Program Kształcenia Interdyscyplinarnej Szkole Doktorskiej Nauk Rolniczych.

211 Ibidem.

3. Sposób weryfikacji efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK

nowoczesnych technologii, AI, komercjalizacji wiedzy, popularyzatorskiej działalności publikacyjnej.

W przypadku Szkoły Doktorskiej Akademii Muzycznej im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy należy wyróżnić także precyzyjne wymagania wobec doktoranta, określone dla każdego etapu kształcenia doktorantów. W par. 4 regulaminu wskazano, że „1. Doktorant zobowiązany jest do złożenia przed oceną śródkresową dokumentacji potwierdzającej jego dokonania naukowe/artystyczne/organizacyjne, służące przygotowaniu rozprawy doktorskiej”²¹². Jest to dobre rozwiązanie, ponieważ pozwala osobie kształcącej się planować działania i aktywności naukowe, badawcze, dydaktyczne, wymagane regulaminem przez władze szkoły.

W dokumentacji Międzydziedzinowej Szkole Doktorskiej Uniwersytetu Warszawskiego znalazły się konkretne metody weryfikacji efektów uczenia się, określone dla każdego z zajęć, opisane w programie kształcenia:

- „— „Zaliczenie na podstawie co najmniej dwukrotnej prezentacji projektu doktorskiego, obecności oraz aktywnego udziału w dyskusjach;
- Zaliczenie na podstawie pisemnej opinii promotorów;
- Zaliczenie ustne lub pisemne;
- Wykład zaliczany jest pisemnym testem po zaliczeniu warsztatów. Warsztaty zaliczane są na „zal.” na podstawie aktywności (praca w grupach, udział w dyskusji itp.);
- Projekt, polegający na przygotowaniu szkicu aplikacji grantowej projektu naukowego wraz z kosztorysem (np. do konkursu „Preludium”);
- Zaliczenie na podstawie pisemnej opinii promotora/nauczyciela akademickiego prowadzącego zajęcia, w czasie których były realizowane praktyki;
- Przedstawienie opublikowanego (lub przyjętego do druku) artykułu/rozdziału monografii”²¹³.

Taka praktyka umożliwia identyfikację zadań, jakie w ramach poszczególnych zajęć doktorant jest zobowiązany wykonać. Pozwala to na

212 Załącznik do Uchwały nr 16/2023 Senatu Akademii Muzycznej imienia Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy z dnia 25 kwietnia 2023 r. zmieniającej uchwałę nr 10 z dnia 20 kwietnia 2020 roku w sprawie wprowadzenia Regulaminu Szkoły Doktorskiej w Akademii Muzycznej imienia Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy.

213 Uchwała nr 212 Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 18 stycznia 2023 r. w sprawie programu kształcenia w Międzydziedzinowej Szkole Doktorskiej.

właściwe przygotowanie się oraz precyzyjne zaprojektowanie harmonogramu i konkretnych działań.

Międzynarodowa Szkoła Doktorska Uniwersytetu Medycznego w Łodzi jest w tym zakresie równie precyzyjna, dodając do wytycznych, zadań i zaliczeń doktoranta np. kwestię używanego języka – polskiego lub angielskiego. Ma to duże znaczenie współcześnie, gdy uczelnie i szkoły doktorskie chcą osiągnąć najwyższe wskaźniki umiędzynarodowienia. Dążą do zwiększania liczby zarówno doktorantów, jak i wykładowców, prowadzących zajęcia, zatem zaznaczenie możliwości składania egzaminów i przygotowywania zaliczeń w języku obcym jest warte uwzględnienia w projektowaniu sposobów weryfikacji efektów uczenia się.

W § 20 programu kształcenia określono bowiem:

- „1. Zaliczenie zajęć może mieć formę egzaminu, zaliczenia na ocenę lub zaliczenia. Formę zaliczenia przedmiotu określa harmonogram realizacji programu kształcenia.
2. Egzaminy i zaliczenia mogą być przeprowadzane w formie pisemnych lub ustnych sprawdzianów wiedzy i umiejętności.
3. Egzamin oraz zaliczenie mogą być przeprowadzone w języku angielskim, o ile zajęcia z przedmiotu były prowadzone w tym języku.
4. Zaliczenie zajęć może odbywać się także na podstawie przygotowanych przez doktorantów, na wskazany temat, pisemnych prac zaliczeniowych (esejów), projektów multimedialnych lub prezentacji.
5. O sposobie przeprowadzenia egzaminu lub zaliczenia nauczyciel akademicki informuje doktorantów przed rozpoczęciem zajęć.
6. Wynik egzaminu lub zaliczenia nauczyciel akademicki wpisuje do elektronicznego indeksu doktoranta dostępnego w systemie informatycznym Uniwersytetu.
7. Zaliczenie seminarium doktoranckiego następuje podczas corocznej publicznej sesji sprawozdawczej, polegającej na prezentacji przez doktoranta, w języku angielskim, hipotez badawczych, metod i wyników badań.
8. Oceny wystąpienia doktoranta podczas publicznej sesji sprawozdawczej dokonuje komisja powołana przez dyrektora Szkoły Doktorskiej. Dyrektor Szkoły Doktorskiej może zaprosić do udziału w pracach komisji ekspertów zewnętrznych, z głosem doradczym.

3. Sposób weryfikacji efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK

Wynik oceny dyrektor Szkoły Doktorskiej umieszcza w elektronicznym indeksie doktoranta.

9. Zaliczenia praktyk zawodowych dokonuje promotor²¹⁴.

W powyższych wytycznych obecne jest także zagadnienie związane z osobą udzielającą zaliczenia zajęć. Należy projektować cały system weryfikacji efektów uczenia się kompleksowo, wskazując na sposoby, formy zaliczenia zajęć i kolejnych etapów edukacyjnych, ale także osoby za nie odpowiedzialne. Nie chodzi o przypisanie konkretnych osób do poszczególnych zajęć, ale tak jak w przypadku praktyk zawodowych – zobowiązanie promotora do ich zaliczenia.

Natomiast w regulaminie Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Jana Długosza w Częstochowie, w której reprezentowanych jest wiele dyscyplin (podobnie jak w dużej części szkół biorących udział w badaniu), różnicuje się formy zaliczeń w zależności od dziedziny lub dyscypliny naukowej. Praktyka taka uwzględnia różnice pomiędzy dziedzinami naukowymi i warunkami uprawiania nauki, odwołując się do specyfiki, warsztatu badawczego oraz możliwości publikacyjnych:

„W ramach pozostałej aktywności akademickiej doktorantów wymagana jest potwierdzona realizacja następujących aktywności:

- czynny udział w konferencjach naukowych (referat, poster) lub czynny udział w sympozjach, wystawach, warsztatach artystycznych, koncertach, realizacjach projektowych, przynajmniej cztery razy w całym cyklu kształcenia;
- publikacja/monografia/rozdział w monografii, które w roku opublikowania były ujęte w wykazie ministerialnym lub dla dziedziny sztuki – dzieło artystyczne o istotnym znaczeniu (indywidualne i zbiorowe wystawy, realizacje projektowe, koncerty, nagrania płytowe krajowe i zagraniczne), przynajmniej jedna publikacja/ jedno dzieło w całym cyklu kształcenia. Zaleca się jednak większą aktywność publikacyjną. W przypadku nauk fizycznych, nauk chemicznych, nauk o zdrowiu, nauk o kulturze fizycznej wskazana jest publikacja z impact factorem;

214 Uchwała nr 4/2024 z dnia 1 lutego 2024 r. Senatu Uniwersytetu Medycznego w Łodzi w sprawie programu kształcenia w Międzynarodowej Szkole Doktorskiej.

- staż naukowy/artystyczny krajowy lub międzynarodowy minimum 2 tygodnie, przynajmniej jeden w całym cyklu kształcenia;
- poprawnie przygotowany i złożony projekt naukowy o finansowanie badań naukowych/działań artystycznych, przynajmniej jeden w całym cyklu kształcenia²¹⁵.

Szkoła Doktorska w Uniwersytecie Rzeszowskim natomiast uchwaliła regulamin, w którym zawarła przepisy dotyczące przeniesienia doktoranta z innej uczelni, odwołując się nie tyle do osiągniętych/zdobytych efektów uczenia się, co zaliczania kolejnych etapów kształcenia. Zapisano tam, że „O przeniesienie może ubiegać się doktorant, który zaliczył co najmniej jeden semestr kształcenia i wypełnił wszystkie obowiązki wynikające z przepisów obowiązujących w uczelni, którą opuszcza, z zastrzeżeniem, że o przeniesienie nie może ubiegać się osoba skreślona z listy doktorantów.

5. Po wydaniu decyzji o przeniesieniu Dyrektor Szkoły Doktorskiej UR w porozumieniu z Dyrektorem właściwego instytutu:
 - 1) określa różnice programowe i termin ich uzupełnienia;
 - 2) wyznacza promotora dla doktoranta.
6. Brak zaliczenia różnic programowych w terminie, o którym mowa w ust. 5 pkt. 1), skutkuje niezaliczeniem przedmiotu/semestru na takich samych zasadach, jak w przypadku pozostałych przedmiotów²¹⁶.

W regulaminie Wspólnej Szkoły Doktorskiej Politechniki Śląskiej uzupełniono przepisy i rozwiązania o konieczność zaliczenia różnic programowych w sytuacji przenoszenia się doktoranta. Składany jest wówczas wniosek, do którego doktorant dołącza dotychczasową dokumentację przebiegu kształcenia. „Doktorant może ubiegać się o przeniesienie zajęć zaliczonych w innej szkole doktorskiej w miejsce zajęć określonych w programie kształcenia. Warunkiem przeniesienia zaliczonych zajęć jest stwierdzenie zbieżności uzyskanych efektów uczenia się²¹⁷. Ten ostatni zapis ma

215 Załącznik nr 1 do Uchwały nr 207.2023 Senatu UJD w Częstochowie Program Kształcenia w Szkole Doktorskiej Uniwersytetu Jana Długosza w Częstochowie.

216 Załącznik nr 1 do Uchwały nr 289/10/2023 Senatu UR z dnia 26 października 2023 r. (tekst jednolity) – Regulamin Szkoły Doktorskiej w Uniwersytecie Rzeszowskim.

217 Załącznik do uchwały nr 41/2024 Senatu Politechniki Śląskiej z dnia 17 czerwca 2024 r. – Regulamin Wspólnej Szkoły Doktorskiej Politechniki Śląskiej.

3. Sposób weryfikacji efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK

tu kluczowe znaczenie, bowiem powinna tu być zastosowana taka sama zasada, jak w przypadku efektów uczenia się poziomu 6 i 7 PRK. Efekty są podstawą weryfikacji posiadanego wykształcenia i stanowią punkt odniesienia dla procesu kształcenia i jego organizacji oraz dyplomowania, jako uznania posiadanych kwalifikacji.

We wspomnianej Szkole Doktorskiej Politechniki Śląskiej zastosowano także inne rozwiązanie, mogące być implementowane w innych podmiotach, a dotyczące hospitacji zajęć praktycznych. „Weryfikacja i ocena efektów uczenia się osiągniętych przez doktoranta w ramach praktyk zawodowych jest dokonywana w oparciu o hospitację zajęć, które prowadzi doktorant lub w których prowadzeniu uczestniczy”²¹⁸.

Wątpliwości może budzić natomiast propozycja przyjęta w Szkole Doktorskiej Wojskowej Akademii Technicznej imienia Jarosława Dąbrowskiego. Określono tam warunki zaliczenia, przy czym nie umożliwiono doktorantom powtarzania roku (par. 15 ust. 5 regulaminu). Przewidziano także dość uproszczony system zaliczeń, w którym:

- „1. Do zaliczeń przedmiotów nie stosuje się zaliczeń w formie egzaminów.
2. Do zaliczeń przedmiotów, praktyki zawodowej i innych form kształcenia ujętych w programie kształcenia, w tym indywidualnym programie kształcenia oraz seminariów doktoranckich i sprawozdań semestralnych stosuje się oceny uogólnione i ich oznaczenia:
 - 1) zaliczono – zal.;
 - 2) nie zaliczono – nzal.”²¹⁹.

Taki sposób weryfikacji efektów uczenia się może skutkować swoją uznaniowością, brakuje bowiem precyzyjnych, konkretnych wskaźników osiągnięcia efektów uczenia się. W połączeniu z brakiem możliwości powtarzania roku, rozwiązanie może okazać się nierzetelne i nieobiektywne.

Szkoła Doktorska na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie do wykazu form weryfikacji efektów uczenia się dodaje zaś konieczność obecności na zajęciach oraz możliwość eksternistycznego zaliczania

218 Uchwała nr 8/2022 Senatu Politechniki Śląskiej z dnia 31 stycznia 2022 r. w sprawie zmiany ramowego programu kształcenia w szkole doktorskiej pod nazwą „Wspólna Szkoła Doktorska”.

219 Załącznik do uchwały Senatu Wojskowej Akademii Technicznej im. Jarosława Dąbrowskiego nr 28/WAT/2024 z dnia 25 kwietnia 2024 r. w sprawie uchwalenia „Regulaminu Szkoły Doktorskiej Wojskowej Akademii Technicznej im. Jarosława Dąbrowskiego”.

zajęć. Natomiast Szkoła Doktorska Nauk Humanistycznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu podkreśla znaczenie innowacyjnych metod edukacji i weryfikacji wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych. Jednym z nich jest „aktywny udział w interdyscyplinarnej konferencji doktoranckiej «forum doktoranckim», organizowanym przez szkołę doktorską”²²⁰. Warto skorzystać z tej propozycji, jak i innych innowacyjnych metod dydaktycznych, podnoszących jakość kształcenia i unowocześniających proces. Wymagać to może zwiększenia pracy, zaangażowania i zasobów w zakresie edukacji akademickiej, jednak jej znaczenie – dla jednostki, jak i instytucji – stale rośnie z uwagi na konkurencję między uczelniami, szkołami doktorskimi, jak również z powodu nowych palących problemów i wyzwań współczesności.

3.3. Transparentność i rzetelność procesu weryfikacji efektów uczenia się

Poza dostępnością i jednoznacznością zasad weryfikacji efektów uczenia się uzyskiwanych podczas kształcenia w szkole doktorskiej ważne są takie zasady, jak transparentność oraz rzetelność tego procesu. Chodzi tu głównie o **obiektywność, wiarygodność, merytoryczność** oraz **uniknięcie potencjalnego nierównego traktowania doktorantów** oraz zagwarantowanie **wysokiego poziomu zaangażowania się kadry w ten proces**. Stąd, w kontekście badań prowadzonych przez autorów niniejszej publikacji, pojawiają się szczegółowe pytania badawcze odnośnie:

- a) standaryzacji proces weryfikacji efektów uczenia się;
- b) narzędzi wykorzystywanych do przeprowadzenia weryfikacji efektów uczenia się, które nie wzbudzają wątpliwości co do jakości i rzetelności wyników tej weryfikacji;
- c) osób uczestniczących w procesie weryfikacji efektów uczenia się.

Jak zostało wskazane w poprzednich częściach publikacji, proces kształcenia w szkołach doktorskich ma mocno autonomiczny charakter, związany ze specyfiką organizacyjną i merytoryczną jednostki, jednak

220 Załącznik nr 2 do uchwały nr 484/2023/2024 Senatu UAM z dnia 29 stycznia 2024 r. Ramowy program kształcenia w Szkole Doktorskiej Nauk Humanistycznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

3. Sposób weryfikacji efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK

wymienione zasady winny być obowiązujące i obowiązkowe dla wszystkich podmiotów. Zapewniają one nie tylko jakość kształcenia, będącego procesem włączającym różne strony – doktorantów, promotorów, wykładowców, badaczy zagranicznych oraz z innych jednostek, osoby decyzyjne, ale też renomę, prestiż i wiarygodność. Stąd warto zadbać o przejrzystość i transparentę – zarówno procesu weryfikację efektów uczenia się, ale i każdego elementu funkcjonowania szkoły doktorskiej. Nie jest to zadanie proste, bowiem wymaga zaplanowanego i zabezpieczonego (prawami autorskimi, ale też fizycznie) systematycznego działania i podejmowania zadań natury organizacyjnej, badawczej, dydaktycznej i popularyzatorskiej, rozłożonego w czasie, budując kulturę jakości.

Działania na jej rzecz podejmuje m.in. Szkoła Doktorska Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, która szczegółowo wskazuje, czego wymaga od osoby ubiegającej się o ukończenie kształcenia w szkole doktorskiej. Przepisy programu kształcenia są jednoznaczne i jasne:

- „2. Efekty uczenia się osiągnięte przez doktoranta są weryfikowane na podstawie:
 - 1) zaliczeń i ocen uzyskiwanych w ramach realizacji Planu Kształcenia;
 - 2) realizacji IPB, w tym wyniku egzaminu kierunkowego;
 - 3) oceny śródkresowej w połowie okresu kształcenia, która kończy się wynikiem pozytywnym lub negatywnym;
 - 4) samodzielnych działań podejmowanych z inicjatywy uczestnika SD, a służących podnoszeniu kwalifikacji naukowych, zawodowych i społecznych.
3. Warunkiem zaliczenia semestru przez uczestnika SD jest zdobycie sumy punktów ECTS określonej dla danego semestru.
4. Warunkiem zaliczenia całego cyklu kształcenia jest:
 - 1) zdobycie określonej w Planie Kształcenia SD liczby punktów ECTS;
 - 2) uzyskanie pozytywnego wyniku w ramach oceny śródkresowej;
 - 3) realizacja Indywidualnego Planu Badawczego, w tym uzyskanie pozytywnej oceny z egzaminu kierunkowego;
 - 4) wypełnienie innych obowiązków zapisanych w Regulaminie SD oraz w Planie kształcenia”²²¹.

221 Załącznik do Uchwały nr 12.2023 Program Kształcenia w Szkole Doktorskiej Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie obowiązujący od roku akademickiego 2024/2025.

Tak sformułowany plan wskazuje najważniejsze zadania na ścieżce do dyplomu – umiejscawia je i szereguje, choć nie przyjmuje formy (nadmernie) sformalizowanej, co np. może być widoczne w regulaminie Szkoły Doktorskiej w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie. Zakończenie kształcenia w Szkole Doktorskiej, zgodnie z zapisami par. 27 regulaminu, bazuje na realizacji warunków formalnych, tj. „Podstawą ukończenia kształcenia w Szkole Doktorskiej jest uzyskanie efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK oraz spełnienie warunków określonych w art. 189 ustawy oraz określonych na podstawie art. 192 ust. 2 i 3 ustawy”²²².

W regulaminie Szkoły Doktorskiej Federacji Akademii Wojskowych podkreśla się natomiast silną i decydującą pozycję kierownika szkoły, na co wskazują przepisy:

- „2. Kierownik uznaje doktorantowi przedmioty zrealizowane (zaliczone) w innym podmiocie kształcącym doktorantów w tym w uczelni lub w instytucji naukowej krajowej lub zagranicznej podczas uczestnictwa w wymianie na podstawie umowy i dokumentacji związanej z tą wymianą, o ile uprzednio wyraził zgodę na wyjazd doktoranta oraz zaliczanie tych przedmiotów.
3. Kierownik może uznać doktorantowi przedmioty oferowane na 8 poziomie Polskiej Ramy Kwalifikacji, w innym podmiocie kształcącym doktorantów, w tym w uczelni lub instytucji naukowej krajowej lub zagranicznej na podstawie karty przedmiotu zawierającej informacje o efektach uczenia się i dokumentu potwierdzającego uzyskanie zaliczenia.
4. Kierownik dokonuje oceny realizacji programu kształcenia przez doktorantów oraz zalicza rok kształcenia”²²³.

222 Uchwała nr 465 Senatu Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie z dnia 17 kwietnia 2019 r. w sprawie Regulaminu Szkoły Doktorskiej w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie – Tekst ujednolicony opracowany na podstawie uchwały nr 465 z dnia 17 kwietnia 2019 r., uchwały nr 500 z dnia 29 maja 2019 r., uchwały nr 729 z dnia 27 maja 2020 r., uchwały nr 743 z dnia 24 czerwca 2020 r., uchwały nr 68 z dnia 20 stycznia 2021 r., uchwały nr 169 z dnia 19 stycznia 2022 r. oraz uchwały nr 273 z dnia 22 marca 2023 r. Stan prawny obowiązujący na dzień 1 października 2023 r.

223 Załącznik nr 1 do uchwały nr 9/2022 Zgromadzenia Federacji Akademii Wojskowych z dnia 20 września 2022 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej Federacji Akademii Wojskowych.

3. Sposób weryfikacji efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK

Formalna pozycja kierownika bliska jest pozycji dziekana na wydziale w przypadku studentów studiów pierwszego i drugiego stopnia lub jednolitych studiów magisterskich. Jest to odpowiedzialna funkcja, do której wybierani powinny być osoby zaangażowane i posiadające pozytywną opinię samorządu doktoranckiego.

Transparenty proces kształcenia wymaga komunikacji na każdym poziomie – poczynając od ogólnych regulacji dotyczących funkcjonowania szkoły a kończąc na sylabusach zajęć, zawierających wiele szczegółowych informacji tj. treści kształcenia, efekty uczenia się czy właśnie – weryfikacji efektów uczenia się. Dane te są dostępne dla doktorantów Szkoły Doktorskiej Akademii im. Jakuba z Paradyża, której regulamin zawiera zapisy odnośnie sposobów weryfikacji zakładanych efektów uczenia się i konieczności poinformowania doktorantów o warunkach zaliczenia. Podkreśla się transparentę kilkakrotnie – także dotyczy to uzasadnień stawianych ocen podczas oceny śródkresowej, np. „Ocena śródkresowa kończy się wynikiem pozytywnym albo negatywnym. Wynik oceny, wraz z uzasadnieniem, jest jawny. Wynik oceny wraz z uzasadnieniem jest podawany do wiadomości doktoranta oraz promotora”²²⁴.

Takie podejście, ujawniające powody i uwarunkowania wystawienia jakiejś oceny doktorantowi nie jest jedynie klasyfikacją, ale także ma walory formujące, edukacyjne. Pozwala na zrozumienie ewentualnych zaniedbań, obszarów do wzmocnienia lub realizacji, poprawy własnej pracy, także tej z promotorem. Warto wykorzystać tutaj zalecenia dotyczące oceniania kształtującego²²⁵, w które włącza się także informację zwrotną od doktorantów o tym, co pomaga im realizować zamierzone cele naukowe. Taki typ oceniania, głębszy i bardziej zindywidualizowany buduje relację pomiędzy doktorantem a promotorem/ wykładowcą oraz wzmacnia motywację obu stron – do realizacji zamierzonych zadań, ale też zaangażowania się w proces kształcenia. Pomaga w procesie planowania pracy, uczy współpracy, skutecznego komunikowania się i autokorekty własnych działań.

224 Załącznik do Uchwały Nr 7/0101/2023 Senatu AJP z dnia 21 marca 2023 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej Akademii im. Jakuba z Paradyża.

225 Więcej np. w publikacji wydanej przez ORE – D. Pintał, *Ocenianie kształtujące. Od koncepcji do praktycznej realizacji w klasie zróżnicowanej*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2022, s. 12–13.

Z tego powodu warto zaplanować każdy, nawet najmniejszy element – wówczas będzie łatwiej przeprowadzić ocenę poszczególnych etapów kształcenia, ale też całości projektu doktoranckiego. Można zacząć od poprawnie, kompleksowo zaprojektowanego formularza sylabusu, tak jak w przypadku Szkoły Doktorskiej Akademii Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica w Krakowie, w której zaplanowano, jak wygląda sylabus. Warto podkreślić, co zapisano w ostatnim punkcie – sylabus nie może być zmieniany w trakcie trwania kształcenia, by nie proces oceny mógł być także wiarygodny i jednoznaczny. Na AGH zaplanowano, że „4. Szczegółowy opis modułu zajęć (tak zwany sylabus) zawiera m.in.:

- 1) elementy wchodzące w skład Programu Kształcenia:
 - a) nazwa modułu zajęć;
 - b) liczba godzin oraz liczba punktów ECTS (ze wskazaniem sposobu jej wyznaczenia);
 - c) odniesienie do efektów uczenia się zdefiniowanych w programie kształcenia Szkoły Doktorskiej, które ten moduł realizuje;
 - d) treści programowe zapewniające uzyskanie tych efektów;
 - e) formy zajęć w ramach modułu;
 - f) liczba godzin w ramach poszczególnych form zajęć;
 - g) sposoby weryfikacji i oceny efektów uczenia się osiągniętych przez doktoranta w ramach poszczególnych form zajęć i dla całego modułu.
- 2) dodatkowe elementy, w szczególności:
 - a) szczegółowe treści kształcenia w ramach poszczególnych form zajęć (szczegółowy program wykładów i pozostałych zajęć);
 - b) metody i techniki kształcenia;
 - c) warunki i sposób zaliczenia poszczególnych form zajęć, w tym zasady zaliczeń poprawkowych, a także warunki dopuszczenia do egzaminu;
 - d) zasady udziału w poszczególnych zajęciach, ze wskazaniem, czy obecność doktoranta na zajęciach jest obowiązkowa;
 - e) sposób ustalenia oceny końcowej (zasady i kryteria przyznawania oceny, a także sposób obliczania oceny w przypadku przedmiotu, w skład którego wchodzi więcej niż 1 forma zajęć, z uwzględnieniem wszystkich form zajęć dydaktycznych oraz wszystkich terminów egzaminów i zaliczeń, w tym także poprawkowych);

3. Sposób weryfikacji efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK

- f) sposób i tryb wyrównywania zaległości powstałych wskutek nieobecności doktoranta na zajęciach;
 - g) wymagania wstępne i dodatkowe, z uwzględnieniem sekwencyjności modułów zajęć, to jest udział lub zaliczenie może być uwarunkowane wcześniejszym zaliczeniem odpowiednich modułów zajęć;
 - h) zalecaną literaturę i pomoce naukowe;
 - i) publikacje naukowe osób prowadzących zajęcia związane z tematyką modułu.
5. Sylabusy modułów realizowane w danym semestrze nie mogą być zmieniane w trakcie trwania tego semestru²²⁶.

By miała miejsce transparentna ocena efektów uczenia się, konieczne jest dokumentowanie tego procesu. Ma to znaczenie także dla procesu ewaluacji (zarówno wewnętrznej, jak i zewnętrznej) danej szkoły doktorskiej, podczas której eksperci mogą ocenić standard pracy dydaktycznej oraz badawczej doktoranta. Dzieje się tak np. w Szkole Nauk Społecznych Instytutu Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk, w regulaminie której zapisano (par. 12):

- „1. Realizacja programu kształcenia w szkole doktorskiej jest dokumentowana poprzez:
 - 1) protokoły zaliczeń kursów obowiązkowych i fakultatywnych,
 - 2) coroczne sprawozdanie doktoranta z dokonań w danym roku akademickim z odpowiednim udokumentowaniem, według wskazań zawartych w programie kształcenia,
 - 3) opinię promotora dotyczącą postępów w kształceniu i pracy nad rozprawą doktorską.
- 2. Postępy w pracy naukowej i przygotowaniu rozprawy doktorskiej corocznie ocenia komisja ewaluacyjna powoływana przez dyrektora właściwego instytutu, z wyjątkiem drugiego roku kształcenia, w którym ewaluacja przyjmuje dodatkową formę oceny śródkresowej określonej w paragrafie 13²²⁷.

226 Załącznik nr 1 do uchwały nr 47/2024 Senatu AGH z dnia 24 kwietnia 2024 roku Regulamin Szkoły Doktorskiej AGH.

227 Regulamin szkoły doktorskiej w ramach Szkoły Nauk Społecznych Polska Akademia Nauk obowiązujący od 1 października 2021 roku.

Dobrze jest także – poza dokumentacją i jasnymi wytycznymi odnośnie wymagań, przygotować kompletną informację, co będzie podstawą zaliczeń i awansu i przedstawić ją na początku każdego cyklu kształcenia doktorantów. Poza walorem transparentności, uzyskuje się możliwość zaplanowania pracy – doktoranta, promotora, władz szkoły doktorskiej, komisji jakości kształcenia itd. Dobrym pomysłem jest np. opracowanie informatora tzw. „PhD Handbooka”, który umieszczany na stronie internetowej Szkoły Nauk Społecznych Instytutu Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk.

3.4. Doskonalenie sposobów weryfikacji efektów uczenia się

Proces weryfikacji efektów uczenia się w szkole doktorskiej należy rozumieć szeroko. Powinien on uwzględniać etapy tworzenia zasad weryfikacji, jak również etap jej doskonalenia, ponieważ „Wysoka jakość systemu walidacji jest warunkiem jego wiarygodności, stąd duża rola zasad i mechanizmów zapewniania jakości”²²⁸. W tym procesie powinno zostać uwzględnione doświadczenie szkoły doktorskiej oraz obserwacja zmieniających się uwarunkowań społeczno-gospodarczych, prawnych oraz postęp technologiczny.

Należy zbudować stopniowo i konsekwentnie kulturę jakości kształcenia, co ma znaczenie nie tylko dla kolejnych roczników doktorantów, ale też funkcjonowania uczelni czy innych podmiotów. Procedury i instrumenty systemu przynależnego do kultury winny być wiarygodne i oparte na sprawdzonych standardach, a ich realizacja powinna być prowadzona przez ekspertów (także wewnętrznych), którzy są kompetentni, niezależni i bezstronni. Jakość i charakter procedur winna także być stale podnoszona, tj. dzieje się w przypadku studiów na uczelniach. Warto procedury wprowadzać w sposób symetryczny – podobny do tych realizowanych na niższych etapach edukacyjnych.

Przykładem mogą tu być np. hospitacje zajęć w Szkole Doktorskiej w Akademii Mazowieckiej w Płocku, która wprowadziła zasadę, że „Praktyki zawodowe realizowane w Akademii Mazowieckiej w Płocku są

228 E. Bacia, P. Stronkowski, B. Martela, B. Kosiński, K. Łubian, M. Andrzejewska, *Od kompetencji do kwalifikacji: diagnoza rozwiązań i praktyk w zakresie walidowania efektów uczenia się*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2013, s. 72.

3. Sposób weryfikacji efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK

co najmniej dwukrotnie hospitowane przez wyznaczonego pracownika uczelni”²²⁹.

Natomiast Szkoła Doktorska Akademii Wychowania Fizycznego im. Polskich Olimpijczyków we Wrocławiu opracowała jasno określone reguły, np. dotyczące powołania promotora (z regulaminu): „§ 4 1. W terminie 3 miesięcy od dnia podjęcia kształcenia doktorantowi wyznacza się promotora lub promotorów”²³⁰, dodając do tego dodatkowe przepisy szczegółowe, dotyczące jednego z elementów kształcenia doktorantów:

„4. Szczegółowe wymogi stawiane promotorom i promotorom pomocniczym określa regulamin przeprowadzania postępowań w sprawie nadania stopnia doktora w Akademii Wychowania Fizycznego im. Polskich Olimpijczyków we Wrocławiu uchwalony przez Radę Kolegium Naukowego”²³¹.

Są to rozwiązania kompleksowe, realizowane z różnych perspektyw, korzystne dla wszystkich stron, bowiem zabezpieczają zarówno opiekunów, jak i doktorantów, np. umożliwia się odwołanie promotora, gdy nie realizuje swoich zadań:

„5. Odwołanie promotora/promotorów lub promotora i promotora pomocniczego może nastąpić na pisemny wniosek Dyrektora przez Radę Kolegium Naukowego na każdym etapie kształcenia w Szkole Doktorskiej, na podstawie istotnych przyczyn, w szczególności:

- 1) braku wystarczającego nadzoru czasowego i merytorycznego nad doktorantem określonego w harmonogramie indywidualnego planu badawczego (IPB), co skutkuje brakiem realizacji etapów kształcenia w Szkole Doktorskiej dokonanej na podstawie ewaluacji semestralnej i oceny śródkresowej;
- 2) przyczyn losowych promotora/promotorów lub promotora i promotora pomocniczego.

6. Zmiana promotora/promotorów lub promotora i promotora pomocniczego powinna nastąpić w terminie nieprzekraczającym 1 miesiąca.

229 Program Kształcenia w Szkole Doktorskiej w Akademii Mazowieckiej w Płocku.

230 Załącznik 1 do uchwały nr 20/2024 Senatu Akademii Wychowania Fizycznego im. Polskich Olimpijczyków we Wrocławiu z dnia 25 kwietnia 2024 roku Regulamin Szkoły Doktorskiej w Akademii Wychowania Fizycznego im. Polskich Olimpijczyków we Wrocławiu.

231 Ibidem.

7. Powołanie nowego promotora/promotorów lub promotora pomocniczego odbywa się zgodnie z ww. regulaminem²³².

W Szkole Doktorskiej Akademii Wychowania Fizycznego im. Polских Olimpijczyków we Wrocławiu przyjęto wiele innych szczegółowych rozwiązań, mających na celu standaryzację i obiektywizację procesu kształcenia, a w konsekwencji budowę skutecznego systemu zapewnienia jakości kształcenia. Kolejnym z nich jest regulacja dotycząca indywidualnych planów badawczych, nazywana wprost „procedurą”. W par. 5 regulaminu opisano:

- „4. IPB powinien być sporządzony wg wzoru zamieszczonego na stronie internetowej Szkoły Doktorskiej.
5. Szczegółowe informacje dotyczące procedury przedstawiania IPB określa „Procedura składania i zatwierdzania projektu Indywidualnego Planu Badawczego oraz przedstawiania Indywidualnego Planu Badawczego” udostępniona na stronie internetowej Szkoły Doktorskiej²³³.

Natomiast w § 11 ust. 2 i 3 regulaminu podjęto kwestię form kształcenia i zaliczenia i informowania o nich: „2. Programowe kształcenie doktoranta w Szkole Doktorskiej odbywać się będzie w formie wykładów, ćwiczeń, seminariów, warsztatów, laboratoriów, konsultacji, staży oraz praktyk dydaktycznych. Wymienione formy nauczania realizowane będą w bezpośrednim kontakcie z nauczycielami akademickimi oraz jako praca własna doktoranta, dopuszcza się formę on-line, a także formę kursów e-learningowych.

3. Zasady zaliczenia przedmiotu w danym semestrze oraz terminy egzaminów podaje doktorantom do wiadomości na pierwszych zajęciach nauczyciel akademicki prowadzący przedmiot²³⁴.

Przepis § 12 ust. 4 i 5 regulaminu tej szkoły zawiera zaś informację o procedurze hospitacji zajęć: „4. Protokół hospitacji (wzór) stanowi odrębny dokument umieszczony na stronie internetowej Szkoły Doktorskiej.

5. Hospitacje praktyk dydaktycznych przeprowadza promotor co najmniej 1 raz w każdym semestrze²³⁵.

232 Ibidem.

233 Ibidem.

234 Ibidem.

235 Ibidem.

3.5. Dobre praktyki

Analiza regulaminów szkół doktorskich, programów kształcenia oraz innych dokumentów odnoszących się do zarządzania jakością kształcenia, a szczególnie weryfikacji efektów uczenia się dla poziomu 8 PRK, w wybranych szkołach doktorskich pozwala na wskazanie następujących dobrych praktyk. Są to rozwiązania nieliczne, ale uniwersalne, które można implementować w systemie kształcenia doktorantów w Polsce:

- 1) procedura corocznej ewaluacji pracy naukowej, dydaktycznej oraz organizacyjnej doktoranta;
- 2) postępy w pracy naukowej i przygotowaniu rozprawy doktorskiej może oceniać nie tylko promotor, ale też wewnętrzna komisja ewaluacyjna, podejmująca się weryfikacji nie tylko efektów uczenia się dla osoby, programu kształcenia, ale też procedur wewnętrznych w zakresie osiągania przez doktorantów kwalifikacji poziomu 8 PRK;
- 3) szczegółowe zasady przebiegu kształcenia określone w corocznie uaktualnianym informatorze, tzw. PhD Handbook – umieszczanym na stronie internetowej Szkoły;
- 4) innowacyjne metody weryfikacji efektów uczenia się, włączające nowoczesne technologie edukacyjne oraz sztuczną inteligencję.

3.6. Podsumowanie i rekomendacje

Weryfikacja efektów uczenia się to złożony proces, który wymaga stosowania różnorodnych metod dostosowanych do celów edukacyjnych. Niezależnie od zastosowanych narzędzi, kluczowe jest, aby proces oceny był rzetelny, obiektywny i dostarczał uczącym się konstruktywnej informacji zwrotnej, która pomoże im rozwijać się i doskonalić. Analiza dostępnych regulaminów i programów kształcenia pozwala na sformułowanie następujących rekomendacji:

- 1) **Wprowadzenie do koncepcji kształcenia** w szkołach doktorskich zinstytucjonalizowanych mechanizmów weryfikacji efektów uczenia się, pozwalających na sprawdzenie uzyskania przez doktorantów kwalifikacji poziomu 8 PRK;

- 2) **Włączenie procesu kształcenia doktorantów w szkołach doktorskich w system zarządzania jakością kształcenia i uprawiania nauki** w uczelniach i innych podmiotach;
- 3) **Powołania pełnomocników lub zespołów do spraw jakości kształcenia** w szkołach doktorskich, współpracujących z władzami szkoły lub/i jej radą;
- 4) Włączenie w system kształcenia **procedur wewnętrznej ewaluacji**, a w tym szczególnie weryfikacji efektów uczenia się, prowadzonej zgodnie z zasadami ewaluacji ex-post, ewaluacji ex-ante, ewaluacji on-going oraz ewaluacji mid-term, będącej innym zbiorem działań niż ocena śródkresowa. Ocena śródkresowa skupiona jest na postępie naukowym doktoranta, natomiast ewaluacja dotyczy procesu kształcenia;
- 5) Kluczowym elementem procesu weryfikacji efektów uczenia się jest regularne udzielanie doktorantom **informacji zwrotnej, będącej częścią oceny kształtującej**, by na bieżąco wpływać na rozwój doktoranta i przyzwyczajać do nieodłącznej w pracy naukowej praktyce recenzowania wyników badań czy pisanych tekstów naukowych;
- 6) **Zaleca się wykorzystanie edukacyjnych technologii** informatycznych, które mogą ułatwić i unowocześnić proces weryfikacji efektów uczenia się;
- 7) Niemniej zapewnienie wysokiej jakości opieki naukowej w doktorantów wymaga **uwzględnienia zarówno w aktach normatywnych obowiązujących w danym podmiocie, jak i w podejmowanych działaniach** opisywanych wyżej kwestii i rozwiązań.

4. KWALIFIKACJE NAUCZYCIELI AKADEMICKICH LUB PRACOWNIKÓW NAUKOWYCH PROWADZĄCYCH KSZTAŁCENIE W SZKOLE DOKTORSKIEJ

4.1. Uwagi ogólne

Kwalifikacje nauczycieli akademickich lub pracowników naukowych prowadzących kształcenie w szkole doktorskiej to kolejne kryterium uwzględniane w toku ewaluacji jakości kształcenia w szkołach doktorskich, co wynika z art. 261 pkt 3 PSWiN. W tym zakresie zwrócić należy uwagę, że KEN będzie analizować adekwatność 1) dorobku naukowego lub artystycznego, 2) dorobku zawodowego, 3) aktywności naukowej lub artystycznej, 4) aktywności zawodowej. Powiązane będzie to z zakresem prowadzonego kształcenia doktorantów.

Drugim filarem oceny będzie jakość inicjatyw podejmowanych w celu rozwoju zawodowego wskazanych osób. KEN szczególną uwagę będzie zwracać na działania prowadzone w celu rozwoju zawodowego w kontekście sprawowania funkcji promotora.

Trzeci istotny aspekt to rzetelność działań, które są podejmowane w celu weryfikacji kwalifikacji osób prowadzących kształcenie w szkole doktorskiej. Jak wskazuje KEN, w tym kryterium „omówienia wymaga całości kształt doboru kadry szkoły doktorskiej, posiadane przez nią kwalifikacje i kompetencje do kształcenia doktorantów w obszarze realizowanego programu kształcenia”²³⁶.

236 Wytyczne do przygotowania raportu samooceny, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-jakosci-ksztalcenia-w-szkole-doktorskiej--wytyczne-do-przygotowania-raportu-samooceny>, s. 6 (dostęp: 20.09.2024 r.).

Powyższe warto odnieść do przepisów PSWiN. Wśród podstawowych obowiązków nauczyciela akademickiego będącego pracownikiem dydaktycznym, badawczym lub badawczo-dydaktycznym należy uczestniczenie w kształceniu doktorantów (art. 115 ust. 1 PSWiN). Jak stwierdza się w doktrynie „wydaje się, że istotny wpływ na obecne ukształtowanie obowiązku wspólnego dla wszystkich grup pracowniczych ma nowy model kształcenia doktorantów, przyjęty w obecnie obowiązującej ustawie, który zakłada kształcenie doktorantów w tzw. szkołach doktorskich i tym samym odejście od dotychczas znanego modelu studiów doktoranckich”²³⁷. Z kolei na mocy art. 115 ust. 2 PSWiN – nauczyciel akademicki jest obowiązany do uczestniczenia w pracach organizacyjnych na rzecz uczelni oraz stałego podnoszenia kompetencji zawodowych.

Obowiązki pracowników naukowych odnajdziemy w szczególności w PANU. Stosownie do art. 94 ust. 1 tego aktu prawnego – do podstawowych obowiązków pracowników naukowych należy wykonywanie zadań statutowych jednostek naukowych, w szczególności prowadzenie badań naukowych i prac rozwojowych, ogłaszanie i upowszechnianie ich wyników oraz udział w realizacji podjętych przez jednostkę zadań w zakresie kształcenia.

Szczególne regulacje dotyczą pełnienia funkcji promotora lub promotora pomocniczego przez nauczycieli akademickich lub pracowników naukowych. Zostały one opisane w rozdziale 6.

W kontekście niniejszego kryterium bardzo ważne jest to, że dany podmiot powinien zaprezentować po 5 sylwetek nauczycieli akademickich lub pracowników naukowych w każdej z dyscyplin, w których prowadzona jest szkoła doktorska.

4.2. Adekwatność dorobku naukowego lub artystycznego i zawodowego oraz aktywności naukowej lub artystycznej i zawodowej

Pierwszym z kryteriów szczegółowych jest adekwatność dorobku naukowego lub artystycznego i dorobku zawodowego oraz aktywności

237 A. Bocheńska, (w:) *Komentarz do wybranych przepisów ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (w:) K. W. Baran (red.), *Akademickie prawo zatrudnienia. Komentarz*, Warszawa 2020, art. 115.

4. Kwalifikacje nauczycieli akademickich lub pracowników naukowych...

naukowej lub artystycznej i aktywności zawodowej nauczycieli akademickich lub pracowników naukowych, którzy prowadzą kształcenie w szkole doktorskiej. Analiza spełnienia tego kryterium będzie miała ekspercki charakter.

Odnosząc się do szczegółowych pojęć użytych przez prawodawcę, wskazać można, że nie ma przeszkód, aby zdefiniować dorobek jako ogół osiągnięć w danej dziedzinie²³⁸. Będą to więc osiągnięcia w zakresie naukowym (np. publikacje naukowe, udział w konferencjach naukowych, realizacja grantów), artystycznym (np. udział w wystawach, nagrody w konkursach artystycznych) oraz zawodowym (np. certyfikaty potwierdzające określone kwalifikacje, staż pracy na określonym stanowisku).

Trudniejsze do zdefiniowania są z pewnością pojęcia aktywności naukowej lub artystycznej i aktywności zawodowej oraz rozróżnienie pojęcia „dorobku” od „aktywności”. Prawodawca nie wskazał nam jak powinny te pojęcia zostać rozróżnione. W publikacjach możemy spotkać się z badaniami, w ramach których aktywność naukowa jest rozumiana jako suma dorobku naukowego i działalności naukowej²³⁹. W praktyce wydaje się, że rozróżnienie to nie będzie miało znaczenia z punktu widzenia ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej, a zagadnienia te będą się wzajemnie przenikać.

Dorobek oraz aktywność odnieść będzie trzeba do zakresu prowadzonego kształcenia doktorantów. Jak wskazuje prawodawca w tym zakresie ocenie podlegać będzie to, czy „(...) kształcenie w szkole doktorskiej jest prowadzone przez odpowiednio dobraną kadrę, posiadającą stosowne kwalifikacje w obszarze realizowanego programu kształcenia, w szczególności uznany dorobek naukowy lub artystyczny i kompetencje w zakresie opieki naukowej lub artystycznej, a także adekwatny dorobek zawodowy i aktywność zawodową, w tym doświadczenie w pozyskiwaniu grantów i kierowaniu projektami finansowanymi z grantów”²⁴⁰.

238 *Słownik języka polskiego PWN*, hasło: doorbek, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/dorobek.html> (dostęp: 30.09.2024 r.).

239 A. Pokorska, *Co liczyć i z kim się liczyć? Produktowa i nieproduktowa aktywność naukowa w kontekście uczelni badawczej – perspektywa kluczowych grantobiorców*, „Przegląd Socjologiczny” 2020, 69(4), s. 76.

240 Zob. Uzasadnienie do projektu rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich>, s. 5 (dostęp: 30.09.2024 r.).

Jak uprzednio wskazano obowiązkiem podmiotu prowadzącego szkołę doktorską będzie przedstawienie po 5 sylwetek nauczycieli akademickich lub pracowników naukowych w każdej z dyscyplin, w których prowadzona jest szkoła doktorska. Powinny być to osoby o najwyższych kwalifikacji przy uwzględnieniu ich dorobku naukowego lub artystycznego i kompetencji w zakresie opieki naukowej lub artystycznej, jak również adekwatnego dorobku zawodowego i aktywności zawodowej. **Konieczne wydaje się wskazanie na osoby posiadające bogatę doświadczenie w pozyskiwaniu grantów lub kierowaniu projektami finansowanymi z grantów²⁴¹.** Sylwetki trzeba będzie dołączyć w formie poprawnie opisanych plików pdf w dwóch wersjach językowych – polskiej i angielskiej.

Z praktycznego punktu widzenia ważne jest, że podczas wizytacji może nastąpić weryfikacji kwalifikacji pozostałej kadry szkoły doktorskiej. Ponadto podstawą analizy zespołu mogą być oficjalne dane, które są gromadzone w systemie POL-on²⁴².

4.3. Rozwój zawodowy nauczycieli akademickich

Kolejne kryterium szczegółowe dotyczy jakości działań na rzecz rozwoju zawodowego nauczycieli akademickich lub pracowników naukowych prowadzących kształcenie w szkole doktorskiej w szczególności w zakresie związanym ze sprawowaniem funkcji promotora lub promotora pomocniczego. Odnosi się zarówno do działań podejmowanych przez poszczególne osoby indywidualnie, jak i przez podmiot prowadzący szkołę doktorską. Wydaje się istotne, aby to właśnie podmiot prowadzący szkołę doktorską stwarzał odpowiednie warunki i możliwości rozwoju kadry dydaktycznej poprzez organizację dodatkowych szkoleń, kursów czy też umożliwienie udziału w wydarzeniach organizowanych przez podmioty zewnętrzne. **Ważny jest również system zachęt stworzony przez podmiot prowadzący szkołę doktorską, który będzie motywował kadrę dydaktyczną do podejmowania dodatkowych inicjatyw w zakresie rozwoju swoich kompetencji oraz umiejętności a także zdobywania dodatkowej**

241 Wytyczne do przygotowania raportu samooceny, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-jakosci-ksztalcenia-w-szkole-doktorskiej--wytyczne-do-przygotowania-raportu-samooceny>, s. 6 (dostęp: 20.09.2024 r.).

242 Ibidem, s. 6–7 (dostęp: 20.09.2024 r.).

wiedzy. Jest to bardzo ważne, gdyż jak pokazują analizy „kraje, w których dbałość o jakość szkolnictwa wyższego wypływa z kultury organizacyjnej odpowiednich instytucji oraz ich długoletniej tradycji, mają rozwinięty system rozwoju kompetencji dydaktycznych kadry kształcącej”²⁴³.

Analiza przepisów oraz dostępnych dokumentów pozwala na stwierdzenie, że w praktyce zespół oceniający zweryfikuje podnoszenie kwalifikacji i kompetencje w zakresie: **1) własnego rozwoju naukowego lub artystycznego, 2) prowadzenia opieki naukowej lub artystycznej nad doktorantami**²⁴⁴. Zagadnienie związane w szczególności ze sprawowaniem funkcji promotora odnosi się do tzw. umiejętności przekrojowych tj. kwalifikacji dotyczących krytycznego myślenia, kreatywności, podejmowania inicjatywy, umiejętności rozwiązywania problemów, oceny ryzyka i podejmowania decyzji oraz umiejętności dotyczących prowadzenia działalności naukowej. Zgodnie z intencją prawodawcy nawet doświadczeni promotorzy powinni dbać o rozwój swoich kompetencji, w tym w szczególności wskazanych powyżej umiejętności. Pozwalają one bowiem lepiej i efektywniej wykonywać funkcję promotora lub promotora pomocniczego²⁴⁵. Pogląd ten potwierdzają również publikacje naukowe. Jak wskazuje I. Maciejowska istotne jest, aby wdrażać zaawansowane programy szkoleniowe dla kadry dydaktycznej wyższych szczebli, w tym również dla promotorów rozpraw doktorskich²⁴⁶. Autorka zasadnie stwierdza, że to pod okiem wykładowców z dłuższym stażem młodzi nauczyciele i doktoranci rozwijają swoje kompetencje dydaktyczne a ważne dla nich są kursy uaktualniające wiedzę pedagogiczno-dydaktyczną²⁴⁷.

243 I. Maciejowska, A. Sajdak-Burska, Wprowadzenie. *Kompetencje nauczyciela akademickiego jednym z podstawowych elementów jakości kształcenia*, (w:) I. Maciejowska, A. Sajdak-Burska (red.), *Rozwijanie kompetencji dydaktycznych nauczycieli akademickich. Wybrane praktyki*, Kraków 2018, s. 9–10.

244 Wytyczne do przygotowania raportu samooceny, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-jakosci-ksztalcenia-w-szkole-doktorskiej--wytyczne-do-przygotowania-raportu-samooceny>, s. 6 (dostęp: 20.09.2024 r.).

245 Zob. Uzasadnienie do projektu rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich>, s. 5 (dostęp: 30.09.2024 r.).

246 I. Maciejowska, *Nikt nie rodzi się nauczycielem – rozwój kompetencji dydaktycznych kadry akademickiej*, (w:) A. Sajdak, I. Maciejowska (red.), *Profesjonalizacja roli nauczyciela akademickiego*, Kraków 2020, s. 67.

247 Ibidem.

Dostępne publikacje naukowe bardzo często traktują o roli nauczycieli akademickich we wspieraniu studentów²⁴⁸. W ocenie autorów również w trakcie kształcenia doktorantów bardzo istotną rolę odgrywa odpowiednio przygotowana kadra dydaktyczna, co potwierdza uwzględnienie tego aspektu podczas oceny jakości kształcenia w szkole doktorskiej. Znaczenie ma w tym przypadku tutoring akademicki. Należy się zgodzić z tezą głoszącą, że „system kształcenia doktorantów powinien efektywnie połączyć dwa modele kształcenia kadr: model mistrz – uczeń, który kształci solo-researcher, oraz boloński model zinstytucjonalizowanego (i masowego) programu kształcenia doktorantów, który kształtuje tzw. badacza kolektywnego”²⁴⁹. Zwrócić należy uwagę, że w doktrynie pojawia się pogląd zgodnie z którym „dobre relacje promotora (opiekuna naukowego, mistrza) z doktorantem (studentem, uczniem), a przede wszystkim dobra współpraca pomiędzy mistrzem a uczniem to podstawa sukcesu w prowadzeniu badań doktoranta i opracowaniu pracy doktorskiej”²⁵⁰. Doskonale obrazuje to istotę konieczności doskonalenia umiejętności związanych z prowadzeniem opieki naukowej lub artystycznej nad doktorantem. Będzie to efektywne i skuteczne, jeżeli: 1) zwróci uwagę promotorom na różnorodne role, które pełnią w trakcie opieki nad doktorantami, oraz na związane z tym obowiązki, 2) przekaze promotorom niezbędną wiedzę oraz rozwinie ich umiejętności potrzebne do pełnienia tych ról i wykonywania związanych z nimi obowiązków, 3) zapewni promotorom pomysły, które umożliwią im samodzielne zdobywanie wiedzy o pełnionych rolach oraz tworzenie własnych dobrych praktyk w tym obszarze²⁵¹.

Bardzo istotne znaczenie w kształceniu doktorantów mają umiejętności interpersonalne, które posiada kadra dydaktyczna. W doktrynie stwierdza się, że „umiejętności interpersonalne to złożone kompetencje, które kształtowane są w wyniku naturalnego bądź sztucznego treningu

248 Zob. J. Bojanowicz, *Kompetencje interpersonalne nauczyciela akademickiego w pracy ze studentami*, „Edukacja Ustawiczna Dorosłych” 4/2019, P. Kaptur, *Idealny nauczyciel akademicki – mit czy realizm?*, „Forum Oświatowe” 2011/23/1(44).

249 B. Mikołajczyk, R. Naskręcki, *Szkoły doktorskie i ich rola w kształceniu doktorantów*, „Nauka i Szkolnictwo Wyższe”, 2017, 2(50), s. 108.

250 E. Ziemia, *Metody współpracy z promotorem*, (w:) Ł. Sułkowski, R. Lenart (red.), *Rozprawa doktorska w naukach społecznych. Poradnik doktoranta i promotora pracy doktorskiej*, Łódź 2021, s. 117.

251 *Ibidem*, s. 138–139.

społecznego. Ich wysoki poziom jest jednym z wyznaczników sukcesu życiowego, zarówno w zawodowym jak i pozazawodowym funkcjonowaniu człowieka²⁵². Podkreślana jest także ich rola w kontekście funkcjonowania w środowisku akademickim²⁵³. Wśród kompetencji istotnych w przestrzeni akademickiej, w zakresie kształcenia studentów, wymienia się: „nawiązywanie kontaktu słownego, słuchanie (empatia), wzbudzanie wrażliwości językowej, dostosowanie zajęć do stopnia zaawansowania studentów, rozwiązywanie sytuacji konfliktowych przez negocjacje, wyzwalanie kreatywności studentów, poprawność i czytelność odpowiedzi, krótkie zdania (bez zbędnych dygresji), czytelność i poprawność środków dydaktycznych, wykorzystywanie komputera do wspomagania procesu dydaktycznego, wyprostowana postawa, zadbane wygląd²⁵⁴. Z perspektywy autorów wiele wskazanych kompetencji pozostaje aktualnych również w zakresie kształcenia doktorantów pomimo ciągle zmieniającego się modelu ich kształcenia a także odróżnienia od kształcenia studentów. Konieczne jest więc oferowanie możliwości rozwoju umiejętności interpersonalnych przez kadre dydaktyczną prowadzą kształcenie w szkole doktorskiej. Jest to również ważne z uwagi na ciągle zmieniającą się technologię i sposób komunikacji międzyludzkiej.

4.4. Weryfikacja kwalifikacji

Ostatnim z kryteriów szczegółowych w tym obszarze jest rzetelność działań podejmowanych przez podmiot prowadzący szkołę doktorską w celu weryfikacji kwalifikacji nauczycieli akademickich lub pracowników naukowych prowadzących kształcenie w szkole doktorskiej.

Prawodawca podkreśla, że w ramach tego kryterium weryfikacji poddane zostaną sposób i zasady oceny pracy osób prowadzących kształcenie w szkole doktorskiej, w szczególności w zakresie oceny jakości prowadzenia zajęć oraz, przy uwzględnieniu specyfiki

252 J. Bojanowicz, *Kompetencje interpersonalne...*, s. 222.

253 Ibidem, s. 223.

254 E. Sałata, *Kompetencja komunikacyjna nauczycieli akademickich w ich samoocenie i ocenie studentów*, (w:) E. Sałata (red.), *Kompetencje zawodowe nauczycieli a problemy reformy edukacji*, ITE, Radom 2001, cyt. za: J. Bojanowicz, *Kompetencje interpersonalne...*, s. 223.

kształcenia, skuteczność tego kształcenia²⁵⁵. Ponadto istotne w tym zakresie jest monitorowanie wywiązywania się przez kadrę dydaktyczną ze swoich obowiązków także na podstawie opinii przedstawicieli społeczności doktoranckiej, co powinno być stałym elementem wewnętrznego systemu zapewnienia jakości kształcenia w szkole doktorskiej²⁵⁶.

W praktyce trudne wydaje się stworzenie odpowiedniego systemu badania opinii doktorantów z uwagi na ich małą liczebność a w związku z tym ryzyko braku anonimowości. Nie sposób stworzyć idealnego modelu ewaluacji, który pasowałby do wszystkich szkół doktorskich. Istota tego procesu ma jednak bardzo duże znaczenie, co podkreśla się w doktrynie w zakresie kształcenia studentów. W tym kontekście stwierdza się, że „(...) wzorcowy nauczyciel akademicki powinien nie tylko posiadać umiejętność przekazywania wiedzy i posługiwać się hybrydą różnych stylów nauczania, ale również nieustannie badać wymagania swoich studentów za pomocą testów diagnostycznych, ankiet, kwestionariuszy. W ten sposób będzie w stanie dowiedzieć się więcej na temat możliwości i preferencji naukowych i akademickich wśród swoich studentów, a w rezultacie będzie w stanie znaleźć stabilny złoty środek pomiędzy tym, czego oczekują studenci, a tym na co zezwala rzeczywistość i doświadczenie prowadzącego zajęcia”²⁵⁷. Rozważania te można przełożyć także na kształcenie doktorantów. Stwierdzić można, że w tym przypadku badanie zadowolenia doktorantów pozwoli na wypracowanie rozwiązań, które pozwolą przedstawicielom tej grupy społeczności akademickiej w jeszcze lepszy sposób rozwijać swoje umiejętności i kompetencje społeczne a także zdobyć wiedzę przydatną w trakcie kariery naukowej. Proces ewaluacji jakości kształcenia w szkołach doktorskich z pewnością spowoduje wzrost świadomości na temat istoty i roli procesu badania zadowolenia doktorantów, co przyczyni się na poprawę jakości kształcenia w szkołach doktorskich.

Dobrym rozwiązaniem może być również wprowadzenie hospitacji zajęć prowadzonych w szkole doktorskiej. A. Wach-Kąkolewicz za

255 Zob. Uzasadnienie do projektu rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich>, s. 5 (dostęp: 30.09.2024 r.).

256 Ibidem, s. 5–6 (dostęp: 30.09.2024 r.).

257 P. Kaptur, *Idealny nauczyciel akademicki – mit czy realizm?*, „Forum Oświatowe” 2011/23/1(44), s. 75.

4. Kwalifikacje nauczycieli akademickich lub pracowników naukowych...

D. Goslingiem wyróżnia następujące modele hospitacji zajęć dydaktycznych: ewaluacyjny, nastawiony na rozwój oraz hospitacji koleżeńskich²⁵⁸.

Poniższa tabela przedstawia podział poszczególnych modeli ewaluacji. Została ona opublikowana przez A.Wach-Kąkolewicz²⁵⁹. Autorka przetłumaczyła publikację D. Goslinga²⁶⁰.

Tabela 3. *Modele hospitacji zajęć dydaktycznych* (źródło: A. Wach-Kąkolewicz, *Hospitacje zajęć ukierunkowane na wspieranie rozwoju kompetencji dydaktycznych nauczycieli akademickich*, „Edukacja Ekonomistów i Menedżerów”, 2 [36] 2015, s. 81–82).

Kryterium porównawcze	Model ewaluacyjny	Model nastawiony na rozwój	Model hospitacji koleżeńskich
Kto kogo obserwuje?	przełożony, kierownik danej jednostki organizacyjnej, doświadczony nauczyciel akademicki	metodyk kształcenia lub ekspert dydaktyczny w danym obszarze [z tego samego wydziału, katedry, zakładu]	nauczyciele obserwują siebie nawzajem
Cel hospitacji	identyfikacja braków kompetencyjnych, słabych stron prowadzenia zajęć, wyników, ocena, promocja, kontrola jakości kształcenia	zaprezentowanie kompetencji/ doskonalenie umiejętności nauczania; ocena kompetencji	zaangażowanie w dyskusję o nauczaniu, autorefleksja i refleksja nauczycieli-obszernatorów, dzielenie się przemyśleniami
Wynik hospitacji	raport, ocena	raport, plan rozwoju kompetencji, określenie poziomu kompetencji	analiza, dyskusja, obserwacja wykorzystywania różnych strategii i metod nauczania
Źródło oceny	autorytet	diagnoza eksperta	opinia współdzielona przez uczestników
Relacja obserwatora z obserwowanym	relacja oparta na władzy/ /sile	relacja ekspercka	równość/wzajemność
Poufność	między przełożonym, (obserwatorem) a obserwowanym nauczycielem	między obserwatorem a obserwowanym	między obserwatorem a obserwowanym – w zespole osób uczestniczących w procesie hospitacji
Włączenie w proces	wybrani nauczyciele akademicy	wybrani nauczyciele akademicy	wszyscy, którzy biorą udział w hospitacji

258 D. Gosling, *Models of Peer Observation of Teaching*, 2002, cyt. za: A.Wach-Kąkolewicz, *Hospitacje zajęć ukierunkowane na wspieranie rozwoju kompetencji dydaktycznych nauczycieli akademickich*, „Edukacja Ekonomistów i Menedżerów” 2015, 2(36), s. 80.

259 A. Wach-Kąkolewicz, *Hospitacje zajęć ukierunkowane na wspieranie rozwoju kompetencji dydaktycznych nauczycieli akademickich*, „Edukacja Ekonomistów i Menedżerów” 2015, 2(36), s. 81–82.

260 D. Gosling, *Models of Peer Observation...*, s. 81–82.

Kryterium porównawcze	Model ewaluacyjny	Model nastawiony na rozwój	Model hospitacji koleżeńskich
Sposób oceny	Zdał/ nie zdał, uzyskany rezultat, ocena jakości kształcenia, wartościowe/niewartościowe nauczanie	informacja na temat tego, w jaki sposób doskonalili kompetencje	nieoceniające konstruktywne sprzężenie zwrotne
Co podlega obserwacji?	umiejętności nauczania	umiejętności nauczania, zachowanie studentów, przygotowane materiały kształcenia	umiejętności nauczania, zachowanie studentów, przygotowane materiały kształcenia
Kto korzysta w tym procesie?	instytucja	obserwowany/ hospitowany nauczyciel	wszyscy nauczyciele biorący udział w procesie hospitacji
Uwarunkowania sukcesu	wbudowanie modelu w proces zarządzania	efektywna jednostka zajmująca się rozwojem kompetencji nauczycieli	sposób nauczania jest dyskutowany i wartościowany
Ryzyko	alienacja, brak współpracy, opozycja	brak dzielenia się tzw. dobrymi praktykami, brak wpływu na zmianę postawy wobec nauczania	samozadowolenie, konserwatyzm, brak uwagi

W ramach rozważań nad wprowadzeniem lub ewaluacją hospitacji zajęć dydaktycznych w danej szkole doktorskiej należy zastanowić się który z modeli najlepiej sprawdzić się w konkretnym podmiocie przy uwzględnieniu jego słabych i mocnych stron. Wydaje się, że nie powinien to być proces sam w sobie, który nie przynosi żadnych realnych korzyści żadnej ze stron. Powinno się podjąć działania ukierunkowane na wsparcie hospitowanego nauczyciela akademickiego, celem poprawy jego warsztatu dydaktycznego, co z pewnością byłoby korzystne dla uczestników zajęć dydaktycznych prowadzonych przez taką osobę.

Analiza regulaminów szkół doktorskich wykazała, że zaledwie 4 z 50 (8%) omawianych aktów prawnych zawiera odniesienie, które wprost wskazuje na możliwość oceny nauczycieli akademickich przez doktorantów kształcących się w danych szkołach doktorskich. Opinie doktorantów badane są np. w zakresie jakości prowadzonych zajęć, jakości organizacji procesu dydaktycznego oraz ewaluacji opieki promotorskiej²⁶¹.

261 Zob. § 2 ust. 4 pkt 15 Załącznika do Uchwały nr 48/2024 Senatu UWS z dnia 24 kwietnia 2024 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu w Siedlcach. To Dyrektor Szkoły sprawuje nadzór nad organizacją i przebiegiem takiego badania ankietowego.

Przyjętym modelem jest także uregulowanie ogólnych uprawnień doktorantów do oceny kadry dydaktycznej i ustanowienie przepisu uprawniającego Rektora do wydania szczegółowych zasad w tym zakresie²⁶². Kolejne dwa z analizowanych aktów prawnych zawiera ogólne przepisy dotyczące prawa do oceny procesu dydaktycznego²⁶³.

Kolejną istotną kwestią jest omówienie zasad doboru prowadzących zajęcia w szkole doktorskiej. Jak wynika z informacji przedstawionych przez KEN²⁶⁴ w raporcie, podmiot prowadzący szkołę doktorską będzie musiał wskazać zasady, którymi kieruje się przy doborze nauczycieli akademickich lub pracowników naukowych prowadzących kształcenie w szkole doktorskiej, jak również sposób weryfikacji kwalifikacji i kompetencji tych osób. Ponadto jak już wskazano, ważne będzie badanie jakości i skuteczności prowadzonego kształcenia, w tym prawidłowego wywiązywania się ze swoich obowiązków. W raporcie samooceny opisać trzeba będzie okoliczności, które dyskwalifikują kadrę dydaktyczną z prowadzenia kształcenia a ponadto wykazać istotę zakończonych i toczących się sporów, które dotyczą wywiązywania się wskazanych osób z obowiązków. Szczegółowy charakter tych spraw może zostać poddany weryfikacji podczas wizytacji.

Wśród szkół doktorskich poddanych analizie zdecydowana większość nie przewiduje opiniowania przez organ szkoły doktorskiej kwalifikacji nauczycieli akademickich lub pracowników naukowych prowadzących kształcenie w szkole doktorskiej. Warto jednak wskazać na przypadki, gdy kompetencje te zostały przekazane. Przykładem może być regulacja, zgodnie z którą to do kompetencji rady szkoły doktorskiej należy opiniowanie

262 Tak np. § 15 pkt 24 załącznika do Obwieszczenia Nr 4/2021 Rektora UKSW z dnia 11 maja 2021 r. w sprawie ogłoszenia tekstu jednolitego Uchwały Nr 123/2019 Senatu Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie z dnia 27 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminu Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie – Doktorant ma prawo do oceny nauczycieli akademickich w zakresie wypełniania przez nich obowiązków związanych z kształceniem, na zasadach określonych przez Rektora.

263 Tak np. § 7 ust. 1 pkt 20 załącznika nr 1 do uchwały nr 1 z dnia 28 kwietnia 2022 r. Senatu PWSFTviT Regulamin Szkoły Doktorskiej Państwowej Wyższej Szkoły Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej im. L. Schillera w Łodzi obowiązujący od 1 października 2022 r.

264 Wytyczne do przygotowania raportu samooceny, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-jakosci-ksztalcenia-w-szkole-doktorskiej--wytyczne-do-przygotowania-raportu-samooceny>, s. 6 (dostęp: 20.09.2024 r.).

kwalfikacji nauczycieli akademickich przy obsadzie kadrowej w ramach programu kształcenia w szkole doktorskiej²⁶⁵. Innym podmiotem, do którego kompetencji może należeć takie zadanie jest Uczelniana Rada Doskonałości Naukowej. Takie rozwiązanie przyjęto w Szkole Doktorskiej Akademii Muzycznej im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy. Godnym naśladowania rozwiązaniem jest także przyjęcie minimalnych kwalifikacji nauczycieli akademickich, które uprawniają do prowadzenia zajęć w szkole doktorskiej. W Szkole Doktorskiej Nauk Ścisłych i Przyrodniczych UMCS – zajęcia objęte programem kształcenia realizowane w formie zajęć dydaktycznych mogą prowadzić osoby co najmniej ze stopniem doktora lub równoważnym, posiadające aktualny dorobek naukowy opublikowany w okresie ostatnich 5 lat albo osiągnięcia artystyczne z okresu ostatnich 5 lat z zastrzeżeniem, że lektoraty mogą prowadzić osoby z tytułem zawodowym magistra. W uzasadnionych przypadkach, po zaopiniowaniu przez Radę Szkoły, zajęcia mogą być powierzone osobie bez stopnia naukowego doktora²⁶⁶. Jeszcze wyższe wymagania postawione zostały w Szkole Doktorskiej Nauk Humanistycznych Uniwersytetu w Białymstoku oraz Szkole Doktorskiej w Akademii Pomorskiej w Słupsku. W pierwszym z wymienionych podmiotów zajęcia dydaktyczne w szkole doktorskiej prowadzą osoby posiadające stopień doktora habilitowanego lub tytuł profesora oraz w wyjątkowych sytuacjach mogą prowadzić osoby ze stopniem doktora. Wymóg ten nie dotyczy osób prowadzących lektoraty z języka obcego oraz innych zajęć spoza dyscypliny, a w przypadku innych zajęć przez osoby spoza uczelni mające wybitne osiągnięcia naukowe lub doświadczenie zawodowe²⁶⁷. Z kolei w drugim z wymienionych zajęcia objęte programem

265 Zob. § 4 ust. 7 pkt 3 Załącznika do Uchwały Nr 9/2024/II Senatu Politechniki Lubelskiej z dnia 15 lutego 2024 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej w Politechnice Lubelskiej.

266 Zob. § 9 ust. 9 Załącznika do Uchwały Nr -26.6 /19 Senatu UMCS z dnia 24 kwietnia 2019 r. ze zm. – Regulamin Szkoły Doktorskiej Nauk Ścisłych i Przyrodniczych UMCS.

267 Zpb. § 6 ust. 5 załącznika do Uchwały nr 3035 Senatu Uniwersytetu w Białymstoku w sprawie Regulaminu Szkoły Doktorskiej Nauk Humanistycznych Uniwersytetu w Białymstoku z dnia 27 kwietnia 2022 r. oraz Załącznik do Uchwały nr 3075 Senatu Uniwersytetu w Białymstoku w sprawie uzgodnienia Regulaminu Szkoły Doktorskiej Nauk Humanistycznych Uniwersytetu w Białymstoku z dnia 29 czerwca 2022 r. – Regulamin Szkoły Doktorskiej Nauk Humanistycznych Uniwersytetu w Białymstoku.

kształcenia w szkole doktorskiej prowadzą nauczyciele akademicy z tytułem naukowym profesora, profesora sztuki lub posiadający stopień naukowy doktora habilitowanego, doktora habilitowanego sztuki, stopień naukowy doktora oraz posiadający aktualny dorobek naukowy, opublikowany w okresie ostatnich pięciu lat lub osiągnięcia artystyczne z okresu ostatnich pięciu lat²⁶⁸. Badania pokazują, że przyjmowanym modelem jest także upoważnienie dyrektora szkoły doktorskiej do dokonywania obsady kadry dydaktycznej prowadzącej kształcenie w szkole doktorskiej.

4.5. Dobre praktyki

Na przestrzeni ostatnich lat wśród dobrych praktyk związanych z działaniami mającymi na celu zwiększenie jakości kształcenia poprzez podnoszenie kompetencji kadry dydaktycznej wymienia się w szczególności: 1) projekt szkoleniowo-wdrożeniowy dla nauczycieli w zakresie tutoringu akademickiego oraz Laboratorium Inicjatyw Dydaktycznych na Uniwersytecie Gdańskim, 2) Uniwersytet Otwarty Uniwersytetu Warszawskiego (UOUW) 3) warsztaty Ars Docendi – Uniwersytet Jagielloński²⁶⁹. Pierwsze z wymienionych inicjatyw pozwoliły na zdobycie nowych kompetencji a także doskonalenie warsztatu dydaktycznego przez nauczycieli akademickich²⁷⁰. **Wydaje się, że w perspektywie relacji doktorant-nauczyciel akademicki wsparcie w zakresie rozwoju tutoringu jest niezwykle istotne.** Z kolei program Uniwersytet Otwarty Uniwersytetu Warszawskiego pozwolił w szczególności na: 1) przeprowadzenie szkoleń z zakresu dydaktyki szkoły wyższej, 2) szkoleń z zakresu pozyskiwania środków pozabudżetowych na badania naukowe i nowe programy kształcenia, 3) realizację wizytacji zajęć realizowanych przez metodyków kształcenia osób dorosłych i trenerów, 4) przeprowadzenie warsztatów umiejętności dydaktycznych, 5) realizacja konferencji poświę-

268 Zob. § 27 ust. 3 Załącznika nr 1 do Uchwały nr R.000.83.21 Senatu Akademii Pomorskiej w Słupsku z dnia 30 czerwca 2021 roku Regulamin Szkoły Doktorskiej w Akademii Pomorskiej w Słupsku.

269 J. Bojanowicz, *Kompetencje interpersonalne...*, s. 225.

270 B. Karpińska-Musiał, M. Zieliński, *Nauczyciele nauczycielom: Centrum tutorów, laboratorium inicjatyw dydaktycznych oraz doktoratorium Uniwersytetu Gdańskiego*, (w:) I. Maciejowska, A. Sajdak-Burska (red.), *Rozwijanie kompetencji dydaktycznych nauczycieli akademickich. Wybrane praktyki*, Kraków 2018, s. 33.

conych nowoczesnym metodom nauczania osób dorosłych w dydaktyce szkoły wyższej²⁷¹. Obecnie Uniwersytet Warszawski organizuje wiele szkoleń i kursów dedykowanych nauczycielom akademickim, które przydają im się w zakresie rozwoju naukowego oraz podnoszenia kompetencji interpersonalnych, co korzystnie wpływa na umiejętności w zakresie prowadzenia zajęć dydaktycznych²⁷². Co istotne organizowany jest także program szkoleniowy dla promotorów i promoterek rozpraw doktorskich przygotowywanych na Uniwersytecie Warszawskim²⁷³. Z pewnością jest to inicjatywa, która powinna być powielana przez wszystkie podmioty kształcące doktorantów. Należy podkreślić istotę i konieczność prowadzenia licznych programów, które umożliwią kadrze dydaktycznej zdobywanie dodatkowej wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych przydatnych podczas prowadzenia zajęć z doktorantami.

Analiza regulaminów szkół doktorskich pozwoliła na określenie kolejnych dobrych praktyk, do których możemy zaliczyć: 1) **określenie minimalnych wymagań dla kadry prowadzącej kształcenie w szkole doktorskiej**, 2) **przyznanie kompetencji opiniowania przez organ szkoły doktorskiej kwalifikacji nauczycieli akademickich lub pracowników naukowych prowadzących kształcenie w szkole doktorskiej**. Są to pro-jakościowe działania, które pozytywnie wpływają na jakość procesu kształcenia w danej szkole doktorskiej.

4.6. Podsumowanie i rekomendacje

Słusznie zaznacza się w doktrynie, że zapewnienie wysokiej jakości kształcenia doktorantów nie jest możliwe bez doskonałych nauczycieli akademickich – zarówno tych zajmujących się badaniami naukowymi na najwyższym poziomie, jak i nauczycieli akademickich prowadzących

271 E. Rogowska-Lasocka, M. Skrzydelska, *Rozwijanie kompetencji dydaktycznych nauczycieli akademickich – przykład Uniwersytetu Otwartego Uniwersytetu Warszawskiego*, (w:) I. Maciejowska, A.Sajdak-Burska (red.), *Rozwijanie kompetencji dydaktycznych nauczycieli akademickich. Wybrane praktyki*, Kraków 2018, s. 39.

272 *Szkolenia i kursy dla nauczycieli akademickich- październik 2024*, <https://rekrutacja-i-rozwoj.bsp.uw.edu.pl/szkolenia-i-kursy-dla-nauczycieli-akademickich-pazdzienik-2024/> (dostęp: 30.09.2024 r.).

273 *Szkolenia dla promotorów prac doktorskich*, <https://www.uw.edu.pl/szkolenia-dla-promotorow-prac-doktorskich/> (dostęp: 28.09.2024 r.).

dydaktykę akademicką na najwyższym poziomie²⁷⁴. Z podobnego założenia wyszedł nasz prawodawca, który kwalifikacje nauczycieli akademickich lub pracowników naukowych prowadzących kształcenie w szkole doktorskiej potraktował jako istotny element ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej. Analiza kryterium głównego, kryteriów szczegółowych, uzasadnień do analizowanych aktów prawnych oraz wytycznych KEN pozwala dojść do wniosku, że ocena spełnienia tego kryterium będzie miała w dużej mierze subiektywny, ekspercki charakter. Warto jednak, żeby podmiot prowadzący szkołę doktorską mógł pochwalić się działaniami podejmowanymi w celu zwiększania kompetencji kadry dydaktycznej prowadzącej kształcenie w szkole doktorskiej. Bardzo istotne mogą okazać się procedury związane z dokonywaniem ocen przez doktorantów a także wyznaczaniem poszczególnych nauczycieli akademickich lub pracowników naukowych do prowadzenia zajęć. Stosownie do poczynionej analizy warto zarekomendować podjęcie następujących działań przez podmiot prowadzący kształcenie w szkole doktorskiej:

- 1) zebranie z odpowiednim wyprzedzeniem sylwetek osób prowadzących kształcenie w szkole doktorskiej z uwzględnieniem dorobku naukowego lub artystycznego i zawodowego oraz aktywności naukowej lub artystycznej i zawodowej;
- 2) stwarzanie odpowiednich warunków i możliwości rozwoju kadry dydaktycznej poprzez organizację dodatkowych szkoleń, kursów czy też umożliwianie udziału w wydarzeniach organizowanych przez podmioty zewnętrzne;
- 3) stworzenie systemu motywującego kadrę dydaktyczną do podejmowania dodatkowych inicjatyw w zakresie rozwoju swoich kompetencji oraz umiejętności, a także zdobywania dodatkowej wiedzy;
- 4) umożliwianie rozwoju kadrze dydaktycznej, w tym w szczególności osobom sprawującym funkcję promotorów, w zakresie tzw. umiejętności przekrojowych oraz umiejętności interpersonalnych;
- 5) stworzenie formalnego systemu określającego zasady oceny pracy osób prowadzących kształcenie w szkole doktorskiej, w szczególności w zakresie oceny jakości prowadzenia zajęć;

274 B. Mikołajczyk, R. Naskręcki, *Szkoły doktorskie i ich rola w kształceniu doktorantów*, „Nauka i Szkolnictwo Wyższe” 2017, (2(50)), s. 108.

- 6) określenie procedur związanych z doбором prowadzących zajęcia w szkole doktorskiej;
- 7) określenie procedur dotyczących postępowania w przypadku wystąpienia sporów dotyczących wywiązywania się nauczycieli akademickich lub pracowników naukowych prowadzących kształcenie w szkole doktorskiej ze swoich obowiązków.

5. JAKOŚĆ PROCESU REKRUTACJI

5.1. Uwagi ogólne

Kolejnym z kryteriów uwzględnianych podczas procesu ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej jest jakość procesu rekrutacji, co wynika z art. 261 pkt PSWiN. W tym zakresie kryteriami szczegółowymi są: 1) jakość i dostępność informacji oraz aktów prawa wewnętrznego, dotyczących funkcjonowania szkoły doktorskiej, 2) dostępność, jednoznaczność i otwarty charakter zasad rekrutacji do szkoły doktorskiej oraz terminowość publikacji tych zasad, 3) sposób przeprowadzania konkursu, o którym mowa w art. 200 ust. 2 PSWiN, 4) sposób uwzględniania podczas rekrutacji potrzeb osób z niepełnosprawnościami, 5) sposób weryfikacji predyspozycji kandydatów do szkoły doktorskiej do prowadzenia działalności naukowej, 6) rzetelność działań podejmowanych przez podmiot w celu doskonalenia procesu rekrutacji.

Jak wskazuje się w uzasadnieniu do EwaluacjaR „kryterium to służy sprawdzeniu, czy proces rekrutacji do szkoły doktorskiej przebiega z zachowaniem najwyższych standardów, w tym w oparciu o rzetelną weryfikację umiejętności i predyspozycji kandydatów do prowadzenia działalności naukowej, przeprowadzoną w trybie otwartego konkursu”²⁷⁵. Analiza tego kryterium będzie miała istotne znaczenie w kontekście osiągnięcia przez doktorantów sukcesów naukowych, odpowiedniego przygotowania indywidualnego planu badawczego, zdobycia pozytywnego wyniku z oceny śródkresowej, aż wreszcie zakończenia kształcenia w szkole doktorskiej poprzez złożenie rozprawy doktorskiej z pozytywną opinią promotora

275 Zob. Uzasadnienie do projektu rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich>, s. 6 (dostęp: 15.09.2024 r.).

lub promotorów. Z pewnością posiadanie przez osoby przyjęte do szkoły doktorskiej wysokich kwalifikacji oraz odpowiednich do etapu kształcenia wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych sprawi, że wspomniane elementy procesu kształcenia będą charakteryzować się wymaganym w danej szkole doktorskiej poziomem. Pozytywnie wpłynie też na jakość prowadzonych przez doktorantów badań naukowych.

W powyższym zakresie ważny jest aspekt jakościowy. KEN podkreśla, że właśnie w tym wymiarze podmiot prowadzący szkołę doktorską powinien scharakteryzować poszczególne elementy, które składają się na proces rekrutacji doktorantów do szkoły doktorskiej²⁷⁶.

Należy wskazać, że obowiązkiem podmiotu prowadzącego szkołę doktorską będzie dołączenie zasad rekrutacji oraz regulaminu szkoły doktorskiej w dwóch wersjach językowych w formie odpowiednio opisanych plików.

5.2. Jakość i dostępność informacji oraz aktów prawa wewnętrznego

W kontekście analizy kryterium szczegółowego związanego z jakością i dostępnością informacji oraz aktów prawa wewnętrznego należy przypomnieć, że stosownie do art. 358 ust. 2 PSWiN – uczelnia, instytut PAN, instytut badawczy oraz instytut międzynarodowy udostępniają w BIP na swoich stronach podmiotowych: 1) zasady i tryb przyjmowania do szkoły doktorskiej, 2) regulamin szkoły doktorskiej, 3) program kształcenia w szkole doktorskiej, 4) uchwałę, o której mowa w art. 192 ust. 2 i 3 PSWiN określającą sposób postępowania w sprawie nadania stopnia doktora, 4a) uchwałę, o której mowa w art. 217c PSWiN określającą warunki korzystania z infrastruktury badawczej i informatycznej przez osoby przygotowujące rozprawę doktorską w trybie eksternistycznym, 5) uchwałę, o której mowa w art. 221 ust. 14 PSWiN określającą sposób postępowania w sprawie nadania stopnia

²⁷⁶ Wytyczne do przygotowania raportu samooceny, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-jakosci-ksztalcenia-w-szkole-doktorskiej--wytyczne-do-przygotowania-raportu-samooceny>, s. 7 (dostęp: 10.09.2024 r.).

doktora habilitowanego. Wskazane dokumenty powinny zostać udostępnione w terminie 14 dni od dnia ich przyjęcia. W doktrynie stwierdza się, że celem tego przepisu jest zapewnienie transparentności oraz prostego, szybkiego dostępu do wskazanych aktów prawnych²⁷⁷.

Istotne w powyższym zakresie jest to, że w przypadku uchybienia powyższym obowiązkom minister może nałożyć na uczelnię administracyjną karę pieniężną w wysokości do 50 000 zł, co wynika wprost z art. 431 ust. 1 pkt 2 PSWiN. Dokonana analiza wskazuje, że zdarzają się sytuacje braków wskazanych dokumentów w BIP. **Należy zwrócić szczególną uwagę na to zagadnienie i dokonać przeglądu informacji dostępnych w poszczególnych podmiotach.** W przypadku zmiany poszczególnych aktów należy pamiętać o ich ponownym opublikowaniu w terminie ustawowym.

Eksperci analizując to kryterium szczegółowe z pewnością zapoznają się ze stroną internetową szkoły doktorskiej, która powinna być powszechnie dostępna i zawierać szczegółowe informacje w przedmiocie procesu kształcenia. Prawodawca wskazuje, że powinna istnieć możliwość zapoznania się również z: 1) **kadrami szkoły doktorskiej i jej osiągnięciami**, 2) **dostępą infrastrukturą**, 3) **katalogiem prowadzonych badań**, 4) **współpracą naukową lub artystyczną z innymi ośrodkami**, 5) **osiągnięciami doktorantów i absolwentów szkoły doktorskiej**²⁷⁸. Wskazuje się, że jest to istotne z uwagi na konieczność zapewnienia możliwości zapoznania się z tymi informacjami przed podjęciem decyzji o wyborze danej szkoły doktorskiej²⁷⁹. Brak dostępności poszczególnych informacji może zniechęcić potencjalnych kandydatów do aplikowania do danej szkoły doktorskiej, co negatywnie wpłynie na poziom zainteresowania kształceniem. Wątpliwości może budzić kwestia opublikowania informacji o katalogu prowadzonych badań. Wydaje się jednak, że element ten nie musi zostać opisany bardzo szczegółowo a powinien zostać uznany za spełniony po zaprezentowaniu ogólnych obszarów badań prowadzonych przez kadrami naukową oraz doktorantów.

277 P. Sitniewski, (w:) A. Jakubowski (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, Warszawa 2023, Legalis, art. 358.

278 Zob. Uzasadnienie do projektu rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich>, s. 6 (dostęp: 15.09.2024 r.).

279 Ibidem.

Kolejną istotną rzeczą będzie to, jakimi kanałami prezentowana jest szkoła doktorska²⁸⁰ oraz w jaki sposób dany podmiot prowadzący szkołę doktorską komunikuje jej ofertę, uwzględniając jakość informacji oraz sposób jej rozpowszechniania²⁸¹. Jest to szczególnie istotne z uwagi na zmieniający się sposób komunikacji i promocji celem dotarcia do osób kończących studia, którzy mogą być zainteresowani ofertą kształcenia w danej szkole doktorskiej.

5.3. Dostępność, jednoznaczność i otwarty charakter zasad rekrutacji oraz terminowość ich publikacji

Przygotowując się do oceny tego kryterium szczegółowego należy odpowiedzieć na następujące pytania: 1) **Czy szkoła doktorska jest otwarta na kandydatów z różnych ośrodków z kraju i z zagranicy?;** 2) **Czy w procesie rekrutacji bierze się pod uwagę uwarunkowania związane z harmonogramem i z zasadami finansowania projektów obejmujących badania naukowe lub prace rozwojowe prowadzone przez doktorantów?;** 3) **Czy poziom naukowy lub artystyczny reprezentowany przez kandydatów stanowi podstawę rekrutacji? 4) Czy zasady rekrutacji są publikowane terminowo a ponadto powszechnie i łatwo dostępne?**

W zakresie pytania pierwszego najlepszą odpowiedzią będzie wykazanie przyjęć kandydatów z różnych ośrodków z kraju, a także z zagranicy. W tym kontekście polskie szkoły doktorskie w coraz większym stopniu nastawione są na przyjmowanie zagranicznych kandydatów do szkół doktorskich. Ważne jest również to, aby nie zamykać się na polskich kandydatów z innych ośrodków akademickich. Rekrutacja nie powinna być zamknięta jedynie na osoby uprzednio kończące studia w danym podmiocie prowadzącym szkołę doktorską. Ma to zapewnić pełną dostępność i otwartość rekrutacji. W doktrynie słusznie stwierdza się, że: „Nie jest dopuszczalne wprowadzanie dodatkowych, nieprzewidzianych w ustawie, ograniczeń

280 Ibidem.

281 Wytyczne do przygotowania raportu samooceny, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-jakosci-ksztalcenia-w-szkole-doktorskiej--wytyczne-do-przygotowania-raportu-samooceny>, s. 7 (dostęp: 10.09.2024 r.).

mających charakter prawnie irrelevantny (np. podmiotowych, ograniczających zakres rekrutacji tylko do absolwentów konkretnej uczelni)²⁸².

Kolejne zagadnienie związane jest z uwzględnieniem harmonogramu i zasadami projektów, które obejmują badania naukowe lub prace rozwojowe prowadzone przez doktorantów. W tym zakresie szkoły doktorskie często przewidują określoną pulę miejsc ze stypendiami doktoranckimi finansowanymi w ramach otrzymywanej dotacji. Kolejną grupę stanowią doktoranci finansowani ze źródeł zewnętrznych, w tym np. w ramach projektów Narodowego Centrum Nauki, czy też w ramach programu Doktorat Wdrożeniowy. Celem weryfikacji tego zagadnienia jest umożliwienie rekrutacji w związku ze szczególnym trybem związanym ze zdobyciem zewnętrznego finansowania badań naukowych prowadzonych przez doktorantów.

Ważnym zadaniem zespołu oceniającego będzie dokonanie weryfikacji aspektów stanowiących podstawę rekrutacji. W założeniu podstawę rekrutacji powinien stanowić poziom naukowy lub artystyczny prezentowany przez kandydatów. W praktyce może dojść do sytuacji, gdy w procesie rekrutacji znaczenie mają pozamerytoryczne czynniki jak np. pozycja naukowa potencjalnego promotora pracy doktorskiej czy też relacje personalne między kandydatami a członkami komisji rekrutacyjnej. Celem ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej powinno być wyeliminowanie tego typu praktyk.

Ostatnie z pytań odnosi się do zagadnienia terminowości publikowania zasad rekrutacji, a także ich powszechności i łatwości dostępu. W tym zakresie trzeba zwrócić uwagę, że zasady rekrutacji oraz program kształcenia podmiot prowadzący szkołę doktorską udostępnia się nie później niż 5 miesięcy przed rozpoczęciem rekrutacji (art. 200 ust. 3 PSWiN). Istotnym zagadnieniem jest to od kiedy powinniśmy liczyć ten termin. Zgodzić należy się z twierdzeniem, że „jako rozpoczęcie rekrutacji rozumieć należy pierwszą czynność dokonywaną w ramach postępowania rekrutacyjnego”²⁸³. Znaczenie ma to, że w przypadku uchybienia tego

282 Ł. Kierznowski, *Szkoły Doktorskie. Komentarz do art. 198–216 oraz 259–264 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, Warszawa 2018, s. 35.

283 M. Dorochoicz, (w:) W. Kiełbasiński, B. Pietrzyk-Tobiasz, M. W. Kuliński (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce dla studenta i doktoranta – komentarz praktyczny. Komentarz | Linia orzecznicza*, Warszawa 2024, Legalis, art. 200.

terminu należy stosować uprzednio obowiązujące zasady, a nowe zasady mogą obowiązywać dopiero przy kolejnej rekrutacji²⁸⁴.

W kontekście powszechności oraz łatwości dostępu rozważyć można fakt, czy zespół oceniający brać pod uwagę będzie dostosowanie stron internetowych do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami. Zagadnienie to zostanie szerzej omówione w punkcie 5.

Warto wskazać także na jawność wyników rekrutacji, co wynika z art. 200 ust. 6 PSWiN. W doktrynie i orzecznictwie stwierdza się, że „wynik stanowi lista osób przyjętych i nieprzyjętych wraz z uzyskaną przez nie ostateczną liczbą punktów”²⁸⁵. Rozważyć należy także, jak należy rozumieć pojęcie „jawności”. Spotkać się można z twierdzeniem, że to sformułowanie nie oznacza obowiązku podania wyników do publicznej wiadomości, a traktować można to w kategoriach dobrej praktyki²⁸⁶. Z poglądem tym jednak nie sposób się zgodzić. Analiza tej regulacji prowadzi do konkluzji, zgodnie z którą podmiot prowadzący szkołę doktorską obowiązany jest do publicznego opublikowania wyników np. w BIP²⁸⁷. Warto jednak zwrócić uwagę, że dany podmiot publikując wyniki rekrutacji powinien ograniczyć się do podania minimalnego zakresu danych osobowych²⁸⁸.

5.4. Sposób przeprowadzania konkursu

Omawianie zagadnienia związanego ze sposobem przeprowadzenia konkursu należy rozpocząć od przedstawienia regulacji rangi ustawowej. Do szkoły doktorskiej może być przyjęta osoba, która posiada tytuł zawodowy magistra, magistra inżyniera albo równorzędny, albo osoba, o której mowa w art. 186 ust. 2 PSWiN. To senat albo rada naukowa określają

284 Ł. Kierznowski, P. Sitniewski, (w:) A. Jakubowski (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, Warszawa 2023, Legalis, art. 200.

285 M. Dokowicz, (w:) J. Woźnicki (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019, art. 200; wyrok WSA w Warszawie z 9.01.2017 r. II SA/Wa 1232/16, LEX nr 2252260.

286 Tak np. M. Dokowicz, (w:) J. Woźnicki (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019, art. 200.

287 Zob. Ł. Kierznowski, P. Sitniewski, (w:) A. Jakubowski (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, Warszawa 2023, Legalis, art. 200.

288 I. Florczak, *Komentarz do wybranych przepisów ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, (w:) K. W. Baran (red.), *Akademickie prawo zatrudnienia. Komentarz*, Warszawa 2020, art. 200.

zasady konkursu dotyczącego rekrutacji do szkoły aktorskiej (art. 200 ust. 2 PSWiN). Jest to wyraz autonomii podmiotu prowadzącego szkołę doktorską, która w granicach regulacji prawa powszechnie obowiązującego może określić szczegółowe zasady rekrutacji do danej szkoły doktorskiej.

Jak uprzednio wskazano, dokumentem, w którym powinny zostać uregulowane zasady rekrutacji do szkoły doktorskiej jest akt prawny wydany przez senat albo radę naukową, w zależności od podmiotu prowadzącego szkołę doktorską. W tym zakresie należy wskazać, że nie ma potrzeby, żeby regulacje te pojawiały się w kilku aktach prawnych np. jednocześnie w regulaminie szkoły doktorskiej oraz uchwale określającej zasady rekrutacji do szkoły doktorskiej. Zawarcie przepisów w jednym dokumencie z pewnością jest bardziej korzystne i odpowiada obecnym regulacjom prawnym. Analiza regulaminów szkoły doktorskiej pozwala na stwierdzenie, że większość z nich zawiera jedynie ogólne przepisy dotyczące rekrutacji do szkoły doktorskiej, w tym odsyłające do innego aktu prawnego wydanego przez senat albo radę naukową. W analizowanych aktach prawnych można spotkać się także z rozbudowanymi regulacjami dotyczącymi procesu rekrutacji do szkoły doktorskiej. Stwierdzić jednak, że przepisy te powinny znaleźć się akcie prawnym wydanym przez senat albo radę naukową, a zawieranie ich w regulaminie szkoły doktorskiej nie znajduje uzasadnienia w przepisach prawa.

Prawodawca podkreśla, że przy ocenie spełnienia tego kryterium szczegółowego zostanie wzięta pod uwagę: 1) przejrzystość postępowania, 2) niedyskryminacyjny i w pełni konkurencyjny charakter, a także 3) merytoryczny aspekt rekrutacji²⁸⁹. Jak wskazuje się „zachowanie tych standardów w procesie rekrutacji stanowi bowiem gwarancję przyjmowania do szkoły doktorskiej kandydatów o najwyższych kwalifikacjach i podstawę budowania silnego ośrodka naukowego lub artystycznego”²⁹⁰.

Ocena powyższych aspektów będzie miała ekspercki charakter oraz będzie zależała od sposobu przeprowadzania konkursu w danej szkole doktorskiej. Obniżenie jakości procesu może stanowić np. duże znaczenie kryteriów wysoce subiektywnych w procesie rekrutacji kandydatów do szkoły

289 Zob. Uzasadnienie do projektu rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich>, s. 7 (dostęp: 15.09.2024 r.).

290 Ibidem.

doktorskiej²⁹¹. Z kolei wśród zwiększających jej jakość wymienia się w szczególności udział przedstawicieli z innych ośrodków akademickich w procesie rekrutacji, udział przedstawicieli samorządu studenckiego w charakterze obserwatorów oraz obiektywny charakter kryteriów ewaluacyjnych²⁹². Wydaje się jednak, że lepszym rozwiązaniem byłby udział przedstawicieli samorządu doktorantów, którzy mają zdecydowanie większe doświadczenie w całym procesie oraz co do zasady większe doświadczenie naukowe.

Poszczególne etapy postępowania rekrutacyjnego uzależnione będą od decyzji danego podmiotu prowadzącego szkołę doktorską. Najczęściej będzie to złożenie dokumentów, po którym nastąpi przedstawienie projektu badawczego, a następnie rozmowa z komisją rekrutacyjną. Istotne jest, aby proces ten został odpowiednio opisany, aby wyeliminować ryzyko późniejszych zarzutów kandydatów, którzy otrzymają decyzję administracyjną w przedmiocie odmowy przyjęcia do szkoły doktorskiej.

Zespół oceniający dokona również weryfikacji kwalifikacji osób zasiadających w komisji rekrutacyjnej. Podmiot prowadzący szkołę doktorską będzie musiał zaprezentować skład komisji rekrutacyjnych, a także uzasadnić dobór tych osób uwzględniając gwarancję zapewnienia wysokiego standardu procesu rekrutacji²⁹³. Będą one musiały zostać załączone w systemie teleinformatycznym, w dwóch wersjach językowych, w formacie pdf.

Analiza regulaminów szkół doktorskich wskazuje, że najczęściej to dyrektorzy lub kierownicy szkół doktorskich odpowiedzialni są za proces rekrutacji do szkoły doktorskiej. W aktach tych pojawiają się także regulacje dotyczące kompetencji komisji rekrutacyjnych prowadzących cały proces.

5.5. Uwzględnianie potrzeb osób z niepełnosprawnościami

Istotnym aspektem będzie uwzględnienia potrzeb osób z niepełnosprawnościami w procesie rekrutacji. Odnosić się będzie ono do:

291 Tak np. Ł. Kierznowski, P. Sitniewski, (w:) A. Jakubowski (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, Warszawa 2023, Legalis, art. 200.

292 Ibidem.

293 *Wytyczne do przygotowania raportu samooceny*, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-jakosci-ksztalcenia-w-szkole-doktorskiej--wytyczne-do-przygotowania-raportu-samooceny>, s. 7 (dostęp: 10.09.2024 r.).

1) dostosowania narzędzi, z wykorzystaniem których prowadzona jest rekrutacja, 2) zagwarantowanie przyjaznych warunków architektonicznych i lokalowych, 3) zapewnienia rozwiązań ułatwiających komunikację²⁹⁴.

W pierwszej kolejności organ musi zwrócić uwagę na dostosowanie narzędzi z wykorzystaniem, których prowadzona jest rekrutacja. Ich sposób użycia uzależniony będzie od szczegółowych regulacji w przedmiocie zasad rekrutacji. Ponadto w tym zakresie należy zwrócić uwagę na dostosowanie stron internetowych do ustawy z dnia 4 kwietnia 2019 r. o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych²⁹⁵. Jest to akt prawny, który określa: 1) wymagania dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych, 2) wymagania dotyczące treści, przeglądu i aktualizacji deklaracji dostępności stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych oraz ich publikacji, 3) kompetencje organu właściwego w sprawach monitorowania zapewniania dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych oraz nadzoru nad stosowaniem przepisów ustawy, 4) zasady monitorowania zapewniania dostępności cyfrowej stron internetowych lub aplikacji mobilnych oraz prowadzenia sprawozdawczości w zakresie dostępności cyfrowej, 5) postępowanie w sprawie zapewniania dostępności cyfrowej strony internetowej, aplikacji mobilnej lub ich elementów.

Warto zwrócić uwagę, że narzędzenia używane w procesie rekrutacji (np. platforma do rejestracji lub składania dokumentów) powinny być dostępne dla osób ze szczególnymi potrzebami, w tym z różnymi rodzajami niepełnosprawności (np. kandydaci mogą być osobami niedowidzącymi lub niesłyszącymi). Wymaga to zgodności narzędzi z międzynarodowymi standardami dostępności, takimi jak WCAG (*Web Content Accessibility Guidelines*). Podmiot prowadzący rekrutację powinien również zapewnić możliwość korzystania z technologii wspomagających, jak np. czytniki ekranu czy programy do rozpoznawania mowy.

294 Zob. *Uzasadnienie do projektu rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej*, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich>, s. 7 (dostęp: 15.09.2024 r.).

295 Ustawa z dnia 4 kwietnia 2019 r. o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1440).

Analizując kwestię przyjaznych warunków architektonicznych i lokalowych warto zwrócić uwagę na ustawę z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami²⁹⁶, która określa środki służące zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami oraz obowiązki podmiotów publicznych w tym zakresie. Rekrutacja powinna zostać przeprowadzona w taki sposób, aby umożliwić nieograniczony dostęp dla osób posiadających szczególne potrzeby w tym zakresie.

Z kolei zapewnienie rozwiązań ułatwiających komunikację może odnosić się do zapewnienia dostępu wykwalifikowanych pracowników, którzy udzielać będą informacji osobom z niepełnosprawnościami, którzy uczestniczyć będą w rekrutacji do szkoły doktorskiej. Bardzo często w podmiotach prowadzących szkołę doktorską funkcjonują specjalne zespoły lub biura wspierające członków społeczności akademickiej ze szczególnymi potrzebami. Z pewnością osoby te pełniłyby przydatną rolę w procesie rekrutacji do szkoły doktorskiej. Warto również zapewnić możliwość indywidualnego wsparcia, podczas gdy standardowe, przewidziane przez dany podmiot formy okażą się niewystarczające poprzez np. zapewnienie alternatywnych możliwości prowadzenia rozmów rekrutacyjnych w formie online.

Problematyczną kwestią może okazać się brak możliwości wykonywania określonych prac badawczych podczas kształcenia w szkole doktorskiej. W tym zakresie należy rozważyć kwestię obowiązkowego przedłożenia orzeczenia lekarskiego czy też oświadczenia o predyspozycjach do prowadzenia określonych badań.

Analiza regulaminów szkół doktorskich wskazuje, że w niektórych z nich znajdują się regulacje dotyczące wsparcia kandydatów z niepełnosprawnościami. Zgodnie z § 17 ust. 1a załącznika do Obwieszczenia Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego z dnia 5 lipca 2023 r. w sprawie ogłoszenia tekstu jednolitego uchwały Nr 134/2019 Senatu Uniwersytetu Wrocławskiego z dnia 25 września 2019 r. w sprawie regulaminu Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Wrocławskiego²⁹⁷ – kandydatom ze stwierdzoną

296 Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1411.).

297 Zob. *Uzasadnienie do projektu rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej*, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich>, s. 7 (dostęp: 15.09.2024 r.).

niepełnosprawnością zapewnia się na ich wniosek pomoc i udogodnienia w procesie rekrutacji stosownie do indywidualnych potrzeb.

Określenie tego kryterium szczegółowego ma za zadanie zagwarantowanie tej grupie kandydatów do szkoły doktorskiej należnych praw oraz podnoszenie świadomości i wrażliwości społecznej²⁹⁸.

5.6. Sposób weryfikacji predyspozycji kandydatów do prowadzenia działalności naukowej

Z punktu widzenia jakości kształcenia w danej szkole doktorskiej istotne znaczenie ma kryterium odnoszące się do sposobu weryfikacji predyspozycji kandydatów do prowadzenia działalności naukowej. Podkreśla się, że „wyłonienie w procesie rekrutacji kandydatów o wysokim potencjale naukowym lub artystycznym, którzy wykazują zaangażowanie oraz zainteresowanie rozwojem i karierą naukową lub artystyczną zwiększa prawdopodobieństwo ukończenia przez nich pełnego procesu kształcenia, określone w programie kształcenia, terminowego przygotowania i złożenia rozprawy doktorskiej oraz kontynuowania swojej kariery w ośrodkach akademickich”²⁹⁹. W związku z tym, zespół oceniający sprawdzi, w jakim stopniu oraz z wykorzystaniem jakich narzędzi i technik prowadzona jest weryfikacja predyspozycji.

Wśród sposobów weryfikacji predyspozycji kandydatów do prowadzenia działalności naukowej wymienić można w szczególności analizę dorobku naukowego, ocenę przygotowanego projektu badawczego, rozmowę z kandydatem czy też analizę dotychczasowego procesu edukacji danej osoby. Warto również odnieść się do motywacji danego kandydata, a także możliwości jego zaangażowania w prowadzenie badań naukowych.

Ważne jest to, że podmiot prowadzący szkołę doktorską nie jest zobligowany do zapełnienia wszystkich miejsc przewidzianych w danej rekrutacji. „Przyjmuje się, że charakter konkursowy nie wyklucza nie tylko niezapełnienia wszystkich wolnych miejsc, ale nawet nieprzyjęcia

298 Ibidem.

299 Ibidem.

któregokolwiek z kandydatów (...)”³⁰⁰. Wydaje się oczywistym, że w przypadku nawet pomimo zbyt małej liczby kandydatów nie powinni zostać przyjmowani kandydaci o zbyt niskich kwalifikacjach. W toku ewaluacji jakości kształcenia w szkołach doktorskich komisja oceniająca powinna zwrócić uwagę na ten aspekt. Można więc stwierdzić, że konkurs powinien mieć charakter projakościowy.

5.7. Doskonalenie procesu rekrutacji

Ostatnie z kryteriów szczegółowych odnosi się do dokonywania ewaluacji procesu rekrutacji. Konieczne będzie zweryfikowanie tej procedury w kontekście: 1) dokonywania identyfikacji aspektów, które pozostają na niewystarczającym poziomie oraz 2) wdrażaniu rozwiązań doskonalących proces rekrutacji do szkoły doktorskiej³⁰¹. Ważna w tym kontekście jest także ocena skuteczności działań wdrażanych przez dany podmiot.

W ramach przygotowywania raportu samooceny podmiot prowadzący szkołę doktorską będzie musiał przedstawić proces rekrutacji w aspekcie formalnym, merytorycznym oraz pod kątem sprawności organizacyjnej, a ponadto opisać przyczyny i skalę wniosków o ponowne rozpatrzenie sprawy a także odnieść się do ich zasadności³⁰². W tym zakresie warto wskazać, że przyjęcie do szkoły doktorskiej następuje w drodze czynności materialno-technicznej, czyli wpisu na listę doktorantów (art. 200 ust. 4 PSWiN). Z kolei odmowa przyjęcia do szkoły doktorskiej następuje w drodze decyzji administracyjnej. Od decyzji przysługuje wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy (art. 200 ust. 5 PSWiN). Istotne jest to, że niezadowolona osoba może od razu wnieść skargę do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego, zgodnie bowiem z art. 52 § 3 PPSA – jeżeli stronie przysługuje prawo do zwrócenia się do organu, który wydał decyzję

300 M. Dorochowicz, (w:) W. Kiełbasiński, B. Pietrzyk-Tobiasz, M. W. Kuliński (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce dla studenta i doktoranta – komentarz praktyczny*. Komentarz | Linia orzecznicza, Warszawa 2024, Legalis, art. 200.

301 Zob. *Uzasadnienie do projektu rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej*, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich>, s. 7 (dostęp: 15.09.2024 r.).

302 *Wytyczne do przygotowania raportu samooceny*, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-jakosci-ksztalcenia-w-szkole-doktorskiej--wytyczne-do-przygotowania-raportu-samooceny>, s. 8 (dostęp: 10.09.2024 r.).

z wnioskiem o ponowne rozpatrzenie sprawy, strona może wnieść skargę na tę decyzję bez skorzystania z tego prawa.

Bardzo istotne będzie także dokonanie podsumowania i porównania procesów rekrutacji na przestrzeni lat, które są objęte ewaluacją. Jak wskazuje KEN powinno ono obejmować: 1) informacje o skali zainteresowania podjęciem kształcenia w szkole doktorskiej, 2) omówienie poziomu reprezentowanego przez kandydatów oraz 3) opis ogólnej oceny pomysłowości rekrutacji³⁰³.

Wydaje się, że dobrym rozwiązaniem byłoby zbadanie procesu rekrutacji w szczególności w zakresie jej przejrzystości, terminowości, dostępności oraz jej poziomu merytorycznego oraz wyznaczenie organu, który byłby odpowiedzialny za ewaluację całego procesu, przy uwzględnieniu wniosków podmiotów uczestniczących w tym procesie – kandydatów do szkoły doktorskiej, członków komisji rekrutacyjnych oraz ewentualnych obserwatorów uczestniczących w procesie rekrutacji. Warto również zwrócić uwagę na konieczność dostosowania całego procesu do zmieniających się wymagań oraz oczekiwań osób zainteresowanych kształceniem w szkole doktorskiej. Analiza regulaminów szkół doktorskich pozwala na wytypowanie interesujących rozwiązań, które mają charakter jakościowy. Przykładowo, w Szkole Doktorskiej Nauk Humanistycznych Uniwersytetu w Białymstoku samorząd doktorantów może zgłaszać propozycje zasad konkursu do dnia 15 września danego roku do dyrektora szkoły doktorskiej³⁰⁴.

5.8. Dobre praktyki

Wśród dobrych praktyk dotyczących procesu rekrutacji do szkoły doktorskiej wymienić należy możliwość udziału przedstawiciela samorządu doktorantów w charakterze obserwatora w procesie rekrutacji. Taki udział

303 Ibidem.

304 Zob. § 4 ust. 2 załącznika do Uchwały nr 3035 Senatu Uniwersytetu w Białymstoku w sprawie Regulaminu Szkoły Doktorskiej Nauk Humanistycznych Uniwersytetu w Białymstoku z dnia 27 kwietnia 2022 r. oraz Załącznik do Uchwały nr 3075 Senatu Uniwersytetu w Białymstoku w sprawie uzgodnienia Regulaminu Szkoły Doktorskiej Nauk Humanistycznych Uniwersytetu w Białymstoku z dnia 29 czerwca 2022 r. – Regulamin Szkoły Doktorskiej Nauk Humanistycznych Uniwersytetu w Białymstoku.

zwiększa transparentność i wiarygodność całego procesu. Ponadto wskazać trzeba na włączanie w skład komisji przeprowadzających rekrutację osób zatrudnionych poza podmiotem prowadzącym szkołę doktorską.

Jak wskazano wśród dobrych praktyk podczas rekrutacji do szkoły doktorskiej można także wymienić stosowanie transparentnych kryteriów oceny, które powinny być jasno określone i publicznie dostępne. Dzięki temu kandydaci mogą lepiej się przygotować, a sam proces zyskuje na wiarygodności.

Ważnym aspektem dobrej praktyki jest także monitorowanie i analiza wyników rekrutacji. Pozwala to na identyfikowanie potencjalnych obszarów do poprawy oraz na bieżąco dostosowywanie procedur rekrutacyjnych do zmieniających się warunków i potrzeb. Regularne zbieranie informacji zwrotnych od kandydatów oraz członków komisji rekrutacyjnych może znacząco przyczynić się do podnoszenia jakości procesu rekrutacyjnego.

Warto wziąć pod uwagę również możliwość indywidualizacji procesu rekrutacji dla osób ze szczególnymi potrzebami, w tym w szczególności dla osób z niepełnosprawnościami. W takim przypadku kluczowe jest dostosowanie poszczególnych etapów rekrutacji do specyficznych potrzeb kandydata, aby zapewnić równe szanse udziału w procesie, z uwzględnieniem indywidualnych ograniczeń lub wymagań.

5.9. Podsumowanie i rekomendacje

Jednym z głównych celów ewaluacji w zakresie procesu rekrutacji jest zapewnienie, że proces ten spełnia najwyższe standardy, w tym transparentność i rzetelną weryfikację umiejętności kandydatów. Wpływa to bezpośrednio na sukcesy naukowe doktorantów, jakość przygotowywanych przez nich rozpraw doktorskich oraz ogólny poziom kształcenia w szkole doktorskiej. Podkreśla się, że proces rekrutacji powinien być dostosowany do potrzeb kandydatów ze szczególnymi potrzebami, a także otwarty i konkurencyjny dla osób z różnych ośrodków akademickich, zarówno krajowych, jak i zagranicznych. Podstawą rekrutacji powinien być poziom naukowy kandydatów. Organizacja konkursu wymaga przejrzystości, merytoryczności oraz obiektywnych kryteriów oceny. Warto zarekomendować podjęcie następujących działań przez podmiot prowadzący kształcenie w szkole doktorskiej:

- 1) dokonanie weryfikacji **spełnienia obowiązków ustawowych w zakresie publicznego dostępu do aktów prawa wewnętrznego** stosownie do art. 358 ust. 2 PSWiN;
- 2) dokonanie audytu stron internetowych pod kątem dostępności informacji, które są kluczowe z punktu widzenia kandydatów do szkół doktorskich tj. 1) **kadra szkoły doktorskiej i jej osiągnięcia**, 2) **dostępna infrastruktura**, 3) **katalog prowadzonych badań**, 4) **współpraca naukowa lub artystyczną z innymi ośrodkami**, 5) **osiągnięcia doktorantów i absolwentów szkoły doktorskiej**;
- 3) uwzględnianie podczas procesu rekrutacji **harmonogramu i zasad projektów**, które obejmują badania naukowe lub prace rozwojowe prowadzone przez doktorantów;
- 4) dokonanie weryfikacji w zakresie **terminowego publikowania zasad rekrutacji oraz programu kształcenia** tj. nie później niż 5 miesięcy przed rozpoczęciem rekrutacji;
- 5) zapewnienie spełnienia przesłanki **jawności** wyników rekrutacji do szkoły doktorskiej;
- 6) przygotowanie i weryfikacja **składów komisji przeprowadzających rekrutację do szkoły doktorskiej**;
- 7) uwzględnianie potrzeb **osób z niepełnosprawnościami** podczas procesu rekrutacji, w tym umożliwienie indywidualizacji całego procesu;
- 8) weryfikacja spełnienia obowiązków ustawowych w zakresie **zapewnienia dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami oraz dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych**;
- 9) wypracowanie skutecznych mechanizmów dotyczących weryfikację procesu rekrutacji;
- 10) rozważenie włączenia w skład komisji rekrutacyjnych **przedstawicieli samorządu doktorantów**;
- 11) **kompleksowe uregulowanie zasad i trybu rekrutacji do szkoły doktorskiej w akcie uchwalonym przez senat albo radę naukową** (nieprzenoszenie „normatywnych” treści do innych aktów bądź prezentowanie ich jako wiążące w inny sposób).

6. JAKOŚĆ OPIEKI NAUKOWEJ LUB ARTYSTYCZNEJ I WSPARCIA W PROWADZENIU DZIAŁALNOŚCI NAUKOWEJ

6.1. Uwagi ogólne

Jakość opieki naukowej lub artystycznej i wsparcia w prowadzeniu działalności naukowej jest jednym z ustawowych kryteriów ewaluacji szkół doktorskich (art. 261 pkt 5 PSWiN). Kryterium to obejmuje ocenę całości kształtu rozwiązań prawnych i organizacyjnych, przyjętych w podmiocie prowadzącym kształcenie doktorantów, które mają na celu wsparcie doktora w rozwiązywaniu i opracowaniu podejmowanego problemu badawczego. Wyróżnić w jego ramach można dwa zasadnicze elementy, tj. opiekę promotorską oraz wsparcie w prowadzeniu działalności naukowej oferowane przez podmiot, w którym kształci się doktorant.

Istota opieki promotorskiej oraz relacji między doktorantem a promotorem zakodowana jest już w samej etymologii słowa „promotor”, które wywodzi się łacińskiego słowa *promoveo*, co oznacza „posuwać naprzód”³⁰⁵. Fundamentalną rolą promotora jest więc wprowadzenie młodego adepta nauki, jakim jest doktorant, do społeczności akademickiej, sprawowanie nad nim pieczy oraz podejmowanie działań, które mają na celu kształtowanie i naukowy rozwój doktoranta. Działania te należy pojmować szeroko, nie tylko jako merytoryczne wsparcie przy sporządzaniu rozprawy doktorskiej, ale także inspirowanie, doskonalenie warsztatu metodologicznego i merytorycznego doktoranta, włączanie do różnego rodzaju projektów, pomoc w pozyskiwaniu środków zewnętrznych, otwartość na

305 J. Tokarski (red.), *Słownik wyrazów obcych*, Warszawa 1980, s. 605.

konsultowanie wątpliwości czy problemów. Klasycznie relacja promotora i doktoranta postrzegana jest w kategoriach mistrz-uczeń³⁰⁶. J. Szczepkowski słusznie zauważa również, że promotor powinien jednocześnie pełnić funkcje mistrza, eksperta, łącznika i nawigatora³⁰⁷.

Warto w tym miejscu pochylić się również szerzej nad pozanormalną istotą opieki naukowej, której rozumienie winno być przedstawione w raporcie samooceny. W literaturze wyróżnia się następujące kategorie podejść do współpracy promotora i doktoranta:

- 1) zarządzanie funkcjonalne (*functional/time management*), które przejawia się w sprawowaniu nadzoru przez promotora nad przygotowaniem rozprawy doktorskiej oraz wspieraniu w rozwoju naukowym doktoranta, które wyraża się w planowaniu badań, zorganizowaniu struktury organizacyjnej do realizacji projektu badawczego (np. wsparciu w pozyskaniu środków na badania), koordynowaniu działań doktoranta oraz kontrolowaniu postępów;
- 2) krytyczne myślenie (*critical thinking*), które przejawia się w zachęcaniu i inspirowaniu doktoranta do zadawania pytań i formułowania krytycznych stanowisk. Promotor winien stworzyć doktorantowi przestrzeń do dyskusji, rozwiewania wątpliwości. Innymi słowy, przed finalizacją aktywności doktoranta (np. publikacji czy nawet wysłaniu artykułu naukowego do czasopisma) warto, by doktorant dysponował możliwością odbycia z promotorem debaty na temat swoich pomysłów i proponowanych rozwiązań;
- 3) enkulturacja (*enculturation*), polegająca na wprowadzeniu doktoranta przez promotora do wspólnoty akademickiej (zaznajomieniu ze zwyczajami i standardami akademickimi, zapoznanie z innymi badaczami itp.);
- 4) emancypacja (*emancipation*), polegająca na wsparciu doktoranta w określeniu swojej tożsamości w środowisku akademickim oraz tożsamości zawodowej;

306 J. M. Mischke, A. K. Stanisławska, *Mistrz, czyli kto? Kilka refleksji na temat uprawnień nauczycieli, organizacji procesów dydaktycznych na wyższych uczelniach oraz rewolucji, jaką przynosi nauczanie online*, „E-mentor” 2004, nr 5, <https://www.e-mentor.edu.pl/artykul/index/numer/7/id/86> (dostęp: 06.09.2024 r.).

307 J. Szczepkowski, *Opieka promotorska*, (w:) W. Kiełbasiński, M. Dorochowicz (red.), *Status doktorantów w ustawie 2.0.*, Toruń 2022, s. 27.

- 5) zarządzanie relacjami (*relationship management*), polegająca na utrzymywaniu poprawnej relacji osobistej i komunikacji interpersonalnej – konstruktywnej rozmowie i wzajemnym szacunku, a także traktowanie i postrzeganie się jako partnerów (z których każdy ma swoją określoną rolę) w dążeniu do wspólnego celu – rozwiązania problemu badawczego oraz wzbogaceniu świata naukowego o nowego, uformowanego badacza³⁰⁸.

Jak się wydaje, tym właśnie założeniom odpowiadają także kryteria ewaluacyjne odnoszące się do jakości opieki promotorskiej oraz poddawane ocenie środki służące realizacji tego celu.

Z perspektywy ewaluacji, **jakość opieki promotorskiej** jest kluczowym aspektem kształcenia w szkole doktorskiej i stanowi jeden z głównych czynników warunkujących skuteczność i efektywność tego kształcenia. Badania naukowe jednoznacznie wskazują na silny związek pomiędzy życzliwą i opiekuńczą postawą promotora oraz konstruktywną współpracą doktora z promotorem a pomyślną finalizacją kształcenia doktoranckiego i mniejszym ryzykiem zjawiska *drop-outu* wśród doktorantów³⁰⁹. Z uwagi na doniosłość tego aspektu trzeba podkreślić, że zapewnienie realnej opieki promotorskiej jest obowiązkiem podmiotu prowadzącego szkołę doktorską. Konieczność zapewnienia „rzeczywistej” opieki, czy wręcz współpracy promotorskiej uwydatnia się w piśmiennictwie. P Mroczkowski wskazuje, że: „Obowiązek ten (zapewnienia opieki promotorskiej) nie polega wyłącznie na wyznaczeniu osoby, która nominalnie podejmie się funkcji promotora, lecz wyznaczeniu osoby, która funkcję tę będzie spełniała z należytą starannością, wykonując swoje obowiązki w sposób zgodny z przepisami powszechnie obowiązującego prawa oraz przepisami wewnątrzakademykimi, a także w sposób odpowiadający najlepszym zwyczajom akademickim.”³¹⁰. Nie chodzi tu więc wyłącznie o formalne wyznaczenie doktorantowi promotora, ale stworzenie systemu środków i mechanizmów tworzących przestrzeń do budowania satysfakcjonują-

308 E. Ziemia, *Metody współpracy...* (w:), Ł. Sułkowski, R. Lenart (red.), *Rozprawa doktorska...*, s. 119–128.

309 Ibidem, s. 128.

310 P. Mroczkowski (w:) W. Kiełbasiński, B. Pietrzyk-Tobiasz, M. W. Kuliński (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce dla studenta i doktoranta – komentarz praktyczny*. Komentarz | Linia orzecznicza, Warszawa 2024, Legalis, art. 190.

cej współpracy, monitorowania jej, niwelowania zagrożeń oraz usuwania zakłóceń w tym zakresie. Środki te mogą, a nawet powinny mieć, charakter zarówno normatywny (jako odpowiednie postanowienia w regulaminie czy innym akcie), jak i pozanormatywny. Dlatego też w ramach omawianego kryterium ewaluacyjnego zwraca się uwagę m.in. na sposoby rozwiązywania konfliktów na linii doktorant-promotor, mechanizmy służące doskonaleniu pracy promotorów, czy sposoby zapewnienia ciągłości opieki promotorskiej. Ocena tych aspektów wpisuje się w model kształcenia i oceny studenta (tu: doktoranta) rekomendowany w dokumencie pt. „Standardy i wskazówki dotyczące zapewnienia jakości w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego” (ang. *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area*, ESG), który skierowany jest do krajowych instytucji dbających o jakość kształcenia w krajach Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego (ang. *European Higher Education Area*, EHEA)³¹¹. W dokumencie tym zaleca się, aby w ramach kształcenia zapewniano m.in. stymulowanie rozwoju autonomii studenta (doktoranta), przy jednoczesnym zapewnieniu odpowiednich wskazówek i wsparcia ze strony nauczyciela; promowanie wzajemnego szacunku w relacji student-nauczyciel oraz istnienie odpowiednich procedur rozpatrywania skarg studentów (doktorantów)³¹².

Wszystkie wspomniane rozwiązania mają służyć temu, by opieka sprawowana przez promotora nie była jedynie iluzoryczna, a doktorant nie „pozostał sam sobie”. Podmiot prowadzący szkołę doktorską nie może pozostać bierny w sytuacji, kiedy promotor nie odpowiada na próby kontaktu, bezzasadnie wstrzymuje aktywności naukowe doktoranta, a w szczególności narusza jego prawa (w tym prawa autorskie do swoich utworów). Z drugiej strony, sfera relacji między doktorantem a promotorem (promotorami) powinna cechować się autonomią, bowiem to tylko te osoby są w stanie wypracować najbardziej dogodny dla siebie model współpracy. Stąd też, wspomniane środki organizowane przez podmiot prowadzący szkołę doktorską nie powinny nadmiernie ingerować w indywidualną

311 Polska jest członkiem EHEA od 1999 r. – zob. EHEA, Members, <https://ehea.info/page-members> (dostęp: 08.09.2024 r.).

312 Zmienione Standardy i Wskazówki Dotyczące Zapewnienia Jakości w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego (ESG) zatwierdzone przez Konferencję Ministerialną w Erewaniu, 14–15 maja 2015 roku, s. 8.

relację promotora i doktoranta, a jedynie tworzyć pewne jej ogólne ramy oraz możliwości do wykorzystania w miarę pojawiających się potrzeb.

Należy również pamiętać, że jakość opieki promotorskiej nie jest jedynym przedmiotem oceny w ramach tego kryterium. Drugim komponentem jest wspomniane już **wsparcie przy prowadzeniu działalności naukowej**. Z uwagi na wyraźne jego wyartykułowanie w przepisach EwaluacjaR, ocena tego wsparcia nie obejmuje opieki promotorskiej, lecz inne formy pomocy dla doktorantów takie jak: dostęp do infrastruktury badawczej, systemu bibliotecznego, możliwość dofinansowania badań doktorantów, możliwość spotkania i czerpania z dorobku wybitnych specjalistów zatrudnionych poza podmiotem. Wsparcie to odnosi się także do rozwiązań ułatwiających realizację programu kształcenia i indywidualnego planu badawczego dedykowanych osobom z niepełnosprawnościami i doktorantowirodzicami.

6.2. Sposób i kryteria wyznaczania oraz zmiany promotora, promotorów lub promotora pomocniczego

Sposób i kryteria wyznaczania oraz zmiany promotora, promotorów lub promotora pomocniczego stanowią jedno ze szczegółowych kryteriów ewaluacji jakości kształcenia w szkołach doktorskich stosownie do treści § 2 pkt 5 lit a) EwaluacjaR³¹³. W uzasadnieniu do tego rozporządzenia wyjaśniono dodatkowo, co w szczególności powinni wziąć pod uwagę eksperci przeprowadzający ewaluację. Przedmiotem analizy ekspertów będzie to, czy w procesie wyznaczania promotora lub promotorów wykazuje się należyłą dbałość o optymalne dopasowanie promotora do specyfiki problemu badawczego mającego stanowić przedmiot rozprawy doktorskiej oraz czy zapewnia się odpowiednio wysokie kompetencje promotorskie i szacowanego potencjału naukowego lub artystycznego, będącego wynikiem współpracy promotora z doktorantem. Opis powinien zawierać uzasadnienie, czy przyjęte rozwiązania pozwalają na zapewnienie doktorantowi opiekunów o odpowiednio wysokich kompetencjach promotorskich oraz na optymalne

313 Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 27 września 2021 r. w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej (Dz. U. poz. 1847).

dopasowanie promotora/promotorów do specyfiki problemu badawczego stanowiącego przedmiot rozprawy doktorskiej, a także czy rozwiązania te sprzyjają budowaniu silnego potencjału naukowego lub artystycznego mającego stanowić wynik współpracy promotora z doktorantem³¹⁴.

Ustawa PSWiN określa ogólne ramy dotyczące **sposobu wyznaczenia promotora**. Zgodnie z art. 201 ust. 1 PSWiN, w terminie 3 miesięcy od dnia podjęcia kształcenia doktorantowi wyznacza się promotora lub promotorów. Jednakże szczegółowy sposób wyznaczenia i zmiany promotora, promotorów lub promotora pomocniczego powinien zostać określony w regulaminie szkoły doktorskiej (art. 205 ust. 1 pkt 1 PSWiN). Trzeba zauważyć, że termin trzymiesięczny na wyznaczenie promotora jest terminem granicznym, co nie stoi na przeszkodzie wprowadzaniu w regulaminie procedury, która w sposób sprawniejszy zapewniałaby doktorantowi opiekę promotorską i umożliwiła pełne prace nad indywidualnym planem badawczym. W analizowanych regulaminach niejednokrotnie spotyka się rozwiązania polegające np. na określeniu terminu na złożenie wniosku o wyznaczenie promotora, a nawet wprost wyznaczające krótszy termin na wyznaczenie promotora. W literaturze wskazuje się na instrukcyjny charakter terminu na wyznaczenie promotora, co oznacza, że ustawa nie przewiduje bezpośrednio żadnych sankcji jego uchybienia³¹⁵. Niemniej należy podzielić pogląd, zgodnie z którym przekraczanie tego terminu może negatywnie rzutować na wynik ewaluacji z tym, że chodzi tu nie o jednostkowe sytuacje niedochowania tego terminu, ale o ogólną praktykę podmiotu, w którym to – wbrew ustawowemu terminowi – doktorantom często wyznacza się promotora po jego upływie. Wniosek ten wydaje się uzasadniony, pomimo że EwaluacjaR *expressis verbis* wskazuje na terminowość jedynie trzech aspektów w ramach kryteriów szczegółowych. Proces zapewniania wysokiej jakości kształcenia należy rozumieć szeroko i w taki sposób powinno się również postrzegać kryteria ewaluacyjne. Trudno zatem mówić o atrakcyjnych warunkach kształcenia w szkole doktorskiej i zapewnianiu kompleksowej opieki promotorskiej, jeśli podmiot

314 Uzasadnienie do projektu rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich> (dostęp: 15.10.2024 r.).

315 Ł. Kierznowski, *Szkoły Doktorskie. Komentarz do art. 198–216 oraz 259–264 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, Warszawa 2018, s. 44.

prowadzący szkołę doktorską w sposób powtarzający nie dochowuje ustawowego terminu na wyznaczenie promotora.

W ramach oceny przedmiotowego kryterium na pierwszy plan wysuwają się dwa aspekty: 1) potrzeba jak najlepszego dopasowania promotora do specyfiki problemu badawczego oraz 2) potrzeba zapewnienia wysokich kompetencji promotorskich. Pierwsza z wymienionych powinna być postrzegana jako obowiązek wyznaczania na funkcję promotora osoby, której dorobek, doświadczenie, indywidualne cechy charakteru oraz uwarunkowania (np. nawiązane kontakty) będą dawać rękojmię terminowego ukończenia kształcenia przez doktoranta na podstawie wartościowej, jak najlepszej merytorycznie i metodologicznie rozprawy doktorskiej. Kluczowe tu jest więc właściwe uregulowanie procedury wyznaczania promotora oraz przyjęta w tym zakresie praktyka.

W przeważającej większości analizowanych regulaminów szkół doktorskich (w liczbie 40 na 50, tj. 80%) przewidziany został **udział doktoranta w procedurze wyznaczania promotora**. Najczęściej rozwiązanie to polega na tym, że to doktorant inicjuje procedurę wyznaczenia promotora poprzez złożenie wniosku w tym przedmiocie do właściwego organu. Niekiedy wniosek składa się bezpośrednio do organu, do którego kompetencji należy wyznaczenie promotora, niekiedy zaś w procesie tym pośredniczy osoba kierująca szkołą doktorską. Należy uznać, że uwzględnienie w tej procedurze stanowiska doktoranta jest nie tylko dobrą i prodoctorancką praktyką, ale stanowi pewną gwarancję prawidłowej i satysfakcjonującej współpracy pomiędzy doktorantem a promotorem, co bez wątpienia ma zasadniczy wpływ na jakość przygotowywanej rozprawy doktorskiej. Wpisuje się to również w weryfikowaną kwestię dopasowania promotora do specyfiki problemu badawczego, a także formę zapobiegania wystąpieniu konfliktów między danymi osobami. Regulacje regulaminowe, które w żaden sposób nie umożliwiają doktorantowi na choćby przedstawienie własnego stanowiska co do potencjalnego kandydata na promotora, w kontekście ewaluacji szkół doktorskich, należałoby oceniać jako niekorzystne dla doktorantów, a ponadto negatywne w kontekście zapewnienia wysokiej jakości warunków kształcenia w szkole doktorskiej. W wielu analizowanych regulaminach obligatoryjnym elementem wniosku o wyznaczenie promotora lub ogólnie przyjętej procedury jest wyrażenie przez kandydata na promotora zgody na objęcie funkcji. Niekiedy zgoda ta jest

udzielana już na etapie rekrutacji, zwłaszcza w przypadku rozwiązań polegających na publikowaniu list potencjalnych promotorów, którzy gotowi są na pełnienie tej funkcji. Trzeba podkreślić, że oświadczenie potencjalnego promotora o gotowości do podjęcia się tej funkcji ma niebagatelne znaczenie z uwagi na zawarte w tym oświadczeniu zobowiązanie do należytego sprawowania opieki nad doktorantem i wywiązywania się z wynikających z tego faktu obowiązków. Z tego względu tak ważne jest regulaminowe unormowanie katalogu obowiązków promotora i promotora pomocniczego, dzięki czemu w sposób bardziej efektywny będzie można dokonywać weryfikacji ich dochowywania. Warto także przypomnieć, iż wytycznych do raportu samooceny wskazano, że opis przygotowywany na potrzeby ewaluacji powinien zawierać informację o tym, na czym polega i co obejmuje swoim zakresem opieka naukowa lub artystyczna sprawowana przez promotora/promotorów nad doktorantem, a także w jaki sposób opieka umożliwia doktorantowi rozwój naukowy lub artystyczny (w tym nabywanie umiejętności przekrojowych) oraz jak promotor wspiera doktoranta w jego funkcjonowaniu w społeczności akademickiej³¹⁶. Zatem sprecyzowanie obowiązków promotora/promotorów/promotora pomocniczego w regulaminie szkoły doktorskiej będzie ułatwiało przedstawienie zakresu opieki promotorskiej i zaprezentowanie jej istoty.

Ustawa wskazuje ponadto minimalne **wymagania stawiane promotorom**. Choć zostały one zawarte w rozdziale odnoszącym się do postępowania w sprawie nadania stopnia doktora – to z uwagi na tożsamość znaczeniową pojęcia „promotor” w PSWiN i zakaz wykładni homonimicznej³¹⁷ – wymagania te powinny odnosić także do pełnienia funkcji promotora w szkole doktorskiej. Mając na względzie tożsamość wymagań stawianych promotorom w szkole doktorskiej, jak i na etapie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora słusznie wątpliwości wyraża Ł. Kierznowski. Autor zauważa, że ustawodawca przyznał prawo oceny osiągnięć pracownika zagranicznej uczelni lub instytucji naukowej organom prowadzącym postępowanie w sprawie nadania stopnia doktora, które to nie

316 Wytyczne do przygotowania raportu samooceny, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-jakosci-ksztalcenia-w-szkole-doktorskiej--wytyczne-do-przygotowania-raportu-samooceny>, s. 9 (dostęp: 10.09.2024 r.).

317 Por. § 10 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”(t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 283).

muszą brać udziału w procedurze wyznaczania promotora w szkole doktorskiej³¹⁸. Ponadto zgodnie z art. 190 ust. 6 PSWiN, promotorem nie może zostać osoba, która w okresie ostatnich 5 lat: 1) była promotorem 4 doktorantów, którzy zostali skreśleni z listy doktorantów z powodu negatywnego wyniku oceny śródkresowej, lub 2) sprawowała opiekę nad przygotowaniem rozprawy przez co najmniej 2 osoby ubiegające się o stopień doktora, które nie uzyskały pozytywnych recenzji, o których mowa w art. 191 ust. 1 PSWiN.

Powyższe rozwiązania ustawowe są dość często powielane w regulaminach szkół doktorskich. Są to jednak warunki brzegowe. Podmiot prowadzący szkołę doktorską może z własnej inicjatywy podnosić wymagania stawiane promotorom, co powinno podążać w kierunku dopasowania promotora do specyfiki badań prowadzonych przez doktoranta.

Do najczęstszych wymogów lub ograniczeń dotyczących sprawowania opieki promotorskiej przewidzianych w analizowanych regulaminach należą:

- 1) ograniczenie co do liczby doktorantów pod opieką, np. maksymalnie 4–5 osób;
- 2) ograniczenie sprawowania funkcji promotora jedynie przez nauczycieli akademickich bądź pracowników naukowych zatrudnionych w danym podmiocie prowadzącym szkołę doktorską (ewentualnie na zasadzie pierwszeństwa tych osób przed pracownikami innych podmiotów);
- 3) wymóg reprezentowania dyscypliny naukowej, w której przygotowana jest rozprawa doktorska;
- 4) posiadanie odpowiedniego (i aktualnego) dorobku naukowego w dyscyplinie, w której przygotowywana jest rozprawa doktorska;
- 5) ograniczenia mające na celu uniknięcie konfliktu interesów między doktorantem a promotorem.

Pierwsze z wymienionych ograniczeń można ocenić pozytywnie, gdyż zbyt duża liczba doktorantów pod opieką jednego promotora wiąże się z ryzykiem niedostatecznej ilości czasu, jaka powinna być poświęcona na pracę z doktorantem.

318 Ł. Kierznowski, *Stopnie naukowe i stopnie w zakresie sztuki. Komentarz*, Warszawa 2021, art. 190, LEX.

Kolejny wymóg, który w istocie stanowi ograniczenie w możliwości wyboru i wyznaczenia promotora, czyli ograniczenie sprawowania funkcji promotora jedynie przez nauczycieli akademickich bądź pracowników naukowych zatrudnionych w danym podmiocie prowadzącym szkołę doktorską. Rozwiązanie to wydaje się łatwiejsze organizacyjnie dla samego podmiotu, jednak nie ma charakteru pro jakościowego. Mogą się zdarzyć wszak przypadki, kiedy doktorant nawiązał już współpracę z jakimś doświadczonym naukowcem, niezatrudnionym w podmiocie, w którym doktorant się kształci. Opisane rozwiązania nie pozwalają takiej relacji na rozwój naukowy doktoranta i w efekcie mogą utrudniać podlegającą ocenie kwestię dopasowania.

Wymóg reprezentowania dyscypliny naukowej, w której przygotowywana jest rozprawa doktorska można uznać za wymóg dość oczywisty, nawet wobec interdyscyplinarnego charakteru kształcenia w szkołach doktorskich. Jeśli rozprawa doktorska jest przygotowywana w ramach jednej dyscypliny naukowej to nie ulega wątpliwości, że konieczne jest wsparcie eksperta z tej dyscypliny. W przypadku rozpraw interdyscyplinarnych można powołać promotora lub promotora pomocniczego. Wydaje się jednak, iż w tym zakresie donioślejsze znaczenie ma praktyka aniżeli postanowienia regulaminowe.

Dość istotnym wymogiem stawianym promotorom jest posiadanie odpowiedniego dorobku naukowego w dyscyplinie, w której przygotowywana jest rozprawa doktorska. Wymóg ten najbardziej przystaje do ocenianego stopnia zapewniania doktorantom odpowiednio wysokich kompetencji promotorskich. Dorobek naukowy promotora przesądza o jego merytorycznym przygotowaniu do prowadzenia doktoranta przygotowującego rozprawę doktorską o określonej tematyce. Niekiedy wymóg ten jest wprost artykułowany w regulaminach szkół doktorskich. Czasami wymóg posiadania odpowiedniego dorobku ma również wymiar temporalny, np. w postaci konieczności uzyskania dorobku w ciągu kilku ostatnich lat przed podjęciem się opieki nad doktorantem (aktualność dorobku). Inna forma występowania tego wymogu polega zaś na konieczności uzasadnienia wniosku o wyznaczenie promotora, uwzględniającego kompetencje kandydata na promotora.

Ciekawe ograniczenie to takie, którego celem jest uniknięcie powstania konfliktu interesów między doktorantem a promotorem tak, by

sprawowana opieka promotorska była jak najbardziej obiektywna i oparta była na współpracy motywowanej osiągnięciem wspólnie oczekiwanego rezultatu. Rozwiązanie takie przyjęto np. w Uniwersytecie Rzeszowskim, w którym w regulaminie wprost postanowiono, że między doktorantem a promotorem, promotorem pomocniczym nie może zachodzić konflikt interesów, a ponadto doktorant i promotor, promotor pomocniczy nie mogą: 1) prowadzić wspólnego gospodarstwa domowego; 2) pozostawać ze sobą w stosunku pokrewieństwa, powinowactwa do drugiego stopnia albo w stosunku przysposobienia, opieki lub kurateli³¹⁹.

W kontekście tego wymogu trzeba szerzej pochylić się nad pojęciem wysokich kompetencji promotorskich, jakimi mają legitymować się promotorzy. Pojęcie to nie ogranicza się jedynie do dorobku naukowego – wiedzy, doświadczenia i osiągnięć naukowych, ale obejmuje także zespół kompetencji miękkich, doświadczenie w promowaniu młodych doktorów, czy umiejętność przekazywania wiedzy. Wniosek taki można wysnuć już na etapie językowej wykładni EwaluacjaR oraz jego uzasadnienia. Słusznie podnosi się w piśmiennictwie, że: „Niejako «automatyczne» powiązanie możliwości pełnienia funkcji promotora z posiadanym stopniem naukowym oparte jest o kontrfaktyczne założenie, że osoba, która uzyskała stopień doktora habilitowanego, a tym samym miała istotny wkład w dyscyplinę naukową (artystyczną), posiada kompetencje do wykształcenia samodzielnego badacza (twórcy) w danej dyscyplinie.”³²⁰. W toku ewaluacji powinno więc podlegać ocenie, czy wyznaczani promotorzy dają rękojmię prawidłowego realizowania tej funkcji nie tylko pod względem *stricte* naukowym, ale i interpersonalnym, co może być weryfikowane w szczególności poprzez ocenę dotychczasowego doświadczenia w pełnieniu funkcji promotora, udziału w różnych szkoleniach dla promotorów czy wyniki ewaluacji opieki promotorskiej. Niestety w analizowanych regulaminach kwestie te wydają się być dość marginalizowane.

319 Załącznik nr 1 do Uchwały nr 289/10/2023 Senatu UR z dnia 26 października 2023 r. (tekst jednolity) – Regulamin Szkoły Doktorskiej w Uniwersytecie Rzeszowskim.

320 P. Mroczkowski, (w:) W. Kiełbasiński, B. Pietrzyk-Tobiasz, M. W. Kuliński (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce dla studenta i doktoranta – komentarz praktyczny*. Komentarz | Linia orzecznicza, Warszawa 2024, Legalis, art. 190.

Nieco inaczej prezentuje się kwestia **wyznaczenia promotora pomocniczego**, który ma wspomagać opiekę nad doktorantem w szczególności poprzez swoją specjalistyczną wiedzę w danej tematyce badawczej podejmowanej przez doktoranta. Funkcję tę, zgodnie z art. 190 ust. 4 PSWiN, może pełnić osoba posiadająca co najmniej stopień doktora. W analizowanych regulaminach w kwestii wyznaczenia promotora pomocniczego przewidywano różne rozwiązania. W wielu regulaminach uprawnienie do wszczęcia procedury wyznaczenia przysługuje promotorowi bądź doktorantowi. Istnieją również rozwiązania hybrydowe, które zakładają uczestnictwo kilku podmiotów w tej procedurze. Niemniej w ocenie autorów adekwatne są tutaj uwagi poczynione odnośnie do udziału doktoranta w procedurze wyznaczenia promotora. Doktorant na początku swojej kariery naukowej może nie mieć wystarczającego rozeznania w podejmowanym obszarze badawczym, stąd też nie posiada on kompetencji do oceny potrzeb w zakresie niezbędnej mu pomocy w przygotowywaniu rozprawy. Jednakże ten brak doświadczenia nie powinien całkowicie eliminować go z udziału w tej procedurze, który mógłby polegać np. na obowiązku uzgodnienia tej kwestii z doktorantem.

Kolejnym aspektem uwzględnianym przy tym kryterium jest **procedura zmiany promotora**. Sposób zmiany promotora stanowi obligatoryjną część regulaminu szkoły doktorskiej (art. 205 ust. 1 pkt 1 PSWiN). Unormowanie tej materii pozostawione zostało autonomii podmiotu prowadzącego szkołę doktorską. Zmiana promotora jest sposobem rozwiązania sytuacji, w której dotychczasowy opiekun doktoranta z przyczyn zależnych bądź niezależnych od niego, nie jest w stanie sprawować tej funkcji. Z tego powodu możliwość ta nie powinna być nadmiernie ograniczana, np. poprzez wprowadzenie maksymalnej liczby zmian bądź wyłączenie możliwości zmiany po ocenie śródkresowej. W celu zniwelowania ryzyka zbyt częstej zmiany promotora/ów, które nie sprzyjają ciągłości prac nad rozprawą optymalnym rozwiązaniem będzie ograniczenie do „uzasadnionych wypadków” – zwrotu niedookreślonego, pojemnego znaczeniowego i zwiększającego decyzyjność podmiotu uprawnionego do zmiany promotora.

W 16 na 50 (32%) analizowanych regulaminów wyłączne prawo do wszczęcia procedury zmiany promotora ma doktorant. W większości – 33 na 50 (66%) regulaminów uprawnienie w tym zakresie przysługuje, poza doktorantem, również innym podmiotom. Wśród tych podmiotów

najczęściej znajduje się promotor lub osoba kierująca szkołą doktorską (dyrektor, kierownik). Przyznanie takiego uprawnienia szerszej grupie podmiotów wydaje się trafniejsze w kontekście budowania prawidłowej współpracy oraz daje możliwość reakcji i rozwiązania sytuacji niepożądanych.

Niektóre regulaminy dokonują podziału procedury zmiany promotora na różne tryby na podstawie kryterium podmiotu inicjującego. Wyróżnia się tu:

- 1) tryb rezygnacji z funkcji promotora składanej przez promotora do właściwego organu w podmiocie prowadzącym szkołę doktorską;
- 2) tryb odwołania z funkcji promotora – najczęściej dokonywany z własnej inicjatywy przez organ uprawniony do wyznaczenia lub zmiany promotora w celu rozwiązania sytuacji kryzysowej, np. konfliktu, niewywiązywania się z obowiązków przez promotora, wystąpienia okoliczności uniemożliwiających dalsze sprawowanie opieki promotorskiej;
- 3) tryb zmiany promotora, która może być zainicjowana w szczególności przez doktoranta.

Zmiana promotora częstokroć wymaga spełnienia dodatkowych obowiązków takich jak korekta indywidualnego planu badawczego, czy uzyskanie zgody kandydata na nowego promotora do pełnienia tej funkcji. W ocenie autorów uzależnianie wszczęcia procedury zmiany od przedłożenia opinii dotychczasowego promotora nie jest rozwiązaniem słusznym, gdyż w przypadku sytuacji konfliktowych uzyskanie takiej opinii przez doktoranta może okazać się nieosiągalne. Wydaje się, że w projektowaniu procedury zmiany promotora i dodatkowych wymagań koniecznych do jej wszczęcia i przeprowadzenia należy zachować powściągliwość tak, by nie była ona nadmiernie skomplikowana i długotrwała. Ma to szczególne znaczenie właśnie w sytuacjach konfliktowych na linii promotor – doktorant, gdzie czasami jedynym możliwym rozwiązaniem jest dokonanie zmiany promotora³²¹.

Pewne trudności mogą pojawiać się w przypadku realizowania projektów finansowanych ze środków zewnętrznych na podstawie umów dwu lub trójstronnych – między instytucją finansującą, podmiotem prowadzącym

321 Ibidem. Autor w tym zakresie zwraca ponadto uwagę na wyr. NSA z 18.5.2021 r., III OSK 834/21, Legalis i poprzedzający go wyr. WSA w Warszawie z 18.10.2018 r., II SA/Wa 265/18, Legalis.

szkołę doktorską oraz promotorem lub doktorantem. W tym zakresie istotna jest konstrukcja wspomnianych umów, która powinna precyzować rozwiązania na wypadek rezygnacji doktoranta, konieczności zmiany promotora itp. Niezasadnym bowiem wydaje się całkowite wyłączenie możliwości zmiany promotora w takich sytuacjach. Wniosek ten jest również adekwatny w przypadku konieczności poszanowania praw autorskich twórców co ich dzieł – rozwiązaniem może okazać się przeniesienie praw autorskich na podstawie zawieranej umowy (art. 41 ust. 1 pkt 1 PrAut).

Bardzo korzystną alternatywą w stosunku do (ostatecznej) zmiany promotora bądź łączącą się z trybem odwołania promotora – są przewidywane w regulaminach szkół doktorskich rozwiązania mające na celu zachowania **ciągłości opieki promotorskiej** na wypadek sytuacji:

- 1) kiedy wyznaczony promotor nie jest w stanie sprawować swojej funkcji (np. w razie choroby);
- 2) w której po zmianie promotora doktorantowi nie została wyznaczona nowa osoba na tę funkcję;
- 3) kiedy po rozpoczęciu kształcenia doktorantowi nie wyznaczono jeszcze formalnie promotora.

Dzięki wspomnianym rozwiązaniom doktoranci oraz przygotowywane przez nich rozprawy doktorskie są zabezpieczone na wypadek sytuacji, w których niemożliwe stałoby się, choćby czasowe, podejmowanie działalności naukowej i realizowanie indywidualnych planów badawczych. Często chodzi tu również o takie sytuacje, kiedy współpraca między doktorantem a promotorem układa się pomyślnie, jednak promotor z pewnych względów przez pewien okres nie jest w stanie sprawować opieki i konieczne jest dodatkowe wsparcie do czasu ustania powstałej przeszkody. Dlatego eksperci przeprowadzający ewaluację powinni szczególnie pozytywnie oceniać to, że ewaluowana szkoła doktorska wypracowała takie mechanizmy, mając na uwadze różne scenariusze, które mogą zakłócać normalny tok pracy nad rozprawą doktorską.

Postanowienia dotyczące ciągłości opieki promotorskiej zostały zawarte w 13 na 50 regulaminów (26%). Jest to więc liczba stosunkowo niewielka. Interesującym rozwiązaniem jest także możliwość wszczęcia procedury wyznaczenia promotora na wypadek niezłożenia wniosku przez uprawniony podmiot. Należy to oceniać pozytywnie w świetle ustawowego obowiązku ciążącego na podmiocie prowadzącym kształcenie doktorantów.

Warto tutaj zwrócić również uwagę na postanowienia regulaminu Wspólnej Szkoły Doktorskiej Politechniki Śląskiej, w którym określono, że do czasu wyznaczenia doktorantowi promotora lub promotorów opieka naukowa jest sprawowana przez kierownika szkoły doktorskiej³²². Z kolei, zgodnie z regulaminem Szkoły Doktorskiej Nauk Ścisłych i Przyrodniczych UMCS, w przypadku, gdy promotor przebywa na urlopie naukowym lub urlopie na poratowanie zdrowia, lub zachodzi okoliczność losowa uniemożliwiająca właściwe sprawowanie opieki nad doktorantem, Dyrektor zwraca się z wnioskiem do właściwego organu o wyznaczenie drugiego promotora lub promotora pomocniczego³²³.

6.3. Sposoby zapewniania doktorantom wysokiej jakości współpracy z promotorem, promotorami lub promotorem pomocniczym

Podstawą tego kryterium ewaluacji, przewidzianego w § 2 pkt 5 lit b) EwaluacjaR, jest współpraca doktoranta z promotorem, promotorami lub promotorem pomocniczym, która – jak wskazywano – niejednokrotnie w doktrynie i orzecznictwie jest przyrównywana do relacji mistrz-uczeń³²⁴. Niestety nie zawsze przebiega ona pomyślnie – pojawiają się nieporozumienia i konflikty. Dlatego w uzasadnieniu do rozporządzenia wskazano, że w tym zakresie analizie będzie podlegać, czy szkoła doktorska opracowała zasady postępowania na wypadek wystąpienia konfliktu doktoranta z promotorem, na czym te zasady polegają, a jeżeli dochodzi do konfliktu – w jaki sposób jest on rozwiązywany, jak wdrożono opracowane zasady, czy okazały się skuteczne, a jeżeli nie, to czy dokonano jakichś zmian w tym zakresie³²⁵.

322 Załącznik do uchwały nr 41/2024 Senatu Politechniki Śląskiej z dnia 17 czerwca 2024 r. – Regulamin Wspólnej Szkoły Doktorskiej Politechniki Śląskiej.

323 Załącznik do Uchwały Nr -26.6 /19 Senatu UMCS z dnia 24 kwietnia 2019 r. ze zm. – Regulamin Szkoły Doktorskiej Nauk Ścisłych i Przyrodniczych UMCS.

324 Wyrok WSA w Poznaniu z 8.04.2010 r., IV SA/Po 942/09, LEX nr 620112.; A. Kola, *Mistrz jako kategoria historyczna, kulturowa i pedagogiczna: wprowadzenie w problematykę*, „Nauki o Wychowaniu. Studia Interdyscyplinarne” 2019, t. 8, nr 1, s. 43–69.

325 Uzasadnienie do projektu rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich> (dostęp: 15.09.2024 r.).

Zasady te nie muszą mieć charakteru pisanego, jednak powinny być spójne. W przypadku braku zasad, które byłyby ujęte w ramy normatywne zasadniczą rolę odgrywają organy szkoły doktorskiej odpowiedzialne za organizację procesu kształcenia. Wówczas gruntownie przemyślany powinien być zakres kompetencji organów w szkole doktorskiej, w szczególności organu monokratycznego (dyrektora, kierownika itp.). Należy pamiętać, że zgodnie z art. 23 ust. 5 PSWiN, powołanie osoby do pełnienia funkcji kierowniczej, do której zakresu obowiązków należą sprawy doktorantów, wymaga uzgodnienia samorządem doktorantów. Można więc przyjąć, że osoba powołana do kierowania szkołą doktorską posiada mandat zaufania zarówno od władz uczelni (instytutu), jak i społeczności doktorantów w takim podmiocie. Z tego powodu osoba kierująca szkołą doktorską w istocie może dawać rękojmię prawidłowego pełnienia funkcji rozjemcy w przypadku wystąpienia konfliktów między doktorantem a promotorem bądź też promotorami doktoranta (jeśli jest ich więcej niż 1). W konsekwencji ocena przedmiotowego kryterium powinna uwzględniać opinię samorządu doktorantów wyrażoną w trybie art. 23 ust. 5 PSWiN. Alternatywnie, prowadzenie procedury antykonfliktowej może zostać powierzone odrębnemu gremium – jednakże w tym zakresie bezwzględnie podkreślenia wymaga dbałość o niezależność i bezstronność składu takiego gremium od stron konfliktu.

W przeważającej większości analizowanych regulaminów (43 na 50) brak jest zawartej w nich procedury rozwiązywania sporów na linii doktorant-promotor. Przewidziana została ona jednak w 7 regulaminach (14%). Wśród nich warto zwrócić uwagę na rozwiązania przyjęte w Szkole Doktorskiej Wojskowej Akademii Technicznej im. Jarosława Dąbrowskiego³²⁶:

§ 26

- „1. Doktorant, w przypadku konfliktu z promotorem niezwłocznie zgłasza sprawę do dyrektora.
2. Pierwszą próbę mediacji podejmuje dyrektor. W przypadku niepowodzenia dyrektor powołuje zespół mediacyjny w skład, którego wchodzi

326 Załącznik do uchwały Senatu Wojskowej Akademii Technicznej im. Jarosława Dąbrowskiego nr 28/WAT/2024 z dnia 25 kwietnia 2024 r. w sprawie uchwalenia „Regulaminu Szkoły Doktorskiej Wojskowej Akademii Technicznej im. Jarosława Dąbrowskiego”.

zastępca dyrektora, osoba wskazana przez przewodniczącego rady dyscyplin naukowej oraz przedstawiciel Samorządu Doktorantów.

3. Zespół mediacyjny podejmuje działania mediacyjne i może rekomendować działania zmierzające do rozwiązania konfliktu”.

Podobne rozwiązania przyjęto w Szkole Doktorskiej Nauk Humanistycznych Uniwersytetu w Białymstoku, gdzie doktorant ma prawo do spotkania z dyrektorem w celu przekazania uwag związanych z funkcjonowaniem szkoły, w tym relacji z promotorem. Natomiast dyrektor ma obowiązek podjąć działania w sytuacji powstania konfliktu między doktorantem a promotorem, promotorami lub promotorem pomocniczym³²⁷. Na aprobatę zasługuje tu nałożenie na dyrektora obowiązku podjęcia działań w celu rozwiązania powstałego konfliktu.

W obu wspomnianych rozwiązaniach przyjętych w szkołach doktorskich dyrektor szkoły pełni w zasadzie rolę mediatora w sporze między doktorantem a promotorem, co jeszcze dobitniej obrazuje słuszność wcześniejszych rozważań.

Za rozwiązanie niewystarczające w zakresie rozwiązywania konfliktów na linii doktorant-promotor trzeba uznać wyłącznie wypracowanie procedury zmiany promotora w szkole doktorskiej bądź odesłanie np. do funkcjonującej w danym podmiocie procedury antymobbingowej³²⁸. Oczywiście – zmiana promotora może niekiedy okazać się jedynym słusznym sposobem zakończenia powstałego sporu, jednak nie można tego uznać za zasady postępowania na wypadek wystąpienia konfliktu doktoranta z pro-

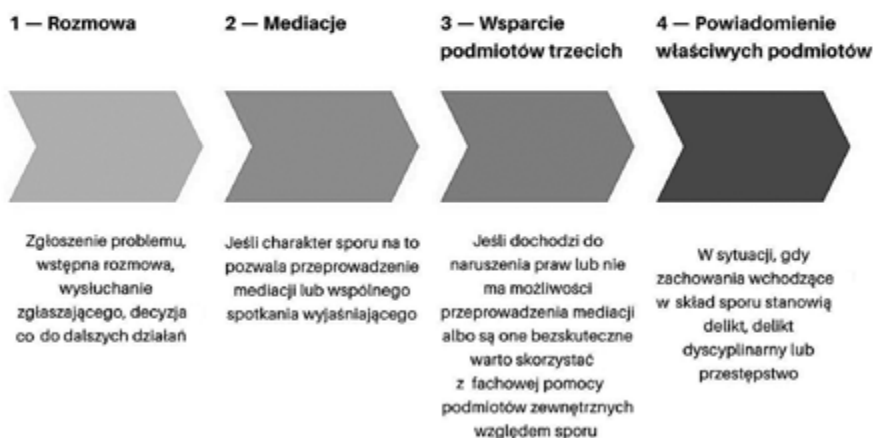
327 Załącznik do Uchwały nr 3035 Senatu Uniwersytetu w Białymstoku w sprawie Regulaminu Szkoły Doktorskiej Nauk Humanistycznych Uniwersytetu w Białymstoku z dnia 27 kwietnia 2022 r. oraz Załącznik do Uchwały nr 3075 Senatu Uniwersytetu w Białymstoku w sprawie uzgodnienia Regulaminu Szkoły Doktorskiej Nauk Humanistycznych Uniwersytetu w Białymstoku z dnia 29 czerwca 2022 r. – Regulamin Szkoły Doktorskiej Nauk Humanistycznych Uniwersytetu w Białymstoku.

328 W tym miejscu podkreślenia wymaga, że „mobbing” jest pojęciem prawnopracowniczym i co do zasady nie odnosi się do relacji między doktorantem a władzami podmiotu prowadzącego szkołę doktorską (swoistym odpowiednikiem pracodawcy). Tymczasem pracodawca (uczelnia, instytut itp.) jest zobowiązany przeciwdziałać mobbingowi (art. 94(3) § 1 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1465 z późn. zm.). Realizacja tego obowiązku polega w szczególności na wprowadzeniu odpowiednich procedur antymobbingowych. Doktoranci jako osoby niepozostające w stosunku pracy z tytułu kształcenia w szkole doktorskiej mogą być jednak objęci taką procedurą, o ile zostanie to wyraźnie w niej określone i uregulowane.

motorem oceniane w toku ewaluacji. Chodzi tu bowiem o wewnętrzną procedurę przyjętą w szkole doktorskiej, która w zależności od skali konfliktu pozwala wdrożyć odpowiednie działania.

Propozycja systematyki zasad postępowania w sytuacjach konfliktowych została przedstawiona na poniższym schemacie:

PRZYKŁADOWY SCHEMAT ROZWIĄZYWANIA SPORÓW

Schemat 1. Przykładowy schemat rozwiązywania sporów (źródło: opracowanie własne).

Schemat ma charakter przykładowy i powinien być stosowany z uwzględnieniem specyfiki danego podmiotu. Pierwszym etapem procedury rozwiązywania konfliktu może stać się rozmowa pomiędzy osobą sygnalizującą powstanie problemu a gremium (organem) czy osobą, do której zadań należy podjęcie odpowiednich działań (zgłoszenie problemu). Osobą tą może być osoba kierująca szkołą doktorską (jak w przypadku wspomnianych regulaminów) bądź specjalnie wyznaczona do tego celu osoba lub kolegialny zespół. Na tym etapie całej procedury kluczowa jest otwartość na wysłuchanie problemu i trudności, z jakimi zmagają się zgłaszający (doktorant, promotor, promotor pomocniczy itp.), bezstronność oraz poufność – zwłaszcza w przypadku bardzo delikatnych, intymnych szczegółów sprawy, która obejmuje również anonimowość zgłaszającego do czasu

wyrażenia przez niego zgody na podjęcie dalszych działań wiążących się z ujawnieniem jego tożsamości. Niekiedy jednak pomimo zgłoszenia problemu (konfliktu) osoba go doświadczająca może obawiać się negatywnych konsekwencji podejmowania dalszych działań. Rodzi to zasadniczą trudność w rozwiązaniu takiej sytuacji – z pewnością jednak konieczne jest otoczenie takiej osoby możliwie kompleksową opieką i otwartość w udzieleniu jej potrzebnego wsparcia.

Kolejnym etapem procedury, wykorzystanym np. w wyżej wymienionej Szkole Doktorskiej Wojskowej Akademii Technicznej im. Jarosława Dąbrowskiego jest instytucja mediacji. Mediacje stanowią niejednokrotnie formę pozasądowego rozwiązania sporu w procedurze cywilnej, karnej czy administracyjnej. Opierają się one na podstawowych zasadach dobrowolności uczestnictwa w mediacjach, poufności, bezstronności osoby mediatora³²⁹.

Jeśli mediacje okażą się nieskuteczne bądź niemożliwe do przeprowadzenia możliwe jest włączenie do sprawy udziału osób trzecich – zewnętrznych i niezależnych od stron sporu. Może to być np.:

- 1) rzecznik praw doktoranta działający w danej jednostce (lub niekiedy spotykany rzecznik praw studenta i doktoranta)³³⁰;
- 2) rzecznik praw akademickich działający w danej jednostce³³¹;
- 3) Rzecznik Praw Doktoranta Krajowej Reprezentacji Doktorantów³³²;
- 4) specjalnie powołany, niezależny zespół rozjemczy;
- 5) psycholog zatrudniony w podmiocie prowadzącym szkołę doktorską.

Włączenie takich osób może okazać się zasadne również i niezależnie od przeprowadzanych mediacji. Wniosek ten wydaje się szczególnie właściwy w odniesieniu do udzieleniu stron bądź stronie konfliktów wsparcia psychologicznego w trakcie procesu rozwiązywania sporu.

329 P. Sołtysiak, *Mediacja jako alternatywna metoda rozwiązywania sporów*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Administracji AJD w Częstochowie” 2012, vol. 2(6), s. 11–17.

330 Por. Załącznik do Uchwały nr 901/I/1 Senatu KUL Jana Pawła II z dnia 21 czerwca 2024 roku w sprawie uchwalenia Regulaminu Szkoły Doktorskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II – Regulamin Szkoły Doktorskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

331 *Rzecznik Praw Akademickich*, <https://www.umcs.pl/pl/o-rzeczniku,18720.htm> (dostęp: 10.09.2024 r.).

332 *Rzecznik Praw Doktoranta*, https://krd.edu.pl/rzecznik_praw_doktoranta/ (dostęp: 10.09.2024 r.).

Niekiedy jednak konflikt, jaki powstał między doktorantem a promotorem może wykraczać poza zakres nieporozumienia, a zachowania jednej bądź drugiej strony mogą wyczerpywać znamiona deliktu dyscyplinarnego, deliktu cywilnego (naruszenia dóbr osobistych), mobbingu, a nawet stanowić przestępstwo ścigane z oskarżenia prywatnego bądź publicznego. W takiej sytuacji poprzestanie wyłącznie na wewnętrznych procedurach rozwiązania sporu jest niedopuszczalne. Jeśli czyn wypełnia znamiona deliktu dyscyplinarnego, to wówczas zasadne jest powiadomienie rzecznika dyscyplinarnego. Natomiast w przypadku popełnienia przestępstwa – stosownie do treści art. 304 § 2 KPK na instytucjach państwowych, które w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, ciąży obowiązek niezwłocznego zawiadomienia o tym prokuratora lub Policji oraz przedsięwzięcia niezbędnych czynności do czasu przybycia organu powołanego do ścigania przestępstw lub do czasu wydania przez ten organ stosownego zarządzenia, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów przestępstwa. Pamiętać jednak należy, że w takich sytuacjach kierować się również należy szczególną dbałością i wrażliwością względem osoby pokrzywdzonej takimi zachowaniami. Nawet wykonując ustawowe obowiązki, nie wolno pomijać w tym stanowiska pokrzywdzonego, by nie przysparzać mu dodatkowych cierpień.

Opisane wyżej etapy procedury nie zawsze muszą występować w przedstawionej kolejności, mogą być przeprowadzane równolegle w zależności od natury danej sprawy. W każdym razie wydaje się, że kluczowym aspektem wypracowanych w danym podmiocie zasad postępowania w razie konfliktu powinno być stworzenie wszystkim osobom uczestniczącym w procesie kształcenia lub jego organizacji poczucia bezpieczeństwa, że mają możliwość przedstawienia swojego problemu oraz wsparcia w jego rozwiązaniu.

Podkreślenia wymaga, że rekomendowane wypracowanie procedury antykonfliktowej w zakresie relacji doktoranta i promotora jest zagadnieniem odrębnym od zgłaszania informacji o naruszeniu prawa i ochrony sygnalistów, które to reguluje ustawa z dnia 14 czerwca 2024 r. o ochronie sygnalistów³³³. Przepisy tego aktu nie mają bezpośredniego zastosowania

333 Ustawa z dnia 14 czerwca 2024 r. o ochronie sygnalistów (Dz.U. 2024 poz. 928).

do współpracy na linii doktorant-promotor. Jednakże w ramach wdrażania wskazanej ustawy dopuszczalne zdaje się uwzględnienie także sytuacji doktorantów w odniesieniu do podmiotu prowadzącego szkołę doktorską. Warto dodać, że zgodnie z art. 2 ust. 2 ustawy, podmiot prawny może dodatkowo w ramach procedury zgłoszeń wewnętrznych przewidzieć możliwość zgłaszania informacji o naruszeniach dotyczących obowiązujących w tym podmiocie prawnym regulacji wewnętrznych lub standardów etycznych, które zostały ustanowione przez podmiot prawny na podstawie przepisów prawa powszechnie obowiązującego i pozostają z nimi zgodne.

W celu dbałości o jakość kształcenia doktorantów kluczowe jednak wydaje się, że poza wypracowanymi sposobami rozwiązywania konfliktów równie istotne są sposoby ich zapobiegania. Z tego względu tak ważna jest regulacja i praktyka dotycząca powoływania promotora, w tym uwzględniania stanowiska doktoranta co do osoby mającej sprawować nad nim opiekę naukową. Niewykluczone jest również wprowadzenie praktyki zawierania formalnych lub nieformalnych kontraktów między doktorantem a promotorem zawierających zakres obowiązków każdej ze stron. Może być to np. oddzielny dokument składany wraz z indywidualnym planem badawczym. Z całą jednak pewnością, w przypadku tego rodzaju spraw satysfakcjonującego poziomu skuteczności rozwiązań antykonfliktownych nie da się osiągnąć bez otwartości ze strony podmiotu na polubowne zażegnanie sporu, co często nieodłącznie wiąże się z relacjami międzyludzkimi panującymi w szkole doktorskiej.

Wypracowane zasady postępowania w sytuacji konfliktowej wiążą się również z potrzebą i obowiązkiem zaznajomienia z nimi doktorantów, promotorów oraz innych podmiotów, których mogą wspomniane zasady dotyczyć. Z tego względu sposobem ich wdrożenia może być opisanie takiej procedury w regulaminie szkoły doktorskiej bądź wskazanie w nim przynajmniej o jej istnieniu i miejscu lub sposobie, w jaki można się z nią zapoznać (np. w odrębnym akcie wewnętrznym opublikowanym w BIP danego podmiotu). Warto, by wypracowana procedura nie cechowała się nadmiernym formalizmem, który może działać zniechęcająco i w efekcie obniżyć jej skuteczność. Nie ma również przeszkód, by procedura ta odnosiła się także do sytuacji konfliktowych między promotorami, między wykładowcami a doktorantami, między pracownikami administracji akademickiej a doktorantami itp. Za wysoce pożądane należy uznać

także wszelkie działania dotyczące rozpowszechnienia takich informacji wśród zainteresowanych – poprzez wykorzystanie mailingu, przeprowadzenie spotkań informacyjnych, informacje w mediach społecznościowych (w zależności od specyfiki i możliwości danego podmiotu). Najbardziej kompleksowym rozwiązaniem jest paralelne stosowanie powyższych metod, tj. spisania konkretnych zasad w jakimś akcie normatywnym oraz działania popularyzujące przyjęte zasady. Trzeba podkreślić, że podmiot prowadzący kształcenie na potrzeby ewaluacji zobowiązany będzie określić, w jakim stopniu wszystkie strony biorące udział w procesie kształcenia są świadome tych rozwiązań³³⁴.

6.4. Sposoby zapewniania doktorantom prawidłowych warunków oraz wsparcia w realizacji programu kształcenia i indywidualnych planów badawczych, a także w przygotowywaniu rozpraw doktorskich

Jakość opieki naukowej odnosi się nie tylko opieki promotorskiej, ale do całości oferty naukowej, dydaktycznej czy integracyjnej podmiotu prowadzącego kształcenie. W uzasadnieniu do EwaluacjaR wyjaśniono przedmiot oceny w ramach przedmiotowego kryterium zawartego w § 2 pkt 5 lit c) EwaluacjaR. Ekspertki sprawdzają, jak rozwiązana została kwestia dostępu doktorantów do infrastruktury niezbędnej do realizacji celów określonych w indywidualnych planach badawczych, a także jak jest rozwiązana kwestia finansowania prowadzonych przez doktorantów badań naukowych; szczególna uwaga zostanie również poświęcona stworzonym w ramach szkoły doktorskiej uwarunkowaniom i wsparciu w procesie kształcenia oferowanemu doktorantom z niepełnosprawnościami i doktorantom będącym rodzicami, w tym prawnymi opiekunami osób niepełnoletnich³³⁵.

334 *Wytyczne do przygotowania raportu samooceny*, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-jakosci-ksztalcenia-w-szkole-doktorskiej--wytyczne-do-przygotowania-raportu-samooceny>, s. 9 (dostęp: 10.09.2024 r.).

335 Uzasadnienie do projektu rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich> (dostęp: 30.09.2024 r.).

Indywidualne plany badawcze doktorantów to plany, które zawierają ujęte chronologicznie zadania badawcze oraz aktywności naukowe i ogólnorozwojowe służące bezpośrednio lub pośrednio przygotowaniu rozprawy doktorskiej. Ustawa PSWiN wymienia tylko jeden obligatoryjny element indywidualnego planu badawczego, jakim jest harmonogram sporządzenia rozprawy (art. 202 ust. 1 PSWiN), jednocześnie umożliwiając podmiotowi prowadzącemu szkołę doktorską na dookreślenie obowiązkowej zawartości planu w aktach wewnętrznych. W konsekwencji treść regulaminów szkół doktorskich, w których przewiduje się dodatkowe elementy IPB takie jak np. opublikowanie artykułów naukowych, czynny udział w konferencjach naukowych, odbycie stażu naukowego, czy złożenie wniosku grantowego itp. będzie szczególnie istotna dla oceny oferowanych w danym podmiocie form wsparcia w celu realizacji tych zadań. Innymi słowy, ewaluacja powinna polegać na ocenie, czy nakładane na doktoranta obowiązki dotyczące planowanych badań są adekwatne i proporcjonalne do przewidzianego w szkole doktorskiej wsparcia w ich realizacji.

Zgodnie z art. 11 ust. 1 pkt 4 PSWiN, do podstawowych zadań uczelni należy prowadzenie kształcenia doktorantów. Do realizacji tego zadania uczelnia jest obowiązana zapewnić odpowiednie środki, w tym **infrastrukturę** (art. 49 ust. 1 PSWiN). Ponadto w uczelni działa system biblioteczno-informacyjny, którego podstawę stanowi biblioteka oraz archiwum (art. 49 ust. 2 zd. 1 i ust. 3 PSWiN). Prawa i obowiązki uczelni, pracowników, doktorantów i studentów w zakresie korzystania z infrastruktury badawczej przy prowadzeniu działalności naukowej określa uchwalany przez senat regulamin korzystania z infrastruktury badawczej (art. 152 ust. 1 pkt 2 lit. a) PSWiN). Regulamin ten jest więc obligatoryjnie przyjmowanym dokumentem, w którym powinna znaleźć się kompleksowa regulacja dotycząca dostępu doktorantów do infrastruktury badawczej. Pojęcie „infrastruktury badawczej” nie zostało ustawowo zdefiniowane, przez co należy – zwłaszcza w kontekście ewaluacji – rozumieć je szeroko i odnosić do aparatury naukowo-badawczej, infrastruktury informatycznej, elektronicznych zasobów informacyjnych, dostępu do pomieszczeń, pracowni, laboratoriów³³⁶. Obowiązek zapewnienia dostępu

336 M. Salamonowicz, (w:) A. Jakubowski (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2023, Legalis, art. 152.

do infrastruktury badawczej ciąży również na instytutach PAN, instytutach badawczych oraz instytutach międzynarodowych prowadzących szkoły doktorskie. Trzeba pamiętać, że na kształcenie doktorantów dla wszystkich podmiotów uprawnionych do prowadzenia szkół doktorskich przewidziane są środki finansowe w ramach subwencji zgodnie z art. 366 ust. 1 pkt 1, 3 i 5 w zw. z art. 365 pkt 2 lit. c PSWiN. Ponadto publicznym i niepublicznym uczelniom akademickich przyznawane są w formie dotacji środki na działania związane z zapewnieniem osobom niepełnosprawnym warunków do pełnego udziału w procesie przyjmowania i kształcenia w szkołach doktorskich oraz prowadzenia działalności naukowej (art. 366 ust. 1 pkt 1 i 3 w zw. z art. 365 pkt 6 PSWiN). Z kolei, Polska Akademia Nauk otrzymuje dotację celową na zadanie związane z kształceniem doktorantów w szkołach doktorskich na podstawie art. 79 ust. 1 pkt 2 w zw. z art. 2 ust. 2 pkt 3 PANU³³⁷. W ramach wskazanych środków podmiot prowadzący kształcenie doktorantów jest obowiązany zapewnić doktorantom w swojej ofercie dostęp do infrastruktury badawczej niezbędnej do odbywania przez nich kształcenia w szkole doktorskiej, w tym realizowania indywidualnych planów badawczych.

W kontekście powołanych wyżej przepisów istotna jest również kwestia **finansowania prowadzonych przez doktorantów badań naukowych**. Podmiot prowadzący szkołę doktorską powinien racjonalnie gospodarować przyznanymi środkami, by w jak największym stopniu wesprzeć doktorantów w finansowaniu swoich badań, tj. zakupie niezbędnych materiałów, odbywaniu staży, kwerend, wizyt studyjnych, czy udziale w konferencjach naukowych itp. Niewłaściwe, również w kontekście ewaluacji, jest całkowite przerzucanie na doktorantów obowiązku zapewnienia finansowania swoich badań ze źródeł zewnętrznych bądź z wypłacanego stypendium doktoranckiego. Oczywiście, doktorantów powinno się zachęcać do podejmowania aktywności w zakresie pozyskiwania grantów (np. ze środków NCN, NCBiR), jednakże nie może to być jedyna przewidziana dla doktorantów ścieżka otrzymania środków na swoje badania. Taka praktyka mogłaby mieć charakter dyskryminujący osoby, które nie są w stanie samodzielnie ponieść kosztów realizacji badań (w razie niepowodzenia

337 Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Polskiej Akademii Nauk (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1796).

w staraniu się o fundusze). Podmiot prowadzący szkołę doktorską już w momencie rekrutacji powinien ocenić swoje możliwości finansowego wsparcia w zakresie proponowanych przez kandydatów projektów badawczych. Ponadto pozytywnie trzeba oceniać inicjatywy podejmowane przez sam podmiot prowadzący kształcenie odnoszące się do pozyskiwania środków zewnętrznych i przystępowania do różnych konkursów grantowych, w tym także tych ukierunkowanych na podnoszenie jakości innych aspektów kształcenia, np. umiędzynarodowienia³³⁸.

Przedmiotem oceny w ramach omawianego kryterium są również stworzone w podmiocie **uwarunkowania i formy wsparcia w zakresie realizacji kształcenia przez osoby ze szczególnymi potrzebami**, w tym osoby niepełnosprawne oraz osoby sprawujące opiekę nad (małoletnimi) dziećmi.

W większości analizowanych regulaminów (37 na 50, tj. 74%) opisane zostały możliwości stworzone dla **doktorantów z niepełnosprawnościami** w celu wyrównania szans i zagwarantowania im pełnego uczestnictwa w procesie kształcenia. Polegają one na dostosowaniu organizacji i realizacji procesu kształcenia do ich indywidualnych potrzeb. Zasadniczo udogodnienia te dotyczą lub polegają na:

- 1) zagwarantowaniu pełnego uczestnictwa w zajęciach poprzez np. udział w zajęciach asystenta doktoranta niepełnosprawnego lub tłumacza języka migowego;
- 2) dostosowaniu materiałów dydaktycznych do potrzeb wynikających z niepełnosprawności np. poprzez możliwość nagrywania zajęć, robienia zdjęć lub otrzymania materiałów dotyczących zajęć od prowadzącego w dostosowanej formie; możliwość korzystania z innych urządzeń lub pomocy osób robiących notatki;
- 3) dostosowaniu formy egzaminów i zaliczeń do potrzeb wynikających z niepełnosprawności – np. poprzez umożliwienie uczestnictwa tłumaczy języka migowego, asystentów osób z niepełnosprawnościami, dostosowanie terminów egzaminów lub zaliczeń; zmianę formy egzaminu lub zaliczenia w zależności od potrzeb; umożliwienie otrzymania arkusza egzaminacyjnego lub zaliczeniowego w formie

338 Przykład mogą stanowić chociażby programy znajdujące się w ofercie Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej – NAWA *STER Umiędzynarodowienie Szkół Doktorskich*, <https://nawa.gov.pl/instytucje/ster-umiedzynarodowienie-szkol-doktorskich> (dostęp: 11.09.2024 r.).

dostosowanej do stopnia niepełnosprawności (np. z powiększonym tekstem w przypadku osób słabo widzących); przedłużenie czasu trwania danego egzaminu; umożliwienie wykorzystywania podczas zaliczenia i egzaminu urządzeń technicznych, takich jak: komputery, oprogramowanie udźwiękawiające, urządzenia brajlowskie, klawiatury alternatywne itp.;

- 4) indywidualnych warunkach korzystania z infrastruktury i zasobów podmiotu, w którym dana osoba odbywa kształcenie;
- 5) wsparciu przy ocenie śródkresowej np. poprzez zapewnienie udziału w zajęciach asystenta doktoranta niepełnosprawnego lub tłumacza języka migowego;
- 6) możliwości przedłużenia terminu złożenia rozprawy w razie posiadania orzeczenia o stopniu niepełnosprawności;
- 7) dostępności obiektów, w których odbywają się zajęcia dla osób niepełnosprawnych oraz dostępności infrastruktury badawczej (z uwzględnieniem powoływanej już ustawy z dnia 4 kwietnia 2019 r. o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych).

W niektórych podmiotach udogodnienia zostały przewidziane już na etapie rekrutacji – takie rozwiązania występują np. w Szkole Doktorskiej w Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie³³⁹ czy Szkole Doktorskiej Politechniki Warszawskiej³⁴⁰. Trzeba to uznać za dobrą praktykę wpisującą się również w zapewnianie jakości procesu rekrutacji.

Ponadto w wybranych podmiotach funkcjonują specjalne jednostki organizacyjne (biura ds. osób niepełnosprawnych), których zadaniem jest udzielanie niezbędnego wsparcia doktorantom z niepełnosprawnościami. Rozwiązanie to jest wyrazem szczególnej dbałości o zapewnienie równych szans w procesie kształcenia i stanowi najbardziej kompleksową formę wsparcia. Powinno być to jednak połączone z wyartykułowaniem i wyodrębnieniem praw, jakie regulamin szkoły doktorskiej przyznaje osobom z niepełnosprawnościami.

339 Załącznik nr 1 do uchwały Senatu nr xx.26.06.2023 – Regulamin Szkoły Doktorskiej w Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie.

340 Załącznik do uchwały nr 471/L/2024 Senatu PW z dnia 27 marca 2024 r. – Regulamin Szkoły Doktorskiej Politechniki Warszawskiej.

Drugą grupą, do której powinny odnosić się szczególne rozwiązania są **doktoranci będący rodzicami (opiekunami)**. Niestety w większości analizowanych regulaminów (42 na 50, tj. 84%) nie znalazły się postanowienia, które przewidywałyby jakieś szczególne rozwiązania dedykowane tym osobom. Uprawnienia tej grupy sprowadzają w postanowieniach regulaminów do powielenia ustawowego zawieszenia kształcenia na okres odpowiadający czasowi trwania urlopu macierzyńskiego, urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego, urlopu ojcowskiego oraz urlopu rodzicielskiego, określonych w ustawie z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (art. 204 ust. 3 PSWiN) lub umożliwienia przedłużenia w razie konieczności sprawowania osobistej opieki nad dzieckiem (do 4 lub 6 roku życia). Poza nimi doktoranci-rodzice (opiekunowie) mogą korzystać ze wszystkich uprawnień przysługujących wszystkim doktorantom w danej szkole doktorskiej np. indywidualnej organizacji kształcenia, itp. Przykładowo w Szkole Doktorskiej na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie istnieje możliwość zwolnienia z uczestnictwa w zajęciach wraz z indywidualnym przystąpieniem do ich zaliczenia, z którego to rozwiązania mogą skorzystać w szczególności doktorantki w ciąży³⁴¹. Niekiedy, poza wspomnianym zawieszeniem ustawowym, w celu sprawowania opieki nad dzieckiem dla doktorantów będących rodzicami lub opiekunami przewiduje się dodatkowe zawieszenie pozaustawowe (przerwę w kształceniu)³⁴². Rozwiązania te z pewnością są wyjściem naprzeciw potrzebom rodziców kształcących się w szkołach doktorskich. Jednak w obliczu tego, że czas nauki w szkole doktorskiej zwykle zbiega się z okresem przypadającym na zakładanie rodziny³⁴³, to są to rozwiązania zdecydowanie niewystarczające. W ocenie autorów wysoce pożądane i z pewnością zwiększające atrakcyjność

341 Załącznik do Uchwały nr 1/2021 Senatu Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie z dnia 25 stycznia 2021 roku – Regulamin Szkoły Doktorskiej na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie.

342 Załącznik do obwieszczenia nr 16 z dnia 30 lipca 2021 r. o ogłoszeniu tekstu jednolitego uchwały nr 444 Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 26 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminów szkół doktorskich na Uniwersytecie Warszawskim UCHWAŁA NR 444 SENATU UNIWERSYTETU WARSZAWSKIEGO z dnia 26 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminów szkół doktorskich na Uniwersytecie Warszawskim – Regulamin Międzydziedzinowej Szkoły Doktorskiej na Uniwersytecie Warszawskim.

343 Eurostat, *Mean age of women at childbirth and at birth of first child*, <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00017/default/table> (dostęp: 12.09.2024 r.).

szkół doktorskich będzie tworzenie warunków umożliwiających rodzicom (zwłaszcza rodzicom dzieci w wieku niemowlęcym lub przedszkolnym) podejmowanie aktywności naukowej, dzięki czemu nie będą oni musieli „odkładać” kształcenia na późniejszy okres. Praktycznie zawsze łącznie pracy zawodowej z aktywnym rodzicielstwem wymaga dużej elastyczności. Trzeba też dodać, że z uwagi na sposób sformułowania przedmiotowego kryterium oceniane będzie, czy doktorantom-rodzicom oferuje się jakieś wsparcie przy realizacji procesu kształcenia (programu kształcenia i indywidualnego planu badawczego), nie zaś wyłącznie umożliwia jego czasowe wstrzymanie lub przedłużenie. Mając to na uwadze, można zatem zaproponować tutaj rozwiązania takie jak:

1. zagwarantowanie możliwości korzystania z indywidualnego toku kształcenia;
2. zagwarantowanie większej liczby nieobecności na zajęciach przewidzianych w programie kształcenia;
3. możliwość alternatywnego udziału w zajęciach (choćby w części), np. z wykorzystaniem środków porozumiewania się na odległość w razie zaistnienia takiej potrzeby, np. choroby dziecka;
4. dostosowanie terminów egzaminów lub zaliczeń;
5. wspomniana już możliwość pozaustawowego zawieszenia kształcenia (inaczej urlopu od kształcenia) w razie konieczności sprawowania opieki nad dzieckiem;
6. większa dostępność i upowszechnianie informacji o możliwości korzystania z zakładowego żłobka lub klubu dziecięcego dla dzieci doktorantów.

6.5. Stopień włączenia wybitnych specjalistów zatrudnionych poza podmiotem w działania służące wsparciu doktorantów w prowadzeniu działalności naukowej

Kryterium to przewiduje § 2 pkt 5 lit d) EwaluacjaR. W jego ramach eksperci przeprowadzający ewaluację oceniają, czy szkoła doktorska zaprasza do współpracy wybitnych specjalistów z innych ośrodków i w jakim stopniu wzbogacają oni potencjał szkoły doktorskiej; w ramach tego kryterium zostanie uwzględniona szczególna sytuacja podmiotów wspólnie

prowadzących szkołę doktorską. W przypadku niepodejmowania takiej współpracy bądź jej ograniczonego zakresu należy opisać i uzasadnić przyczynę takiego podejścia³⁴⁴. Zarówno w uzasadnieniu, jak i wytycznych do przygotowania raportu samooceny brak jest szczegółowych informacji na temat tego, w jaki sposób będą uwzględniane i oceniane powyższe okoliczności.

Zgodnie z brzmieniem tego kryterium, od podmiotu prowadzącego kształcenie doktorantów oczekuje się prowadzenia otwartej polityki wspierania doktorantów w prowadzeniu działalności naukowej, która nie będzie ograniczać się do działalności w ramach jednej szkoły doktorskiej. Z tego względu proponuje się, by zwiększać ofertę kształcenia poprzez włączenie w proces kształcenia doktorantów wybitnych specjalistów zatrudnionych poza podmiotem kształcącym. Kontakt z uznanymi ekspertami może stymulować doktorantów do pracy badawczej, poszerzać ich horyzonty i kształtować ich warsztat metodologiczny. Jest to również dobry sposób na podnoszenie interdyscyplinarności szkół doktorskich poprzez spotkania z przedstawicielami różnych dyscyplin naukowych.

Realizacja tego kryterium może następować poprzez organizowanie wykładów czy zajęć otwartych, organizowanie szkół letnich lub cyklicznych spotkań, zajęcia fakultatywne oferowane doktorantom w ramach programu kształcenia. Włączenie wybitnych specjalistów zewnętrznych powinno odnosić się do wsparcia w prowadzeniu działalności naukowej doktorantów, a więc odnosić nie tylko do realizacji programu kształcenia (realizując efekty uczenia na poziomie 8 PRK), ale i indywidualnych planów badawczych, a ponadto zaznajamiać, uwrażliwiać i zachęcać do refleksji nad problemami współczesnej nauki i dylematami współczesnej cywilizacji.

Jak się wydaje, zapraszanie wybitnych specjalistów z innych ośrodków powinno być dostosowane do potrzeb doktorantów, którzy najczęściej przygotowują rozprawy doktorskie w określonych dyscyplinach naukowych i oczekują od podmiotu prowadzącego kształcenie zajęć i aktywności maksymalnie przydatnych w kontekście ich działalności badawczej. Dlatego tak

344 Wytyczne do do przygotowania raportu samooceny, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-jakosci-ksztalcenia-w-szkole-doktorskiej-wytyczne-do-przygotowania-raportu-samooceny>, s. 9 (dostęp: 10.09.2024 r.).

ważne jest przeprowadzenie rozeznania wśród doktorantów odnośnie do ich zainteresowań i oczekiwań, które pozwoli na dobór zakresu tematycznego oraz specjalistów, których zaproszenie w danym podmiocie będzie pożądane. Można w tym zakresie zwrócić się do samorządu doktorantów w celu wykorzystania dodatkowych kanałów komunikacyjnych samorządu. Zapraszanie osób adekwatnych do potrzeb doktorantów będzie skutkowało rzeczywistym wzbogaceniem potencjału szkoły doktorskiej, a nie będzie miało jedynie charakteru fasadowego. Oczywiście opinia doktorantów nie powinna być jedynym czynnikiem decydującym o doborze zapraszanych specjalistów. Niezwykle wartościowe może okazać się także dokonanie podobnego rozeznania wśród promotorów oraz wykorzystanie opinii organów kolegialnych funkcjonujących w podmiocie kształcącym, w skład których wchodzi doświadczeni badacze. Innym rozwiązaniem będzie bieżące reagowanie na aktualne problemy badawcze, którą są widoczne w debacie publicznej – problemy prawne, klimatyczne, ekonomiczne itp. Dzięki temu szkoła doktorska może stać się prawdziwym forum naukowej debaty, która nie jest jedynie staromodną instytucją, ale aktywnie reagującą i uczestniczącą w życiu społecznym jednostką. W ten sposób podmioty mogą wykorzystywać współpracę z wybitnymi specjalistami również do promocji i budowania swojej „marki” oraz zwiększania interdyscyplinarności. Budowanie potencjału szkoły doktorskiej w tym zakresie tkwi również w korzystaniu z różnych form komunikacji, w szczególności tych powszechnych wśród ludzi młodych.

Choć aspekt naukowy jest niewątpliwie kluczowy przy formowaniu młodych badaczy w szkołach doktorskich, to nie ma przeszkód, by podmiot nawiązywał współpracę z otoczeniem społeczno-gospodarczym i zapraszał do niej przedsiębiorców, pracodawców, a także inne wybitne postaci sprawujące np. doniosłe funkcje społeczne czy publiczne. Z pewnością działania takie w sposób pełniejszy będą wpisywać się w model uniwersytetu III generacji³⁴⁵, a ponadto uczynią szkoły doktorskie bardziej nowoczesną formułą kształcenia, otwartą na aplikacyjne efekty kształcenia. Wyraża to także dbałość podmiotu o holistyczny rozwój zawodowy

345 J. Z. Makiela *Model uniwersytetu trzeciej generacji XXI wieku – przedsiębiorczy, innowacyjny uniwersytet (The model of the university of the third generation of the 21st century – an enterprising, innovative university)*, „Folia Oeconomica Cracoviensia” 2017, vol. 58, s. 23–37.

doktorantów, którzy wielokrotnie podejmują naukę w szkole doktorskiej w celu podniesienia swoich kompetencji w związku z wykonywaniem określonego zawodu. Dlatego też opisana realizacja tego kryterium może pozytywnie wpływać również na aspekty związane ze skutecznością kształcenia doktorantów, która stanowi odrębne kryterium ewaluacyjne.

Ponadto ocena ekspertów powinna uwzględniać **szczególną sytuację podmiotów wspólnie prowadzących szkołę doktorską**. Przypomnieć trzeba, że zgodnie z art. 198 ust. 5 PSWiN, szkoła doktorska może być prowadzona wspólnie przez uczelnie akademickie, instytuty PAN, instytuty badawcze lub instytuty międzynarodowe, z których każde posiada kategorię naukową A+, A albo B+ albo uprawnienie nadane w trybie określonym w art. 226a ust. 1 w co najmniej 1 dyscyplinie. Szczegółowy podział zadań związanych z prowadzeniem szkoły doktorskiej oraz sposób ich finansowania określa umowa zawarta w formie pisemnej, która wskazuje również podmiot odpowiedzialny za wprowadzanie danych do systemu, o którym mowa w art. 342 ust. 1, i uprawniony do otrzymania środków finansowych na wspólne kształcenie w szkole doktorskiej. Ponadto jak stanowi ust. 6 powołanego przepisu, kształcenie doktorantów może być prowadzone we współpracy z innym podmiotem, w szczególności przedsiębiorcą lub zagraniczną uczelnią lub instytucją naukową. Przepisy art. 198 ust. 5 i 6 PSWiN wyróżniają dwie odrębne formy, tj. 1) wspólnego prowadzenia szkoły doktorskiej przez uprawnione podmioty oraz 2) organizowania kształcenia doktorantów we współpracy z innym podmiotem, niż te wymienione w ust. 5, a więc z przedsiębiorcami, organizacjami pracodawców, kościołami, związkami wyznaniowymi itp. Literalnie omawiane kryterium ewaluacyjne odnosi się jedynie do szczególnego uwzględnienia podmiotów wspólnie prowadzących szkoły doktorskie, a więc do formy bardziej sformalizowanej z uwagi na obowiązek działania na podstawie umowy zawartej między wspomnianymi podmiotami. Jednakże jak się wydaje, ekspertom dokonującym ewaluacji nie powinny ująć uwadze także inne przewidziane prawem formy – wspomnianego wspólnego kształcenia doktorantów.

Zważywszy zatem na umowę łączącą podmioty wspólnie prowadzącą szkołę doktorską kluczowa jest jej konstrukcja precyzująca prawa i obowiązki każdej ze stron. W doktrynie K. Koźmiński uważa, że rekomendowane jest: „(...) wyczerpujące unormowanie w treści jej postanowień zagadnień potencjalnie spornych, w tym zwłaszcza odnoszących się

bezpośrednio do praw i obowiązków kształconych w szkole doktorskiej doktorantów. Szczególnie wskazać trzeba tu jasną strukturę organów, ich zakres kompetencyjny oraz zasady podziału pozyskiwanych środków finansowych i partycypacji w pokrywaniu kosztów (...)»³⁴⁶. Ponadto Ł. Kierznowski dodaje, że umowa powinna określać organ właściwy w sprawie określania zasad przeprowadzania rekrutacji, ustalenia programu kształcenia, uchwalenia regulaminu szkoły doktorskiej, czy też podmiot właściwy do wypłaty stypendium doktoranckiego³⁴⁷. Autor ten słusznie zauważa, iż: „Nie ma przeszkód, aby w umowie postanowić, że odpowiednie akty (np. regulamin szkoły doktorskiej) zostaną uchwalone w identycznym brzmieniu przez wszystkie właściwe organy podmiotów współtworzących szkołę doktorską, nadal jednak pozostanie do uregulowania kwestia właściwości organów w indywidualnych sprawach doktorantów, w tym także rozstrzyganych w drodze decyzji administracyjnej»³⁴⁸.

Wielość podmiotów prowadzących szkołę doktorską zwiększa jej potencjał z uwagi na m.in. większe zasoby kadrowe czy organizacyjne. W kontekście analizowanego kryterium może okazać się dobrym rozwiązaniem określenie w umowie, o której mowa w art. 198 ust. 5 PSWiN – zasad prowadzenia zajęć i seminariów przez nauczycieli akademickich zatrudnionych we wspólnie działających podmiotach. Ekspert przeprowadzający ewaluację powinni zatem uwzględnić, jak owo „wspólne prowadzenie szkoły doktorskiej” wykorzystywane jest w celu budowania potencjału szkoły doktorskiej oraz zwiększania atrakcyjności jej oferty naukowo-dydaktycznej. Jednakże z uwagi na sformułowanie analizowanego kryterium – „Stopień włączenia wybitnych specjalistów zatrudnionych poza podmiotem w działania służące wsparciu doktorantów w prowadzeniu działalności naukowej” wskazuje, że konieczne jest nawiązywanie współpracy z ekspertami zewnętrznymi, tj. zatrudnionymi poza podmiotem lub podmiotami prowadzącymi szkołę doktorską. Stąd też, również w przypadku podmiotów wspólnie prowadzących szkołę doktorską adekwatne będą wcześniejsze

346 K. Koźmiński, (w:) W. Kiełbasiński, B. Pietrzyk-Tobiasz, M. W. Kuliński (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce dla studenta i doktoranta – komentarz praktyczny*. Komentarz | Linia orzecznicza, Warszawa 2024, Legalis, art. 198.

347 Ł. Kierznowski, (w:) A. Jakubowski (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*. Komentarz, Warszawa 2023, Legalis, art. 198.

348 Ibidem.

rozważania. W takiej sytuacji niewskazane jest także ograniczenie kadry naukowo-dydaktycznej wyłącznie do osób zatrudnionych w tych podmiotach.

Należy także dodać, że z różnych przyczyn podmiot lub podmioty prowadzące szkołę doktorską mogą nie decydować się na włączanie specjalistów zewnętrznych w prowadzone działania wspierające aktywność naukową doktorantów bądź decydować się na to jedynie w ograniczonym zakresie. W każdym razie decyzja ta powinna być przemyślana i uzasadniona, a motywy wyczerpująco opisane w raporcie samooceny.

6.6. Rzetelność weryfikacji i oceny pracy promotorów oraz promotorów pomocniczych a także doskonalenie ich pracy

Rzetelność weryfikacji i oceny pracy promotorów oraz promotorów pomocniczych, a także działania podejmowane przez podmiot mające na celu doskonalenie ich pracy stanowią kryterium szczegółowe ewaluacji zawarte w § 2 pkt 5 lit e) EwaluacjaR. W uzasadnieniu do projektu rozporządzenia oraz wytycznych do raportu samooceny wyszczególniono, co będzie brane pod uwagę w ramach tego kryterium:

- 1) regularność oceny pracy promotorów (promotorów pomocniczych),
- 2) przebieg procesu oceny pracy promotorów (wywiązywania się ze swoich obowiązków),
- 3) działania podejmowane w przypadku stwierdzenia potencjalnych nieprawidłowości w pracy promotorów,
- 4) sposoby identyfikacji obszarów opieki naukowej lub artystycznej wymagające poprawy lub modyfikacji,
- 5) zakres wdrażania rozwiązań doskonalących opiekę naukową i zabezpieczające jej wysoki poziom³⁴⁹.

W uzasadnieniu podkreślono również, że weryfikacja realizacji obowiązków promotorskich powinna być dokonywana także na podstawie

349 Zob. Uzasadnienie do projektu rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich>, s. 10 (dostęp: 13.09.2024 r.); Wytyczne do do przygotowania raportu samooceny, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-jakosci-ksztalcenia-w-szkole-doktorskiej--wytyczne-do-przygotowania-raportu-samooceny>, s. 9 (dostęp: 10.09.2024 r.).

opinii podopiecznych oraz – co szczególnie istotne – stanowić dla podmiotu stały element wewnętrznej kontroli jakości kształcenia³⁵⁰.

W świetle kryteriów ewaluacyjnych nacisk położony jest na obowiązek regularnie sprawowanej kontroli realizacji opieki promotorskiej i wywiązywania się przez promotorów z ciążących na nich obowiązków. Dlatego też, w podmiocie prowadzącym szkołę doktorską powinien zostać wypracowany system oceny pracy promotorów. W ocenie autorów lakoniczne postanowienia regulaminowe, na mocy których powierza się sprawowanie takiej kontroli organowi kierującemu bądź opiniodawczemu w szkole doktorskiej jest niewystarczające wobec oczekiwań ewaluacyjnych, a także jakości kształcenia doktorantów. Oczywiście nie jest wykluczone, by organ taki wypracował nieformalną procedurę oceny opieki promotorskiej, np. na podstawie ankiet wśród doktorantów, sprawozdań promotorów, rozmów z promotorami. Jednakże w razie potrzeby wyciągania ewentualnych konsekwencji powinna w tym zakresie istnieć podstawa prawna i zasady takiego postępowania. Formalna procedura dotycząca weryfikacji jakości opieki promotorskiej bardziej odpowiada założeniom tego kryterium opisanym w uzasadnieniu do EwaluacjaR – zwłaszcza w kontekście tego, że powinien to być stały element wewnętrznej jakości procesu kształcenia. Modelowo procedura ta może zawierać postanowienia dotyczące:

- 1) podmiotów podlegających ocenie (promotor, promotor pomocniczy);
- 2) organu dokonującego ewaluacji (np. osoba kierująca szkołą doktorską bądź komisja ds. oceny śródkresowej);
- 3) przedmiotu oceny;
- 4) tego, co stanowi podstawę oceny (np. opinia doktoranta, wynik oceny śródkresowej, dokumentacja przebiegu kształcenia w szkole doktorskiej, raport promotora);
- 5) ewentualnego, dodatkowego postępowania wyjaśniającego (np. w formie rozmów z promotorem, doktorantem lub z nimi jednocześnie);
- 6) terminu oceny;
- 7) sposobu udokumentowania oceny i jej wyniku (np. w formie protokołu);

350 Uzasadnienie do projektu rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich>, s. 10 (dostęp: 13.09.2024 r.).

- 8) procedury odwoławczej (możliwość wniesienia zastrzeżeń w stosunku do wyniku oceny);
- 9) działań wdrażanych w razie negatywnego wyniku ewaluacji (np. wydanie rekomendacji co do dalszego sposobu sprawowania opieki nad doktorantem; wszczęcie procedury zmiany promotora; wszczęcie procedury dotyczącej rozwiązywania konfliktów na linii doktorant–promotor).

Ponadto, jak już zostało wskazane we wcześniejszych fragmentach niniejszego opracowania, w regulaminie szkoły doktorskiej powinien znaleźć się jasno sprecyzowany katalog obowiązków promotora, których realizacja podlegałaby ocenie. Trzeba zauważyć, że brak postanowień w tym zakresie utrudnia weryfikację, czy i w jaki sposób są one wykonywane, gdyż *de facto* nie wiadomo, czego oczekuje się od promotora. Podkreślenia wymaga, że niektóre obowiązki promotorskie w sposób zasadniczy wpływają na sytuację prawną doktoranta, np. konieczność wydania opinii o rozprawie doktorskiej w trybie art. 204 ust. 1 PSWiN. Brak realizacji tego obowiązku (nieuzasadniona odmowa wydania opinii) stawia doktoranta w obliczu ryzyka niezawinionego skreślenia z listy doktorantów. W ocenie autorów, dopuszczanie do takich sytuacji w podmiocie prowadzącym kształcenie jest niewłaściwe i nie może spotkać się z pozytywnym podejściem w kontekście ewaluacji.

Rozwiązania umożliwiające **ocenę pracy promotorów** zostały przewidziane w 15 na 50 analizowanych regulaminach (30%), co należy uznać za zdecydowanie zbyt niski wynik wobec znaczenia dbałości o jakość opieki naukowej w szkołach doktorskich. Częstym sposobem, w jaki ocenia się promotorów i ich pracę jest dokonywanie tego przy okazji oceny śródkresowej doktoranta. W tym zakresie w analizowanych regulaminach zidentyfikować można dwie praktyki.

Pierwsza praktyka, wdrożona np. w Szkole Doktorskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, polega na dokonywaniu oceny opieki promotorskiej przez komisję ds. oceny śródkresowej doktoranta, która wydaje w tym zakresie odrębną od wyniku oceny śródkresowej opinię³⁵¹.

351 Załącznik do Uchwały nr 901/I/1 Senatu KUL Jana Pawła II z dnia 21 czerwca 2024 roku w sprawie uchwalenia Regulaminu Szkoły Doktorskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II – Regulamin Szkoły Doktorskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

Podobne rozwiązanie wdrożono w Międzydziedzinowej Szkole Doktorskiej Uniwersytetu Warszawskiego³⁵². Sposób, w jaki przeprowadza się ewaluację opieki promotorskiej we wskazanych podmiotach – tj. przy okazji oceny śródkresowej wydaje się słuszny i miarodajny. Skoro doktorant jest poddawany ocenie pod kątem terminowego realizowania IPB, to zasadne jest zweryfikowanie, czy otrzymał on odpowiednie wsparcie w tej realizacji. Daje to asumpt do tego, by ocenić czy dotychczasowa współpraca doktoranta i promotora pozytywnie rokuje i pozwala przypuszczać, że zakończy się ona ukończeniem kształcenia w szkole doktorskiej (pomyślnym złożeniem rozprawy). Zgodnie ze wskazówkami zawartymi w uzasadnieniu do rozporządzenia, przy ocenie wykonywania obowiązków przez promotora powinno uwzględniać się opinie doktorantów. W przypadku przeprowadzania takiej oceny przy okazji oceny śródkresowej można zasięgnąć opinii doktoranta (w formie pisemnej lub ustnej) na temat współpracy z promotorem.

Druga praktyka polega na dokonywaniu ewaluacji oceny pracy promotorów w ramach oceny śródkresowej. Innymi słowy, jakość opieki promotorskiej stanowi przedmiot oceny śródkresowej. Rozwiązania takie zidentyfikowano w 2 analizowanych regulaminach (4%). Trzeba jednak stwierdzić, że taka konstrukcja nie odpowiada przepisom PSWiN. W myśl art. 202 ust. 1 PSWiN ocenie śródkresowej podlega wyłącznie realizacja indywidualnego planu badawczego i nie może ona obejmować innych elementów kształcenia³⁵³. Nie jest zatem dopuszczalne ocenianie doktoranta w ramach oceny śródkresowej przez pryzmat jakości sprawowania opieki promotorskiej. Z drugiej jednak strony, nic nie stoi na przeszkodzie, by wynik oceny śródkresowej doktoranta był uwzględniany w ramach ewaluacji pracy promotora. Jeśli wynik ten jest negatywny, kolejnym krokiem powinno być ustalenie, gdzie leży przyczyna takiego stanu rzeczy. Na ogół brak realizacji przez doktoranta zadań zawartych w IPB skutkujący negatywnym

352 Załącznik do obwieszczenia nr 16 z dnia 30 lipca 2021 r. o ogłoszeniu tekstu jednolitego uchwały nr 444 Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 26 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminów szkół doktorskich na Uniwersytecie Warszawskim UCHWAŁA NR 444 SENATU UNIWERSYTETU WARSZAWSKIEGO z dnia 26 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminów szkół doktorskich na Uniwersytecie Warszawskim – Regulamin Międzydziedzinowej Szkoły Doktorskiej na Uniwersytecie Warszawskim.

353 Zob. szerzej uwagi w rozdz. 7 niniejszego opracowania.

wynikiem oceny śródkresowej może świadczyć o niedostatecznej reakcji promotora na postępowanie doktoranta (brak pomocy, upomnienia itp.).

Niestety powyższe rozwiązania nie gwarantują anonimowości doktorantom, przez co w niektórych przypadkach, zwłaszcza w razie wystąpienia sytuacji konfliktowej na linii doktorant-promotor, może to działać zniechęcająco na doktorantów i obniżać miarodajność ewaluacji pracy promotorów. Dlatego korzystnym rozwiązaniem może okazać się wprowadzenie dodatkowej, regularnej (np. co semestr) anonimowej ankietyzacji wśród doktorantów, na podstawie której można byłoby zidentyfikować, czy doktoranci są zadowoleni ze współpracy z promotorami i czy otrzymują potrzebne wsparcie. Ankiety te powinny jednak służyć ogólnemu rozeznaniu jakości opieki promotorskiej, z wyłączeniem możliwości zidentyfikowania danego doktoranta lub promotora.

Ewaluacja opieki promotorskiej powinna obejmować nie tylko ustalenie, czy jest ona sprawowana prawidłowo, ale ponadto podjęcie działań na wypadek stwierdzenia nieprawidłowości. W ramach wypracowanej procedury można przewidzieć różne środki zmierzające ku poprawie jakości sprawowanej opieki promotorskiej, np. poprzez formułowanie rekomendacji w tym przedmiocie, rozmowy wyjaśniające, a w razie, gdyby uchybienia były na tyle poważne – wszczęcie procedury zmiany promotora (w tym jego odwołania).

W tym miejscu warto odnieść się dodatkowo do specyfiki programu „Doktorat wdrożeniowy” realizowanego na podstawie art. 376 PSWiN oraz wydawanego w oparciu o ten przepis komunikatu ministra³⁵⁴. Doktorant odbywający kształcenie w szkole doktorskiej w ramach tzw. doktoratu wdrożeniowego – poza promotorem – posiada również opiekuna pomocniczego, który jest pracownikiem podmiotu współpracującego z podmiotem prowadzącym kształcenie. Zadaniem tego opiekuna jest czuwanie nad rozwojem i realizacją wdrożeniowego charakteru badań, co stanowi *de facto* istotę wspomnianego programu. W związku z powyższym, pomimo iż nie zostało to wprost wyartykułowane w EwaluacjaR, jak też pozostaje to po-

354 Zob. np. Komunikat Ministra Nauki z dnia 30 kwietnia 2024 r. o ustanowieniu programu pod nazwą „Doktorat wdrożeniowy 2024” i naborze wniosków, <https://www.gov.pl/web/nauka/komunikat-ministra-nauki-z-dnia-30-kwietnia-2024-r-o-ustanowieniu-programu-pod-nazwa-doktorat-wdrozeniowy-2024-i-naborze-wnioskow2> (dostęp: 15.10.2024 r.).

za formalnym nadzorem podmiotu prowadzącego szkołę doktorską, wydaje się, że ocena jakości opieki naukowej powinna choć w minimalnym stopniu odnosić się również do tego aspektu. Może to przybrać formę np. ankiet wśród doktorantów czy wywiadów.

Kolejny aspekt omawianego kryterium to rozwiązania doskonalące opiekę naukową i zabezpieczające jej wysoki poziom. Jednakże w bardzo niewielkiej liczbie 2 z 50 (4%) analizowanych regulaminów przewidziane są **mechanizmy doskonalenia pracy promotorów**. W szkołach doktorskich, w których obowiązują takie rozwiązania, polegają one na udziale w obowiązkowych szkoleniach w celu doskonalenia jakości opieki (w szczególności dla nowo powołanych promotorów) organizowanych przez podmiot prowadzący szkołę doktorską bądź podmioty zewnętrzne specjalizujące się w tego rodzaju szkoleniach. Różne działania mające na celu podnoszenie różnych kompetencji organizują także instytucje przedstawicielskie sektora nauki i szkolnictwa wyższego. Niekiedy obowiązek ten odnosi się również do stałego doskonalenia umiejętności w zakresie opieki naukowej nad doktorantem. Nie zawsze bowiem doświadczeni i wybitni naukowcy są w stanie i potrafią wyjaśnić i przekazać podopiecznym określone treści w sposób dla nich przyswajalny. Założenie, że sprawowanie opieki nad doktorantem przez uznanego badacza gwarantuje skuteczność kształcenia doktoranckiego często okazuje się mylne. Dlatego organizowanie szkoleń dla promotorów, które mają zaznajomić ich z zasadami kształcenia w szkole doktorskiej, jak również mające na celu doskonalenie ich umiejętności promotorskich stanowi pożądaną sposób zapewniania jakości opieki promotorskiej. Nie ma też przeszkód, by szkolenia te obejmowały także inne osoby, które są zainteresowane sprawowaniem funkcji promotora rozprawy doktorskiej w przyszłości.

Jak wskazywano we wcześniejszych fragmentach niniejszego opracowania, kompetencje promotorskie powinny być rozumiane szeroko. W literaturze zwraca się uwagę na zespół następujących kompetencji promotora: wiedzy i umiejętności naukowych, wiedzy i umiejętności badawczych, kompetencji menedżerskich, kompetencji interpersonalnych, kompetencji cyfrowych, kompetencji dotyczących kształcenia doktorantów³⁵⁵.

355 E. Ziemia, *Metody współpracy...*, (w:), Ł. Sułkowski, R. Lenart (red.), *Rozprawa doktorska...*, s. 136–137.

Przewidywane w szkołach doktorskich mechanizmy służące doskonaleniu pracy promotorów mogą, a nawet powinny odnosić się do podnoszenia każdej z wymienionych kategorii kompetencji. Mogą przybierać one wspomnianą już formę szkoleń, ale także mogą być to różnego rodzaju kompendia, poradniki, kodeksy dobrych praktyk itp., które tworzyć będzie np. podmiot kształcający we współpracy z samorządem doktorantów.

6.7. Dobre praktyki

Analiza regulaminów szkół doktorskich oraz innych działań praktykowanych w szkołach doktorskich pozwala na wskazanie następujących dobrych praktyk w zakresie zapewniania jakości opieki naukowej, które powinny spotkać się z pozytywną oceną ekspertów przeprowadzających ewaluację jakości kształcenia w szkołach doktorskich, tj.:

- 1) procedurę w regulaminie szkoły doktorskiej dotyczącą wyznaczenia i zmiany promotora, w ramach której przewiduje się uwzględnienie stanowiska doktoranta w tym przedmiocie;
- 2) procedury pozwalające na sprawniejsze wyznaczenie promotora w szkole doktorskiej aniżeli termin wskazany w PSWiN;
- 3) rozwiązania w regulaminie szkoły doktorskiej na wypadek niezłożenia wniosku przez doktoranta o wyznaczenie promotora (w sytuacji, gdy to doktorant jest wnioskodawcą);
- 4) dokonywanie oceny dorobku naukowego kandydata na promotora w dyscyplinie, w której przygotowywana jest rozprawa doktorska przez organ właściwy do wyznaczenia promotora;
- 5) kompleksowy system wsparcia dla osób niepełnosprawnych w zakresie odbywania kształcenia i realizacji badań;
- 6) regulacje mające odnoszące się do rozwiązywania konfliktów na linii doktorant-promotor;
- 7) postanowienia regulaminowe przewidujące możliwość skorzystania z pozustawowego zawieszenia (przerwy) w kształceniu dla doktorantów będących rodzicami (opiekunami małoletnich);
- 8) ewaluacja opieki promotorskiej przy okazji oceny śródkresowej (nie w jej ramach);
- 9) szkolenia dla nowo-wyznaczonych promotorów podnoszące ich kompetencje odnośnie do sprawowania opieki nad doktorantami.

6.8. Podsumowanie i rekomendacje

Jakość opieki naukowej lub artystycznej oraz wsparcie w prowadzeniu działalności naukowym jest bez wątpienia doniosłym aspektem funkcjonowania szkoły doktorskiej przekładającym się na jej renomę i potencjał naukowy. Z uwagi zatem na występujący również w środowisku akademickim problem mobbingu³⁵⁶ konieczna jest wnikliwa weryfikacja opieki promotorskiej i innych form pomocy oferowanych przez szkołę doktorską. Przeprowadzona analiza regulaminów szkół doktorskich dowodzi, że w wielu podmiotach wdrażane są rozwiązania pro jakościowe odnoszące się do wspomnianych kwestii, jednak w większości przypadków brak jest kompleksowego zestawu wszystkich rozwiązań odpowiadających poszczególnym kryterium ewaluacyjnym. Stąd też, możliwe jest sformułowanie następujących rekomendacji, takich jak:

- 1) brak zawierania regulaminowych ograniczeń co do osoby promotora odnoszących się do obowiązku zatrudnienia w podmiocie prowadzącym kształcenie doktorantów;
- 2) wprowadzenie możliwie kompleksowego systemu wsparcia dla osób ze szczególnymi potrzebami, z uwzględnieniem możliwości organizacyjnych i finansowych danego podmiotu;
- 3) wprowadzenie w regulaminie szkoły doktorskiej mechanizmów pozwalających na uelastycznienie procesu kształcenia doktorantom będącym rodzicami lub opiekunami możliwości;
- 4) zorganizowanie form dofinansowania działalności naukowej doktorantów przewidzianej w indywidualnych planach badawczych;
- 5) przewidziane w regulaminie, obowiązkowe elementy IPB skorelowane z odpowiednimi formami wsparcia ze strony szkoły doktorskiej;
- 6) wdrożenie jasnej, pisanej, lecz nienadmiernie sformalizowanej procedury rozwiązywania sytuacji konfliktowych w szkole doktorskiej (przy czym jeśli nie zostaje ona uregulowana w regulaminie szkoły doktorskiej, to w akcie tym powinna znajdować się przynajmniej wzmianka o istnieniu takiej procedury);

356 Fundacja Science Watch Polska, *Mapa mobbingu na uczelniach*, <https://www.sciencewatch.pl/index.php/mapa-mobbingu-na-uczelniach> (dostęp: 14.09.2024 r.).

6. Jakość opieki naukowej lub artystycznej...

- 7) podejmowanie działań mających na celu zwiększenie świadomości procedury antykonfliktowej wśród doktorantów, promotorów, nauczycieli akademickich wykładających w szkole doktorskiej, pracowników administracji akademickiej danego podmiotu prowadzącego szkołę doktorską, np. poprzez szkolenia, współdziałanie z samorządem doktorantów itp.;
- 8) przeprowadzanie badania zainteresowania wśród doktorantów w zakresie pozyskiwania dodatkowej wiedzy z różnych dyscyplin;
- 9) organizowanie szkoleń dla promotorów umożliwiających im m.in. podnoszenie kompetencji miękkich;
- 10) aktywna postawa podmiotu prowadzącego szkołę doktorską w ocenie pracy promotorów i podejmowaniu działań w razie jej nieprawidłowego wykonywania.

Niemniej zapewnienie wysokiej jakości opieki naukowej w doktorantów wymaga uwzględnienia zarówno w aktach normatywnych obowiązujących w danym podmiocie, jak i w podejmowanych działaniach wszystkich omawianych aspektów ocenianych w ramach przedmiotowego kryterium.

7. RZETELNOŚĆ PRZEPROWADZANIA OCENY ŚRÓDOKRESOWEJ

7.1. Uwagi ogólne

Ocena śródkresowa jest centralnym momentem w procesie kształcenia doktoranta w szkole doktorskiej, stanowiąc swoistą formę ewaluacji pracy badawczej doktoranta. Zgodnie z art. 202 ust. 2 PSWiN, realizacja indywidualnego planu badawczego podlega ocenie śródkresowej w połowie okresu kształcenia określonego w programie kształcenia, a w przypadku kształcenia trwającego 6 semestrów – w trakcie czwartego semestru. Ocenę tę przeprowadza komisja, w skład której wchodzi trzy osoby, w tym co najmniej jedna osoba posiadająca stopień doktora habilitowanego lub tytuł profesora w dyscyplinie, w której przygotowawana jest rozprawa doktorska, zatrudniona poza podmiotem prowadzącym szkołę doktorską. Promotor i promotor pomocniczy nie mogą być członkami komisji (art. 202 ust. 4 PSWiN). Kończy się ona alternatywnie – wynikiem pozytywnym bądź negatywnym, który to wraz z uzasadnieniem jest jawny (art. 202 ust. 3 PSWiN). Wynik oceny ma decydujące znaczenie dla dalszego kształcenia doktoranta. Pozytywna ocena pozwala doktorantowi na kontynuację prowadzonych badań i skutkuje podniesieniem ustawowej wysokości stypendium doktoranckiego (art. 209 ust. 4 pkt 2 PSWiN). Negatywny wynik stanowi zaś przesłankę obligatoryjnego skreślenia z listy doktorantów stosownie do treści art. 203 ust. 1 pkt 1 PSWiN.

Ustawa PSWiN nie określa szczegółowo zasad i kryteriów oceny śródkresowej, poza precyzyjnym wskazaniem jej przedmiotu – realizacji indywidualnego planu badawczego. W orzecznictwie i doktrynie panuje w tym zakresie zgodność – nie jest dopuszczalna ocena innych aktywności

doktoranta poza realizacją IPB w trybie oceny śródkresowej³⁵⁷. W kontekście ewaluacji jakości kształcenia w szkołach doktorskich ma to kluczowe znaczenie dla rzetelności przeprowadzania oceny śródkresowej, stanowiącej kryterium ogólne ewaluacji przewidziane w art. 261 pkt 6 PSWiN. Trzeba bowiem pamiętać, że od decyzji o skreśleniu z listy doktorantów z uwagi na negatywny wynik oceny przysługuje wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy (art. 203 ust. 3 zd. 2 PSWiN). Procedura odwoławcza jest zatem oparta o reżim Kodeksu postępowania administracyjnego³⁵⁸. Oznacza to, że nieprawidłowe przeprowadzanie oceny śródkresowej może stać się przedmiotem kontroli w toku postępowania administracyjnego lub sądownoadministracyjnego, co może z kolei wiązać się z negatywnymi konsekwencjami (w tym wizerunkowymi) dla podmiotu prowadzącego szkołę doktorską.

Niemniej szczegółowy sposób przeprowadzania oceny śródkresowej powinien – w myśl art. 205 ust. 1 pkt 3 PSWiN – zostać określony w regulaminie szkoły doktorskiej. Podmiot prowadzący szkołę doktorską, z zastrzeżeniem przytoczonych przepisów prawa, dysponuje znaczną autonomią w zakresie ukształtowania kryteriów, zasad i procedury, w jakiej przeprowadza się ocenę śródkresową.

Na uwagę zasługuje ponadto sformułowanie omawianego kryterium ewaluacyjnego – „rzetelność” zakłada „poprawność” i „precyzyjność” podejmowanych działań. Dlatego też pierwszym etapem weryfikacji tego elementu kształcenia przez ekspertów powinno być sprawdzenie, czy ocena śródkresowa przeprowadzana jest zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa – przede wszystkim ustawowymi, ale i wewnątrzszkolowymi (z zastrzeżeniem ich zgodności z przepisami powszechnie obowiązującymi). W dalszej kolejności należy skupić się na wdrożonych projakościowych rozwiązaniach dotyczących oceny śródkresowej w szkole doktorskiej (najwyższe standardy). W szczególności ocena ekspertów uwzględniać będzie:

357 Zob. w tym zakresie stanowiska doktryny – B. Pietrzyk-Tobiasz, *Indywidualny plan badawczy w świetle ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce – teoria i praktyka*, „Acta Iuridica Resoviensia” 2021, nr 4(35), s. 342; Ł. Kierznowski, P. Sitniewski, (w:) A. Jakubowski (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, Warszawa 2023, Legalis, art. 202; M. Pyter, (w:) A. Balicki, M. Pyter, B. Zięba (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, Warszawa 2021, Legalis, art. 202; oraz orzecznictwa sądownoadministracyjnego (wyr. WSA w Warszawie z 19.09.2022 r., II SA/Wa 179/22, Legalis; wyr. WSA w Krakowie z 19.07.2022 r., III SA/Kr 493/22, Legalis).

358 Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 572).

7. Rzetelność przeprowadzania oceny śródokresowej

- 1) dostępność zasad i kryteriów oceny oraz procedury w tym zakresie;
- 2) sposób powoływania członków komisji (liczebność i skład);
- 3) terminowość przeprowadzania oceny;
- 4) rozwiązania służące bezstronności i transparentności przeprowadzania oceny;
- 5) sposób informowania o wynikach oceny śródokresowej;
- 6) sposób postępowania w przypadku otrzymania zastrzeżeń do wyników tej oceny.

Z wytycznych do raportu samooceny wynika ponadto, że raport, jaki powinna przygotować szkoła doktorska powinien zawierać:

- 1) **element opisowy**, który poza omówieniem powyższych zagadnień powinien prezentować, jak podmiot prowadzący szkołę doktorską postrzega istotę oceny śródokresowej;
- 2) **element analityczny** polegający na poparciu części opisowej danymi liczbowymi (liczba pozytywnych i negatywnych wyników oceny śródokresowej, liczba wniesionych zastrzeżeń do oceny, liczba zastrzeżeń rozpatrzonych pozytywnie i negatywnie itp.);
- 3) **element porównawczy** – w wytycznych do raportu samooceny wskazano, że podmiot prowadzący szkołę doktorską powinien dokonać porównania procesów oceny śródokresowej na przestrzeni lat objętych ewaluacją, które powinno obejmować omówienie stwierdzonego poziomu zaawansowania realizacji przez doktorantów indywidualnych planów badawczych oraz ogólną ocenę pomyślności pierwszej połowy procesu kształcenia, a także prognozowaną na tej podstawie efektywność kształcenia³⁵⁹.

Omówienie tego, jak ewaluowany podmiot postrzega instrument oceny śródokresowej powinno odnosić się do ustawowego zakresu oceny śródokresowej. Ocena śródokresowa nie stanowi całościowej oceny postępowania doktoranta (wszystkich podejmowanych aktywności, realizacji programu kształcenia, ocena samej treści IPB itp.), czy też egzaminu z wiedzy, a jedynie terminowości i jakości realizacji indywidualnego planu badawczego. Oczywiście, konieczne jest zachowanie wysokich wymagań jakościowych w stosunku do doktorantów realizujących swoje badania.

359 Wytyczne do do przygotowania raportu samooceny, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-jakosci-ksztalcenia-w-szkole-doktorskiej--wytyczne-do-przygotowania-raportu-samooceny>, s. 9 (dostęp: 15.09.2024 r.).

Jednak musi to odpowiadać podstawowym założeniom ustawowym, czyli oparciu procesu kształcenia o dwa odrębne od siebie elementy – program kształcenia oraz indywidualny plan badawczy (jednocześnie będący narzędziem autonomizującym kształcenie doktoranta w szkole doktorskiej, jak i stanowiący swoiste zobowiązanie)³⁶⁰. Stąd też, realizacja innych niż indywidualny plan badawczy obowiązków wynikających z kształcenia może podlegać innym niż ocena śródkresowa metodom weryfikacji przewidzianym w regulaminie w oparciu o art. 203 ust. 2 pkt 1 i 2 PSWiN.

Ponadto, przy opisie postrzegania oceny śródkresowej warto odnieść się nie tylko do funkcji kontrolnej oceny śródkresowej, ale także do jej aplikacyjnego wymiaru. Opis ten może opierać się zarówno na aspekcie weryfikacji pracy doktoranta (**cel ewaluacyjny**), jak i na tym – w jaki sposób ocena ta pomaga doktorantom w podnoszeniu jakości swoich badań. Ocena śródkresowa nie powinna być jedynie „sprawdzianem” dla doktoranta z tego, czy realizuje plan badawczy, ale stanowić po pierwsze informację zwrotną dla doktoranta, promotora oraz samego podmiotu prowadzącego kształcenie odnośnie do sposobu wykonywania zadań badawczych i aktywności naukowych, a także zawierać rekomendacje, co można by poprawić bądź udoskonalić (**cel rekomendacyjno-rozwojowy oraz cel korekcyjny**). Przedstawienie doktorantowi słabych i silnych stron jego pracy nie tylko pozwala na wdrożenie działań naprawczych, ale także zachęca do dalszej pracy i podejmowania dalszych aktywności (**cel motywacyjny**). Cel ten może być realizowany również poprzez różnego rodzaju wyróżnienia – jednak nie w ramach samego wyniku oceny, ale chociażby jako dodatkowa informacja ze strony komisji ds. oceny bądź osoby kierującej szkołą dokorską na podstawie uzasadnienia wyniku.

7.2. Dobór kryteriów i obiektywne zasady przeprowadzania oceny oraz dostępność i jednoznaczność tych kryteriów i zasad

Dobór kryteriów i obiektywne zasady przeprowadzania oceny oraz dostępność i jednoznaczność tych kryteriów i zasad to pierwsze szczegółowe

360 B. Pietrzyk-Tobiasz, *Indywidualny plan badawczy a ocena śródkresowa*, (w:) W. Kiełbasiński, M. Dorołowicz (red.), *Status doktorantów w Ustawie 2.0*, Toruń 2022, s. 35–36.

kryterium ewaluacyjne brane pod uwagę przy ocenie rzetelności przeprowadzania oceny śródkresowej w szkołach doktorskich (§ 2 pkt 6 lit. a EwaluacjaR). W jego ramach eksperci sprawdzają:

- 1) czy kryteria tej oceny, służącej weryfikacji stopnia realizacji przez doktoranta indywidualnego planu badawczego, w szczególności poziomu zaawansowania realizacji projektu badawczego, i procedura jej przeprowadzania są ogólnie dostępne dla wszystkich zainteresowanych (**ocena formy**);
- 2) czy zostały one precyzyjnie sformułowane w oparciu o merytoryczne założenia i powszechnie przyjęte zasady uczciwości (**ocena co do meritum**).

W uzasadnieniu do EwaluacjaR oparto się na założeniu, że sformułowanie jednoznacznych i czytelnych zasad oraz merytorycznie uzasadnionych kryteriów przeprowadzania oceny śródkresowej pozwala doktorantom lepiej przygotować się do niej, co z kolei zwiększa prawdopodobieństwo uzyskania pozytywnego wyniku i sprawnego przebiegu tego procesu³⁶¹. Na gruncie systematyki uzasadnienia, kryterium to zawarto w jednym punkcie wraz z dostępnością i jednoznacznością kryteriów i zasad przeprowadzania oceny.

Pierwszym komponentem kryterium wskazanego w § 2 pkt 6 lit. a EwaluacjaR jest forma przedstawienia kryteriów i trybu przeprowadzania oceny śródkresowej. Powinna ona cechować się **ogólną dostępnością dla wszystkich zainteresowanych**. W tym miejscu należy przypomnieć, że sposób przeprowadzania oceny śródkresowej, w tym jej kryteria i tryb stanowi obligatoryjny element regulaminu szkoły doktorskiej (art. 205 ust. 1 pkt 3 PSWiN). W świetle treści tego przepisu, nie jest dopuszczalne uregulowanie sposobu przeprowadzenia oceny śródkresowej w akcie innym niż regulamin szkoły doktorskiej. Nie będzie również spełniało standardów ustawowych ogólne, szczątkowe uregulowanie tej materii w regulaminie i „przeniesienie” zasadniczych treści do innego aktu normatywnego bądź uregulowanie jej poza jakimkolwiek aktem prawnym (np. na stronie internetowej, komunikacie itp.). Nie ma jednak przeszkód, by sposób oceny

361 Uzasadnienie do projektu rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich>, s. 10 (dostęp: 15.09.2024 r.).

śródkresowej unormować w odrębnym załączniku do regulaminu, gdyż ten stanowi integralną część tego aktu. Opisanego zakazu nie należy również interpretować w ten sposób, że każdy aspekt, w szczególności *stricte* formalny powinien znaleźć się w regulaminie. Można bowiem uszczegóławiać materię regulaminową w oddzielnych aktach w odniesieniu do np. szczegółowych dokumentów wymaganych do oceny (determinowanych specyfiką dyscypliny naukowej), harmonogramu oceny śródkresowej.

Ponadto, stosownie do treści art. 358 ust. 2 pkt 2 PSWiN, uczelnia, instytut PAN, instytut badawczy oraz instytut międzynarodowy udostępniają w BIP na swoich stronach podmiotowych regulamin szkoły doktorskiej. W świetle przepisów powszechnie obowiązujących, obowiązkiem podmiotu prowadzącego szkołę doktorską jest udostępnienie regulaminu w BIP. Zatem w dużej mierze ocena ogólnej dostępności kryteriów i trybu oceny śródkresowej będzie sprowadzać się do weryfikacji, czy podmiot uczynił zadość obowiązkowi z art. 358 ust. 2 pkt 2 PSWiN. Mimo iż spełnienie tego wymogu stanowi podstawę oceny tego aspektu, to powinno to być jednak punktem wyjścia do pogłębionej analizy praktyki podmiotu w tym zakresie. Szkoły doktorskie nie powinny się ograniczać wszak wyłącznie do realizowania ustawowego „minimum”, ale w sposób świadomy kształtować politykę kształcenia i budować dzięki temu swoją „markę”. Trzeba zwrócić uwagę, że zgodnie z literalną treścią uzasadnienia, ocenie będzie podlegać ogólna dostępność przedmiotowych treści „dla wszystkich zainteresowanych”, nie zaś tylko dla osób pozostających w jakiejś relacji formalno-prawnej (użytkowników zakładu administracyjnego, jakim jest podmiot prowadzący szkołę doktorską³⁶²). Ma to istotne znaczenie również dla zapewnienia transparentności oceny śródkresowej, co pozostaje w interesie wszystkich obywateli z uwagi na finansowanie kształcenia w szkołach doktorskich ze środków publicznych oraz konstytucyjnie gwarantowanym prawem do informacji o działalności organów władzy publicznej (art. 61 ust. 1 Konstytucji RP³⁶³).

362 Por. I. Lipowicz, *Zakłady publiczne*, (w:) Z. Niewiadomski (red.), *Prawo administracyjne*, Warszawa 2011, s. 208.

363 Zgodnie z tym przepisem, obywatel ma prawo do uzyskiwania informacji o działalności organów władzy publicznej oraz osób pełniących funkcje publiczne. Prawo to obejmuje również uzyskiwanie informacji o działalności organów samorządu gospodarczego i zawodowego a także innych osób oraz jednostek organizacyjnych w zakresie, w jakim wykonują one zadania władzy publicznej i gospodarują mieniem

Regulaminy szkół doktorskich można zasadniczo znaleźć na stronach internetowych szkół, co należy uznać za pewien niepisany standard w dobie XXI w. ze względu na to, że większość osób właśnie w *mass mediach* (w szczególności w Internecie) poszukuje informacji. Ponadto, zwłaszcza w kontekście umiędzynarodowienia – ogólna dostępność zasad oceny śródokresowej będzie polegać na ich udostępnieniu przynajmniej w dwóch wersjach językowych (polskim i angielskim). Mając to na względzie, warto wspomnianą „ogólną dostępność” realizować nie tylko poprzez sposób publikowania, ale także i formę. Na stronach internetowych szkół, poza zamieszczonym regulaminem, często znajdują się dodatkowe, syntetyczne opisy zasad i procedury oceny śródokresowej. Niekiedy przybiera to formę Q&A bądź infografik. Jest to bardzo pomocne dla wszystkich osób, które na co dzień nie mają do czynienia z językiem prawnym, w jakim konstruowane są postanowienia regulaminów szkół doktorskich.

W realizacji dostępności kryteriów i trybu oceny śródokresowej warto pamiętać także o szczególnych potrzebach osób z niepełnosprawnościami i stosować wyżej wymienione przystępniejsze formy prezentowania informacji oraz inne szczególne formy.

Drugi element składowy omawianego kryterium szczegółowego odnosi się do merytorycznych aspektów oceny śródokresowej, tj. **merytorycznej zasadności, precyzyjności i uczciwości reguł i trybu przeprowadzania oceny śródokresowej.**

Zasady oceny śródokresowej powinny być sformułowane w oparciu o merytoryczne założenia, które powinny odnosić się do wszystkich aspektów tej formy weryfikacji, czyli zasad oceny, składu komisji, formy oceny³⁶⁴. Ewaluacji podlegać będzie zatem holistyczne i systemowe podejście podmiotu do regulacji.

Zważywszy na jednoznacznie określony w PSWiN zakres oceny śródokresowej, jakim jest realizacja indywidualnego planu badawczego, podmiot prowadzący szkołę doktorską nie ma szerokiej autonomii w zakresie uregulowania tychże zasad. W większości analizowanych regulaminów (70%) rozwiązania regulaminowe odnoszące się do zakresu

komunalnym lub majątkiem Skarbu Państwa (art. 61 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

364 Kwestie te zostaną szczegółowo omówione w dalszej części niniejszego opracowania.

oceny śródkresowej odpowiadają założeniom PSWiN. Jednakże w 22% regulaminów przedmiot oceny jest niezgodny z przepisami ustawowymi. W pozostałej części postanowienia regulaminów w tym zakresie nie są jednoznaczne, toteż istotne znaczenie ma rzeczywista praktyka podmiotu. Niektóre regulaminy w procedurach odnoszących się do oceny śródkresowej przewidują procentową ocenę realizacji indywidualnego planu badawczego. Praktyka ta jest jak najbardziej dopuszczalna, jednak powinna ona dotyczyć tylko stanu zaawansowania realizacji IPB i w ramach tego, nie zaś odrębnie, należy oceniać aktywności doktoranta.

W świetle przepisów powszechnie obowiązujących ocena śródkresowa może polegać na ocenie **terminowości** i **adekwatności (jakości)** wykonywania zadań badawczych i aktywności naukowych zawartych w IPB. Stąd też przepisy powszechnie obowiązujące nie dają tutaj szerokiego pola do oceny dokonań doktoranta. Stąd też, poza oceną śródkresową konieczne jest wypracowanie w podmiocie także innych mechanizmów kontrolnych względem pracy doktorantów.

W przedmiocie oceny terminowości ciężko się doszukiwać merytorycznych założeń, jednakże ocena ekspertów doświadczonych w pracy badawczej powinna się tu skupiać na tym, jakie znaczenie przypisać ewentualnemu brakowi terminowości podyktowanemu wystąpieniem nieprzewidzianych okoliczności wynikłych w toku badań. W tym miejscu warto też dodać, iż oceniane powinny być więc tylko działania, które powinny zostać zakończone do dnia przeprowadzenia oceny śródkresowej³⁶⁵. Zatem przykładowo, jeśli doktorant ma założone wykonanie określonych aktywności do oznaczonej daty, to nie jest dopuszczalne ocenianie realizacji tego zadania przed upływem tego terminu. Jedynie w sytuacjach wyjątkowych, jeśli aktywność ta wymaga złożonych, długotrwałych działań, a czas pozostały do nadejścia terminu wskazuje na wysokie prawdopodobieństwo jego niedochowania – okoliczność ta może być przedmiotem oceny śródkresowej.

Merytoryczna zasadność reguł i trybu oceny śródkresowej będzie zatem obejmować takie elementy jak m.in. wspomniany już zakres oceny odwołujący się do jakości wykonywanych zadań (opublikowanych

365 W. Kiełbasiński, B. Pietrzyk-Tobiasz, (w:) W. Kiełbasiński, B. Pietrzyk-Tobiasz, M. W. Kuliński (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce dla studenta i doktoranta – komentarz praktyczny*. Komentarz | Linia orzecznicza, Warszawa 2024, Legalis, art. 202.

prac, planowanych i przeprowadzanych badań), czy odpowiedniego doboru ekspertów przeprowadzających ocenę. Podkreślenia jednak wymaga, że ocena w tym zakresie nie może przerodzić się w ocenę samego indywidualnego planu badawczego, ale musi odnosić się do jego realizacji. Kolejna zasadnicza uwaga w tym przedmiocie jest powiązana z omówionymi we wcześniejszej części pracy celem i istotą oceny śródkresowej. Ocena śródkresowa nie powinna przerodzić się w egzamin z wiedzy doktoranta (na kształt swoistego egzaminu doktorskiego), ale powinna koncentrować się na jego badaniach z IPB. Wspomniana praktyka, w ocenie autorów, będzie wykraczać poza konieczność formułowania zasad oceny śródkresowej w oparciu o merytoryczne założenia.

Istotną kwestią jest **jednoznaczność zasad oceny śródkresowej**. Rzeczą naturalną jest zapewnienie doktorantom możliwości zapoznania się z tym, z czego będą rozliczani i w jaki sposób. Z tego powodu negatywnie trzeba ocenić np. wspomniane regulacje, które nie dają jasnej odpowiedzi, co jest przedmiotem oceny śródkresowej bądź inne normujące przeprowadzanie oceny w sposób zbyt ogólny (nie dając klarownego sposobu działania, co zwiększa arbitralność postępowania) ani nadzbyt skomplikowany, czyniąc regulację całkowicie nieczytelną. Modelowa regulacja powinna precyzyjnie określać:

- 1) przedmiot oceny śródkresowej (realizacja IPB pod kątem adekwatności i terminowości);
- 2) termin oceny śródkresowej;
- 3) sposób przeprowadzenia oceny;

Ocena śródkresowa ma najczęściej charakter jedno- (analizy dokumentów) bądź dwu-etapowy (analiza dokumentów oraz rozmowa śródkresowa doktoranta z komisją)³⁶⁶. W zależności od obranego modelu oceny inaczej będą kształtować się dalsze postanowienia dotyczące sposobu złożenia i listy dokumentów, które doktorant jest zobowiązany do złożenia (np. IPB, sprawozdanie z realizacji IPB, opinia promotora itp.), tego, w jaki sposób komisja dokonuje oceny realizacji IPB, osób, które mogą być obecne na posiedzeniu komisji (np. obserwatorzy), kwestie dotyczące sporządzenia i zawartości protokołu, elementów uzasadnienia wyniku oceny.

366 B. Pietrzyk-Tobiasz, *Indywidualny plan badawczy a ocena śródkresowa*, (w:) W. Kiełbański, M. Dorochołowicz (red.), *Status doktorantów w Ustawie 2.0*, Toruń 2022, s. 38.

- 4) sposób powołania i składu komisji ds. oceny śródkresowej;
- 5) sposób podejmowania decyzji przez komisję ds. oceny śródkresowej;
- 6) sposób ogłoszenia i udostępnienia wyniku oceny oraz jej uzasadnienia;
- 7) procedurę odwoławczą.

Uczciwość reguł i trybu przeprowadzania oceny śródkresowej odwołuje się do norm i ocen pozaprawnych. Sprawdzenie przeprowadzania tej oceny uzupełnione zostało o kryterium aksjologiczne – mówiąc potocznie – zasad *fair play*. Uczciwość będzie w szczególności wyrażać się w jednakowych zasadach oceny wszystkich doktorantów w danym podmiocie. Odmienne traktowanie doktorantów – odmienne zasady, jak i różne i stosowanie może stanowić przejaw dyskryminacji. Za dopuszczalne jednak uznać należy ukształtowanie tożsamy, generalnych zasad oceny i trybu w regulaminie oraz uszczegółowienie ich (modyfikacja) na podstawie obiektywnych kryteriów, w szczególności związanych z naturą dyscypliny (bądź dziedziny). Co więcej, uczciwość reguł i trybu przeprowadzania oceny śródkresowej może być zapewniana na podstawie przepisów i praktyki uniemożliwiających wystąpienie konfliktu interesów między doktorantem a członkami komisji ds. oceny³⁶⁷.

7.3. Skład i kompetencje komisji przeprowadzającej ocenę

Szczegółowe kryterium rzetelności oceny śródkresowej, w którym przedmiotem zainteresowania ekspertów stanowić będą skład i kompetencje komisji przeprowadzającej ocenę zostało zawarte w § 2 pkt 6 lit. b EwaluacjaR. W uzasadnieniu do EwaluacjaR wskazano, że eksperci w procesie ewaluacji zweryfikują, czy skład i kompetencje komisji odpowiadają przepisom PSWiN³⁶⁸. Przepisy prawa będą zatem stanowić punkt wyjścia oceny ewaluacyjnej. Ponadto uwaga zwrócona zostanie na dwa aspekty: 1) sposób powołania członków komisji; 2) metody weryfikacji ich kompetencji.

367 Kwestia ta została szerzej omówiona w pkt 7.3 niniejszej monografii.

368 Uzasadnienie do projektu rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej, s. 10, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich> (dostęp: 25.09.2024 r.).

Zgodnie z art. 202 ust. 4 PSWiN, ocena śródkresowa jest przeprowadzana przez komisję, w skład której wchodzi 3 osoby, w tym co najmniej 1 osoba posiadająca stopień doktora habilitowanego albo tytuł profesora w dyscyplinie, w której jest przygotowywana rozprawa doktorska, zatrudniona poza podmiotem prowadzącym szkołę doktorską albo osoba, o której mowa w art. 190 ust. 5. Promotor i promotor pomocniczy nie mogą być członkami komisji. Przywołany przepis ma charakter ramowy – wyznacza on pewne warunki brzegowe, których przekroczenie powoduje, że **skład komisji śródkresowej** jest niezgodny z prawem. Wynika bowiem z niego jednoznacznie, że:

- 1) komisja ds. oceny śródkresowej musi liczyć 3 osoby;

Nie jest dopuszczalne zwiększenie lub zmniejszenie tej liczby – zmiana tego składu będzie skutkować wadliwością przeprowadzonej oceny śródkresowej. Jednakże do tego limitu nie wliczają się osoby, którym przyznano status obserwatora w posiedzeniu komisji.

- 2) w skład komisji musi wchodzić przynajmniej 1 tzw. ekspert zewnętrzny;

Ekspertem zewnętrznym jest osoba posiadająca stopień doktora habilitowanego albo tytuł profesora w dyscyplinie, w której jest przygotowywana rozprawa doktorska, zatrudniona poza podmiotem prowadzącym szkołę doktorską albo osoba, o której mowa w art. 190 ust. 5 PSWiN (osoba nieposiadająca ww. stopnia bądź tytułu będąca pracownikiem zagranicznej uczelni lub instytucji naukowej, jeżeli senat albo rada naukowa uzna, że osoba ta posiada znaczące osiągnięcia w zakresie zagadnień naukowych, których dotyczy rozprawa doktorska).

- 3) ekspert zewnętrzny, będący członkiem komisji musi obligatoryjnie reprezentować dyscyplinę, w której jest przygotowywana rozprawa; Ekspert zewnętrzny musi reprezentować konkretną dyscyplinę, w której jest przygotowywana rozprawa, nie może to być dyscyplina podobna czy pokrewna, należąca do tej samej dziedziny. Niemniej można przypuszczać, że w przypadku rozpraw interdyscyplinarnych wystarczające będzie spełnienie wymogu kwalifikacji przynajmniej w odniesieniu do jednej z dyscyplin (jeśli występuje – dyscypliny wiodącej). Warto w tym miejscu jednak zasygnalizować, że omawiana regulacja w tym zakresie w ocenie autorów niezbyt

odpowiada założeniu, jakie wydaje się, że chciał wdrożyć ustawodawca – interdyscyplinarności szkół doktorskich³⁶⁹.

- 4) niedopuszczalny jest udział w charakterze członka komisji promotora lub promotora pomocniczego w przeprowadzeniu oceny śródkresowej; Nie ma jednak przeszkód, by promotor lub promotor pomocniczy uczestniczył w posiedzeniu komisji ds. oceny śródkresowej jako obserwator (bez prawa głosu).

Poza powyższymi standardami o charakterze bezwzględny, ustawa nie reguluje wyczerpująco składu komisji. W kontekście prowadzonych rozważań warto odwołać się do stanowiska TK wyrażonego w wyroku z 8 listopada 2000 r., który orzekł, iż: „Skoro konstytucyjne prawo do kształtowania aktami wewnętrznymi sytuacji studentów dotyczy każdej szkoły wyższej; zarówno niepublicznej jak i publicznej – to ustawy określające zasady działania publicznych szkół wyższych muszą – w myśl art. 70 ust. 5 konstytucji, respektować ich autonomię, tzn. nie mogą znosić istoty tej autonomii, poprzez zupełne i wyczerpujące unormowanie wszystkich spraw, które określają pozycję studenta w państwowej szkole wyższej. W przeciwnym przypadku rola państwowych szkół wyższych sprowadzałyby się jedynie do wykonywania ustaw, zaś organy tych szkół stałyby się organami państwa, co równałoby się zniesieniu ich autonomii”³⁷⁰. Orzeczenie to można bez wątplenia przenieść również na grunt sytuacji prawnej doktorantów i regulaminu szkoły doktorskiej jako aktu, w którym wspomniana autonomia może być realizowana poprzez dookreślenie i uszczegółowienie regulacji ustawowej. Toteż dopuszczalne, a w kontekście ewaluacji wręcz uzasadnione – jest wprowadzenie dodatkowych regulacji w tym przedmiocie. Warto jednak, by regulacje te cechowały się pewną dozą elastyczności i nie eliminowały niektórych możliwości, na jakie pozwala PSWiN.

Przed wszystkim należy zwrócić uwagę, że PSWiN formalnie przewiduje wymóg posiadania określonego stopnia naukowego lub tytułu naukowego wyłącznie w zakresie 1 osoby – tzw. eksperta zewnętrznego. Teoretycznie można zatem wyobrazić sobie sytuację, że oceny dokonują, poza wymienionym ekspertem, osoby, które nie posiadają żadnego

369 A. Kraśniewski, J. Lewicki, *Model kształcenia doktorantów i ocena jego jakości*, (w:) J. Woźnicki (red.), *Transformacja Akademickiego Szkolnictwa Wyższego w Polsce w okresie 30-lecia 1989–2019*, Warszawa 2019, s. 209–210.

370 Wyrok TK z dnia 8 listopada 2000 r. SK 18/99, LEX.

stopnia naukowego, czy wręcz tytułu zawodowego. Zgodzić się w tym zakresie można z Ł. Kierznowskim, który uważa, że „jeżeli bowiem do składu komisji przeprowadzającej ocenę śródkresową wyznaczane są osoby nieposiadające odpowiedniego przygotowania merytorycznego, uderza to z całą pewnością – i to w sposób rażący – w rzetelność przeprowadzania tej oceny. Nie uważam jednak, aby w każdym przypadku niezbędne przygotowanie merytoryczne musiało być mierzone wyłącznie stopniem/tytułem naukowym w zakresie danej dyscypliny lub dziedziny”³⁷¹. W niektórych przypadkach, np. rozpraw wdrożeniowych zasadne może okazać się włączenie do składu komisji osoby reprezentującej przedsiębiorców czy pracodawców w celu oceny aplikacyjnego wymiaru dokonanych badań.

Ponadto PSWiN stanowi o obowiązkowym uczestnictwie w tym gremium tylko jednej osoby reprezentującej dyscyplinę naukową, w której przygotowywana jest rozprawa doktorska. Z tego względu, powielenie ustawowej regulacji dotyczącej składu komisji w regulaminie szkoły doktorskiej niejednokrotnie może okazać niewystarczające, by dokonać merytorycznej oceny realizacji IPB przez doktoranta (w szczególności adekwatności wykonanych zadań). Dlatego też, słusznym rozwiązaniem zdaje się być wprowadzenie dodatkowych wymagań jakościowych odnoszących się do członków komisji, np. w postaci obowiązku posiadania stopnia naukowego bądź tytułu albo innych kompetencji, reprezentowania danej dyscypliny przez minimum 2 osoby lub obowiązku nie tylko reprezentowania dyscypliny, ale i posiadania określonego dorobku naukowego w zakresie obszaru badawczego, w którym przygotowywana jest rozprawa doktorska ocenianego doktoranta. W odniesieniu do tych dodatkowych wymogów podkreślenia wymaga znaczenie uzasadnienia, jakie podmiot prowadzący szkołę dokorską przedstawi w tym zakresie w raporcie samooceny.

W przedmiotowej kwestii poza samymi regulacjami prawnymi kluczowa jest praktyka danego podmiotu. Regulacje prawne stanowią pewną gwarancję dla wszystkich stron tego procesu i wyznaczają pewne standardy postępowania. Nie ma jednak przeszkód prawnych, by podmiot odstąpił od wprowadzania dodatkowych, nieraz trudno wykonalnych wymogów i jednocześnie dokładał wszelkich starań w celu zapewnienia wysokich jakościowo i merytorycznie składów komisji ds. oceny śródkresowej.

371 Ł. Kierznowski., P. Sitniewski, (w:) Jakubowski A. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, Warszawa 2023, Legalis, art. 202.

Kolejny weryfikowany w ramach tego kryterium element to **sposób powołania komisji**. W doktrynie zasadnie zauważa się, iż należałoby sądzić, że komisja ta jest powoływana indywidualnie dla każdego doktoranta, jednak nie jest to wymóg ustawy³⁷². Nie jest więc niedozwolone, by oceny śródkresowe wszystkich doktorantów w danym podmiocie dokonywała jedna stała komisja ds. oceny śródkresowej. Niemniej taką praktykę trudno byłoby pogodzić z potrzebą merytorycznego zweryfikowania pracy doktoranta i sformułowania adekwatnych w tym zakresie rekomendacji. W każdym razie sposób powołania komisji ds. oceny śródkresowej – z uwagi na treści art. 205 ust. 1 pkt 3 PSWiN oraz dostępność zasad tejże oceny – powinien być unormowany w regulaminie. Braki w tym zakresie mogą świadczyć o niedostatecznym stopniu dostępności i jednoznaczności zasad oceny śródkresowej. Ustawa PSWiN całkowicie milczy na temat tego zagadnienia, zatem szeroką autonomią dysponuje tutaj podmiot prowadzący szkołę doktorską. Komisja ds. oceny śródkresowej może być zatem powoływana przez organ wykonawczy w szkole doktorskiej, organ uchwałodawczy lub uchwałodawczo-doradczy, organ znajdujący się poza formalną strukturą szkoły doktorskiej (np. rady dyscyplin). Jednakże w kontekście zapewnienia wysokiego poziomu merytorycznej oceny członkowie komisji powinni być powoływani, z uwzględnieniem stanowiska organów reprezentujących w podmiocie poszczególne dyscypliny. Wydaje się, że w aspekcie tym nie ma jednego modelowego sposobu powołania członków komisji – powinien on uwzględniać szereg czynników, takich jak np. liczba doktorantów kształcących się w danym podmiocie (w kontekście sprawności procedury). Można też uregulować zasady i tryb zgłaszania kandydatur na członków komisji. Wypracowana w szkole doktorskiej procedura może ponadto przewidywać współpracę z samorządem doktorantów poprzez np. prawo opiniowania kandydatów na członków komisji.

Sposób powołania członków komisji może także przewidywać rozwiązania na wypadek niemożności sprawowania wymienionej funkcji bądź utraty prawa do jej zajmowania, która wystąpiłaby już po formalnym powołaniu. Procedura taka w sposób szczególny mogłaby uwzględniać sytuacje, w którym powzięta została informacja o braku bezstronności danego członka komisji.

372 M. Dokowicz (w:) J. Woźnicki (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019, art. 202.

Ostatni z wymienionych aspektów podlegających ewaluacji to **metody weryfikacji kompetencji członków komisji**. Jest to w zasadzie aspekt ściśle skorelowany z dwoma pozostałymi, będąc niekiedy konsekwencją przyjętych w ich ramach rozwiązań. Wprowadzenie dodatkowych wymagań jakościowych bądź też tryb powołania członków komisji służący ich merytorycznemu dopasowaniu do tematyki IPB, którego realizacja podlega ewaluacji w sposób naturalny obligują podmiot do zweryfikowania kompetencji członków komisji. W zależności od obranego modelu, ocena kwalifikacji danej osoby może być dokonywana na podstawie analizy dokumentów (opisu dorobku naukowego lub zawodowego) czy na plenarnym przedstawieniu kandydatur celem poddania ich pod dyskusję i głosowanie właściwego organu. W każdym razie istotne wydaje się, aby w podmiocie istniała praktyka weryfikacji kompetencji członków komisji, w szczególności ukierunkowana na to, by ocenę śródkresową przeprowadzały osoby o zainteresowaniach badawczych możliwie bliskich ocenianemu projektowi lub – nawet w przypadku reprezentowania innej tematyki badawczej, a nawet innej dyscypliny – osoby o niekwestionowanym autorytecie naukowym, których spojrzenie może wzbogacić ocenę ekspertów z danej dyscypliny i pozytywnie wpłynąć na dalszą realizację IPB.

7.4. Terminowość i sposób przeprowadzania oceny

Terminowość i sposób przeprowadzania tej oceny stanowi kryterium ewaluacji zawarte w § 2 pkt 6 lit. c EwaluacjaR. Kryterium to składa się zatem z dwóch elementów składowych:

- 1) terminowości przeprowadzania oceny śródkresowej,
- 2) sposobu jej przeprowadzenia.

Terminowość przeprowadzania oceny śródkresowej powinna być dokonywana z perspektywy art. 202 ust. 2 PSWiN, zgodnie z którym realizacja planu podlega ocenie śródkresowej w połowie okresu kształcenia określonego w programie kształcenia, a w przypadku kształcenia trwającego 6 semestrów – w trakcie czwartego semestru. O ile w przypadku 6-semestralnego cyklu kształcenia zakres czasowy na przeprowadzenie oceny śródkresowej nie pozostawia wątpliwości, to w przypadku cyklu trwającego 8 semestrów ustawa posługuje się dość nieprecyzyjnym

terminem „połowy okresu kształcenia”. Stąd też, Ł. Kierznowski stoi na stanowisku, że przeprowadzenie oceny jest możliwe zarówno pod koniec 4 semestru, jak i na początku 5 semestru³⁷³. Wydaje się, że pogląd ten jest słuszny i jak najpełniej realizuje założenia ustawowe. Trzeba mieć na uwadze, że ustawodawca nie bez powodu wyznaczył połowę okresu kształcenia na moment, w którym dokonywana jest ocena śródkresowa. Z jednej strony ocena ta nie może być przeprowadzana zbyt wcześnie – wszak przedstawienie IPB może nastąpić w ciągu 12 miesięcy od dnia rozpoczęcia kształcenia, z drugiej zaś – opóźnianie oceny niesie za sobą wiele negatywnych konsekwencji. Zbyt późna ocena śródkresowa (w stosunku do założeń ustawowych) ogranicza prawa doktorantów do otrzymania wyższej kwoty stypendium doktoranckiego (minimum 57% wynagrodzenia profesora – po miesiącu, w którym została przeprowadzona ocena śródkresowa na podstawie art. 209 ust. 4 pkt 2 PSWiN). Z kolei w przypadku tych doktorantów, którzy nie realizują swoich IPB bądź nie wywiązują się z tego obowiązku należycie, niezasadne jest zachowywanie przez nie statusu doktoranta wraz ze wszystkimi wynikającymi z tego faktu uprawnieniami, w tym do stypendium doktoranckiego.

W przeważającej większości, tj. 42 analizowanych regulaminów szkół doktorskich (84%) termin oceny śródkresowej został określony prawidłowo – zgodnie z art. 202 ust. 2 PSWiN. W pozostałej części regulacja była niejednoznaczna i nie pozwalała na ocenę zgodności z prawem przyjętego rozwiązania bądź regulamin w ogóle nie odnosił się do tej kwestii (16%). Na szczególną aprobatę zasługują te regulacje, które określają terminy graniczne na przeprowadzenie oceny, np. wskazując, że ocena śródkresowa jest przeprowadzana po zakończeniu 4 semestru kształcenia w szkole doktorskiej (albo np. nie wcześniej niż 1–2 miesiące przed jego zakończeniem), jednak nie później niż w oznaczonym, maksymalnym (niezbyt długim) terminie od rozpoczęcia 5 semestru (w przypadku 8-semesteralnego cyklu kształcenia). Podkreślić trzeba, że te terminy graniczne muszą oscylować wokół połowy okresu kształcenia. Możliwe jest również wskazanie przedziału czasowego, w którym odbywają się posiedzenia komisji ewaluacyjnych ds. oceny śródkresowej.

373 Ł. Kierznowski, (w:) Jakubowski A. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, Warszawa 2023, Legalis, art. 205.

Poza regulacjami prawnymi dotyczącymi terminu oceny śródkresowej istotna jest też praktyka podmiotu. Praktyka ta, powinna wychodzić w miarę organizacyjnych możliwości naprzeciw potrzebom doktorantów i uwzględniać ich stanowisko. Dlatego też za zasadne uznaje się uzgodnienie szczegółowego harmonogramu oceny z samorządem doktorantów bądź bezpośrednio z doktorantami z rocznika poddawanego ocenie. Pozwoli to na opracowanie tego harmonogramu oceny, który umożliwiłby podejście do niej doktorantom odpowiednio wcześniej bądź później (w ramach ustawowego przedziału czasowego) z uwagi na różne indywidualne sytuacje.

Raport odnoszący się do kwestii terminowości powinien dodatkowo obejmować dane liczbowe – czy wszystkie oceny zostały przeprowadzone w terminie określonym ustawą, a w przypadku zaistniałych odstępstw konieczne jest przedstawienie wyjaśnienie. Odstępstwa od przeprowadzenia oceny w terminie mogą wynikać w szczególności ze skorzystania przez doktorantów z zawieszenia kształcenia lub pozaustawowych przerw w kształceniu uzasadnionych okolicznościami.

W ramach drugiego elementu tego kryterium – **sposobu przeprowadzania oceny śródkresowej** oceniane będą z kolei takie jej aspekty jak:

- 1) przejrzystość – w ocenie przejrzystości może być wzięta pod uwagę otwartość podmiotu na udział w procesie oceny obserwatorów, np. przedstawiciela doktorantów;
- 2) bezstronność;
- 3) rzeczowość;
- 4) sposób informowania o jej wynikach.

W uzasadnieniu do EwaluacjaR oparto się na założeniu, że dbałość o wysokie standardy przeprowadzania oceny śródkresowej, jej transparentność i rzetelność stanowią gwarancję wykształcenia doktorantów o wysokich kwalifikacjach i podstawę budowania silnego ośrodka naukowego lub artystycznego. Ponadto pozytywny wynik oceny śródkresowej doktoranta potwierdza brak zagrożenia dla pomyślnej realizacji programu kształcenia i indywidualnego planu badawczego, a rzetelna ocena poziomu zaangażowania doktorantów w proces kształcenia i w przygotowywanie rozpraw doktorskich pozwala na skuteczne eliminowanie przeciętności i braku motywacji, wpływając tym samym na potencjał szkoły

doktorskiej³⁷⁴. W świetle tych założeń, widoczne jest, że ustawodawca przykłada wielką wagę do prawidłowości funkcjonowania instytucji, jaką jest ocena śródkresowa, bowiem wiąże z nią liczne nadzieje odnoszące się do formowania przyszłej kadry naukowej oraz nowatorskości realizowanych projektów badawczych, a zatem kształtu polskiej nauki. Z tego powodu zarówno podmiot prowadzący kształcenie doktorantów, jak i eksperci w toku ewaluacji powinni poświęcić szczególną uwagę całokształtu rozwiązań wchodzących w skład oceny śródkresowej.

Pierwszy wspomniany aspekt sposobu przeprowadzania oceny to jej **przejrzystość** – zarówno od strony formalnej (trybu przeprowadzania), jak i materialnej (zasad oceny). W tym zakresie właściwe będą w dużej mierze rozważania poczynione w kontekście szczegółowego kryterium z § 2 pkt 6 lit. a EwaluacjaR (dobór kryteriów i obiektywne zasady przeprowadzania oceny oraz dostępność i jednoznaczność tych kryteriów i zasad). Przejrzystość – korespondująca z jednoznacznością zasad, ich dostępnością – oznacza również (co dobitnie wynika z lektury uzasadnienia) transparentność oceny śródkresowej. Nie może być to więc procedura na kształt procesu inkwizycyjnego – oparta na tajności postępowania, ale procedura otwarta również na inne podmioty aniżeli doktorant i komisja przeprowadzająca ocenę. W uzasadnieniu wprost zasugerowano włączenie w proces oceny śródkresowej obserwatorów, w szczególności przedstawiciela doktorantów. Dla doktorantów taka możliwość wydaje się szczególnie istotna. Pełni ona bowiem po pierwsze funkcję **poznawczo-edukacyjną** – doktoranci zwłaszcza przed oceną śródkresową mogą zapoznać się z tym, jak wygląda taka procedura i lepiej się do niej przygotować. Po drugie zaś, funkcję **kontrolną** w zakresie prawidłowości i zgodności z prawem procedowania komisji ds. oceny śródkresowej³⁷⁵.

374 Uzasadnienie do projektu rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich>, s. 10 (dostęp: 26.09.2024 r.).

375 Prawidłowość przeprowadzenia oceny śródkresowej powinna być przedmiotem kontroli organu w toku postępowania skreśleniowego wszczętego z uwagi na negatywny wynik tej oceny – zob. wyrok WSA w Gliwicach z 29.06.2023 r., III SA/Gl 20/23, LEX nr 3580717. Z tego powodu, umożliwienie obserwatorom uczestnictwach w części pracy komisji ds. oceny skreśleniowej może zwiększać stopień rzetelności tej procedury.

W części analizowanych regulaminów (40%) przewidziane zostało uczestnictwo obserwatora podczas posiedzenia komisji (w części jej prac, z wyłączeniem etapów takich jak w szczególności narada). Jednak większa liczba regulaminów (56%) nie zawiera tego rodzaju rozwiązań. W jednym z regulaminów (2%) udział obserwatora został przewidziany na etapie procedury odwoławczej (odwołania od wyniku). Natomiast inny regulamin (2%) wskazywał, że zasadniczą merytoryczną część zasad oceny śródkresowej reguluje inny akt wewnątrzszkolowy. W charakterze obserwatora najczęściej może występować przedstawiciel doktorantów (w tym samorządu doktorantów). Jednakże w niektórych podmiotach krąg osób, których przysługuje to uprawnienie jest szerszy i obejmuje np. promotora, osobę kierującą podmiotem, czy przedstawiciela gremium dokonującego wewnętrznej oceny jakości kształcenia w szkole doktorskiej. Można stwierdzić, że regulacje w tym zakresie są jak najbardziej właściwe. Promotor ponosi bowiem odpowiedzialność w razie uzyskania przez swojego doktoranta negatywnego wyniku oceny śródkresowej. Zgodnie z art. 190 ust. 6 PSWiN, promotorem nie może zostać osoba, która w okresie ostatnich 5 lat była promotorem 4 doktorantów, którzy zostali skreśleni z listy doktorantów z powodu negatywnego wyniku oceny śródkresowej. W doktrynie wskazuje się wszak na interes prawny promotora w postępowaniu skreśleniowym wszczętym z uwagi na negatywny wynik oceny³⁷⁶. Również członek kadry kierowniczej szkoły doktorskiej (dyrektor/kierownik) może mieć interes, choć nie prawny w udziale w części prac komisji, z uwagi na odpowiedzialność za funkcjonowanie całego podmiotu i prowadzonego w nim kształcenia. Z kolei, przedstawiciel gremium dokonującego wewnętrznej oceny jakości kształcenia w szkole doktorskiej powinien mieć możliwość dokonania rzeczywistego zapoznania się i sprawdzenia nie tylko obowiązujących zasad i trybu przeprowadzania oceny śródkresowej, ale także ich realizacji. Niekiedy jednak można wskazać na zagrożenia, jakie wiążą się z obecnością promotora lub członka kadry kierowniczej szkoły doktorskiej w trakcie posiedzenia komisji ds. oceny śródkresowej. Wyrażane są obawy co do ewentualnego nacisku ze strony takiego obserwatora na członków komisji, a w efekcie na wynik oceny. Z tego względu

376 Ł. Kierznowski, (w:) Jakubowski A. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, Warszawa 2023, Legalis, art. 203.

konieczne wydaje się przede wszystkim dokonanie odpowiedniego rozeznania co do relacji międzyludzkich oraz służbowych panujących w danym podmiocie. Pewnym rozwiązaniem może okazać się takie uregulowanie dotyczące składu komisji połączone z praktyką jej wybierania, które będzie maksymalnie zapewniać niezależność członków komisji od potencjalnych obserwatorów.

Kolejny istotny element sposobu przeprowadzenia oceny śródkresowej, będący przedmiotem zainteresowania ekspertów to jej **bezstronność**. W niektórych z analizowanych regulaminów pojawiały się również szczególne rozwiązania służące zachowaniu bezstronności i obiektywizmu oceny śródkresowej. Polegały one np. na wyłączeniu z możliwości sprawowania funkcji członka komisji oznaczonych osób (np. kadry kierowniczej szkoły doktorskiej) bądź ogólnym zakazie z pełnienia tej roli w razie wystąpienia uzasadnionych okoliczności wpływających na bezstronność takiej osoby. Regulacje tego rodzaju należy uznać za uzasadnione, zwłaszcza w kontekście podkreślanej w omawianym kryterium ewaluacyjnym – obiektywności zasad oceny śródkresowej. Za niedopuszczalne należy uznać wszelkie próby wpływania na decyzję członków komisji ds. oceny śródkresowej co do wyniku tej oceny zarówno o charakterze formalnym, jak i nieformalnym. Za zasadną w tym zakresie uznać należy procedurę umożliwiającą zgłaszanie zastrzeżeń co do bezstronności członka komisji, który w takim wypadku powinien zostać wyłączony od udziału w czynnościach i zastąpiony inną osobą.

Rzeczowość przeprowadzania oceny śródkresowej również nie jest pozbawiona znaczenia z perspektywy ewaluacji. „Rzeczowość” można postrzegać jako skoncentrowanie się na *meritum* (treści, istocie) danej sprawy. W odniesieniu do oceny śródkresowej można wspomnieć tu omówione już wcześniej zagadnienia, które wpisują się w realizację tego aspektu takie jak: zgodność z prawem zakresu (przedmiotu) oceny śródkresowej, uwzględnienie wszystkich funkcji tego procesu, zapewnienie jakościowych rozwiązań dotyczących składu komisji oceniającej.

Jako ostatni aspekt oceny śródkresowej podlegający ewaluacji wymieniono **sposób informowania o jej wynikach**. Na podstawie wytycznych do raportu samooceny podlegać on będzie weryfikacji na dwóch płaszczyznach:

- 1) jawności wyniku oceny śródkresowej;
- 2) sposób postępowania w przypadku otrzymania zastrzeżeń do wyników tej oceny.

Jawność wyniku oceny śródkresowej wynika z art. 202 ust. 3 PSWiN, zgodnie z którym ocena śródkresowa kończy się wynikiem pozytywnym albo negatywnym. Mimo iż mogłoby to niejednokrotnie okazać się korzystne, podkreślić trzeba, że przepisy ustawowe nie dają możliwości formułowania tzw. wyników warunkowych (np. wyniku pozytywnego pod warunkiem wypełnienia określonych zaleceń komisji).

Co więcej, wynik oceny wraz z uzasadnieniem jest jawny. Na podstawie tego przepisu bezsprzeczne jest, że upublicznieniu podlega nie tylko sam wynik, ale i jego uzasadnienie. Jednocześnie za uzasadnienie nie można uznać protokołu z przeprowadzonego posiedzenia komisji czy też indywidualnych opinii członków komisji³⁷⁷. Warto też przytoczyć w tym miejscu jedynie jak dotąd orzeczenia Naczelnego Sądu Administracyjnego rozstrzygającego sprawę dotyczącą prawidłowości oceny śródkresowej, w którym stwierdzono, że: „Wynik oceny śródkresowej z uzasadnieniem stanowi wyłączny i jedyny dokument, w którym w świetle przepisów ustawy z 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce wyrażone i uzewnętrznione zostaje zaopiniowanie doktoranta w zakresie odnoszącym się do realizacji założeń przyjętego indywidualnego planu badawczego. Inne dokumenty, jak np. protokół z posiedzenia komisji, nie mogą zatem uzupełniać, ani zastępować oceny, czy też nie mogą służyć dekodowaniu przesłanek, którymi kierowała się komisja. Doktorant ma prawo do uzyskania końcowej, jednoznacznej i prawidłowo umotywowanej oceny realizacji indywidualnego planu badawczego”³⁷⁸.

Przedstawiciele doktryny wydają się być co do zasady zgodni, że dochowaniem obowiązku wynikającego z art. 202 ust. 3 PSWiN będzie podanie wyników wraz z uzasadnieniem do powszechnej wiadomości co najmniej w Biuletynie Informacji Publicznej oraz/lub na stronie internetowej podmiotu prowadzącego szkołę doktorską³⁷⁹. Najpełniejszą formą realizacji

377 Wyrok WSA w Krakowie z 19.7.2022 r., III SA/Kr 493/22, Legalis; wyrok WSA w Warszawie z 19.9.2022 r., II SA/Wa 179/22, Legalis.

378 Wyrok NSA z 21.11.2023 r., III OSK 72/23, LEX nr 3707578.

379 Tak: I. Florczak, *Komentarz do wybranych przepisów ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, (w:) K. W. Baran (red.), *Akademickie prawo zatrudnienia*.

tego obowiązku może być podanie imienia i nazwiska doktoranta, wyniku (pozytywny/negatywny) oraz merytorycznego uzasadnienia. Również w tym miejscu trzeba mieć na względzie cel powołanego przepisu, jakim jest zapewnienie transparentności oceny śródkresowej, w tym również dla osób spoza struktury podmiotu z otoczenia społecznego. Szkoły doktorskie są wszak formułą kształcenia organizowaną jednostki sektora finansów publicznych oraz finansowane ze środków publicznych. Jawność wyniku oceny pełni bowiem ważną funkcję informacyjną. Z kwestiami finansowymi wiąże się również kwestia nadawania stopni naukowych przez organy reprezentujące autorytet państwa. Ze względu zatem na interes publiczny w nadawaniu stopni naukowych osobom odpowiadającym wymogom przepisanych prawem oraz nakładów na sektor nauki i szkolnictwa wyższego zasadne wydaje się szerokie pojmowanie jawności wyniku oceny śródkresowej i jej uzasadnienia.

Druga z wymienionych płaszczyzn informowania o wynikach to **sposób postępowania w przypadku otrzymania zastrzeżeń do wyników tej oceny**. W świetle przepisów ustawy PSWiN ze ścieżki odwoławczej można skorzystać dopiero w razie wydania decyzji o skreśleniu z listy doktorantów na skutek uzyskania negatywnego wyniku oceny śródkresowej³⁸⁰. Od decyzji tej przysługuje wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy. Ewentualnie, dopuszczalne jest odstąpienie skorzystania z tego trybu i skierowanie na wskazaną decyzję skargi bezpośrednio do wojewódzkiego sądu administracyjnego (art. 52 § 3 PPSA³⁸¹). Ustawa nie gwarantuje żadnych innych środków odwoławczych w tym zakresie. Jednakże w uzasadnieniu do EwaluacjaR oraz wytycznych do raportu samooceny posłużono się sformułowaniem „zastrzeżeń od wyników tej oceny”. Z uwagi zatem, iż PSWiN takiego rozwiązania w swojej treści nie przewiduje, sugeruje się wprowa-

Komentarz, Warszawa 2020, art. 202, LEX.; Ł. Kierznowski, *Szkoły Doktorskie. Komentarz do art. 198–216 oraz 259–264 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, Warszawa 2018, s. 51; W. Kiełbasiński, B. Pietrzyk-Tobiasz, (w:) W. Kiełbasiński, B. Pietrzyk-Tobiasz, M. W. Kuliński (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce dla studenta i doktoranta – komentarz praktyczny*. Komentarz | Linia orzecznicza, Warszawa 2024, Legalis, art. 202.

380 Zob. też: Ł. Kierznowski, (w:) Jakubowski A. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, Warszawa 2023, Legalis, art. 203.

381 Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 935).

dzenie dodatkowego środka pozwalającego na przedstawienie swojego stanowiska, nie tylko wobec decyzji o skreśleniu z listy doktorantów (która stanowi już zwieńczenie formalnego, administracyjnego postępowania skreśleniowego), ale i samego wyniku oceny śródkresowej. Pewnym środkiem pośrednim pozwalającym na ustosunkowanie się do wyniku oceny jest zapewnienie stronie postępowania administracyjnego (doktorantowi, promotorowi) czynnego udziału w tym postępowaniu, w tym wypowiedzenia się co do zgromadzonych dowodów, np. protokołu z posiedzenia komisji ds. oceny śródkresowej. Niemniej rozwiązanie to jest gwarantowane powszechnie obowiązującymi przepisami prawa – jako prawo strony postępowania, a ponadto jest ono realizowane już w toku formalnej procedury³⁸². Wydaje się jednak, że celem projektodawców uzasadnienia do EwaluacjaR oraz wytycznych do raportu samooceny było podwyższenie standardów w zakresie możliwości ustosunkowania się do wyniku oceny śródkresowej.

W świetle powyższego, zasadne wydaje się wprowadzenie wewnętrznej procedury składania zastrzeżeń lub możliwości ustosunkowania się do wyniku oceny śródkresowej. W większości analizowanych regulaminów szkół doktorskich 32 na 50 (64%) nie przewidziano omawianych rozwiązań. Procedura składania zastrzeżeń została zaś uregulowana w 18 (36%) analizowanych regulaminów. Regulacje w tym przedmiocie należy z pewnością uznać za produkcyjne – bowiem doktorantom oferuje się możliwość uniknięcia skreślenia z listy doktorantów, w tym polemiki ze stanowiskiem organu dopiero w ramach postępowania administracyjnego. Najczęściej procedury te opierały się na prawie do wniesienia zastrzeżeń w oznaczonym terminie do organu określonego regulaminie.

W toku analizy regulaminów zidentyfikowano dwa warianty procedur. Wariant pierwszy, w który uwagi do wyniku oceny śródkresowej mogą dotyczyć jedynie aspektów formalnych, takich jak: skład komisji, zakres oceny, kwestie dotyczące sporządzenia protokołu itp. Drugi wariant przewiduje pełną kontrolę oceny śródkresowej – zarówno pod kątem merytorycznym, jak i formalnym. Wydaje się, że potrzeba zapewnienia transparentności i rzetelności oceny śródkresowej powinna wiązać się z otwartością podmiotu prowadzącego kształcenie również na merytoryczną polemikę z dokonaną oceną.

382 Zob. art. 10 § 1 KPA.

W odniesieniu do sposobu przeprowadzania oceny śródkresowej, zgodnie z wytycznymi do raportu samooceny konieczne jest zawarcie również części liczbowej (statystycznej), obrazującej rozwiązania wdrożone w szkole doktorskiej, która opatrzona będzie odpowiednim komentarzem. W części tej powinno przedstawić i omówić:

1) skalę odwołań,

W tym zakresie wskazać należy, że podmiot powinien odnieść się tutaj do skali wniesionych zastrzeżeń, wniosków o ponowne rozpatrzenie spraw lub skarg do WSA.

2) zasadność odwołań,

Omówienia wymaga zasadność wniesionych zastrzeżeń, wniosków o ponowne rozpatrzenie spraw lub skarg do WSA – w szczególności w zakresie czy – odpowiednio – negatywne wyniki czy decyzje o skreśleniu zostały podtrzymane w II instancji. Natomiast w przypadku postępowań sądowoadministracyjnych kluczowe będzie ich rozstrzygnięcie oraz motywy wydanego wyroku wskazującego albo na prawidłowość oceny śródkresowej albo na popełnione w jej ramach uchybienia.

3) podsumowanie i porównanie procesów oceny śródkresowej na przestrzeni lat objętych ewaluacją, które powinno obejmować omówienie stwierdzonego poziomu zaawansowania realizacji przez doktorantów indywidualnych planów badawczych oraz ogólną ocenę pomyślności pierwszej połowy procesu kształcenia, a także prognozowaną na tej podstawie efektywność kształcenia.

Powyższe dane najlepiej przedstawić w formie tabelarycznej z dodatkowym komentarzem. Zwrócić należy uwagę, że pozytywny wynik oceny śródkresowej świadczy o prawidłowej, terminowej realizacji IPB bądź takiej, w której przesunięcia są uzasadnione i nie wskazują na konieczność wystawienia oceny negatywnej. Warto jednak w sposób bardziej wnikliwy opisać, jaki był procent zaawansowania IPB w chwili oceny, w tym czy był on wyższy niż zakładany, czy też niższy. Zasadne również jest odniesienie się do wyników negatywnych w kontekście zaawansowania nad wykonywaniem IPB i scharakteryzować te sytuacje. Z uwagi na obszerność danych wystarczający będzie ogólny opis wraz z wynikającymi z niego wnioskami i prawidłowościami, jeśli da się je zidentyfikować. Ostatni element opisu to prognozowana na tej podstawie efektywność kształcenia.

Podmiot musi więc ocenić, jaki procent doktorantów pozytywnie kontynuuje kształcenie po ocenie śródkresowej i jak to przekłada się na terminowość ukończenia szkoły doktorskiej.

7.5. Doskonalenie procesu przeprowadzania oceny

Ostatnim kryterium rzetelności przeprowadzania oceny śródkresowej jest rzetelność działań podejmowanych przez podmiot w celu doskonalenia procesu przeprowadzania tej oceny (§ 2 pkt 6 lit. d EwaluacjaR). Jego weryfikacja będzie polegać na sprawdzeniu:

- 1) tego, czy i w jaki sposób podmiot dokonuje identyfikacji elementów procesu oceny śródkresowej pozostających na niewystarczającym poziomie;
- 2) jakie podmiot wdraża rozwiązania doskonalące ten proces w razie zidentyfikowania problemów lub niedociągnięć.

Uzasadnienie do rozporządzenia oraz wytyczne do raportu samooceny wyraźnie sugerują potrzebę wypracowania systemu ewaluacji oceny śródkresowej. Jest to zatem niezwykle pożądane z perspektywy procesu ewaluacji przeprowadzanej przez KEN, korzystne dla doktorantów poddawanych tej ocenie, a ponadto spójne z założeniami ustawodawcy o wyjątkowej doniosłości tego procesu i jego kluczowej roli w systemie kształcenia doktorantów w szkołach doktorskich.

Wskazać należy, że wiele z możliwych środków identyfikacji elementów procesu oceny śródkresowej pozostających na niewystarczającym poziomie można wyinterpretować już z wcześniejszych kryteriów. Wśród nich można wymienić dopuszczenie udziału obserwatorów w posiedzeniu komisji czy możliwość wnoszenia zastrzeżeń w odniesieniu do wyniku oceny. Dzięki tym instytucjom już na etapie przeprowadzania oceny możliwe jest zidentyfikowanie nieprawidłowości lub aspektów wymagających udoskonalenia.

Poza wspomnianymi rozwiązaniami, ewaluacja oceny śródkresowej może stać się częścią wewnętrznego systemu oceny jakości kształcenia. W tym miejscu warto zatem odnieść się do uwag poczynionych w dalszej części niniejszego opracowania dotyczących skuteczności kształcenia doktorantów. W kontekście oceny śródkresowej można tutaj na badania ankietowe wśród doktorantów i promotorów dotyczących jakości

przeprowadzania oceny. Wydaje się jednak, że rozwiązania doskonalące ten proces powinny bazować też na analizie liczbowej wyników ocen (pozytywnych, negatywnych) oraz analizie jakościowej realizowanych IPB (czy był to wysoki stopień realizacji, przeciętny, czy niski), analizie ewentualnie wniesionych odwołań (w szczególności sformułowanych w nich zarzutów). W tym miejscu warto zauważyć, że nawet odwołania (zastrzeżenia do wyniku oceny bądź środki odwoławcze składane w postępowaniu administracyjnej lub sądownoadministracyjnej), które finalnie okażą się niezasadne, mogą stanowić wskazówkę co do tego jak ulepszyć proces oceny śródokresowej. Podmiot prowadzący szkołę doktorską powinien zatem poddać je szczególnie wnikliwej refleksji. Przy doskonaleniu oceny śródokresowej pożądana jest także współpraca z samorządem doktorantów, zwłaszcza w świetle części D raportu (informacji o współpracy z samorządem doktorantów). Sposobem wykazania podejmowanych działań będzie również przedstawienie, czy postanowienia w regulaminie szkoły doktorskiej regulujące ocenę śródokresową były na przestrzeni lat modyfikowane i jaki sposób, a także jak przebiegały w tym zakresie procesy uzgodnieniowe.

7.6. Dobre praktyki

Ocena śródokresowa jest obligatoryjnym, fundamentalnym etapem w procesie kształcenia doktorantów. Dlatego też jest poddawana ewaluacji na wielu płaszczyznach, czego dowodem jest normatywny kształt i opis szczegółowych kryteriów ewaluacji rzetelności oceny śródokresowej. Bazując na zrealizowanej analizie regulaminów szkół doktorskich i innych źródłach, takich jak przepisy prawa oraz dorobek doktryny i judykatury możliwe staje się sformułowanie następujących dobrych praktyk, jakie zidentyfikowano w szkołach doktorskich na podstawie przeprowadzonych analiz. Są to:

- 1) jednoznaczna, niezbyt skomplikowana regulacja dotycząca oceny śródokresowej w szkole doktorskiej, która polega np. na uregulowaniu jej w załączniku do regulaminu bądź poświęcone temu zagadnieniu jednego rozdziału w regulaminie (brak efektu rozproszenia postanowień po różnych jednostkach redakcyjnych);
- 2) publikowanie zasad oceny śródokresowej (poza BIP podmiotu) również na stronie internetowej lub opracowanie tych zasad w formie graficznej (infografiki);

- 3) wprowadzenie dodatkowych wymogów jakościowych stawianych kandydatom na członków komisji ds. oceny śródokresowej w celu zwiększenia fachowości oceny realizacji IPB;
- 4) powoływanie komisji ds. oceny śródokresowej osobno dla każdego doktoranta;
- 5) umieszczenie w regulaminie szkoły doktorskiej postanowień mających na celu zapewnienie bezstronności i obiektywności członków komisji (np. wprowadzenie zakazu pełnienia tej funkcji w oznaczonych przypadkach) oraz procedury wyłączenia takiej osoby z prac komisji;
- 6) wprowadzenie regulaminowych ram czasowych, w których przeprowadzana jest ocena śródokresowa, które byłyby jak najbliższe połowie okresu kształcenia (w przypadku kształcenia 8-semesteralnego). Ramy te będą minimalizować ryzyko przeprowadzania oceny zbyt wcześnie jak i zbyt późno;
- 7) umożliwienie uczestnictwa obserwatorom w części prac komisji ds. oceny śródokresowej, w szczególności przedstawicielowi doktorantów lub promotorowi doktoranta podlegającego ocenie;
- 8) wprowadzenie prawa do wniesienia zastrzeżeń do wyniku oceny śródokresowej (przed formalnym skreśleniem z listy doktorantów).

W ramach wymienionych dobrych praktyk nie uwzględniono omawianych w niniejszym rozdziale zagadnień dotyczących przeprowadzania oceny śródokresowej zgodnie z (powszechnie) obowiązującym prawem. Tych kwestii nie można wszak postrzegać w kategoriach „dobrej” bądź „złej praktyki”, ale jest to respektowanie ogólnie ustalonych, powszechnych standardów dotyczących kształcenia doktoranckiego. Niemniej w tym zakresie bezwzględnie należy pamiętać o prawidłowym zakresie oceny śródokresowej (terminowości i adekwatności realizacji zadań i aktywności wymienionych w IPB), czy składzie komisji ds. oceny śródokresowej.

7.7. Podsumowanie i rekomendacje

Analiza omawianych w niniejszej monografii aktów normatywnych i innych dokumentów pozwala na wysunięcie wniosku, że z uwagi na wielość funkcji oceny śródokresowej podmiot prowadzący szkołę doktorską powinien wykazać się szczególną dbałością o prawidłowość, rzetelność

i jakość jej zasad i sposobu przeprowadzania. Niektóre rekomendacje pokrywać się będą z dobrymi praktykami, które już w niektórych podmiotach zostały wdrożone. Z tego względu odstąpiono od powielania tych samych zagadnień.

Rzetelność przeprowadzania oceny śródkresowej może być realizowana m.in. poprzez:

- 1) publikowanie zasad i trybu oceny śródkresowej również w sposób pozwalający na zapoznanie się z ich treścią przez osoby z niepełnosprawnościami, jak i każdego przeciętnego odbiorcę (realizacja ogólnodostępności);
- 2) wprowadzenie wewnętrznej ewaluacji jakości przeprowadzania oceny śródkresowej polegający m.in. na badaniach ankietowych wśród doktorantów i promotorów, analizie danych liczbowych dotyczących oceny śródkresowej w danym podmiocie oraz treści wniesionych zastrzeżeń lub środków odwoławczych w tym zakresie;
- 3) uregulowanie i postrzeżenie oceny śródkresowej nie tylko jako formy weryfikacji pracy doktoranta, ale także narzędzia do podniesienia jakości jego badań, czego wyrazem mogą być przewidziane w procedurze oceny śródkresowej formułowane rekomendacje komisji ds. oceny śródkresowej;
- 4) rzetelne dokumentowanie sposobu działania komisji ds. oceny śródkresowej – w szczególności w postaci protokołu z jej prac;
- 5) otwarty udział w procesie uzgodnieniowym z samorządem doktorantów dotyczącym zasad oceny śródkresowej;
- 6) obligatoryjna analiza przez właściwy organ sposobu przeprowadzenia oceny śródkresowej przed wydaniem decyzji o skreśleniu w razie wystawienia negatywnego wyniku.

8. UMIEJĘDZYNARODOWIENIE

8.1. Uwagi ogólne

Umiejędzynarodowienie jest jedną z ważniejszych wartości współczesnej nauki z uwagi na coraz bardziej globalny jej zasięg i znaczenie. Uczelnie wyższe i inne jednostki systemu szkolnictwa wyższego i nauki w Polsce, prowadzące badania naukowe, korzystają w znacznym stopniu z dorobku i odkryć przedstawicieli instytucji i zespołów badawczych z całego świata. Sprzyja temu infrastruktura badawcza (w tym technologie informatyczne), finanse pozwalające realizować badania oraz – co ważniejsze – polityka naukowa państw. Znaczenie działań międzynarodowych jest oczywiste dla podmiotów badawczych, a korzyści z tego typu działań są jednoznaczne i długotrwałe – zmieniają bowiem sposób myślenia o zadaniach uczelni, pozwalają na zdystansowanie się i spojrzenie na cele i rezultaty z perspektywy innych, co nadaje wytworom nauki uniwersalnego, rzetelnego charakteru. Umiejędzynarodowienie może działać jako akcelerator rozwiązań i projektów badawczych, ponieważ umożliwia dostęp do najnowszych osiągnięć i innowacji. Stąd tak ważne jest wprowadzanie działań mających na celu internacjonalizację na wszystkich etapach kształcenia i pracy akademickiej, w tym w szkołach doktorskich. Dotyczy to procesu kształcenia, jak i uprawiania nauki, wśród których mieszczą się różne działania, które powinny być zaprezentowane podczas ewaluacji szkoły doktorskiej.

Ewaluowany podmiot powinien przestawić stopień umiejędzynarodowienia szkoły doktorskiej, wskazując na włączanie procesu umiejędzynarodowienia do koncepcji kształcenia w szkole doktorskiej, a zatem szczegółowo: w zakres efektów uczenia się, do programu kształcenia, treści kształcenia, procesu rekrutacji itd. Podmiot powinien opisać wszystkie zaplanowane i realizowane działania podejmowane na rzecz

umiędzynarodowienia procesu kształcenia w szkole doktorskiej w obszarze współpracy z zagranicznymi podmiotami, wyboru kadry prowadzącej zajęcia, wysyłania doktorantów na staże badawcze itp.

Jak widać, proces umiędzynarodowienia nie jest jednowymiarowy i zawiera w sobie różnorodne działania, których wyróżnikiem jest, podobnie jak w przypadku podmiotów rynku komercyjnego, **poszerzenie działalności o aspekt międzynarodowy**. W przypadku podmiotów gospodarczych, funkcjonujących w obrębie komercyjnego rynku dóbr i usług, zdaniem N. Daszkiewicz „umiędzynarodowienie to proces działalności przedsiębiorstwa, polegający na rozszerzeniu jego działalności i przejście z rynku krajowego na rynki obce”³⁸³. Natomiast autorki J. Kubicka i T. Kupczyk podkreślają, że „umiędzynarodowienie (internacjonalizacja) jest traktowane jako rozszerzanie aktywności gospodarczych poza granice kraju oraz uzyskiwanie przez przedsiębiorstwo przewagi konkurencyjnej na rynku międzynarodowym”³⁸⁴.

W ramach (polskiego) szkolnictwa wyższego umiędzynarodowienie – jako **wartość, idea i praktyka** są stale obecne w procesach mających na celu reformę kształcenia i prowadzenia badań. Jak pisze M. Kwiek: „W dyskusjach dotyczących przyszyłych zmian legislacyjnych od początku podkreślano dwa aspekty: **zwiększanie liczby polskich publikacji w międzynarodowym obiegu naukowym** (jako część procesu «umiędzynarodowienia u siebie») i **wzmacnianie międzynarodowej współpracy naukowej** (jako część procesu «umiędzynarodowienia za granicą»), odwołując się do dwóch «filarów umiędzynarodowienia»”³⁸⁵. Działo się tak, ponieważ wyniki badań zawarte w międzynarodowych raportach OECD i Banku Światowego na temat polskiego systemu szkolnictwa wyższego w ostatnich dekadach, które, co przywołuje cytowany badacz, „zawierały krytykę m.in.

383 N. Daszkiewicz, *Internacjonalizacja przedsiębiorstw działających w branżach high-tech*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2016, cyt. za: J. Kubicka, T. Kupczyk, *Postrzeżenie przez kadre kierowniczą znaczenia umiędzynarodowienia i jego związków z wynikami finansowymi i gospodarką opartą na wiedzy*, „Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania” 2017, nr 2/49, s. 266.

384 J. Kubicka, T. Kupczyk, *Postrzeżenie przez kadre kierowniczą znaczenia umiędzynarodowienia i jego związków z wynikami finansowymi i gospodarką opartą na wiedzy*, „Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania” 2017, nr 2/49, s. 266–267.

385 M. Kwiek, *Umiędzynarodowienie badań naukowych – polska kadra akademicka z perspektywy europejskiej*, „Nauka i Szkolnictwo Wyższe” 2015, nr 1(45), s. 40.

niskiego zakresu międzynarodowej współpracy naukowej i zbyt małej produktywności badawczej polskiej kadry akademickiej³⁸⁶. Z tego powodu „reformy postawiły zdecydowanie na międzynarodowe otwarcie polskiej nauki i na nowe mechanizmy jej finansowania, chociaż nie wiązały się z nimi jak dotąd większe środki publiczne przeznaczone na naukę”³⁸⁷.

M. Kwiek zbadał proces umiejdzynarodowienia badań i kadry, biorąc pod uwagę kryteria i wskaźniki, które mogą być przydatne w analizie poziomu umiejdzynarodowienia szkół doktorskich. Nazwał je „**parametrami umiejdzynarodowienia**”. Autor proces internacjonalizacji sprowadził do konkretnych działań badaczy:

- „którzy na zajęciach dydaktycznych zwracają uwagę na międzynarodowy aspekt przekazywanych treści;
- których większość doktorantów pochodzi z zagranicy;
- którzy stosują w nauczaniu przeważnie język angielski;
- którzy wykładali za granicą;
- którzy prowadzili jakiegokolwiek zajęcia w obcym języku;
- których badania są międzynarodowe, zarówno jeśli chodzi o ich zakres, jak i przedmiot;
- którzy prowadzą współpracę międzynarodową;
- którzy w badaniach wykorzystują przede wszystkim język angielski;
- którzy publikowali za granicą;
- którzy publikowali za granicą (>25%);
- którzy publikowali za granicą (>50%);
- którzy publikowali w obcym języku;
- którzy publikowali w obcym języku (>25%);
- którzy publikowali w obcym języku (>50%);
- którzy publikowali z naukowcami pracującymi za granicą;
- którzy publikowali z naukowcami pracującymi za granicą (>25%);
- którzy publikowali z naukowcami pracującymi za granicą (>50%);
- których zewnętrzne finansowanie na badania pochodzi od organizacji międzynarodowych
- którzy od momentu uzyskania pierwszego dyplomu uczelni spędzili w innych krajach co najmniej 2 lata”³⁸⁸.

386 Ibidem.

387 Ibidem.

388 Ibidem, s. 44.

Wyniki badań M. Kwieka pokazały, że polska kadra akademicka zajmuje najniższe miejsca jedynie w czterech spośród 16 wskazanych wyżej parametrów. Dotyczą one prowadzenia badań naukowych i są „**silnie skorelowane z dostępnością finansowania przeznaczanego na naukę**”³⁸⁹. Polskich naukowców różnicuje swoiste „**ukierunkowanie na badania międzynarodowe**” (a właściwie brak tego typu podejścia)³⁹⁰, intensywność publikowania za granicą, intensywność publikowania w obcym języku oraz wykorzystywanie w badaniach naukowych przede wszystkim języka angielskiego³⁹¹. Pomimo braku ukierunkowania na internacjonalizację pracy badawczej, polscy naukowcy dużo w porównaniu do innych krajów biorących udział w badaniu, publikują w językach obcych. Podobnie na wysokim poziomie są działania dydaktyczne – „Pod względem kształcenia Polska znajduje się wśród trzech krajów (razem z Finlandią i Niemcami), w których mniej niż 60% naukowców zwraca uwagę na międzynarodowy aspekt przekazywanych treści”³⁹².

M. Kwiek wskazuje także, że „Wzorce współpracy w nauce, w tym współpracy międzynarodowej, są **związane z poszczególnymi dyscyplinami**. W niektórych dominuje wyobrażenie «samotnego uczonego», podczas gdy w innych współpraca jest kluczem zarówno do naukowego sukcesu, jak i naukowego uznania (Lewis, Ross i Holden 2012; Wanner, Lewis i Gregorio 1981)”³⁹³.

Dziś, niemal 10 lat po prowadzonych przez M. Kwieka badaniach, bierzemy pod uwagę inne parametry, wynikające choćby ze zmian

389 Ibidem, s. 45.

390 „Pod względem nastawienia do badań naukowych Polska jest jedynym krajem, w którym **mniej niż połowa naukowców wskazuje, że ich podstawowe badania są międzynarodowe** w swoim zakresie i ukierunkowaniu. Jedynie nieco ponad połowa polskich naukowców deklaruje współpracę badawczą z naukowcami zagranicznymi (w porównaniu z europejską średnią na poziomie 2/3)” (M. Kwiek, *Umiędzynarodowienie...*, s. 45).

391 Ibidem, s. 45.

392 Ibidem.

393 Ibidem, s. 52. „Jak pokazała Jenny M. Lewis (2013: 103) na próbie naukowców, z którymi przeprowadziła wywiady w Australii, Nowej Zelandii i Wielkiej Brytanii, w krajach tych badania prowadziła «w pojedynkę» prawie 1/3 naukowców w obszarze humanistyki i tylko 1 na 14 naukowców w obszarze nauk ścisłych (odpowiednio 65,6% i 7,4%). Natomiast «we współpracy» badania prowadził 1 na 7 humanistów i 3/4 reprezentantów nauk ścisłych (odpowiednio 13,5% i 75,3%)” (M. Kwiek, *Umiędzynarodowienie...*, s. 52).

geopolitycznych na mapie świata. Umiejdzynarodowienie uzyskuje także wymiar społeczny, biorący pod uwagę m.in. kierunki polityki Unii Europejskiej, obecnie toczone wojny w różnych rejonach świata, kwestie bezpieczeństwa umiejdzynarodowego, w tym bezpieczeństwa cyfrowego. Uwzględniać je powinny szkoły doktorskie, a także ogólnie podmioty prowadzące kształcenie w swoich strategiach rozwoju, bowiem jednym z kluczowych elementów ich funkcjonowania będzie wskazanie **priorytetów internacjonalizacji na kolejne lata w obszarze badań naukowych, kształcenia (doktorantów), mobilności akademickiej, pracy administracji oraz budowania wizerunku.**

Warto, by szkoły doktorskie budując koncepcję kształcenia doktorantów, uwzględniały: (1) stopień umiejdzynarodowienia kadry, (2) poziom i skalę umiejdzynarodowienia procesu kształcenia w szkole doktorskiej i działalności naukowej doktorantów, (3) realizację potrzeb doktorantów będących cudzoziemcami oraz (4) działania na rzecz rozpoznawalności szkoły doktorskiej za granicą.

W tym celu – na potrzeby czy też budowania strategii internacjonalizacji, czy też ewaluacji kształcenia w szkole doktorskiej, „należy opisać funkcjonujący w podmiocie system zachęt adresowanych do wybitnych naukowców lub artystów z zagranicy do podejmowania współpracy w ramach szkoły doktorskiej oraz podsumować jego efektywność. Wskazane jest przedstawienie stopnia zaangażowania takich osób w proces kształcenia doktorantów i ogólnych zasad współpracy, jak również spodziewanych i obserwowanych efektów”³⁹⁴.

Ponadto, jak wskazano w Wytycznych do przygotowania raportu samooceny: „Podmiot powinien również omówić umiejdzynarodową aktywność naukową lub artystyczną pozostałej kadry prowadzącej kształcenie w szkole doktorskiej, w tym m.in. stopień aktywności w umiejdzynarodowych konkursach o środki na finansowanie badań i projektów, zaangażowania w realizację umiejdzynarodowych projektów badawczych lub artystycznych, uczestnictwa w umiejdzynarodowych konferencjach naukowych lub wydarzeniach artystycznych, oraz korzystania ze stypendiów lub

394 Wytyczne do przygotowania raportu samooceny, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-jakosci-kształcenia-w-szkole-doktorskiej--wytyczne-do-przygotowania-raportu-samooceny>, s. 11 (dostęp: 10.10.2024 r.).

staży realizowanych za granicą³⁹⁵. Dodatkowo należy opisać funkcjonujący w podmiocie system zachęt adresowanych do kadry do podejmowania międzynarodowej aktywności i ocenić ich skuteczność i pokazać efekty.

Cytowany dokument wskazuje, że istotna jest refleksja nad stopniem umiędzynarodowienia efektów uczenia się, programu kształcenia i indywidualnych planów badawczych. Warto opisać, w jakim zakresie uwzględniają one element umiędzynarodowienia i jakie są systemowe rozwiązania podmiotu w tym obszarze.

Znaczenie ma także informacja dotycząca działań na rzecz rekrutacji i podejmowania współpracy z doktorantami cudzoziemcami³⁹⁶. Należy przy okazji „opisać zakres wsparcia oferowanego w toku kształcenia doktorantom przyjętym z zagranicy oraz to, jak przedstawia się kwestia integracji międzynarodowego środowiska szkoły doktorskiej”³⁹⁷.

Mieści się w tym także informacja o tym, jakie działania podmiot podejmuje w celu zwiększenia rozpoznawalności szkoły doktorskiej za granicą oraz charakterystykę ich skuteczności.

Zgodnie z ww. wytycznymi, wartość i wiarygodność powyższych informacji będzie wyższa, jeśli zostaną poparte danymi liczbowymi oraz odpowiednim komentarzem oraz autorefleksją dotyczącą własnej efektywności i znaczenia podejmowanych działań³⁹⁸.

8.2. Stopień umiędzynarodowienia kadry

Dane pochodzące z badań Ośrodka Przetwarzania Informacji wskazują, że liczba obcokrajowców studiujących w Polsce stale rośnie. W Raporcie OPI *Cudzoziemcy w Polsce. Raport 2022* zawarto informacje dotyczące szczegółowego trendu na studiach na polskich uczelniach – w 2012 roku zarejestrowano 23,5 tys. studentów zagranicznych, w 2013 roku o niemal 7 tys. więcej, a w 2014 roku prawie 42 tys. osób, co odpowiadało 2,9% ogółu wszystkich osób studiujących w Polsce³⁹⁹. W kolejnych latach

395 Ibidem.

396 Ibidem.

397 Ibidem.

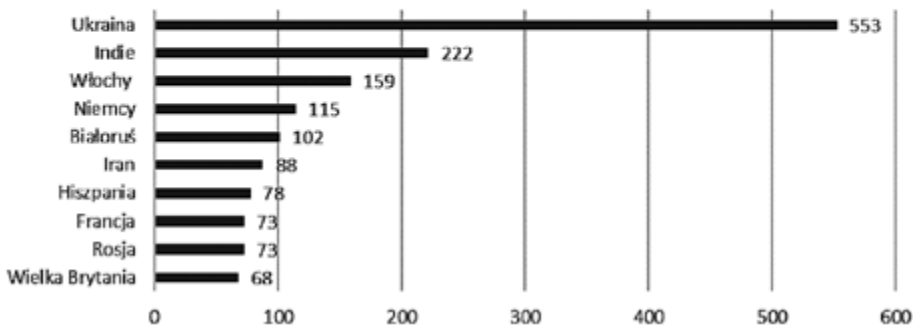
398 Ibidem.

399 *Cudzoziemcy na uczelniach w Polsce. Raport 2022*, Ośrodek Przetwarzania Informacji, Warszawa 2023, s. 3, <https://radon.nauka.gov.pl/analizy/cudzoziemcy-na-uczelniach-w-polsce-2022> (dostęp: 30.10.2024 r.).

dynamika wzrostu odsetka i realnych liczb opisujących umiejdzynarodowienie studiów była mniejsza, ale obecnie znów proces nabrał tempa i wynosił odpowiednio 7,1% w 2021 roku i 8,4% w 2022 roku⁴⁰⁰.

Dla porównania w tym samym roku jedynie 3% kadry naukowo-badawczej w Polsce stanowili obcokrajowcy. Kraje pochodzenia osób zatrudnionych w jednostkach naukowych ukazuje wykres 1⁴⁰¹.

Dziesięć państw, z których pochodziło najwięcej badaczy-obcokrajowców zatrudnionych w polskich instytucjach naukowych w 2022 roku

Wykres 1. Dziesięć państw, z których pochodziło najwięcej badaczy-obcokrajowców zatrudnionych w polskich instytucjach naukowych w 2022 roku [źródło: *Nauka w Polsce 2023*, Ośrodek Przetwarzania Informacji, Warszawa 2023, s. 70, <https://opi.org.pl/nauka-w-polsce-2023-nowy-raport-opi/>, dostęp: 30.10.2024 r.].

Współczynnik nauczycieli akademickich na polskich uczelniach jest jeszcze niższy i wynosi 2,7%. Stanowi to 2 768 zatrudnień nauczycieli akademickich ze 102 różnych krajów, a szczegółowe dane zawarto na wykresie 2⁴⁰².

400 „W wartościach bezwzględnych pomiędzy tymi dwoma latami odnotowano wzrost liczby cudzoziemców o 16,3 tys., do poziomu 102 197 tys. osób w 2022 roku” (Ibidem).

401 Przed przystąpieniem do ewaluacji szkół doktorskich nie można przytoczyć danych szczegółowych dotyczących zarówno liczby, jak i sposobów funkcjonowania osób z zagranicy zatrudnionych w podmiotach. Stąd niniejszy i kolejne podrozdziały będą skupiać się na możliwych i potencjalnych problemach i ich rozwiązaniach.

402 *Cudzoziemcy na uczelniach w Polsce. Raport 2022...*, s. 59.

W cytowanym raporcie *Cudzoziemcy na uczelniach w Polsce. Raport 2022* podkreślono, że „W porównaniu z rokiem akademickim 2021/2022, zmniejszyła się liczba nauczycieli akademickich z zagranicy zatrudnionych na zawodowych uczelniach niepublicznych (z 316 do 291 osób), zwiększyła się natomiast na publicznych uczelniach akademickich (z 1 874 do 2 183 osób). Najwięcej nauczycieli akademickich cudzoziemców zatrudniają akademickie uczelnie publiczne”⁴⁰³.

Wykres 2. 10 krajów z największą liczbą cudzoziemców wśród nauczycieli akademickich w Polsce w 2022 roku [źródło: *Cudzoziemcy na uczelniach w Polsce. Raport 2022*, Ośrodek Przetwarzania Informacji, Warszawa 2023, s. 59, <https://radon.nauka.gov.pl/analizy/cudzoziemcy-na-uczelniach-w-polsce-2022>, dostęp: 30.10.2024 r.].

Liczba ta jest zdecydowanie niższa od wskaźników innych krajów europejskich. W Niemczech odsetek nauczycieli obcokrajowców wynosi 14% w 2021, w Irlandii i Austrii – 30%, w Szwajcarii – 50%⁴⁰⁴. „Co więcej, brakuje równowagi w proporcji liczby zatrudnionych przez polskie instytucje nauczycieli akademickich z zagranicy, a kadrą opuszczającą kraj,

403 Ibidem, s. 58.

404 *Międzynarodowa kadra akademicka w Polsce – bariery i wyzwania*, <https://forumakademickie.pl/zycie-akademickie/miedzynarodowa-kadra-akademicka-w-polsce-bariery-i-wyzwania/> (dostęp: 30.09.2024 r.).

o czym świadczą choćby znacznie niższe liczby beneficjentów programów przyjazdowych niż wyjazdowych NAWA⁴⁰⁵.

Dane te skłaniają do refleksji, czy Polska jako kraj wraz z systemem funkcjonowania nauki i kształcenia akademickiego stwarzają właściwe i zachęcające warunki do rozwoju karier międzynarodowej kadry akademickiej, szczególnie dla osób młodych – doktorantów oraz osób z tytułem doktora tzw. postdoków. Podejmowane działania mają zwykle motywację związaną z potrzebą zaistnienia podmiotu w rankingach międzynarodowych, ale też celem jakim są publikacje w zagranicznych czasopismach. Chodzi też o współpracę naukową przy okazji realizacji badań. Brakuje natomiast efektywnej współpracy w zakresie prowadzenia kształcenia oraz podnoszenia kwalifikacji i kompetencji kadry administracji, co jednak się zmienia – szczególnie dzięki realizowanym sojusmom uczelni europejskich. W zbiór założeń sojuszy wpisano bowiem intensyfikację wspólnych działań edukacyjnych oraz rozwój administracji uczelni.

Pojawiają się też liczne bariery zniechęcające zagranicznych badaczy i nauczycieli do podjęcia pracy w Polsce. Głównym problemem są tu **kwestie finansowe**. Dotyczy to przede wszystkim zarobków, ale też warunków bytowych – możliwości wynajęcia mieszkania, edukacji dla dzieci, możliwości pracy dla partnera lub partnerki. Jest to związane z **nadmierną biurokracją** – miejsca zatrudnienia oraz instytucji w miejscu zamieszkania (banki, służba zdrowia, urzędy miasta itp.) oraz **barierami językowymi** – często w sytuacjach urzędowych, oficjalnych nie ma możliwości skorzystania z pomocy i obsługi osób ze znajomością języka angielskiego czy innych obcych.

Bariery mają często fizyczny charakter – niemożliwym staje się przekroczenie **granic kraju**. Powyższe trudności dnia codziennego są uciążliwością, jednak zdecydowanie większym problemem są kwestie wizowe i pozwolenia na pracę, szczególnie, jak to zostało unaocznione na wykresie 2 wielu obcokrajowców zatrudnionych jako nauczyciele akademicy i badacze pochodzi z krajów pozaeuropejskich. „Trudności w odnawianiu pozwolenia na pobyt czy otrzymania wiz wielokrotnego wjazdu do Polski skutkują m.in. ograniczeniem możliwości promowania badań przez obcokrajowców poza granicami Polski⁴⁰⁶.”

405 Ibidem.

406 Ibidem.

Barierą dla pracy cudzoziemców na polskich uczelniach są też **stereotypy i lęki**. Znacznym utrudnieniem we współpracy z zagranicznymi badaczami jest agresja zbrojna Rosji w Ukrainie, co powoduje, że Polska jest postrzegana jako kraj przyfrontowy, mniej bezpieczny dla realizacji badań czy staży naukowych.

Na koniec należy wskazać na problem **dyskryminacji, uprzedzeń, rasizmu**, a nawet **przemocy czy agresji**, która pojawia się także w przestrzeni akademickiej. Stąd tak istotne są procedury zabezpieczające i włączające różne grupy – zarówno pracowników, jak i doktorantów.

Prowadząc ewaluację szkoły doktorskiej, należy brać pod uwagę powyższe warunki i problemy, skupiając się jednocześnie na odpowiedzi na pytanie dotyczące zastanego *status quo*: **jaki jest stopień umiędzynarodowienia kadry prowadzącej zajęcia i współpracującej przy badaniach naukowych w szkole doktorskiej?**

Dotyczy to także mobilności naukowej lub artystycznej oraz aktywności w środowisku międzynarodowym nauczycieli akademickich lub pracowników naukowych prowadzących kształcenie w szkole doktorskiej.

Należy zweryfikować, jakie konkretne działania podejmowane są przez podmiot, mające na celu umiędzynarodowienie kadry, a szczególnie, czy istnieje w jednostce system zachęt adresowany do wybitnych naukowców lub artystów z zagranicy, którego efektem ma być podjęcie współpracy w ramach szkoły doktorskiej. Warto zapytać także, jaka jest efektywność i skuteczność tych działań, określając konkretne wskaźniki.

Ważne jest, by określić, w jakim stopniu kadra prowadząca kształcenie w szkole doktorskiej jest zaangażowana w realizację międzynarodowych projektów i czy aktywnie uczestniczy w konkursach o granty europejskie, w tym dedykowane kształceniu doktorantów, czy uczestniczy w międzynarodowych konferencjach naukowych lub wydarzeniach artystycznych, czy korzysta ze stypendiów lub staży realizowanych za granicą albo czy przejawia międzynarodową aktywność naukową lub artystyczną w inny sposób.

Warto usystematyzować powyższe kwestie, opisując w trakcie ewaluacji następujące punkty:

1. **Międzynarodowa kadra w szkołach doktorskich.** Chodzi o jak najskuteczniejszą, odwołującą się do różnorodnych danych statystycznych, charakterystykę kadry akademickiej, pochodzącej

z różnych krajów, która wprowadza odmienne perspektywy naukowe, kulturę akademicką oraz podejścia dydaktyczne, co wzbogaca zarówno doświadczenia doktorantów, jak i jakość badań prowadzonych w szkole doktorskiej. Opis kadry może dotyczyć:

- a) kraju pochodzenia;
- b) afiliacji – ranga ośrodka ma tutaj znaczenie;
- b) różnorodnego doświadczenia akademickiego – stażu pracy, dorobku naukowego, wypromowanych doktorów i studentów;
- c) pracy w międzynarodowych zespołach badawczych, której dobre praktyki mogą być przeniesione do szkoły doktorskiej;

2. Rola międzynarodowej kadry w procesie dydaktycznym, a w tutaj:

- a) angażowanie się w dydaktykę – pytanie dotyczy tego, w jakim wymiarze występuje udział kadry zagranicznej i w jakich zakresach kształcenia? Zagraniczni nauczyciele i badacze mogą prowadzić zajęcia, seminaria, wykłady oraz warsztaty w ramach programów doktorskich. Co ważniejsze, wprowadzenie anglojęzycznych kursów i programów zwiększa dostępność także dla zagranicznych studentów, co z kolei działa pozytywnie na rekrutację studentów z zagranicznych ośrodków;
- b) wprowadzenie innowacyjnych metod dydaktycznych i badawczych, dzięki czemu doktoranci mogą korzystać z najbardziej aktualnych narzędzi i technologii w swojej pracy naukowej;
- c) mentoring doktorantów jako jedna z innowacyjnych metod dydaktycznych oraz współpracy naukowej. Międzynarodowa kadra często pełni rolę mentorów i opiekunów naukowych, pomagając doktorantom w prowadzeniu badań oraz publikowaniu wyników w międzynarodowych czasopismach naukowych. Ich doświadczenie w pracy na globalnym rynku akademickim może być cenne w rozwijaniu kariery naukowej doktorantów;
- d) wspólne programy kształcenia. Międzynarodowa kadra może pomagać w tworzeniu i realizacji wspólnych programów kształcenia prowadzonych we współpracy z zagranicznymi podmiotami, co zwiększa atrakcyjność i prestiż szkoły doktorskiej;
- e) promowanie mobilności akademickiej doktorantów oraz kadry akademickiej poprzez kreowanie pewnego wzorca zachowań, modelu kariery, w której mieści się szeroko

pojmowane umiędzynarodowienie, współpraca międzyośrodkowa, mobilność;

3. Zaangażowanie w badania naukowe, a szczególnie:

- a) współpraca w międzynarodowych projektach badawczych i ich rozwój. Międzynarodowa kadra często bierze udział w globalnych projektach badawczych i naukowych czy badawczych konsorcjach, co umożliwia współpracę z najlepszymi badaczami z całego świata. Takie projekty mogą obejmować granty unijne (np. *Horizon Europe*) czy współpracę z zagranicznymi instytucjami badawczymi;
- b) (wspólne) publikowanie tekstów naukowych w renomowanych czasopiśmie. Współpraca z badaczami i nauczycielami z zagranicy pozwala doktorantom na włączenie się w wysokiej klasy projekty badawcze i zwiększa szanse na publikacje na arenie międzynarodowej w prestiżowych periodykach;

4. Udział w międzynarodowych sieciach i towarzystwach naukowych, a także udział w seminariach, kongresach i konferencjach naukowych, co sprowadzać się może do następujących działań:

- a) nawiązywania kontaktów międzynarodowych, umożliwiających współpracę z doktorantami, np. poprzez zaproszenia na konferencje, współpracę międzypodmiotową czy wymiany naukowe;
- b) organizowania konferencji międzynarodowych. Dzięki swojemu doświadczeniu i kontaktom, badacze z zagranicy mogą organizować konferencje i sympozja o zasięgu międzynarodowym, które przyciągają wybitnych naukowców z całego świata;
- c) transferu wiedzy i dobrych praktyk z różnych ośrodków naukowych i badawczych;
- d) realizowania wspólnych programów wymiany akademickiej – dla doktorantów, pracowników, badaczy czy nawet studentów;
- e) gościnnych wykładów i wizyt badawczych;
- f) rozwoju globalnych sieci badawczych, co może prowadzić do realizacji interdyscyplinarnych projektów o dużym zasięgu i znaczącej wartości społecznej, podpartych dużymi budżetami.

8.3. Stopień umiejdzynarodowienia procesu ksztalcenia w szkole doktorskiej i dzialalnosci naukowej doktorantow

Ustawa PSWiN w niewielkim stopniu zawiera szczegolowe regulacje odnośnie umiejdzynarodowienia ksztalcenia w szkołach doktorskich. Jednym z takich przepisow jest art. 198 ust. 6 ustawy, mowiacy, ze ksztalcenie doktorantow moze byc prowadzone we wspolpracy z innym podmiotem, w szczegolnosci przedsiobiorca lub zagraniczna uczelnia lub instytucja naukowa. Przeanalizowanych 50 przypadkow szkol doktorskich i ich regulaminow nie wskazuje na powszechne wykorzystanie tej mozliwosci, wręcz odwrotnie – nie podejmuje sie instytucjonalnej wspolpracy miedzynarodowej, ktorej efektem bylyby np. podwojny dyplom doktorski. Na co zatem eksperci przeprowadzajacy ewaluacje szkol doktorskich powinni zwracac uwage w obszarze umiejdzynarodowienia ksztalcenia i dzialalnosci naukowej doktorantow, w szczegolnosci prowadzonej na podstawie indywidualnych planow badawczych? Zagadnien przekrojowych jest kilka i odnosza sie one do pytan o to:

- 1) w jakim stopniu zagadnienia przewidziane w programie ksztalcenia i w indywidualnych planach badawczych uwzgledniają element umiejdzynarodowienia i jakie jest systemowe podejście podmiotu do tego problemu;
- 2) jakie sa formy i zakres dzialan podejmowanych przez szkole doktorska, majace na celu umiejdzynarodowienie procesu ksztalcenia, czyli zapewnienie doktorantom warunkow do funkcjonowania w miedzynarodowym srodowisku naukowym lub artystycznym;
- 3) jaki sa zakres i formy wsparcia doktorantow w ubieganiu sie o granty europejskie i ich angazowanie w realizacje projektow badawczych finansowanych z grantow europejskich, aktywizowanie doktorantow w zakresie miedzynarodowej mobilnosci naukowej lub artystycznej oraz wspieranie w dostepie do aktualnych zagranicznych publikacji i zasobow bibliotecznych zagranicznych ośrodkow naukowych w celu przygotowania kwerendy bibliograficznej;
- 4) w jaki sposob szkola doktorska zabiega o doktorantow cudzoziemcow, m.in. czy oferuje ksztalcenie w jezyku obcym, czy posiada

atrakcyjną dla nich ofertę i czy aktywnie zachęca cudzoziemców do podjęcia kształcenia w Polsce, a także czy dokumenty dotyczące szkoły doktorskiej są dostępne w językach obcych i czy możliwy jest kontakt ze szkołą doktorską w językach obcych – skuteczność będzie się wyrażała w liczbie doktorantów cudzoziemców;

- 5) jaki jest zakres instytucjonalnej współpracy szkoły doktorskiej z zagraniczną uczelnią lub instytucją naukową, co umożliwiłoby tworzenie przestrzeni do wymiany doświadczeń, np. poprzez realizację doktoratów *co-tutelle*.

Odpowiedzi na powyższe pytania pozwolą na sformułowanie koncepcji umiędzynarodowionego programu kształcenia, którego cechy to: „dydaktyka oparta na badaniach, doświadczeniach międzynarodowych; różnorodność kulturowa i językowa; kształcenie skoncentrowane na osobie uczącej się oraz powiązane z konstruktywistycznym podejściem metodycznym; intencjonalne rozwijanie perspektywy międzynarodowej i międzykulturowej w kształceniu; ocenianie efektów uczenia się w odniesieniu do kontekstu międzynarodowego; przygotowanie doktorantów do radzenia sobie z «niepewnością» poprzez otwarcie umysłów; poszerzenie horyzontów; rozwijanie umiejętności kreatywnego i krytycznego myślenia; nastawienie zarówno doktorantów, jak i kadry na wartości i oddziaływanie społeczne; wychodzenie poza tradycyjne ramy dyscyplinarne oraz dominujące paradygmaty; odbywanie praktyki w odmiennym środowisku pracy (inna kultura, hierarchia wartości, język, organizacja pracy itp.)”⁴⁰⁷. Część tych działań i wartości jest obecnych w programach kształcenia doktorantów w badanych szkołach doktorskich.

Doskonały przykład stanowi Academia Copernicana Interdisciplinary Doctoral School prowadzona na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, która w całości prowadzona jest w języku angielskim (chodzi tu o zajęcia, stronę internetową, wszystkie dokumenty prawne i formularze dla doktorantów). Podobnie jest w Międzynarodowej Szkole Doktorskiej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, gdzie wiodącym językiem wykładowym jest język angielski.

407 *Umiędzynarodowienie*, <https://bid.uw.edu.pl/umiedzynarodowienie-ksztalcenia/> (dostęp: 30.09.2024 r).

W Pierwszej Szkole Doktorskiej Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego także przyjęto takie rozwiązanie, by kształcenie było prowadzone w **języku angielskim zgodnie z programem kształcenia**. Kształcenie doktorantów przyjętych przed rokiem akademickim 2022/2023 prowadzone jest w języku polskim lub w języku angielskim.

Niekiedy szkoły przyjmują pewną alternatywę w zakresie wyboru języka kształcenia. W Międzynarodowej Środowiskowej Szkole Doktorskiej przy Centrum Studiów Polarnych na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach wprowadzono zasadę, że „**Kształcenie prowadzone jest w języku polskim lub angielskim**. Moduły realizowane są w języku polskim, gdy prowadzący i wszyscy uczestnicy zajęć deklarują, że posługują się językiem polskim. W przypadku, gdy prowadzący zajęcia lub któryś ze słuchaczy zadeklarują, że nie posługują się językiem polskim zajęcia prowadzone są w języku angielskim”⁴⁰⁸.

Zajęcia prowadzone w **języku angielskim mogą być prowadzone przez wykładowców Polaków lub też obcokrajowców**, jak dzieje się na przykład w Krakowskiej Interdyscyplinarnej Szkole Doktorskiej Instytutu Fizyki Jądrowej im. Henryka Niewodniczańskiego Polskiej Akademii Nauk, gdzie: „Wśród przedmiotów fakultatywnych mogą być oferowane np.: zorganizowane przez Szkołę Dokorską wykłady prowadzone przez wykładowców zagranicznych lub, za zgodą promotora, zajęcia prowadzone w innych jednostkach naukowych”⁴⁰⁹.

Ciekawą i rozwijającą ofertę zajęć anglojęzycznych przedstawiła np. Szkoła Doktorska Federacji Akademii Wojskowych, w programie kształcenia której znalazł się **blok zajęć w języku angielskim z zakresu kształtowania umiejętności miękkich**, np. „Verbal and non-verbal communication” lub „Scientific writing in English”.

Interesującą propozycję przedstawiła Szkoła Doktorska Akademii Wychowania Fizycznego im. Polskich Olimpijczyków we Wrocławiu. W koncepcji kształcenia nie podkreślono tam umiejdzynarodowienia, ale w programie znalazły się zajęcia „Studia literaturowe w języku angielskim”,

408 Uchwała nr 503 Senatu Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach z dnia 19 marca 2024 r. w sprawie określenia Regulaminu Międzynarodowej Środowiskowej Szkoły Doktorskiej przy Centrum Studiów Polarnych w Uniwersytecie Śląskim w Katowicach (MŚSD).

409 Program Kształcenia Krakowskiej Interdyscyplinarnej Szkoły Doktorskiej.

co świadczy o szerokiej perspektywie postrzegania problemów naukowych. Podobnie w Szkole Doktorskiej Wojskowej Akademii Technicznej imienia Jarosława Dąbrowskiego prowadzone są zajęcia wykorzystujące bardzo szerokie spojrzenie na kwestie naukowe tj. **Global Geodetic Observing System**.

Możliwa jest sytuacja określenia **limitu punktów ECTS, które muszą być zrealizowane w ramach zajęć w języku angielskim**. W Szkole Doktorskiej Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie przyjęto, że „Doktorant realizuje w ramach IPK zajęcia prowadzone w języku angielskim (z wyłączeniem kursów językowych i modułów obowiązkowych) za co najmniej 10 punktów ECTS”⁴¹⁰.

Ta sama szkoła przyjęła także inne rozwiązanie mogące być dobrą praktyką, tj. realizowanie „specjalistycznego kursu języka angielskiego, którego ukończenie powinno gwarantować umiejętności językowe na poziomie C1”⁴¹¹. Kurs może zakończyć się certyfikatem, jednak „Doktorant może przystąpić do egzaminu certyfikującego C-1 ACERT Nulte **pod warunkiem ukończenia co najmniej dwóch obieralnych modułów językowych na poziomie 2 i 3** za co najmniej 5 punktów ECTS, po odbyciu co najmniej 75 godzin zajęć zrealizowanych w ciągu dwóch lub trzech kolejnych semestrów studiów”⁴¹².

Inny wymiar umiędzynarodowienia stanowią **wyjazdy na staże zagraniczne**. W Interdyscyplinarnej Szkole Doktorskiej Nauk Rolniczych w Instytucie Rozrodu Zwierząt i Badań Żywności Polskiej Akademii Nauk **obowiązkowy jest badawczy staż zagraniczny** (2 ECTS za staż – minimalny czas trwania stażu, 1 miesiąc; maksymalnie można uzyskać 4 ECTS w ciągu 4 lat). Natomiast w Interdyscyplinarnej Szkole Doktorskiej Politechniki Łódzkiej: „W trakcie kształcenia w ISD PŁ doktorant bierze udział w mobilności trwającej łącznie minimum trzy miesiące. Doktorant, w uzgodnieniu z promotorem lub promotorami albo promotorem i promotorem pomocniczym, określa w IPB planowany zakres mobilności. Dyrektor ISD PŁ po zasięgnięciu opinii właściwej Rady dyscypliny, Prezydium RN ISD PŁ oraz promotora lub promotorów albo promotora i promotora

410 Uchwała nr 41/2023 Senatu AGH z dnia 26 kwietnia 2023 r. w sprawie zmian w programie kształcenia w Szkole Doktorskiej AGH.

411 Ibidem.

412 Ibidem.

pomocniczego może zwolnić z realizacji mobilności lub skrócić okres jej trwania⁴¹³.

Także Szkoła Doktorska Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie wspiera:

- „1) działania i projekty o charakterze interdyscyplinarnym;
- 2) mobilność doktorantów oraz nawiązywanie kontaktów w kraju i za granicą poprzez umożliwienie doktorantom udziału w programach wymiany międzyuczelnianej oraz w konferencjach międzynarodowych i ogólnokrajowych;
- 3) prowadzenie badań naukowych i działań artystycznych, w tym także poza jednostką organizacyjną uczelni lub jednostką naukową;
- 4) współpracę naukową lub artystyczną w ramach zespołów, w tym międzynarodowych;
- 5) udział w szkołach letnich i innych programach i kursach (także dostępnych online) podnoszących kwalifikacje naukowe, artystyczne, dydaktyczne i społeczne⁴¹⁴.

By ułatwić doktorantom mobilności, szkoła może oferować wsparcie w zakresie przygotowywania wniosków czy odpowiedzi na oferty stypendiów, tj. dzieje się to np. w Międzdziedzinowej Szkole Doktorskiej Uniwersytetu Warszawskiego. W § 12 ust. 3. Regulaminu ustalono, że „Na zasadach określonych w Regulaminie, Ustawie oraz aktach prawa wewnętrznego Uniwersytetu, doktorant ma prawo do: 4) **wsparcia organizacyjnego i merytorycznego w przygotowywaniu wniosków grantowych oraz pozyskiwaniu stypendiów krajowych i zagranicznych**⁴¹⁵.

Umieędzynarodowienie to zobowiązanie doktoranta. Regulamin Szkoły Doktorskiej Politechniki Rzeszowskiej im. Ignacego Łukasiewicza

413 Załącznik do Uchwały Nr 21/2022 Senatu Politechniki Łódzkiej z dnia 27 kwietnia 2022 r. w sprawie uchwalenia Regulaminu Interdyscyplinarnej Szkoły Doktorskiej Politechniki Łódzkiej Regulamin Interdyscyplinarnej Szkoły Doktorskiej Politechniki Łódzkiej.

414 Załącznik do Uchwały Senatu nr 12.2023. Program kształcenia w Szkole Doktorskiej Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie obowiązujący od roku akademickiego 2024/2025.

415 Załącznik do obwieszczenia nr 16 z dnia 30 lipca 2021 r. o ogłoszeniu tekstu jednolitego uchwały nr 444 Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 26 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminów szkół doktorskich na Uniwersytecie Warszawskim.

wśród obowiązków doktorantów wymienia „godne reprezentowanie Uczelni na forum krajowym i międzynarodowym”⁴¹⁶.

Wsparcie w zakresie mobilności – stażowych, ale też wyjazdów krótkoterminowych tj. konferencje, może być także **zobowiązaniem promotora**. Szkoła Doktorska w Uniwersytecie Rzeszowskim obliguje promotora „w trakcie kształcenia doktoranta do zapewnienia właściwej opieki merytorycznej nad doktorantem w zakresie:

- 1) kontroli realizacji IPB zgodnie z poziomem 8 PRK;
- 2) wsparcia merytorycznego w zakresie ubiegania się przez doktoranta o granty wewnątrzuczelniane oraz zewnątrzuczelniane;
- 3) **delegowania oraz przygotowania doktoranta do udziału w minimum jednej konferencji międzynarodowej oraz minimum jednej krajowej** lub – w przypadku doktoranta w ramach dyscypliny artystycznej – delegowania oraz przygotowania doktoranta do udziału w minimum jednej wystawie międzynarodowej lub innym wydarzeniu artystycznym międzynarodowym oraz minimum jednej wystawie krajowej lub innym wydarzeniu artystycznym krajowym;
- 4) **wsparcia w zakresie nawiązania kontaktów z innymi naukowcami – autorytetami z tematyki rozprawy doktorskiej;**
- 5) **wsparcia merytorycznego w przygotowywaniu wniosków stypendialnych w ramach programów krajowych lub zagranicznych;**
- 6) przeprowadzenia zajęć określonych programem kształcenia Szkoły Doktorskiej UR zgodnie z efektami uczenia się określonymi dla prowadzonego przedmiotu – co potwierdza pisemnym oświadczeniem”⁴¹⁷.

Ważne jest również, by szkoła doktorska uznawała mobilności jako część dorobku naukowego i doświadczenia akademickiego doktoranta, a co ważniejsze – jako element programu kształcenia. W Międzynarodowej Szkole Doktorskiej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi określono, że:

416 Załącznik do uchwały nr 12/2024 Senatu Politechniki Rzeszowskiej z dnia 25 kwietnia 2024 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej Politechniki Rzeszowskiej im. Ignacego Łukasiewicza.

417 Załącznik nr 1 do Uchwały nr 289/10/2023 Senatu UR z dnia 26 października 2023 r. (tekst jednolity) – Regulamin Szkoły Doktorskiej w Uniwersytecie Rzeszowskim.

- „1. Doktorant ma także prawo, w celach naukowych związanych z przygotowaniem rozprawy doktorskiej: 1) uczestniczyć w krajowych lub międzynarodowych seminariach, konferencjach, zjazdach oraz sympozjach naukowych; 2) odbywać staże w zagranicznych ośrodkach naukowych oraz prowadzić badania w krajowych lub zagranicznych instytucjach naukowych – za zgodą dyrektora Szkoły Doktorskiej, udzielaną po uzyskaniu opinii promotora lub promotorów.
2. **Staża zagraniczne zaliczane są do okresu kształcenia w Szkole Doktorskiej.**
3. Zajęcia lub praktyki zawodowe zrealizowane przez doktoranta podczas stażu zagranicznego mogą być zaliczone przez dyrektora Szkoły Doktorskiej w miejsce zajęć lub praktyk zawodowych przewidzianych w programie kształcenia⁴¹⁸.

Międzynarodowa Środowiskowa Szkoła Doktorska przy Centrum Studiów Polarnych na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach natomiast zobowiązuje doktoranta do „aktywnego udziału w konferencjach naukowych, w tym wygłoszenie **co najmniej jednego referatu w języku obcym**”⁴¹⁹.

Szkoła Doktorska Akademii im. Jakuba z Paradyża też „**wspiera mobilność doktorantów oraz nawiązywanie kontaktów międzynarodowych** poprzez umożliwienie doktorantom udziału w programach wymiany międzynarodowej oraz stażach i konferencjach międzynarodowych”⁴²⁰. W regulaminie (§ 26) zapisano szczegółowo warunki zarówno odbywania stażu zagranicznego, jak również wyjazdu i możliwości realizacji efektów uczenia się. Zapisano tam, że:

- „1. Na wniosek doktoranta, zaopiniowany przez promotora, dyrektor może oddelegować doktoranta poza AJP do innego ośrodka w kraju

418 Załącznik nr 6 do uchwały nr 12/2024 z dnia 29 lutego 2024 r. Senatu Uniwersytetu Medycznego w Łodzi Regulamin Międzynarodowej Szkoły Doktorskiej (wprowadzony uchwałą nr 289/ 2019 z dnia 28 maja 2019 r. Senatu Uniwersytetu Medycznego w Łodzi).

419 Uchwała nr 503 Senatu Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach z dnia 19 marca 2024 r. w sprawie określenia Regulaminu Międzynarodowej Środowiskowej Szkoły Doktorskiej przy Centrum Studiów Polarnych w Uniwersytecie Śląskim w Katowicach (MŚSD).

420 Załącznik do Uchwały Nr 7/0101/2023 Senatu AJP z dnia 21 marca 2023 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej Akademii im. Jakuba z Paradyża.

lub za granicą, w celu realizacji pracy doktorskiej lub prowadzenia badań naukowych na okres nie dłuższy niż 12 miesięcy.

2. Przez cały okres oddelegowania doktorant zachowuje prawo do stypendium doktoranckiego.
3. Doktorant przedkłada w sekretariacie umowę zawartą z uczelnią lub ośrodkiem, o którym mowa w ust. 1 lub inny dokument potwierdzający fakt realizacji pracy doktorskiej albo prowadzenia badań naukowych w innym ośrodku.
4. Doktorant może, za zgodą dyrektora, po uzyskaniu pozytywnej opinii promotora (promotorów) albo promotora i promotora pomocniczego, odbyć część kształcenia w ramach krajowych lub międzynarodowych programów wymiany.
5. Doktorantowi wyjeżdżającemu na staż trwający dłużej niż 3 miesiące, dyrektor ustala na wniosek doktoranta indywidualne terminy realizacji obowiązków wynikających z programu kształcenia oraz warunki zaliczenia semestru lub roku.
6. Warunkiem uznania efektów uczenia się, uzyskanych w ramach krajowych lub międzynarodowych programów wymiany jest stwierdzenie ich zbieżności z efektami uczenia realizowanymi w ramach programu kształcenia.
7. Decyzję o zaliczeniu okresu kształcenia poza szkołą, w tym w uczelni zagranicznej, podejmuje dyrektor, uwzględniając warunek, o którym mowa w ust. 3 oraz realizację indywidualnego planu badawczego.
8. W przypadku wystąpienia różnic programowych wynikających z realizacji części okresu kształcenia poza szkołą, doktorant jest obowiązany do ich wyrównania w następnym roku akademickim, nie później jednak niż do końca okresu kształcenia⁷⁴²¹.

W Szkole Doktorskiej Politechniki Warszawskiej przyjęto zaś, że „Doktorant może **prowadzić część badań naukowych związanych z realizacją IPB** oraz realizować część programu kształcenia na innej uczelni, w ośrodku badawczym lub podmiocie gospodarczym w kraju lub za granicą⁷⁴²². Wyjazd trwający co najmniej sześć miesięcy może być podstawą do **złożenia korekty**

421 Ibidem.

422 Załącznik do uchwały nr 471/L/2024 Senatu PW z dnia 27 marca 2024 r. – Regulamin Szkoły Doktorskiej Politechniki Warszawskiej.

IPB, a w przypadku „wyjazdu trwającego co najmniej jeden semestr, zakłócającego realizację programu kształcenia, dyrektor, na pisemny wniosek doktoranta poparty przez promotora, może wyrazić zgodę na zmianę sposobu uzyskania wymaganych efektów uczenia się”⁴²³.

Szkoła Doktorska Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie wprowadziła system nagród za działania na rzecz umieędzynarodowienia: „Doktorant, który otrzymał **mieędzynarodowe wyróżnienie lub zdobył inne wybitne osiągnięcie wpływające na pozycję mieędzynarodową Uniwersytetu**, może wnioskować o zwiększenie stypendium, o którym mowa w § 29 w wysokości 15% kwoty podstawowej, o której mowa w § 29 ust. 4 pkt 1 i 2, na okres nie dłuższy niż dwa lata”⁴²⁴. Jest to przykład dobrej praktyki, którą warto powielać w innych uczelniach.

Inną dobrą praktyką jest ta stosowana w Szkole Doktorskiej w Uniwersytecie Rzeszowskim. Przewidziano tam zajęcia, mające na celu nie tylko realizację efektów uczenia się, ale też zdobycie kontaktów i możliwości współpracy z badaczami z zagranicy. Są to zajęcia:

- „1) **Warsztaty z ekspertem** – celem przedmiotu jest umożliwienie doktorantom/doktorantom jako młodym naukowcom w Polsce nawiązania kontaktów i współpracy z doświadczonymi uczonymi o uznanym dorobku naukowym z zagranicy. Ekspertem powinien być naukowiec zatrudniony poza Uniwersytetem Rzeszowskim, posiadający co najmniej stopień doktora, odznaczający się wybitnym dorobkiem naukowym lub artystycznym w dyscyplinie. Wybór eksperta na dany semestr jest zadaniem doktorantki/doktoranta, w którym pomaga mu promotor. Wybór eksperta opiniowany jest przez właściwą radę dyscypliny w zakresie adekwatności jego dorobku do prowadzenia zajęć z doktorantem/doktorantką. W przypadku nieznaledzenia odpowiedniego eksperta promotor lub właściwa rada dyscypliny proponuje kandydaturę takiej osoby, tj. posiadającej odpowiednie kompetencje do przeprowadzenia zajęć.

423 Ibidem.

424 Załącznik do Obwieszczenia Nr 4/2021 Rektora UKSW z dnia 11 maja 2021 r. w sprawie ogłoszenia tekstu jednolitego Uchwały Nr 123/2019 Senatu Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie z dnia 27 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminu Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

- 2) **Seminarium doktoranckie w konwencji „Journal Club” w trakcie III i IV roku kształcenia** odbywa się z udziałem zagranicznego specjalisty z zakresu dyscypliny, w której realizowana jest rozprawa doktorska. Kandydatura specjalisty proponowana jest przez właściwą radę dyscypliny w oparciu o adekwatność dorobku specjalisty do tematyki doktoratu.
- 3) **Przedmiot fakultatywny specjalistyczny** – przedmiot ten ma na celu poszerzenie wiedzy specjalistycznej z zakresu dyscypliny i może być realizowany przy wsparciu kadry naukowej z zagranicy. Kandydatura specjalisty proponowana jest przez właściwą radę dyscypliny w oparciu o adekwatność dorobku specjalisty do tematyki planowanego przedmiotu.
- 4) **Konferencja naukowa (lub wydarzenie artystyczne/muzyczne)** – w trakcie kształcenia w Szkole Doktorskiej prowadzonej przez Uniwersytet Rzeszowski doktorantka/doktorant zobowiązana/y jest do aktywnego uczestnictwa w minimum dwóch konferencjach naukowych (lub wydarzeniach artystycznych/muzycznych), w tym jednej o zasięgu międzynarodowym (tzn. której język konferencji jest inny niż język polski) w wymiarze minimum 15 godzin⁴²⁵.

Pozytywnym rozwiązaniem jest również zaproszenie do współpracy drugiego promotora z zagranicy do opieki nad doktorantem i jego badaniami. Dzieje się tak w Szkole Doktorskiej Politechniki Rzeszowskiej im. Ignacego Łukasiewicza, gdzie „**Drugiego promotora** można wyznaczyć w szczególności w przypadku:

- 1) kształcenia w ramach współpracy z inną uczelnią (**w tym zagraniczną**) lub inną jednostką; drugi promotor wyznaczony zostaje w porozumieniu z właściwym podmiotem współpracującym z Uczelnią;
- 2) interdyscyplinarnego charakteru rozprawy⁴²⁶.

Szkoły doktorskie realizują wiele działań w obszarze umiędzynarodowienia, które powinny zostać opisane w procesie ewaluacji. Należy

425 Ramowy program kształcenia w Szkole Doktorskiej prowadzonej przez Uniwersytet Rzeszowski na lata 2024–2028.

426 Załącznik do uchwały nr 12/2024 Senatu Politechniki Rzeszowskiej z dnia 25 kwietnia 2024 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej Politechniki Rzeszowskiej im. Ignacego Łukasiewicza.

pamiętać o licznych trudnościach przy ich realizacji, w tym problemy natury formalno-prawnej. Pokonanie ich gwarantuje jednak rozpoznawalność, dostęp do globalnej wiedzy, pozyskanie strategicznych partnerów oraz lepsze szanse rozwoju dla doktorantów.

8.4. Uwzględnianie potrzeb doktorantów będących cudzoziemcami

Ewaluacja szkół doktorskich zawiera ocenę form kształcenia oraz systemu wsparcia skierowanych do doktorantów z zagranicy. Ocena może mieć charakter ogólny, dotyczący uwzględnienia potrzeb doktorantów, ale zawierać także może czynniki szczegółowe podlegające weryfikacji, tj. możliwość kształcenia w języku angielskim, kontakt ze szkołą w języku angielskim, czynniki motywujące do podjęcia kształcenia w szkole doktorskiej przez osoby z zagranicy czy też współpracę z zagranicznymi jednostkami w zakresie kształcenia doktorantów.

Ocena prowadzona powinna być przede wszystkim z uwzględnieniem liczby doktorantów w szkole doktorskiej, ale też z określeniem (potencjalnych) rozwiązań na rzecz jakości kształcenia doktorantów z zagranicy. W ocenianej grupie szkół doktorskich będą zatem podmioty, które mają międzynarodowy charakter, prowadzące kształcenie w języku angielskim i też inne – osadzone bardziej lokalnie, których koncepcja kształcenia może odnosić się w większym stopniu do interdyscyplinaryzacji niż internacjonalizacji. Uzasadniają to m.in. dane statystyczne dotyczące doktorantów z zagranicy w polskim systemie kształcenia.

Zgodnie z danymi dostępnymi w systemie RADon w 2022 roku w szkołach doktorskich w Polsce kształciło się 1 922 osób z zagranicy i liczba ta była wyższa niż w poprzednich latach, co obrazuje wykres 3.

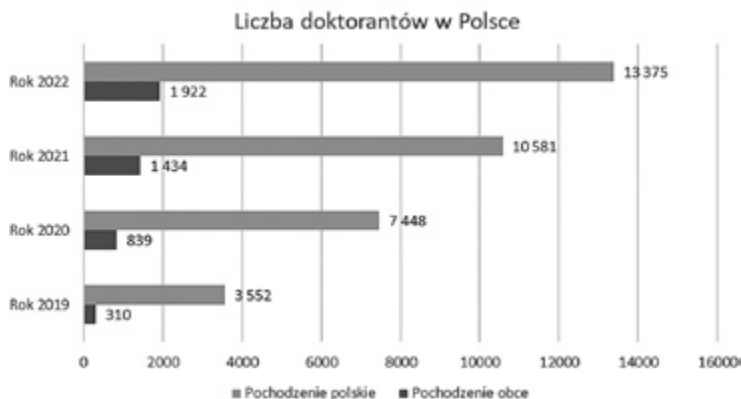
Doktoranci pochodzą z całego świata, przy czym dane szczegółowe odnośnie krajów pochodzenia w 2022 roku są widoczne na wykresie 4.

Wykres 4 obrazuje dane, z których wynika, że w 2022 roku niemal dwie trzecie cudzoziemców, którzy kształcili się w szkołach doktorskich w Polsce, pochodziła z państw pozaeuropejskich, głównie z Azji⁴²⁷.

427 Państwa pochodzenia doktorantów cudzoziemców w szkołach doktorskich, https://radon.nauka.gov.pl/raporty/doktoranci_cudzoziemcy_szkoly_doktorskie_mapa_2022 (dostęp: 30.09.2024 r.).

Najwięcej doktorantów cudzoziemców w szkołach doktorskich kształci się w dziedzinie nauk ścisłych i przyrodniczych⁴²⁸. Wśród nich w 2022 roku ponad 31% stanowiły osoby pochodzące z Indii, a niemal 10% – z Iranu.

Natomiast wśród doktorantów w naukach inżynieryjno-technicznych największą grupą byli Irańczycy (16%), a na dalszych pozycjach były osoby pochodzące z Pakistanu i Indii.

Wykres 3. Liczba doktorantów w Polsce w latach 2019–2022 z uwzględnieniem pochodzenia [źródło: https://radon.nauka.gov.pl/raporty/doktoranci_szkoly_doktorskie_2022, dostęp 30.09.2024 r.].

Wykres 4. Ranking państw pochodzenia doktorantów obcokrajowców według liczby doktorantów (top 10) [źródło: https://radon.nauka.gov.pl/raporty/doktoranci_cudzoziemcy_szkoly_doktorskie_mapa_2022, dostęp: 30.09.2024 r.].

428 Ibidem.

W naukach społecznych największy odsetek stanowili Ukraińcy – 16% doktorantów cudzoziemców kształcących się w tej dziedzinie.

Interesująca była także tendencja związana z rodzajem instytucji prowadzącej szkołę doktorską. „Wśród obcokrajowców kształcących się w szkołach doktorskich prowadzonych przez uczelnie publiczne w 2022 roku 15,5% stanowili obywatele Indii, 12% – Ukrainy, a 9% – Iranu. W szkołach doktorskich w instytutach naukowych wyraźniej zaznacza się udział osób pochodzących z Indii – stanowili oni ponad 32% doktorantów cudzoziemców. Kolejne najliczniejsze grupy to Irańczycy i Ukraińcy”⁴²⁹.

Można zatem mówić o pewnej specyfice szkół, dyscyplin, typów uczelni, które generować będą inne rozwiązania i przepisy wewnętrzne ukierunkowane na potrzeby doktorantów zagranicznych. Stąd ewaluacja tego szczegółowego kryterium powinna obejmować:

- 1) dostęp do dokumentów, komunikatów i materiałów wydawanych w toku kształcenia przygotowywanych i na bieżąco udostępnianych w językach obcych;
- 2) pomoc w sprawach organizacyjnych oferowana doktorantom z zagranicy;
- 3) budowanie i utrzymanie pozytywnych relacji między przedstawicielami różnych narodowości, którzy odbywają w niej kształcenie, i ich integrację w środowisku szkoły doktorskiej.

W ramach tego kryterium eksperci powinni zwracać uwagę na szczegółowe działania podmiotu w zakresie następujących kwestii związanych z funkcjonowaniem doktoranta w nowym miejscu. Pomoc jest oczekiwana w wielu obszarach życia – dotyczy wsparcia administracyjnego, psychologicznego, językowego, finansowego, czy wręcz akademickiego mentoringu.

W związku z koniecznością organizacji życia w nowym miejscu konieczne jest **wsparcie administracyjne i w procesach adaptacji w nowym miejscu**, które może być oferowane na zasadzie pomocy w formalnościach i zapewnienia wsparcia administracyjnego i informacyjnego w życiowych zadaniach, tj. uzyskanie wizy, zezwolenie na pracę, samo podjęcie pracy, kwestii ubezpieczenia zdrowotnego, zakwaterowania i warunków pobytu, założenia konta, rejestracji u lekarza, pomocy w znalezieniu

429 Ibidem.

szkoły czy przedszkola dla dzieci itp. Niekiedy podmioty kształcące formalizują porady i przedstawiają zagranicznym pracownikom przygotowane przez działy współpracy z zagranicą czy partnerstw międzynarodowych – przewodniki i materiały promocyjne w języku angielskim, które zawierają szczegółowe informacje o obowiązkach administracyjnych na uczelni i w miejscu zamieszkania. Pracownicy wspomnianych działów organizują niekiedy – na podobieństwo działań na rzecz studentów – tzw. programy orientacyjne (*Orientation doctoral week*), czyli dni adaptacyjne, podczas których zagraniczni doktoranci mogą poznać uczelnię/institut, miasto, kulturę oraz zrozumieć polski system szkolnictwa wyższego i nauki. Mogą to być zajęcia warsztatowe, integracyjne, podczas których doktoranci mają możliwość zadomowienia się i zaznajomienia z jednostką oraz miastem.

Wydatną pomocą w organizacji pobytu w nowym kraju może być **wsparcie finansowe**, udzielane w formie stypendiów i grantów, oferowane doktorantom, np. celowe na urządzenie się w Polsce, czy też jako zniżki na zakwaterowanie lub opłacenie miejsca zakwaterowania.

W sytuacjach trudnych ważne jest **wsparcie psychologiczne i społeczne**. Coraz więcej jednostek zapewnia usługi wsparcia psychologicznego poprzez dostęp do doradztwa psychologicznego czy psychiatrycznego, które może być istotne dla cudzoziemców, borykających się z trudnościami adaptacyjnymi, stresem czy tęsknotą za domem. Wsparcie społeczne jest tworzone dzięki m.in. sieciom społeczności międzynarodowych, które organizują wydarzenia, spotkania i aktywności dla zagranicznych doktorantów, co pomaga im nawiązać znajomości i zintegrować się ze społecznością uczelnianą. Sprzyja to natomiast **integracji**, realizowanej przez wydarzenia międzykulturowe, np. dni (między)narodowe, festiwale, warsztaty, które promują wymianę kulturową między zagranicznymi doktorantami a lokalną społecznością akademicką lub też bardziej sformalizowaną działalność, tj. zakładanie stowarzyszeń i organizacji, które mogą pomóc im w budowaniu sieci kontaktów i wzajemnego wsparcia.

Cudzoziemcom na pewno potrzebne jest **wsparcie językowe**, czyli organizowanie kursów językowych, jak również wsparcie językowe w akademickiej pracy, np. w zakresie pisania akademickiego w języku angielskim, np. poprzez specjalistyczne warsztaty lub tutoring. Wsparciem może być również **mentoring akademicki**, a mentorem może być promotor czy promotor pomocniczy.

Należy wspomnieć także o wsparciu ścieżki zawodowej i budowania pozycji na rynku pracy, co pozwoli na znalezienie pracy po zakończeniu kształcenia w szkole doktorskiej oraz pomocy w codziennym życiu, tj. wsparciu w zakwaterowaniu i adaptacji poprzez pomoc w znalezieniu mieszkania, ale też banków, lekarzy oraz innych potrzebnych urzędów czy też opiece nad rodzinami doktorantów, np. pomoc w znalezieniu szkół dla dzieci czy dostęp do usług opieki zdrowotnej dla rodziny.

Dbanie o zagranicznych doktorantów jest kluczowe nie tylko dla ich sukcesu akademickiego, ale także dla budowania reputacji i koncepcji szkoły doktorskiej. Każde działanie na rzecz zagranicznych doktorantów jest wyróżniająca i ważna dla procesu ewaluacji szkoły doktorskiej.

8.5. Zwiększanie rozpoznawalności szkoły doktorskiej za granicą

W 2024 roku mija piąty rok istnienia szkół doktorskich, które zostały powołane jako instytucja kształcąca doktorantów na mocy ustawy PSWiN z 2018 roku. To właściwy czas, by sformułować koncepcję kształcenia oraz wsparcia naukowego doktorantów i na jej podstawie zadbać o renomę i znaczenie szkoły w Polsce oraz poza granicami kraju. Zgodnie z założeniami ustawodawcy, podmioty prowadzące kształcenie doktorantów powinny podejmować działania, by zaistnieć na naukowej arenie międzynarodowej. Jest to kolejne szczegółowe kryterium ewaluacji kształcenia, odnoszącym się przede wszystkim do sposobów zwiększania rozpoznawalności szkoły doktorskiej za granicą i ich skuteczności. W związku z tym warto przeanalizować i wskazać konkretne działania podejmowane przez szkołę doktorską, mające na celu zwiększenie jej rozpoznawalności za granicą. Mogą być to różnorodne aktywności, poczynając od budowania strategii promocyjnych, na realizacji prestiżowych międzynarodowych grantów kończąc.

Aby zwiększyć rozpoznawalność szkoły doktorskiej za granicą, warto zastosować kilka strategicznych działań, które pomogą wyróżnić się na międzynarodowej scenie edukacyjnej i naukowej. Ważnym czynnikiem jest tu działanie zaplanowane, uwzględniające cele zapisane w strategiach i planach operacyjnych szkoły, a zatem i w budżecie. Część aktywności bowiem – podobnie jak inne działania promocyjne wymaga nakładów finansowych, które można w części sfinansować ze środków projektowych.

Międzynarodową rozpoznawalność budują i wzmacniają partnerstwa i współpraca pomiędzy jednostkami z różnych krajów, w tym udział w sojuszach. Duże znaczenie mają umowy partnerskie, które np. pozwalają na tworzenie wspólnych programów doktorskich lub prowadzenie zajęć i badań w trybie współpracy międzynarodowej. Partnerstwa ułatwiają także realizację programów wymiany – doktorantów i kadry akademickiej, co zwiększa rozpoznawalność i obecność reprezentantów jednostki na arenie międzynarodowej.

Poza sojuszami w obszarze kształcenia (np. z wykorzystaniem środków Komisji Europejskiej) warto jest tworzyć konsorcja naukowe i badawcze, realizowane np. w programie Horizon Europe, które ułatwiają i promują współpracę z zagranicznymi instytucjami i badaczami.

Prowadząc wspólne projekty z innymi uczelniami czy jednostkami badawczymi, szkoły doktorskie mają możliwość organizowania seminariów czy też konferencji naukowych, czego efektem mogą być publikacje w międzynarodowych czasopismach i wydawnictwach. Publikowanie w prestiżowych wydawnictwach zwiększają widoczność i uznanie szkoły na arenie międzynarodowej. Udział w konferencjach pomaga w promowaniu szkoły i wyników badań doktorantów i nauczycieli. Można także zdecydować się na organizację międzynarodowych konferencji i warsztatów naukowych, które przyciągną badaczy z całego świata. To z kolei pomaga w budowaniu międzynarodowej kadry, która przyciąga kolejne kontakty i umożliwi wspólne działania, tj. wspólne promotorstwo, mentoring, opieka naukowa, recenzje doktoratów i publikacji naukowych.

Dla rozpoznawalności znaczenie ma także wspólne z instytucją partnerską aplikowanie o międzynarodowe granty badawcze i projekty finansowane przez organizacje międzynarodowe, takie jak UE, ONZ czy fundacje naukowe.

Ciekawym rozwiązaniem mającym na celu wzrost rozpoznawalności szkoły doktorskiej ma utworzenie możliwości ubiegania się o międzynarodowe stypendia i funkcjonujące programy wsparcia dla doktorantów z zagranicy. Ważne są także programy mentoringowe, oferowane dla doktorantów, czy inne działania wspierające tj. kursy z języka polskiego dla obcokrajowców i programy adaptacyjne.

Rozpoznawalność szkoły nie jest jednak możliwa bez zastosowania właściwych narzędzi promocji, tj. anglojęzyczna strona internetowa oraz

aktywność w mediach społecznościowych w języku angielskim (Facebook, Instagram, X, YouTube, LinkedIn, ResearchGate). Wartościowe jest stworzenie profesjonalnej strony internetowej szkoły w języku angielskim, która będzie dostarczać pełnych informacji o ofercie naukowej, programach studiów oraz możliwościach współpracy, ale także o osiągnięciach szkoły, doktorantów, realizowanych projektach badawczych, nowych inicjatywach badawczych i dydaktycznych oraz sukcesach doktorantów i wykładowców.

Znaczącym narzędziem budowania renomy i rozpoznawalności jest udział podmiotu prowadzącego szkołę doktorską w międzynarodowych rankingach uczelni wyższych, takich jak *QS World University Rankings* lub *Times Higher Education*, które pomagają budować prestiż i przyciągać zagranicznych doktorantów oraz wykładowców.

Last but not least – duże znaczenie ma również utrzymywanie kontaktów z absolwentami. Budowanie aktywnej sieci międzynarodowych absolwentów, którzy po ukończeniu szkoły mogą promować jej wizerunek za granicą i stanowić ambasadorów szkoły w swoich krajach. Organizowanie międzynarodowych zjazdów absolwentów lub webinarium jest jednym ze sposobów budowy globalnej społeczności szkoły doktorskiej.

Obok analizy i charakterystyki działań eksperci podejmują się także oceny ich skuteczności, odwołując się do danych liczbowych i wniosków z badań o charakterze jakościowym. Tak jak w przypadku pozostałych kryteriów zaprezentowane omówienie powinno kończyć się samooceną dotyczącą skuteczności i celowości podejmowanych aktywności.

8.6. Dobre praktyki

Analiza regulaminów szkół doktorskich oraz programów kształcenia pozwala na wskazanie następujących dobrych praktyk w zakresie umieędzynarodowienia kształcenia oraz prowadzenia badań naukowych z udziałem doktorantów w szkołach doktorskich, które mogą być pozytywnie ocenione przez ekspertów przeprowadzających ewaluację jakości kształcenia:

- 1) realizacja wspólnych programów kształcenia doktoranckiego z zagranicznymi uczelniami, jednostkami naukowymi, instytucjami lub przedsiębiorstwami;
- 2) oferowanie dodatkowych środków finansowych (np. poprzez zwiększenie stypendium doktoranckiego) dla doktorantów, którzy

otrzymali międzynarodowe wyróżnienie lub zdobył inne wybitne osiągnięcie wpływające na pozycję międzynarodową podmiotu prowadzącego szkołę doktorską;

- 3) włączanie pracowników zagranicznych uczelni lub instytucji naukowych w skład międzynarodowych zespołów doradczych w ramach szkół doktorskich;
- 4) realizowanie części programu kształcenia oraz indywidualnego planu badawczego poza macierzystą jednostką w zagranicznej uczelni, jednostce naukowej, instytucji lub przedsiębiorstwie związanych tematycznie z rozprawą doktorską;
- 5) wsparcie udzielane przez promotora w formie właściwej opieki merytorycznej nad doktorantem w zakresie: delegowania oraz przygotowania doktoranta do udziału w konferencji międzynarodowej, nawiązania kontaktów z naukowcami – autorytetami z tematyki rozprawy doktorskiej reprezentującymi zagraniczne jednostki, przygotowywania wniosków stypendialnych w ramach programów krajowych lub zagranicznych;
- 6) umiędzynarodowienie programu kształcenia, by zapewnić najwyższe standardy opieki naukowej oraz kształcenia poprzez realizację zajęć tj. warsztaty z ekspertem, których celem jest umożliwienie nawiązania kontaktów i współpracy z doświadczonymi uczonymi o uznanym dorobku naukowym z zagranicy czy też Seminarium doktoranckie w konwencji „Journal Club” w trakcie III i IV roku kształcenia odbywa się z udziałem zagranicznego specjalisty z zakresu dyscypliny, w której realizowana jest rozprawa doktorska. Kandydatura specjalisty jest proponowana przez radę szkoły doktorskiej z uwzględnieniem adekwatności i jakości dorobku naukowego specjalisty do tematyki doktoratu.

8.7. Podsumowanie i rekomendacje

Umiędzynarodowienie jest działaniem wspólnym dla wszystkich podmiotów akademickiego życia i od nich wzajemnie zależnych. By przyniosło efekty, wymaga podjęcia zaplanowanych, celowych zadań, będących wpisanych w strategię polityki naukowej państwa, poszczególnych uczelni, wydziałów, szkół doktorskich. Jak pokazują badania M. Kwieka:

„Zwiększenie poziomu i intensywności współpracy międzynarodowej w badaniach naukowych jest najlepszą drogą do stopniowego zwiększania międzynarodowej widzialności krajowych wyników badawczych”⁴³⁰. Jednakże: „Tylko intensywna, długoterminowa, konsekwentnie wspierana finansowo przez państwo (na poziomie instytucjonalnym i indywidualnym) współpraca naukowa może stopniowo zamieniać mechanizmy «kumulacji strat» w mechanizmy «kumulacji przewag» i rodzić szanse na powolne przeniesienie polskiej nauki jako całości z europejskich «peryferii» do europejskich «centrów»”⁴³¹.

Warto (za)inwestować w internacjonalizację również dla podnoszenia jakości kształcenia. Wielokulturowe środowisko doktorantów i wykładowców sprawia, że uruchamiają się procesy w zakresie doskonalenia uczenia się i nauczania. Sprawia, że projekty doktorskie zyskują międzynarodowy wymiar i rozgłos, co ułatwia pracę w zespołach badawczych stworzonych przez reprezentantów różnych krajów czy kontynentów.

Jednak umieźdzynarodowienie napotyka na uczelniach i w pozostałych podmiotach problemy innego rodzaju, związane z samym procesem kształcenia. Jak zauważają A. Kraśniewski i J. Lewicki, proces umieźdzynarodowienia szkół doktorskich przebiega w sposób zróżnicowany – niekiedy w sposób ambitny, z jasno i wysoko postawionymi celami, a niekiedy dość niezrozumiale: „Skrajnym przykładem ulegania naciskom zmierzającym do obniżania ustawowych wymagań w odniesieniu do kształcenia doktorantów jest ostateczny kształt przepisu dotyczącego znajomości nowożytnego języka obcego przez osobę uzyskującą stopień doktora. Wymaganie to

430 M. Kwiek, *Umieźdzynarodowienie ...*, s. 67.

431 Ibidem. Kwiek przekonuje: „Taką szansę dają wprowadzane w życie reformy strukturalne (zwłaszcza coraz silniej opierające się na umieźdzynarodowieniu, przynajmniej teoretycznie, zmiany wymogów awansowych, wymogów grantowych czy zmiany związane z regułami parametryzacji). Jednak wiara, że współpraca międzynarodowa w nauce nie wymaga dodatkowych dużych nakładów finansowych ze strony państwa, prowadzi donikąd, podobnie jak wiara, że nauka polska jako całość może opierać współpracę międzynarodową wyłącznie na systemie grantowym. Ten aspekt funkcjonowania nauki, jak pokazują doświadczenia analizowanych krajów, wymaga stałego wsparcia finansowego, ponieważ umieźdzynarodowienie oprócz „motywacji” badaczy, wymaga również ich międzynarodowej «atrakcyjności», powiązanej ściśle z poziomem dostępnych zasobów. Krótko mówiąc: pierwsza liga europejska gra między sobą (co widać najlepiej po wynikach konkursów dla zaawansowanych naukowców w European Research Council z ostatnich 9 lat: 2007–2015 i nie da się do niej wejść, nadal «kumulując straty»)” (2015, s. 67).

ustanowiono na poziomie B2, czyli niżej niż w przypadku wymagań związanych z tytułem zawodowym magistra⁴³².

Przeprowadzona analiza regulaminów szkół doktorskich pozwala na sformułowanie wniosków, że jedynie nieliczne podmioty kształcące doktorantów posiadają kompleksową, spójną i podzieloną na etapy i elementy (wykładowcy, program kształcenia, efekty uczenia się, rekrutacja studentów z zagranicy itp.) wypracowaną strategię umiędzynarodowienia. Stąd tak istotne jest sformułowanie rekomendacji, które mogą przypominać dobre praktyki zawarte w poprzednim podrozdziale:

- 1) wprowadzenie do programu kształcenia specjalistycznych zajęć w języku angielskim, które będą adekwatne dla tematyki prowadzonych badań w obrębie dyscypliny naukowej, a nawet przejścia na kształcenie wyłącznie w języku angielskim;
- 2) uzupełnienie programu kształcenia zajęciami interdyscyplinarnymi prowadzonymi w języku angielskim;
- 3) certyfikowanie zajęć językowych oraz umożliwienie kształcenia w językach innych niż angielski;
- 4) kompletna dokumentacja związana z prowadzeniem kształcenia oraz innymi kwestiami bytowymi, socjalnymi, społecznymi, powinna być dostępna w języku polskim oraz angielskim, w celu wyrównania szans oraz zapewnienia dostępu do informacji publicznej (bez wymogu przedstawiania dokumentów w języku polskim przez doktorantów z zagranicy);
- 5) szersze i na trwałe włączanie podmiotów zewnętrznych, w tym międzynarodowych, w strukturę szkół doktorskich, nie zaś jedynie do samego procesu kształcenia, niekiedy wbrew regulacjom prawnym – ogólnym lub wewnętrznym;
- 6) tworzenie bardziej atrakcyjnych warunków kształcenia dla kandydatów z zagranicy, w tym np. uelastycznienie procesu kształcenia czy dodatkowego systemu stypendialnego (np. umożliwienie sfinansowania przejazdów doktorantów czy ubezpieczenia zdrowotnego);

432 A. Kraśniewski, J. Lewicki, *Kształcenie doktorantów – stan prognozowany na 2025 r. z projekcją do 2030 r.*, (w:) J. Woźnicki (red.), *Trendy, modele i perspektywy rozwoju szkolnictwa w Polsce: 2021–2025 z projekcją do roku 2030*, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Katowice 2022, s. 268.

- 7) stworzenie funduszu mobilnościowego dla doktorantów, którzy w ramach programu kształcenia część efektów uczenia się mogliby odbywać staże i realizować zajęcia w zagranicznych podmiotach;
- 8) wzmacnianie, także finansowe ze strony państwa, sojuszy europejskich i budowanie wspólnych form kształcenia i prowadzenia badań w zespołach doktoranckich;
- 9) umożliwienie pobierania kształcenia doktoranckiego osób z krajów, w których panuje wojna lub reżim dyktatorski, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet;
- 10) prowadzenie działań z zakresu walki z dyskryminacją, uprzedzeniami rasowymi, etnicznymi, religijnymi oraz statusowymi w celu zapewnienia komfortu i bezpieczeństwa kształcenia w szkołach doktorskich dla wszystkich doktorantów oraz zagranicznych pracowników naukowych prowadzących zajęcia w szkole doktorskiej oraz współprowadzących badania naukowe bez względu na płeć, pochodzenie, rasę czy posiadany kapitał;
- 11) stworzenie *Welcome Points*, czyli akademickich punktów wsparcia – zarówno w podmiocie prowadzącym szkołę doktorską, ale także w mieście pobytu doktorantów i pracowników z zagranicy zatrudnionych w szkole doktorskiej;
- 12) wzmocnienie współpracy instytucji szkolnictwa wyższego (w tym podmiotów kształcących) z władzami samorządowymi w celu np. udostępniania na preferencyjnych warunkach doktorantom i pracownikom z zagranicy lokali mieszkaniowych oraz świadczeń społecznych (np. dostęp do opieki w żłobkach, przedszkolach) dla ich rodzin.

9. SKUTECZNOŚĆ KSZTAŁCENIA DOKTORANTÓW

9.1. Uwagi ogólne

Ostatnim kryterium ewaluacji wymienionym w ustawie PSWiN jest skuteczność kształcenia doktorantów (art. 261 pkt 8). Kryterium to wydaje się o tyle zastanawiające, o ile nie może ująć uwadze, że celem kształcenia w szkole doktorskiej jest przygotowanie do uzyskania stopnia doktora, lecz nie zakłada ono samego nadania stopnia. Kształcenie w szkole doktorskiej kończy się bowiem złożeniem rozprawy wraz z pozytywną opinią promotora/promotorów, nie obejmuje jednak postępowania w sprawie nadania stopnia doktora. Z tego względu podmiot prowadzący szkołę doktorską nie ma wpływu na decyzje podejmowane przez jej absolwentów co do dalszej ścieżki kariery, w tym kariery naukowej i ubieganie się o nadanie stopnia naukowego w oparciu o przygotowaną w szkole doktorskiej rozprawę. Rolą podmiotu poddawanego ewaluacji jest wyposażenie potencjalnego kandydata do stopnia doktora w zestaw kompetencji do samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej. Warto jednak dodać, że wielu doktorantów w szkołach doktorskich podejmuje kształcenie równoległe do pracy zawodowej czy działalności społecznej.

W oparciu o brzmienie początkowej części wytycznych do raportu samooceny dotyczącej przedmiotowego kryterium, skuteczność należy odnosić do liczby doktorantów, którzy ukończyli kształcenie terminowo, tj. w terminie przewidzianym w indywidualnym planie badawczym⁴³³. Jednak katalog wszystkich kryteriów szczegółowych, w szczególności obejmujących informacje na temat złożenia wniosku o wszczęcie postępowanie

433 *Wytyczne do przygotowania raportu samooceny*, s. 12, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-jakosci-ksztalcenia-w-szkole-doktorskiej--wytyczne-do-przygotowania-raportu-samooceny> (dostęp: 16.09.2024 r.)

o nadanie stopnia doktora, monitorowania karier zawodowych sugeruje postrzeganie skuteczności kształcenia doktorantów szerzej – właśnie poprzez liczbę osób, które rzeczywiście uzyskały stopień doktora, a ponadto tych, które osiągnęły sukces zawodowy. W tym ostatnim przypadku wartościowe może być to, w jaki sposób kształcenie w szkole doktorskiej przyczyniło się do tego sukcesu.

W uzasadnieniu do EwaluacjaR wskazano, że weryfikacja skuteczności kształcenia nie będzie następowała jedynie na podstawie kryteriów ilościowych, ale też jakościowych ze względu na różnorodną specyfikę szkół doktorskich oraz reprezentowanych w nich dyscyplin naukowych i artystycznych, a także wynikającą z tej różnorodności potrzebę zachowania eksperckiego charakteru ewaluacji⁴³⁴.

9.2. Terminowość kończenia kształcenia w szkole doktorskiej

Pierwszym szczegółowym kryterium ewaluacyjnym dotyczącym skuteczności kształcenia doktorantów jest terminowość jego kończenia (§ 2 pkt 8 lit. a) EwaluacjaR). W związku z nim eksperci będą analizować, jaka część doktorantów ukończyła szkołę doktorską w terminie przewidzianym programem kształcenia⁴³⁵. W tym miejscu warto zwrócić uwagę na terminologiczną nieściśłość zawartą w uzasadnieniu do rozporządzenia, gdyż program kształcenia sam w sobie nie określa chwili zakończenia kształcenia⁴³⁶. Moment kończący kształcenie w szkole doktorskiej wyznacza bowiem art. 204 ust. 1 PSWiN, który stanowi, że kształcenie doktoranta kończy się złożeniem rozprawy doktorskiej wraz z pozytywną opinią promotora lub promotorów. Termin złożenia rozprawy doktorskiej określa zaś indywidualny plan badawczy (art. 204 ust. 2 zd. 1 PSWiN). Dlatego też, to treść indywidualnych planów badawczych powinna być brana pod uwagę dla ustalenia terminowości bądź nieterminowości ukoń-

434 Uzasadnienie do projektu rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej, s. 13, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich> (dostęp: 17.09.2024 r.).

435 Ibidem.

436 W tym zakresie poprawniejsze są uwagi zawarte w *Wytycznych do przygotowania raportu samooceny*, s. 12, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-jakosci-ksztalcenia-w-szkole-doktorskiej--wytyczne-do-przygotowania-raportu-samooceny> (dostęp: 16.09.2024 r.).

czenia kształcenia. Niemniej program kształcenia wyznacza ogólne ramy czasowe kształcenia (8 bądź 6 semestrów), toteż składane w szkole doktorskiej IPB powinny korelować ze wskazanymi ramami.

Początkowo powołany przepis art. 204 ust. 1 PSWiN nie zawierał informacji o złożeniu pozytywnej opinii promotora lub promotorów wraz z rozprawą doktorską – ta została jednak dodana do treści przepisu z mocą obowiązującą od 1 października 2023 r.⁴³⁷ Wydaje się jednak, że w ogólnym cyklu kształcenia zmiana ta nie ma zasadniczego znaczenia. Należy tu zwrócić uwagę na szczególny obowiązek podmiotu prowadzącego szkołę doktorską, aby należycie sprawował nadzór nad wykonywaniem swoich powinności przez promotorów. W tym zakresie zasadne jest uregulowanie w regulaminie szkole doktorskiej, jak powinien przebiegać proces złożenia rozprawy w celu ukończenia kształcenia.

Ponadto ze względu na to, że jednym z mierników skuteczności kształcenia w szkole doktorskiej będzie terminowość składania rozpraw doktorskich, podmiot prowadzący kształcenie doktorantów powinien wypracować i umiejętnie korzystać z różnych form kontroli i wsparcia postępów nad rozprawą doktorską, np. okresowych sprawozdań, opinii promotora, rozmów z doktorantami na temat pracy nad rozprawą itp.⁴³⁸. Warto zauważyć, że niezadowolający postęp w przygotowaniu rozprawy doktorskiej stanowi tzw. fakultatywną podstawę skreślenia z listy doktorantów na podstawie art. 203 ust. 2 pkt 1 PSWiN. Fakultatywność skreślenia wynika z konstrukcji powołanego przepisu, który przewiduje „możliwość” skorzystania z tego środka, nie jest jednak obligatoryjne. W doktrynie zwraca się uwagę, że decyzja w przedmiocie skreślenia z listy doktorantów w trybie fakultatywnym nie może nosić cech arbitralności, lecz powinna być poprzedzona szczególnie wnikliwym rozważeniem stanu faktycznego sprawy, czyli indywidualnej sytuacji doktoranta i towarzyszących jej okoliczności. Decyzja ta powinien ponadto zachować pewną proporcję między celem, w jakim organ wyposażono w daną kompeten-

437 Ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Karta Nauczyciela oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1672 z późn. zm.).

438 Trzeba podkreślić, że niewłaściwą formą weryfikacji postępów doktoranta w pracy nad rozprawą jest wprowadzenie regulaminowego obowiązku bądź pozaregulaminowe żądanie przedkładania nieukończonych fragmentów rozprawy doktorskiej. Rozwiązania takie są bowiem wątpliwe w świetle autorskich praw osobistych przysługujących doktorantowi jako twórcy utworu wynikających z przepisów PrAut.

cję, a dotkliwością decyzji dla jej adresata⁴³⁹. Po śródek ten należy zatem sięgać, jeśli brak jest okoliczności ekskulpujących w postawie i zachowaniu doktoranta, które uzasadniałyby niezadowolający postęp w przygotowaniu rozprawy doktorskiej (np. choroba doktoranta)⁴⁴⁰. Jeśli z takim właśnie przypadkiem mamy do czynienia, fakultatywny tryb skreślenia z listy doktorantów będzie stanowić właściwy krok, ku budowaniu silnej pozycji kształcenia doktoranckiego jako tego, które dedykowane tym osobom, które rzetelnie realizują swoje badania. Odpowiednia reakcja we właściwym momencie może zmniejszać liczbę doktorantów skreślonych w wyniku niezłożenia rozprawy w terminie określonym w IPB. Jak wskazano w wytycznych do raportu samooceny w raporcie poinformować należy, jak rozwiązana została sytuacja doktorantów, którzy nie dopełnili obowiązku złożenia rozprawy w terminie, a więc czy osoby te zostały skreślone (jeśli tak to w jakim trybie) bądź czy udzielane były im przedłużenia.

Ocena ekspercka będzie uwzględniała ponadto **uzasadnione przesunięcia terminu ukończenia kształcenia w szkole doktorskiej** zgodnie z programem kształcenia, wynikające m.in. z choroby doktoranta, urlopu macierzyńskiego lub ojcowskiego. W tym zakresie należy przypomnieć różne mechanizmy, które przesuwają modelowy termin złożenia rozprawy doktorską.

Pierwszym z nich jest instytucja **przedłużenia terminu na złożenie rozprawy doktorskiej**. Zgodnie z art. 204 ust. 2 pkt 1 PSWiN, termin złożenia rozprawy może być przedłużony, nie dłużej jednak niż o 2 lata, na zasadach określonych w regulaminie szkoły doktorskiej. Ustawa wskazuje na maksymalny okres przedłużenia, jakie może być udzielone w szkole doktorskiej. Szczegółowe zasady w tym zakresie, a przede wszystkim przesłanki dopuszczalności skorzystania z tego rozwiązania powinny być określone w regulaminie szkoły doktorskiej. Z uwagi na dynamikę procesu przygotowania rozprawy i konieczność założenia w tym procesie elastyczności zasadne jest konstruowanie otwartych bądź półotwartych katalogów

439 H. Izdebski, (w:) J. M. Zieliński, H. Izdebski, *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, Warszawa 2023, art. 203, LEX.

440 Zob. szerzej B. Pietrzyk-Tobiasz, (w:) W. Kiełbasiński, B. Pietrzyk-Tobiasz, M. W. Kuliński (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce dla studenta i doktoranta – komentarz praktyczny*. Komentarz | Linia orzecznicza, Warszawa 2024, Legalis, art. 203.

przyczyn przedłużenia terminu na złożenie rozprawy doktorskiej, np. choroby doktoranta, niepełnosprawności, konieczności sprawowania opieki nad dzieckiem lub chorym członkiem rodziny, przedłużających się badań naukowych, utrudnień wywołanych sytuacjami nadzwyczajnymi itp. Zasadność przedłużania terminu złożenia rozprawy z uwagi na utrudnienia w pracy badawczej wywołane pandemią została dostrzeżona także przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego które wskazuje, że „istnieje możliwość uwzględnienia wyżej wskazanej okoliczności przy rozpatrywaniu umotywowanych wniosków doktorantów o przedłużenie terminu złożenia rozprawy doktorskiej, także w przypadku, gdy w treści regulaminu szkoły doktorskiej nie zawarto bezpośredniego odniesienia do sytuacji związanej z rozprzestrzenieniem się wirusa SARS-CoV-2”⁴⁴¹.

Konstrukcja art. 204 ust. 2 pkt 1 PSWiN wskazuje na uznaniowość rozstrzygnięcia w przedmiocie przedłużenia terminu na złożenie rozprawy doktorskiej. Rozstrzygnięcie to nie zapada w formie decyzji administracyjnej, stąd też nie stosuje się tu przepisów KPA. Mimo to, nie może być ono wydawane dowolnie, ale powinno być poprzedzone wnikliwą analizą sytuacji doktoranta pod kątem spełnienia przesłanek pozwalających na udzielenie przedłużenia. Rozstrzygnięcie w przedmiocie odmowy udzielenia przedłużenia może stanowić wszak przedmiot kontroli w toku postępowania administracyjnego lub sądowno-administracyjnego w razie skreślenia z listy doktorantów. Z tego powodu tak istotne jest elastyczne sformułowanie wspomnianych przesłanek – aby z jednej strony osoby obiektywnie potrzebujące takiego wsparcia nie były go pozbawione, a z drugiej, aby przedłużenie nie działało niejako „automatycznie” bez faktycznie występujących ku temu powodów. W tym przedmiocie rolą organu rozpatrującego wnioski o przedłużenie terminu złożenia rozprawy jest ocena, czy w istocie zachodzą uzasadnione ku temu podstawy.

W świetle wskazówek z uzasadnienia rozporządzenia, na pozytywną ocenę zasługuje praktyka podmiotu polegająca na przyznawaniu uzasadnionych okolicznościami przedłużeń. Doktoranci, u których takie

441 *Komunikat do podmiotów prowadzących szkoły doktorskie w sprawie możliwości przedłużenia terminu złożenia rozprawy doktorskiej w związku z sytuacją pandemiczną*, <https://www.gov.pl/web/nauka/komunikat-do-podmiotow-prowadzacych-szkoly-doktorskie-w-sprawie-mozliwosci-przedluzenia-terminu-zlozenia-rozprawy-doktorskiej-w-zwiazku-z-sytuacja-pandemiczna> (dostęp: 17.09.2024 r.).

sytuacje występują powinni otrzymać od podmiotu szansę, by móc ukończyć prace nad rozprawą. Skreślenie z listy doktorantów, pomimo wystąpienia wspomnianych uzasadnionych okoliczności przemawiających za przedłużeniem toku kształcenia, nie byłoby rozwiązaniem właściwym zarówno z uwagi na potrzebę zapewniania optymalnych warunków kształcenia, jak i - z dużą dozą prawdopodobieństwa – w świetle obowiązujących przepisów procedury administracyjnej. Praktyka udzielania przedłużeń we wskazany wyżej sposób nie powinna zatem negatywnie wpłynąć na ocenę ekspertów. Z omówionych względów nie będzie zasługiwać na aprobatę zarówno odgórnie powzięta praktyka podmiotu prowadzącego szkołę doktorską polegająca na „nieudzielaniu” przedłużeń, jak i udzielaniu ich w sposób automatyczny, bez rzeczywistej refleksji nad spełnieniem przesłanek uprawniających do takiego działania.

Podkreślenia wymaga, że prawa do przedłużenia terminu na złożenie rozprawy doktorskiej (wynikającego z powszechnie obowiązujących przepisów) nie powinni być również pozbawieni doktoranci realizujący doktoraty wdrożeniowe. Niekiedy może rodzić to wątpliwości z uwagi, iż zgodnie z komunikatem środki finansowe w ramach programu są przyznawane wnioskodawcy na okres nie dłuższy niż 4 lata⁴⁴². Trzeba jednak wskazać, że komunikat nie jest aktem nadrzędnym względem przepisów ustawy. Toteż również w takich przypadkach mogą być udzielane przedłużenia – z zastrzeżeniem wystąpienia uzasadnionej sytuacji umożliwiającej takie rozwiązanie.

Kolejny mechanizm, który zmienia modelowy tok kształcenia i przesuwają termin złożenia rozprawy doktorskiej to **zawieszenie kształcenia na podstawie art. 204 ust. 3 PSWiN**. Zgodnie z brzmieniem tego przepisu, kształcenie, na wniosek doktoranta, jest zawieszane na okres odpowiadający czasowi trwania urlopu macierzyńskiego, urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego, urlopu ojcowskiego oraz urlopu rodzicielskiego, określonych w ustawie z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy⁴⁴³. Kształcenie

442 Komunikat Ministra Nauki z dnia 30 kwietnia 2024 r. o ustanowieniu programu pod nazwą „Doktorat wdrożeniowy 2024” i naborze wniosków, <https://www.gov.pl/web/nauka/komunikat-ministra-nauki-z-dnia-30-kwietnia-2024-r-o-ustanowieniu-programu-pod-nazwa-doktorat-wdrozeniowy-2024-i-naborze-wnioskow2> (dostęp: 15.10.2024 r.).

443 Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1465 z późn. zm.).

zawieszane jest wyłącznie na wniosek doktoranta, który ma charakter wiążący dla podmiotu prowadzącego szkołę doktorską, co oznacza, że nie jest dopuszczalna odmowa jego nieudzielenia. Podmiot może jednak żądać od doktoranta udokumentowania okoliczności stanowiącej przesłankę do zawieszenia kształcenia. Wniosek można złożyć na każdym etapie kształcenia, również w okresie terminu przedłużenia na złożenie rozprawy doktorskiej, z uwagi na fakt, że uprawnienie w zakresie zawieszenia jest związane z posiadaniem statusu doktoranta. Co więcej, ustawa PSWiN w żaden sposób nie ogranicza liczby dopuszczalnych zawiesznień, a zatem doktorant lub doktorantka może zawiesić kształcenie więcej niż raz w ciągu jego toku.

Zawieszenie kształcenia jest możliwe na okres odpowiadający czasowi trwania urlopu macierzyńskiego w okresach dopuszczalnych w art. 180 KP, który w przypadku urodzenia jednego dziecka przy jednym porodzie i przysługuje w wymiarze 20 tygodni (art. 180 § 1 pkt 1 KP). Wymiar ten zwiększa się w razie urodzenia większej liczby dzieci. Natomiast – zgodnie z przepisami prawa pracy – przed przewidywaną datą porodu można wykorzystać nie więcej niż 6 tygodni urlopu macierzyńskiego (art. 180 § 2 KP). Ekwiwalentem tego urlopu (i odpowiadającemu mu zawieszenia w szkole doktorskiej), udzielanym w takim samym wymiarze jest urlop na warunkach urlopu macierzyńskiego przysługujący osobom przyjmującym dziecko na wychowanie jako rodzina zastępcza (art. 183 § 1 KP).

Zawieszenie na okres odpowiadający czasowi trwania urlopu ojcowskiego przysługuje doktorantowi w wymiarze do 2 tygodni, nie dłużej jednak niż do: 1) ukończenia przez dziecko 12 miesiąca życia albo 2) upływu 12 miesięcy od dnia uprawomocnienia się postanowienia orzekającego przysposobienie dziecka i nie dłużej niż do ukończenia przez dziecko 14 roku życia (ary. 182(3) § 1 pkt 1 i 2 KP).

Ponadto, doktoranci mają prawo zawieszenia kształcenia na okres trwania urlopu rodzicielskiego. Na podstawie art. 1821a KP, przysługuje wymiarze do 41 tygodni (w przypadku ciąży pojedynczej) oraz do 43 tygodni (w przypadku ciąży mnogiej). Urlop rodzicielski przysługuje łącznie obojgu pracownikom – rodzicom dziecka. Jednakże każdemu z rodziców dziecka przysługuje wyłączne prawo do 9 tygodni urlopu rodzicielskiego z ww. wymiaru urlopu. Prawa tego nie można przenieść na drugiego z pracowników – rodziców dziecka. Co za tym idzie, maksymalny okres

urlopu rodzicielskiego jaki może wykorzystać jeden rodzic wynosi 32 tygodnie (ciąża pojedyncza).

Możliwość skorzystania z tego rozwiązania zostało również wprost przewidziane w programie Doktorat wdrożeniowy⁴⁴⁴.

Korzystanie z powyższych uprawnień przez doktorantów nie może być oceniane jako negatywnie wpływające na skuteczność kształcenia doktorantów, bowiem w sposób uzasadniony zmieniają one modelowy tok kształcenia.

Poza powyższymi instytucjami prawnymi wpływającymi na termin złożenia rozprawy, podmiot prowadzący szkołę doktorską w swoich regulacjach wewnętrznych dysponuje kompetencją do wprowadzenia uregulowań określających dodatkowe przypadki, w którym możliwe jest zawieszenie kształcenia czy też przerwa w kształceniu (**tzw. zawieszenie pozaustawowe**). Jest to szczególnie pożądane w sytuacjach takich jak długotrwała choroba doktoranta, konieczność osobistej opieki nad dzieckiem, które utrudniają, a nawet uniemożliwiają realizację IPB i programu kształcenia. Udzielanie tego rodzaju zawiesznień w sytuacjach spełnienia się przesłanek pozwalających na skorzystanie z takich rozwiązań również należy postrzegać jako uzasadnione przesunięcie terminu złożenia rozprawy doktorskiej. Jest to rozwiązane akceptowane przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego⁴⁴⁵.

Skorzystanie z tego rozwiązania, o ile zostało przewidziane w regulaminie szkoły doktorskiej, wydaje się mocno utrudnione w przypadku realizowania programu Doktorat wdrożeniowy, w szczególności z uwagi na maksymalny, czteroletni okres przyznania środków finansowych. Komunikat nie przewiduje bowiem wstrzymania finansowania podczas korzystania z tzw. zawieszenia pozaustawowego (ma to miejsce wyłącznie przy zawieszeniu ustawowym). W związku z powyższym, należy postulować zmianę postanowień komunikatu w kolejnych latach tak, by uwzględnił

444 Komunikat Ministra Nauki z dnia 30 kwietnia 2024 r. o ustanowieniu programu pod nazwą „Doktorat wdrożeniowy 2024” i naborze wniosków, <https://www.gov.pl/web/nauka/komunikat-ministra-nauki-z-dnia-30-kwietnia-2024-r-o-ustanowieniu-programu-pod-nazwa-doktorat-wdrozeniowy-2024-i-naborze-wnioskow2> (dostęp: 15.10.2024 r.).

445 Pismo Ministerstwa Edukacji i Nauki z dnia 14 lutego 2022 r. DN-WAN. 751.10.2022.1.PK, <https://prawodoktoranta.pl/wp-content/uploads/2022/03/Opinia-Ministerstwa-Edukacji-i-Nauki-w-sprawie-mozliwosci-zawieszenia-ksztalcenia-w-szkole-doktorskiej.pdf> (dostęp: 15.10.2024 r.).

on w swej treści autonomię regulaminową podmiotu prowadzącego szkołę doktorską, a ponadto różnorodne, trudne sytuacje, w jakich mogą znaleźć się doktoranci.

9.3. Udział procentowy osób, które uzyskały stopień doktora po ukończeniu kształcenia w szkole doktorskiej, w ogólnej liczbie doktorantów, którzy ukończyli kształcenie w szkole doktorskiej

Kryterium to statuuje § 2 pkt 8 lit. b) EwaluacjaR. Zgodnie z uzasadnieniem do rozporządzenia, kryterium to będzie obejmowało sprawdzenie, jaki procent doktorantów, którzy ukończyli kształcenie w szkole doktorskiej, złożył wniosek o wszczęcie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora, i jakiemu procentowi tych osób nadano ten stopień⁴⁴⁶. Jak już zostało wspomniane, kształcenie doktorantów kończy się złożeniem rozprawy doktorskiej wraz z pozytywną opinią promotora lub promotorów. Nadanie stopnia doktora odbywa się na podstawie odrębnego postępowania na podstawie przepisów PSWiN, którego wszczęcie nie jest obwarowane żadnym terminem granicznym. Należy też pamiętać, że wszczęcie tego postępowania i nadanie stopnia doktora może odbywać się w innym podmiocie doktoryzującym, aniżeli tym, w którym doktorant ukończył kształcenie w szkole doktorskiej (art. 182 ust. 4 i art. 189 ust. 1 PSWiN).

W tej części raportu system automatycznie wygeneruje z bazy POL-on informację o tym, jaki procent doktorantów, którzy ukończyli kształcenie w szkole doktorskiej w okresie objętym ewaluacją, złożył wniosek o wszczęcie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora, jakiemu procentowi tych osób nadano ten stopień, a jakiemu odmówiono nadania stopnia. Dane te powinny zostać opatrzone odpowiednim komentarzem. Podmiot powinien więc – w miarę dysponowanej wiedzy – omówić, jakie są przypuszczalne przyczyny danego stanu rzeczy oraz czy i ewentualnie, jakie działania można by wdrożyć, aby polepszyć uzyskany wynik.

446 Uzasadnienie do projektu rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej, s. 14, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich> (dostęp: 17.09.2024 r.).

Przedmiotowe kryterium szczegółowe dobitnie pokazuje znaczenie organizacji optymalnych warunków kształcenia doktoranckiego w szkołach doktorskich, które będą zachęcać doktorantów do kontynuowania swojej pracy badawczej i finalizowania procesu doktoryzowania, jak również aktywnego uczestnictwa i pozostanie także po skończeniu szkoły doktorskiej w społeczności naukowej i akademickiej.

Trzeba jednak zwrócić uwagę, że z różnych przyczyn absolwenci szkół doktorskich mogą nie decydować się na wszczęcie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora bądź też odsuwać w czasie złożenie tego wniosku, na co podmiot prowadzący szkołę doktorską nie ma wpływu, a nawet wiedzy co do przyczyn w tym zakresie. Wydaje się jednak, że kryterium to powinno służyć jedynie informacyjnie dla ekspertów (czy całość starań ewaluowanego podmiotu ma swoje przełożenie w rzeczywistości, czy są widoczne ich efekty), z uwzględnieniem ograniczonych możliwości podmiotu co do wpływu na decyzje absolwentów. Z drugiej strony w szkole doktorskiej na podstawie tego kryterium można dokonać autorefleksji i autoewaluacji wdrożonych rozwiązań.

9.4. Poziom osiągnięć naukowych lub artystycznych doktorantów

Następnym aspektem do omówienia w raporcie jest poziom osiągnięć naukowych lub artystycznych doktorantów, w szczególności mających związek z aktywnością naukową lub artystyczną określoną w indywidualnym planie badawczym (§ 2 pkt 8 lit. c) EwaluacjaR). Badanie w tym zakresie będzie odnosiło się do najważniejszych osiągnięć naukowych lub artystycznych doktorantów w każdej z dyscyplin, w których prowadzi szkołę doktorską w okresie objętym ewaluacją. Ewaluowany podmiot będzie zobowiązany do wskazania i omówienia od 3 do 5 takich osiągnięć. Jak podkreśla się w wytycznych do raportu samooceny, istotą tego zestawienia nie powinna być skala produktywności naukowej lub artystycznej doktorantów, a jakość i znaczenie tych osiągnięć. Zadaniem ewaluowanego podmiotu będzie dokonanie wyboru oznaczonej liczby osiągnięć doktorantów dla każdej dyscypliny na podstawie kryterium jakościowego, nie zaś ilościowego. Uzasadnienie ani wytyczne do raportu samooceny nie określają, w jaki sposób powinien odbyć się ten wybór. Podmiot prowadzący szkołę doktorską ma więc autonomię w tym zakresie, jednak powinien mieć na

względnie, aby w wyborze tym uczestniczyły osoby merytorycznie kompetentne w zakresie danej dyscypliny. Konieczne będzie zatem zestawienie wszystkich osiągnięć doktorantów z danej dyscypliny z okresu ubiegłych 5 lat i wytypowanie z nich tych najwybitniejszych. Mogą tego dokonać np. organy wydziałowe, rada szkoły doktorskiej bądź specjalnie powołany organ wspierający przygotowanie się do ewaluacji szkół doktorskich.

Kluczowe będą tu osiągnięcia związane tematyką, której dotyczy indywidualny plan badawczy. Będą one w pierwszej kolejności uwzględniane w ocenie eksperckiej. W tym zakresie pożądane jest wdrożenie okresowego systemu sprawozdawania się ze swoich osiągnięć związanych z problematyką badawczą podejmowaną w IPB i w rozprawie doktorskiej. Możliwe jest wdrożenie praktyki wskazywania przez doktorantów i ich promotorów osiągnięć, które uważają za najwybitniejsze. Ustawodawca nie definiuje w żaden sposób pojęcia „osiągnięcie”, toteż mogą to być prelekcje na konferencjach naukowych, artykuły naukowe, monografie naukowe, dzieła artystyczne itp.

Pozostałe aktywności doktorantów, określane w uzasadnieniu do EwaluacjaR jako świadczące o podejmowaniu przez nich działań rozwijających, zwiększających doświadczenie i kształtujących ich jako młodych naukowców również będą brane pod uwagę przez zespół oceniający. Warto zwrócić uwagę, że doktoranci to osoby, które mogą mieć różne zainteresowania, pełnić różne role i funkcje społeczne, które również mogą świadczyć o potencjale szkoły doktorskiej. Wydaje się, że jak najbardziej wartościowe może okazać się wspieranie, zachęcanie i promowanie różnych działalności doktorantów, które nie zamykają się jedynie w pracy naukowej czy artystycznej prowadzonej na potrzeby rozprawy doktorskiej. Formowanie młodych naukowców obejmuje nie tylko podejmowanie działań wyłącznie badawczych, jednak z uwagi na brzmienie tego kryterium szczegółowe zawarte w EwaluacjaR ocena będzie koncentrować się jedynie na aktywnościach naukowych lub artystycznych. W ramach tego kryterium ocenie nie będzie więc podlegała:

- 1) działalność samorządowa – w organach samorządu doktorantów, w organach podmiotu prowadzącego szkołę doktorską np. senacie;
- 2) działalność na rzecz podmiotu prowadzącego szkołę doktorską w ramach różnych działań organizacyjnych, np. wsparcia w organizacji wydarzeń;
- 3) działalność społeczna, np. działalność charytatywna itp.

Jakość realizacji tego kryterium będzie w dużej mierze zależała od poziomu wypełnienia pozostałych kryteriów ogólnych takich jak w szczególności jakość opieki naukowej.

9.5. Dokonywanie oceny jakości kształcenia w szkole doktorskiej przez doktorantów

Kolejne kryterium szczegółowe w ramach kryterium skuteczności kształcenia jest dokonywanie oceny jakości kształcenia w szkole doktorskiej przez doktorantów, wyniki tej oceny i sposób ich wykorzystania przez podmiot w celu doskonalenia procesu kształcenia (§ 2 pkt 8 lit. d) EwaluacjaR). Weryfikacja w tym zakresie będzie obejmować odpowiedź na następujące pytania:

- 1) W jaki sposób szkoła odnosi się do uwag zgłaszanych przez doktorantów?
- 2) Czy rzetelnie rozwiązuje wskazywane przez nich problemy?
- 3) Czy w sposób obiektywny mierzy się z krytyką?
- 4) Czy wykorzystuje zdobyte w ten sposób informacje w konstruktywny sposób?

Odpowiedzi na wskazane pytania powinny być opatrzone komentarzem co do pozytywnych aspektów kształcenia wymienianych przez doktorantów oraz zgłaszanych przez nich problemów i sposobów ich rozwiązania.

Jak wskazano w uzasadnieniu do EwaluacjaR, kryterium to odzwierciedla przyjęte wzorem międzynarodowych standardów założenie, że jakość kształcenia w szkole doktorskiej powinna podlegać ocenie doktorantów, a informacje pozyskane w wyniku tej oceny powinno się poddać analizie i w jej wyniku podjąć działania usprawniające jakość kształcenia, przy czym doktoranci powinni mieć możliwość wyrażenia swojej opinii na różnych etapach kształcenia, również w momencie jego kończenia, np. w formie tzw. ankiety na wyjściu⁴⁴⁷.

⁴⁴⁷ Uzasadnienie do projektu rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej, s. 14, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich> (dostęp: 17.09.2024 r.).

W świetle obowiązujących przepisów niezwykle istotne jest wypracowanie w szkole doktorskiej **wewnętrznego systemu zapewniania jakości kształcenia**. Jednakże przeprowadzona analiza regulaminów szkół doktorskich pokazuje, że nie jest to praktyka powszechnie regulowana w tych aktach. Jedynie w 13 regulaminach z 50 analizowanych przewidziano mechanizmy służące wewnętrznej ocenie jakości kształcenia (26%). W większości, tj. 34 (68%) regulaminy milczały na ten temat. W pozostałej części rozwiązania pozostawiały wątpliwości interpretacyjne co do jednoznacznej ich oceny i kategoryzacji (6%). Dość często w regulaminach porzeczano jedynie na wskazaniu, że sprawowanie nadzoru nad jakością kształcenia w szkole doktorskiej należy do kompetencji osoby kierującej tą szkołą bądź organu opiniodawczego lub uchwałodawczego w szkole doktorskiej. Innym spotykanym rozwiązaniem jest przyznanie doktorantom ogólnego prawa do zgłaszania uwag w zakresie funkcjonowania szkoły doktorskiej. Rozwiązania takie nie są jednak wystarczające, bowiem nie precyzuje się w nich konkretnych aspektów poddawanych ocenie, kryteriów tej oceny ani środków służących tej weryfikacji. Nie ma w tym zakresie również informacji – w przypadku zgłaszania uwag przez doktorantów – jaki jest tryb postępowania z takimi uwagami. Z tego względu konieczna jest konkretyzacja zasad i procedury dotyczącej wewnętrznej ewaluacji.

W analizowanych przykładach regulaminów, w których odniesiono się do kwestii wewnętrznej ewaluacji pojawiały się różne rozwiązania polegające np. na:

- 1) wprowadzeniu systemu ewaluacji w szkole doktorskiej na kształt ewaluacji przeprowadzanej przez Komisję Ewaluacji Nauki, która dokonywana jest przez specjalnie powołany do tego zespół ekspertów,
- 2) wskazaniu konkretnych aspektów poddawanych ewaluacji i środków służących do tego celu – w tym zakresie wskazuje się na ewaluację jakości prowadzonych zajęć dydaktycznych, jakości organizacji tego procesu czy ewaluację opieki promotorskiej na podstawie badań ankietowych wśród doktorantów.

Funkcjonowanie wewnętrznego systemu oceny jakości kształcenia w szkole doktorskiej to zespół działań, środków i procesów służących po pierwsze **refleksji** nad jakością całokształtu rozwiązań i działalności szkoły doktorskiej, a po drugie mających na celu **reagowanie** na zidentyfikowane

problemy lub postulaty zmian oraz wdrożenie działań naprawczych lub doskonalących funkcjonowanie szkoły doktorskiej.

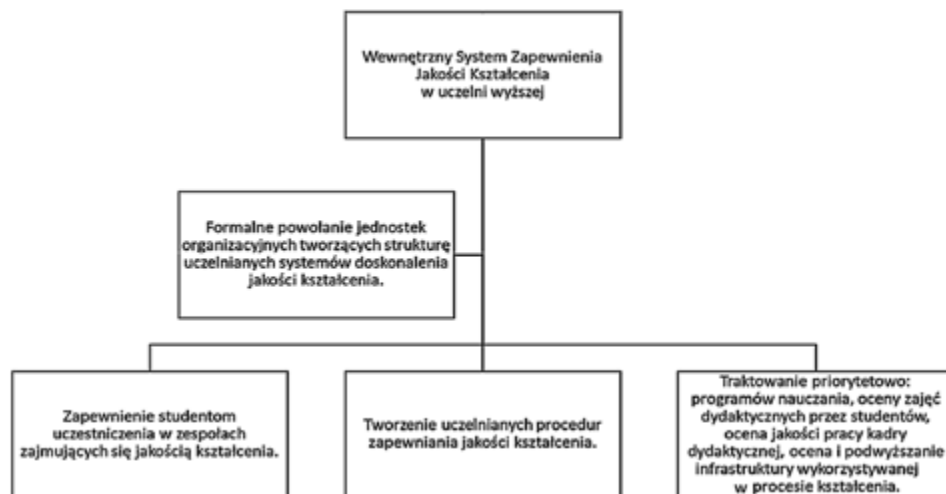

Rysunek 1. Przykładowy schemat działania wewnętrznego systemu oceny jakości kształcenia w szkole doktorskiej [źródło: opracowanie własne].

W działanie omawianego systemu zaangażowani są przede wszystkim wszyscy członkowie społeczności akademickiej danego podmiotu. Ponadto w procesie tym można wyróżnić interesariuszy wewnętrznych, jak i zewnętrznych (spoza społeczności akademickiej). Interesariusze wewnętrzni to kadra kierownicza podmiotu prowadzącego szkołę doktorską, nauczyciele akademicy wchodzący w skład organów podmiotu lub różnych komisji czy zespołów, doktoranci, samorząd doktorantów, organizacje doktoranckie (np. koła naukowe), pracownicy administracji akademickiej danego podmiotu. Natomiast do interesariuszy zewnętrznych zaliczyć można kandydatów zainteresowanych rekrutacją do szkół doktorskich, absolwentów szkół doktorskich, pracodawców, organizacje pozarządowe, z którymi współpracuje ewaluowany podmiot, organy samorządu terytorialnego. Wewnętrzny system oceny jakości kształcenia może jak najbardziej uwzględniać pozyskiwanie informacji od wymienionych interesariuszy.

Tworzenie wewnętrznego systemu jakości kształcenia w szkole doktorskiej może odbywać się na bazie doświadczeń wypracowanych przy

ocenie jakości kształcenia na studiach. W tym celu przedstawiony został poniższy, przykładowy schemat.

Źródło: M. Szyłuk, *Zarządzanie jakością kształcenia zdalnego na studiach wyższych*, „Management and Quality – Zarządzanie i Jakość”, vol. 4, no. 4, rys. Rozwiązania wspomagające Wewnętrzny System Zapewnienia Jakości Kształcenia, s. 365.

Schemat ten opiera się na kilku elementach składowych, do których należy po pierwsze powołanie jednostki odpowiedzialnej za przeprowadzenie ewaluacji. Wydaje się, że powierzenie tego zadania tylko jednej osobie – np. osobie kierującej szkołą doktorską nie spełni założonego celu z uwagi na złożoność, w szczególności organizacyjną tego procesu. Dlatego też dobrym rozwiązaniem zdaje się powołanie odrębnego zespołu, komisji, który może być kierowany przez dyrektora/kierownika szkoły doktorskiej do tego zadania. Kolejny element systemu przedstawionego w schemacie to procedura zapewniania jakości kształcenia, która powinna być uregulowana w obowiązującym akcie prawnym, np. regulaminie szkoły doktorskiej czy uchwale organu działającego w strukturach szkoły doktorskiej.

Ponadto zgodnie z założeniem omawianego kryterium ewaluacyjnego, obligatoryjnym elementem wewnętrznego systemu zapewniania jakości kształcenia jest zagwarantowanie w nim udziału doktorantom. Element ten został odpowiednio uwzględniony również w przedstawionym wyżej schemacie. Udział ten może polegać na:

- 1) wykorzystaniu środków skierowanych bezpośrednio do wszystkich doktorantów kształcących się w danym podmiocie,
- 2) przestrzeganiu i realizowaniu ustawowych czy regulaminowych uprawnień przez samorząd doktorantów,
- 3) włączaniu samorządu doktorantów w proces oceny jakości kształcenia oraz działania mające na celu udoskonalenie warunków kształcenia w szkole doktorskiej.

Pierwsza forma włączenia doktorantów w proces wewnętrznej ewaluacji jakości kształcenia polega na **działaniach skierowanych bezpośrednio do wszystkich doktorantów**. Za najpopularniejszy sposób badania satysfakcji, oczekiwań czy postulatów dotyczących kształcenia można uznać anonimowe badania ankietowe, w których doktoranci oceniają prowadzących, sposób prowadzenia przez nich zajęć dydaktycznych itp. Sposób ten wydaje się jak najbardziej słuszny. Trzeba jednak zwrócić uwagę, by obejmował on maksymalnie dużo aspektów kształcenia takich jak: proces dydaktyczny (ocena prowadzących, ocena jakości prowadzenia zajęć przewidzianych w programie kształcenia; ocena przydatności tych zajęć, ocena jakości działania administracji w szkole doktorskiej, ocena działania kadry kierowniczej szkoły doktorskiej). Warto także, by prawo do oceny procesu kształcenia zostało wprost wyrażone w regulaminie szkoły doktorskiej jako regulaminowe prawo doktoranta, co bardziej będzie obliowało podmiot do stworzenia warunków do tej oceny oraz uwzględniania jej wyników w toku bieżącej działalności szkoły.

Poza badaniami ankietowymi w szkole doktorskiej mogą być przeprowadzane spotkania z doktorantami, na których mogą oni swobodnie wyrazić swoje zdanie na temat jakości kształcenia i zgłosić swoje uwagi w tym zakresie. Bezpośredni kontakt z pewnością sprzyjałby wnikliwszej analizie odczuć i potrzeb doktorantów, jednak zwłaszcza w przypadku dużych szkół doktorskich jest to rozwiązanie trudniejsze do zorganizowania.

Kolejna forma odnosi się do **realizacji przez samorząd doktorantów swoich ustawowych lub regulaminowych uprawnień**. Trzeba mieć na uwadze, że samorząd doktorantów powinien być naturalnym partnerem organów podmiotu prowadzącego szkołę doktorską w zapewnianiu wysokiej jakości kształcenia w szkole doktorskiej. Proces ten powinien być bowiem postrzegany w kategoriach wspólnego celu, co z pewnością będzie sprzyjać kształtowaniu wysokich jakościowo i korzystnych dla

doktorantów warunków kształcenia. Trzeba pamiętać, że odrębną częścią raportu jest informacja o współpracy podmiotu z samorządem doktorantów oraz ewentualnie wskazanie dobrych praktyk wypracowanych w tym zakresie. Nie ma jednak przeszkód, by również w tym miejscu raportu zwrócić uwagę na współpracę z samorządem doktorantów reprezentującym ogół doktorantów w całym podmiocie.

Zgodnie z art. 201 ust. 4 PSWiN, program kształcenia uchwalany przez senat albo radę naukową wymaga zasięgnięcia opinii doktorantów. Ponadto, stosownie do treści art. 205 ust. 3 PSWiN, regulamin wymaga uzgodnienia z samorządem doktorantów. Jeżeli w ciągu 3 miesięcy od uchwalenia regulaminu senat albo rada naukowa i samorząd doktorantów nie dojdą do porozumienia w sprawie jego treści, regulamin wchodzi w życie na mocy uchwały senatu albo rady naukowej, podjętej większością co najmniej 2/3 głosów statutowego składu tych organów. W literaturze zwraca się uwagę na potrzebę rozróżniania pojęć „opiniowania” i „uzgadniania”⁴⁴⁸. Uzgodnienie zakłada aktywny udział obu stron (tutaj organów uczelni bądź instytutu oraz samorządu doktorantów) w procesie formułowania brzmienia danego aktu prawnego, w tym różnych uregulowanych w nim instytucji prawnych oraz praw i obowiązków. Również w orzecznictwie zauważa się, że „uzgodnienie jest formą wiążącego wpływu jednego organu na drugi, przez uzależnienie możliwości wydania aktu od akceptacji jego treści przez organ uzgadniający”⁴⁴⁹. Uzgodnienie z samorządem doktorantów pojawia się także przy powołaniu przez rektora osoby pełniącej funkcje kierownicze, do której zakresu obowiązków należą sprawy doktorantów (art. 23 ust. 2 pkt 6 i ust. 5 PSWiN). Wymienione uprawnienia ustawowe dają samorządowi doktorantów realne możliwości reprezentowania interesu doktorantów w podmiocie prowadzącym szkołę doktorską. W ramach wewnętrznego systemu oceny jakości kształcenia można zatem w sposób szczególnie uwzględnić uwagi i postulaty samorządu doktorantów wyrażane w toku ustawowych procedur.

Nie ma również przeszkód, by samorząd doktorantów został aktywnie włączony nie tylko w wymienionym zakresie w ocenę jakości

448 M. Wilanowska, (w:) W. Kiełbasiński, B. Pietrzyk-Tobiasz, M. W. Kuliński (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce dla studenta i doktoranta – komentarz praktyczny*. Komentarz | Linia orzecznicza, Warszawa 2024, Legalis, art. 23.

449 Zob. np. wyr. WSA w Warszawie z 09.12.2015 r., IV SA/Wa 2419/15, Legalis.

kształcenia doktorantów w danym podmiocie. Współpraca z samorządem może obejmować w szczególności zapewnienie przedstawicielowi doktorantów uczestnictwa w różnych organach czy gremiach szkoły doktorskiej, do kompetencji, których należy organizacja procesu kształcenia lub jego ocena, np. rady szkoły doktorskiej, komisji przeprowadzającej wewnętrzną ewaluację. Co więcej, możliwe jest również porozumienie z samorządem doktorantów co do wykorzystania funkcjonujących w samorządzie sposobów badań satysfakcji z kształcenia przez doktorantów, np. ankietyzację, notatki z posiedzeń organów samorządu zawierające wyszczególnienie problemów doktorantów oraz propozycji ich rozwiązania itp.

Następny aspekt podlegający ocenie, wchodzący w skład szeroko pojętego systemu oceny jakości kształcenia jest **podejmowanie dalszych działań po uzyskaniu uwag lub postulatów ze strony doktorantów**. Raport powinien zatem zawierać opis, jakie uwagi doktorantów zostały zgłoszone, czy i jakie zostały podjęte działania, ocenę skuteczności tych działań, a w razie braku reakcji na zgłoszone uwagi należy zawrzeć uzasadnienie takiej decyzji. Warto zauważyć na wyodrębnienie w wytycznych do raportu samooceny weryfikacji dotyczącej sposobu radzenia sobie z krytyką ze strony doktorantów. Przede wszystkim stwierdzić należy, że otwarta postawa organów szkoły doktorskiej i rzeczywiste współdziałanie z samorządem doktorantów i organizacjami doktoranckimi będzie znacząco minimalizować ryzyko krytyki, bowiem więcej rozwiązań będzie wypracowanych za obopólną zgodą. Natomiast wszelkie uwagi krytyczne należy poddać wnikliwej analizie, w szczególności pod kątem ich możliwych przyczyn. Niekiedy uwagi te mogą stanowić impuls do pozytywnych zmian w zakresie warunków kształcenia w szkole doktorskiej, a niekiedy być wynikiem braku ze zrozumienia ze strony doktorantów – co również powinno spotkać się z reakcją ze strony podmiotu, np. w formie działań wyjaśniających. W każdym razie, wypracowany w szkole doktorskiej system oceny jakości kształcenia powinien zakładać odniesienie się do uwag formułowanych przez doktorantów – powinni oni też mieć informację, jakie działania zostały w związku z tym podjęte.

Wobec powyższego konieczne jest, by wewnętrzny system zapewniania jakości kształcenia funkcjonował zarówno na poziomie strukturalno-organizacyjnym (wypracowanie formalnych procedur opisanym w kacie normatywnym), jak i aspekcie nieformalnym – psychospołecznym

w obszarze postaw i wartości. Nieformalny aspekt tego systemu może właśnie polegać na promowaniu pozytywnych postaw wśród doktorantów, czy budowaniu partnerstwa z samorządem doktorantów w zakresie doskonalenia jakości kształcenia. W sposób dobitny wskazują na to pytania wymienione w uzasadnieniu do EwaluacjaR co do sposobu postępowania ze zgłoszonymi uwagami.

9.6. Sposób wykorzystywania wyników monitoringu karier zawodowych

Ostatnim kryterium szczegółowym, na podstawie którego oceniana będzie skuteczność kształcenia doktorantów jest sposób wykorzystywania wyników monitoringu karier zawodowych osób, które ukończyły kształcenie w szkole doktorskiej, i osób, które uzyskały stopień doktora po ukończeniu kształcenia w szkole doktorskiej (§ 2 pkt 8 lit. e) EwaluacjaR). Ocenie będzie więc podlegał sposób wykorzystania przez szkołę doktorską zdobytych informacji i ich wpływ na funkcjonowanie szkoły doktorskiej, w tym na weryfikację jakości kształcenia i kreowanie odpowiedzialnej polityki rozwoju.

Na gruncie przepisów ustawy można wyróżnić dwa monitoringi karier zawodowych – centralny i wewnętrzny. Pierwszy z nich – monitoring karier studentów i absolwentów studiów oraz osób ubiegających się o stopień doktora i osób, które uzyskały ten stopień prowadzony jest przez ministra ds. szkolnictwa wyższego i nauki na podstawie: 1) danych zawartych w Systemie POL-on; 2) danych gromadzonych przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych (art. 352 ust. 1 i 2 PSWiN). Minister udostępnia wyniki monitoringu w postaci zagregowanej w BIP na swojej stronie podmiotowej. Nie udostępnia się zagregowanych wyników monitoringu obejmujących mniej niż 10 osób.

Drugi rodzaj monitoringu to – zgodnie z art. 352 ust. 14 PSWiN – monitoring karier zawodowych swoich absolwentów, który może być prowadzony przez uczelnię w celu dostosowania programu studiów do potrzeb rynku pracy. W celu prowadzenia tegoż monitoringu, uczelnia przetwarza dane osobowe absolwentów obejmujące: 1) imiona i nazwisko; 2) adres do korespondencji; 3) adres poczty elektronicznej (ust. 15). K. Żywolewska

wskazuje, że w praktyce uczelnianej zajmują się tym akademickie biura karier zajmujące się m.in. przekazywaniem studentom i absolwentom informacji o ofertach pracy, organizacją szkoleń dotyczących umiejętności przemieszczania się na rynku pracy, współudziałem w badaniach tego rynku⁴⁵⁰. Pomimo iż przepis odnosi się jedynie do dostosowywania programu studiów, to nie ma przeszkód by odnosić się do także do uatrakcyjniania oferty szkół doktorskich. Oczywiście, z formy tej mogą korzystać także inne niż uczelnie podmioty prowadzące szkoły doktorskie. Zatem z perspektywy założeń ewaluacyjnych, rekomendowane byłoby dostosowanie obowiązujących przepisów (stanowiących o uczelniach i programach studiów) również do nomenklatury związanej z kształceniem doktoranckim.

Dzięki wspomnianym narzędziom możliwie jest więc poznanie pozycji absolwentów na rynku pracy, związku wykonywanej pracy lub zawodu z badaniami prowadzonymi na potrzeby rozprawy doktorskiej, wykorzystywania nabytych w szkole doktorskiej umiejętności przy wykonywaniu zawodu lub pracy itp. Uzyskane w ten sposób dane dają informację o zatrudnialności i zarobkach absolwentów szkół doktorskich w konkretnych dyscyplinach, pozwalają dostosować ofertę szkół doktorskich do potrzeb otoczenia gospodarczo-społecznego. W efekcie pozwala to podmiotowi prowadzącemu szkołę doktorską kształtować swoją politykę prowadzenia szkoły doktorskiej oraz obroną strategię podnoszenia i utrzymywania jakości kształcenia i organizacji tego procesu. Dane te stanowią też podstawę do refleksji nad dotychczasowym funkcjonowaniem, a eksperci KEN dysponują mierzalnym wskaźnikiem skuteczności stosowanych w szkole doktorskiej rozwiązań. W raporcie samooceny istotne będzie zatem wskazanie danych uzyskanych z monitoringu i tego, czy i jak są one wykorzystywane przy ustalaniu np. zasad rekrutacji, programów kształcenia czy innych warunków kształcenia w szkole doktorskiej. Dlatego też, w podmiotach prowadzących szkoły doktorskie powinno się wdrożyć praktykę cyklicznego gromadzenia i analizowania informacji na podstawie monitoringów karier, których omówienie winno poprzedzać kluczowe decyzje strategiczne podejmowane w szkole doktorskiej, a także powtarzalne działania wynikające z bieżącego funkcjonowania takie jak np. wspomniane już podjęcie uchwały rekrutacyjnej.

450 K. Żywolewska, (w:) A. Jakubowski (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*. Komentarz, Warszawa 2023, Legalis, art. 352.

Oczywiście przy ocenie tego kryterium kluczowe jest uwzględnienie otoczenia oraz uwarunkowań, w jakich działa dany podmiot prowadzący szkołę doktorską, w tym m.in. położenia geograficznego danej jednostki, liczby kształcących się doktorantów, otrzymywanych środków itp. Wydaje się, że informacje i statystyki wynikające z monitoringów karier powinny być stosowane pomocniczo, mając na uwadze ograniczony wpływ ewaluowanego podmiotu na wiele czynników.

9.7. Dobre praktyki

Analiza regulaminów szkół doktorskich oraz innych działań praktykowanych w szkołach doktorskich nie pozwala na wyróżnienie wielu dobrych praktyk obowiązujących w tych podmiotach w zakresie skuteczności kształcenia doktorantów z powodu nieznacznej liczby regulacji w tym zakresie. Jednakże pozytywnie trzeba ocenić te rozwiązania, które przewidują ankietowe badania satysfakcji z kształcenia wśród doktorantów odnoszące się do jakości prowadzonych zajęć dydaktycznych, jakości otrzymywanej opieki naukowej, w tym promotorskiej, jakości organizacji procesu kształcenia od strony administracyjnej, czy świadomości w zakresie obowiązujących procedur np. przedstawiania IPB, złożenia rozprawy doktorskiej czy rozwiązywania sytuacji konfliktowych. Pozytywnie postrzegać można również regulaminowe postanowienia stanowiące o ogólnym, wewnętrznym systemie oceny jakości kształcenia, uwzględniające zasady powołania zespołu, któremu powierza się wykonanie tego zadania.

A contrario, za niespełniającą standardów wynikających z kryteriów ewaluacji, w szczególności dokonywania oceny jakości kształcenia w szkole doktorskiej przez doktorantów należy uznać praktykę braku udziału doktorantów tym procesie, jak i jedynie zapewnienie ustawowego minimum reprezentacji doktorantów.

9.8. Podsumowanie i rekomendacje

Skuteczność kształcenia doktorantów jako kryterium ewaluacyjne opiera się w dużej mierze na danych liczbowych i statystycznych. Ma zatem służyć jako mierzalny wskaźnik jakości rozwiązań wdrożonych w szkole doktorskiej oraz spełnienia pozostałych kryteriów ewaluacji.

Wśród rekomendacji, jakie można wymienić w zakresie dbałości o skuteczność kształcenia doktorantów znajdują się:

- 1) racjonalna polityka udzielenia i odmowy udzielenia przedłużenia terminu na złożenie rozprawy doktorskiej, z uwzględnieniem spełnienia przesłanek pozwalających na skorzystanie z tego rozwiązania i konkretnych okoliczności danej sprawy;
- 2) otwarty lub półotwarty katalog przyczyn umożliwiających przedłużenie terminu na złożenie rozprawy doktorskiej;
- 3) uregulowanie w przepisach wewnętrznych podmiotu prowadzącego szkołę doktorską możliwości skorzystania z przerwy w kształceniu w razie wystąpienia okoliczności uniemożliwiających bądź utrudniających kontynuację kształcenia. Trzeba w tym miejscu zauważyć, że uregulowanie takiego mechanizmu w regulaminie szkoły doktorskiej niweluje trudności przy podejmowaniu ewentualnej decyzji o skreśleniu albo odstąpieniu od wydania takiego rozstrzygnięcia, co wpływa na skuteczności kształcenia;
- 4) opracowanie wewnętrznego systemu oceny jakości kształcenia – funkcjonującego w sposób formalny (np. w regulaminie szkoły doktorskiej), jak i nieformalnie. W tym zakresie dodatkowo można wskazać na:
 - a) stosowanie badań ankietowych wśród doktorantów;
 - b) stałą i rzeczywistą współpracę z samorządem doktorantów – zarówno w procesach uzgodnieniowych przewidzianych w PSWiN, jak i w innych działaniach mających na celu możliwość zapoznanie się ze stanowiskiem oraz uwagami doktorantów oraz postulatami zmian;
 - c) zapewnienie doktorantom przedstawicielstwa w gremiach funkcjonujących w ramach szkoły doktorskiej, w tym szczególności odpowiadających za wewnętrzną ocenę jakości kształcenia.

ZAKOŃCZENIE

W 2024 roku mija pięć lat, od kiedy ustawą PSWiN w 2018 roku powołano instytucję szkół doktorskich w Polsce. Był to pomysł mający swoich zwolenników, jak i przeciwników. Dyskusja nad ich kształtem i funkcjonowaniem trwa do dziś, a biorą w niej udział zarówno badacze, osoby administrujące i decydenci⁴⁵¹. Jedną z najczęściej podnoszonych kwestii jest autonomia podmiotu w kreowaniu zasad i form kształcenia doktorantów – traktowana jako swoista broń obosieczna. Formułowane są liczne wątpliwości dotyczące wyodrębnienia ze struktury uczelnianej/institutowej osobnej jednostki, którą jest szkoła doktorska, posiadająca swoje regulacje wewnętrzne, zadania, budżet, kadre. Wśród zalet wyróżnia się zaś podkreślenie roli i istotności doktorantów w systemie kształcenia i nauki, pomoc w zdefiniowaniu ich pozycji i roli w rozbudowanej strukturze jednostek uniwersyteckich czy badawczych.

Jednakże, jak zauważa S. Kołodziejczyk: „Uświadomienie sobie tego prowadzi do istotnych wniosków ogólnych: tak naprawdę nie istnieje jeden model kształcenia doktorantów i właśnie ten fakt decyduje o tym, że warto zatrzymać się dłużej nad funkcjonowaniem szkół i ich ustrojem, by dostrzec ich zalety jako jednostek od wydziałów niezależnych i jednocześnie całkowicie skoncentrowanych na zadaniach ustawowych, bo te pozostają niezmiennie bez względu na miejsce w strukturze uczelni”⁴⁵².

Konkludując rozważania podjęte w niniejszej publikacji należy nieustannie mieć na względzie istotę procesu ewaluacji szkół doktorskich,

451 Por. P. Stepnowski, *Doktoranci wracają na wydziały*, „Forum Akademickie” 2024, nr 7–8, s. 11; S. Kołodziejczyk, *Doktorant – upragnione dziecko akademii*, „Forum Akademickie” 2023, nr 7–8, s. 69–71, lub idem, *Szkoły? Szansa na realną zmianę*, „Forum Akademickie” 2024, nr 10, s. 20–22.

452 S. Kołodziejczyk, *Doktorant...*, s. 20.

która nie ma na celu jedynie weryfikacji obecnego stanu prowadzenia kształcenia w tych szkołach i nakładaniu sankcji za uchybienia podmiotu. Nie bez znaczenia jest nacisk kładziony – już nawet w samej nazwie dokonywanego procesu – na tworzenie, monitorowanie i podnoszenie jakości kształcenia.

Ewaluacja powinna stać się szansą dla szkół doktorskich do ulepszenia warunków jej funkcjonowania – pokazaniu, co i jak można zrobić lepiej. W tym celu kluczowa jest wymiana doświadczeń, prezentowanie różnych rozwiązań, jakie są przyjmowane w szkołach doktorskich w całej Polsce oraz konstruktywnym czerpaniu z nich. Dlatego też działanie ekspertów ewaluacyjnych można postrzegać w kategoriach misji w przedstawianiu i rekomendowaniu projakościowych rozwiązań.

W tym miejscu warto zwrócić uwagę na podlegające ocenie – niekiedy wymagające znacznych nakładów organizacyjnych – rozmaite zasady, procedury, w szczególności te wchodzące w skład wewnętrznego systemu oceny jakości kształcenia. Ich tworzenie nie może jednak stanowić celu samego w sobie, ale kluczowym przedmiotem ewaluacji powinna to, czy wdrożone rozwiązania lub praktyka rzeczywiście działa. Ramy formalne mogą jedynie sprzyjać ich przejrzystości i dyscyplinować do ich przestrzegania, ale nie zastąpią faktycznie podejmowanych i działań.

Ewaluacji powinny więc przyświecać otwartość na krytykę i gotowość – wszystkich podmiotów zaangażowanych w ten proces – do poprawiania i doskonalenia warunków kształcenia.

Najważniejsze wnioski dotyczące nadchodzącej ewaluacji szkół doktorskich, wynikające z przeprowadzonych badań dokumentacji wybranych 50 regulaminów szkół są następujące:

1. Kształcenie w szkołach doktorskich wymaga opracowania całościowej koncepcji, która realizować będzie wytyczne ustawowe, ministerialne, ale też specyfikę dyscyplin i dziedzin naukowych, a także uwzględniać będzie znaczenie i formy uprawiania nauki we współczesnym świecie.
2. Weryfikacja efektów uczenia się jest jednym z ważniejszych elementów koncepcji kształcenia, która zapewnia jakość realizowanych prac doktorskich oraz procesu kształcenia doktorantów do pełnienia różnych ról zawodowych i społecznych.

3. Wysokie kwalifikacje nauczycieli akademickich lub pracowników naukowych prowadzących kształcenie w szkole doktorskiej stanowią istotny czynnik warunkujący wysoką jakość kształcenia w szkole doktorskiej. W tym zakresie należy w szczególności sposób zadbać o rozwój zawodowy nauczycieli akademickich.
4. Jakość procesu rekrutacji powinna odnosić się do aspektu jakościowego. Jest to pierwszy z czynników, który wpływa na sukcesy naukowe doktorantów, jakość przygotowywanych przez nich rozpraw doktorskich oraz ogólny poziom kształcenia w szkole doktorskiej.
5. Jakość opieki naukowej należy postrzegać w kategoriach fundamentalnej wartości dla funkcjonowania szkół doktorskich, bez której nie można mówić o wysokiej jakości kształcenia. Z tego względu ocena ekspercka powinna szczególnie wnikliwie obejmować to kryterium ewaluacji i odnosić się holistycznie do wszystkich aspektów opieki naukowej.
6. Rzetelność oceny śródkresowej powinna odnosić się do generalnych założeń, jakie tej instytucji chciał nadać ustawodawca – weryfikacji postępów doktoranta, ale i wdrażaniu działań doskonalących. Powinna mieć ona zatem szerszy wymiar i uwzględniać spektrum środków służących realizacji indywidualnego planu badawczego oraz podmiotów zaangażowanych w ten proces.
7. Umieździarnarodowienie stanowi duże wyzwanie szkół doktorskich, co spowodowane jest wieloma czynnikami – społecznymi, finansowymi, organizacyjnymi, jednakże realizacja tego procesu pozwoli na szybszy i efektywniejszy rozwój – osobowy oraz instytucjonalny.
8. Skuteczność kształcenia doktorantów stanowi kryterium, które jak się wydaje w założeniu ma w dużej mierze na celu sprawdzenie tego, czy stopień realizacji pozostałych kryteriów ma przełożenie na efekty w postaci ukończenia kształcenia w szkole doktorskiej, a ponadto uzyskania stopnia doktora przez absolwentów.

LITERATURA

■ Akty prawne

■ Akty powszechnie obowiązujące

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).
2. Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 572).
3. Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1465 z późn. zm.).
4. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 750 z późn. zm.).
5. Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2509).
6. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 37 z późn. zm.).
7. Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 902).
8. Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 935).
9. Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1789 z późn. zm.).
10. Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 2183 z późn. zm.).
11. Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Polskiej Akademii Nauk (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1796).

12. Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 226 z późn. zm.).
13. Ustawa z dnia 3 lipca 2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. poz. 1669 z późn. zm.).
14. Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 742 z późn. zm.).
15. Ustawa z dnia 4 kwietnia 2019 r. o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1440).
16. Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1411).
17. Ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Karta Nauczyciela oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1672 z późn. zm.).
18. Ustawa z dnia 14 czerwca 2024 r. o ochronie sygnalistów (Dz.U. 2024 poz. 928).
19. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”(t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 283).
20. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej oraz Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 czerwca 2016 r. w sprawie charakterystyki drugiego stopnia Polskiej Ramy Kwalifikacji typowej dla kwalifikacji uzyskiwanych po uzyskaniu kwalifikacji pełnej na poziomie 4 – poziom 5 (Dz. U. 2016, poz. 915).
21. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 14 listopada 2018 r. w sprawie charakterystyk drugiego stopnia efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomach 6–8 Polskiej Ramy Kwalifikacji (Dz. U. poz. 2218).
22. Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 27 września 2021 r. w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej (Dz. U. poz. 1847).

■ **Akty wewnętrzne**

1. Załącznik do Uchwały nr 901/I/1 Senatu KUL Jana Pawła II z dnia 21 czerwca 2024 roku w sprawie uchwalenia Regulaminu Szkoły Doktorskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II – Regulamin Szkoły Doktorskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.
2. Załącznik do uchwały nr 41/2024 Senatu Politechniki Śląskiej z dnia 17 czerwca 2024 r. – Regulamin Wspólnej Szkoły Doktorskiej Politechniki Śląskiej.
3. Załącznik do uchwały Senatu Wojskowej Akademii Technicznej im. Jarosława Dąbrowskiego nr 28/WAT/2024 z dnia 25 kwietnia 2024 r. w sprawie

- uchwalenia „Regulaminu Szkoły Doktorskiej Wojskowej Akademii Technicznej im. Jarosława Dąbrowskiego”.
4. Załącznik do uchwały nr 471/L/2024 Senatu PW z dnia 27 marca 2024 r. – Regulamin Szkoły Doktorskiej Politechniki Warszawskiej.
 5. Załącznik nr 1 do Uchwały nr 289/10/2023 Senatu UR z dnia 26 października 2023 r. (tekst jednolity) – Regulamin Szkoły Doktorskiej w Uniwersytecie Rzeszowskim.
 6. Załącznik nr 1 do uchwały Senatu nr xx.26.06.2023 – Regulamin Szkoły Doktorskiej w Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie.
 7. Załącznik do Uchwały nr 3035 Senatu Uniwersytetu w Białymstoku w sprawie Regulaminu Szkoły Doktorskiej Nauk Humanistycznych Uniwersytetu w Białymstoku z dnia 27 kwietnia 2022 r. oraz Załącznik do Uchwały nr 3075 Senatu Uniwersytetu w Białymstoku w sprawie uzgodnienia Regulaminu Szkoły Doktorskiej Nauk Humanistycznych Uniwersytetu w Białymstoku z dnia 29 czerwca 2022 r. – Regulamin Szkoły Doktorskiej Nauk Humanistycznych Uniwersytetu w Białymstoku.
 8. Załącznik do obwieszczenia nr 16 z dnia 30 lipca 2021 r. o ogłoszeniu tekstu jednolitego uchwały nr 444 Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 26 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminów szkół doktorskich na Uniwersytecie Warszawskim Uchwała nr 444 Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 26 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminów szkół doktorskich na Uniwersytecie Warszawskim – Regulamin Międzydziedzinowej Szkoły Doktorskiej na Uniwersytecie Warszawskim.
 9. Załącznik do Uchwały nr 1/2021 Senatu Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie z dnia 25 stycznia 2021 roku – Regulamin Szkoły Doktorskiej na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie.
 10. Załącznik do Uchwały Nr -26.6 /19 Senatu UMCS z dnia 24 kwietnia 2019 r. ze zm. – Regulamin Szkoły Doktorskiej Nauk Ścisłych i Przyrodniczych UMCS.
 11. Załącznik nr 1 do uchwały nr R.0000.15.2022 z 21 kwietnia 2022 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.
 12. Załącznik do Obwieszczenia Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego z dnia 5 lipca 2023 r. w sprawie ogłoszenia tekstu jednolitego uchwały Nr 134/2019 Senatu Uniwersytetu Wrocławskiego z dnia 25 września 2019 r. w sprawie regulaminu Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Wrocławskiego.
 13. Załącznik do Zarządzenia nr 6/2024 Rektora Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie z dnia 9 maja 2024 r. w sprawie ogłoszenia

- jednolitego tekstu regulaminu Szkoły Doktorskiej Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie.
14. Załącznik nr 1 do Uchwały Nr 37 – 2023/2024 Senatu Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie z dnia 26 lutego 2024 r. w sprawie Regulaminu Szkoły Doktorskiej SGGW w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie.
 15. Załącznik do Uchwały nr 48/2024 Senatu UwS z dnia 24 kwietnia 2024 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu w Siedlcach (UwS).
 16. Załącznik do Uchwały nr 39/IV/2023 Senatu UJ z dnia 26 kwietnia 2023 r. Regulaminu Szkół Doktorskich Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.
 17. Załącznik do uchwały nr 207/2016–2020 Senatu Uniwersytetu Opolskiego z dnia 25 czerwca 2019 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Opolskiego.
 18. Załącznik do uchwały nr 31/2023 Senatu Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach z dnia 27 kwietnia 2023 roku w sprawie uchwalenia Regulaminu Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach
 19. Tekst ujednolicony obejmujący zmiany wprowadzone uchwałą nr 301/2022/2023 Senatu Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu z dnia 17 kwietnia 2023 roku Regulamin szkół doktorskich Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
 20. Załącznik 1 do uchwały nr 20/2024 Senatu Akademii Wychowania Fizycznego im. Polskich Olimpijczyków we Wrocławiu z dnia 25 kwietnia 2024 roku Regulamin Szkoły Doktorskiej w Akademii Wychowania Fizycznego im. Polskich Olimpijczyków we Wrocławiu.
 21. Załącznik Nr 1 do Uchwały Rady Naukowej Centrum Medycznego Kształcenia Podyplomowego Nr 1081 z dnia 29 marca 2023 r. Regulamin Wspólnej Szkoły Doktorskiej o profilu „Diagnostyka, modelowanie i leczenie chorób człowieka od genu do kliniki” działającej pod nazwą „Szkoła Doktorska Medycyny Translacyjnej B2B”.
 22. Załącznik nr 1 do Uchwały nr R.000.83.21 Senatu Akademii Pomorskiej w Słupsku z dnia 30 czerwca 2021 roku Regulamin Szkoły Doktorskiej w Akademii Pomorskiej w Słupsku.
 23. Regulamin szkoły doktorskiej w ramach Szkoły Nauk Społecznych Graduate School for Social Research Polska Akademia Nauk obowiązujący od 1 października 2021 roku.
 24. Załącznik nr 1 do uchwały nr 47/2024 Senatu AGH z dnia 24 kwietnia 2024 roku Regulamin Szkoły Doktorskiej AGH.

25. Załącznik do Uchwały Nr 41/2023 Senatu Polsko-Japońskiej Akademii Technik Komputerowych z dnia 15 listopada 2023 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej ICT&DESIGN.
26. Uchwała nr 465 Senatu Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie z dnia 17 kwietnia 2019 r. w sprawie Regulaminu Szkoły Doktorskiej w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie – Tekst ujednolicony opracowany na podstawie uchwały nr 465 z dnia 17 kwietnia 2019 r., uchwały nr 500 z dnia 29 maja 2019 r., uchwały nr 729 z dnia 27 maja 2020 r., uchwały nr 743 z dnia 24 czerwca 2020 r., uchwały nr 68 z dnia 20 stycznia 2021 r., uchwały nr 169 z dnia 19 stycznia 2022 r. oraz uchwały nr 273 z dnia 22 marca 2023 r. Stan prawny obowiązujący na dzień 1 października 2023 r.
27. Załącznik do Uchwały nr 1086 Senatu Uniwersytetu Zielonogórskiego z dnia 24 kwietnia 2024 r. Regulaminu Szkoły Doktorskiej Nauk Humanistycznych i Społecznych.
28. Załącznik do uchwały nr 36 Senatu ZUT z dnia 25 marca 2024 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej w Zachodniopomorskim Uniwersytecie Technologicznym w Szczecinie.
29. Załącznik do Uchwały Senatu Politechniki Gdańskiej nr 471/2024/XXV z 17 kwietnia 2024 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej Wdrożeniowej na Politechnice Gdańskiej.
30. Załącznik do Uchwały Nr 9/2024/II Senatu Politechniki Lubelskiej z dnia 15 lutego 2024 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej w Politechnice Lubelskiej.
31. Załącznik do uchwały nr 12/2024 Senatu Politechniki Rzeszowskiej z dnia 25 kwietnia 2024 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej Politechniki Rzeszowskiej im. Ignacego Łukasiewicza.
32. Załącznik do Obwieszczenia Nr 4/2021 Rektora UKSW z dnia 11 maja 2021 r. w sprawie ogłoszenia tekstu jednolitego Uchwały Nr 123/2019 Senatu Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie z dnia 27 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminu Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.
33. Załącznik do uchwały Senatu Akademii Mazowieckiej w Płocku nr 19/2023 z dnia 25 kwietnia 2023 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej Akademii Mazowieckiej w Płocku oraz załącznik do uchwały Senatu Akademii Mazowieckiej w Płocku nr 15/2024 z dnia 23 kwietnia 2024 r. Wykaz zmian w regulaminie Szkoły Doktorskiej Akademii Mazowieckiej w Płocku.
34. Załącznik do Uchwały Nr 7/0101/2023 Senatu AJP z dnia 21 marca 2023 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej Akademii im. Jakuba z Paradyża.

35. Załącznik do uchwały nr 1/30.04/2021 Senatu AFiB Vistula z dnia 30.04.2021 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej Akademii Finansów i Biznesu Vistula.
36. Regulamin Szkoły Doktorskiej (zwany dalej Regulaminem) Uchwalony przez Rady Naukowe Narodowego Centrum Badań Jądrowych i Instytutu Chemii i Techniki Jądrowej na podstawie art. 205 ust. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.
37. Załącznik nr 1 do uchwały nr 1 z dnia 28 kwietnia 2022 r. Senatu PWSFTviT Regulamin Szkoły Doktorskiej Państwowej Wyższej Szkoły Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej im. L. Schillera w Łodzi obowiązujący od 1 października 2022 r.
38. Załącznik do Uchwały Nr 43/2024 Senatu Uniwersytetu SWPS z dnia 26 kwietnia 2024 roku Regulamin Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu SWPS.
39. Załącznik nr 1 do uchwały nr 9/2022 Zgromadzenia Federacji Akademii Wojskowych z dnia 20 września 2022 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej Federacji Akademii Wojskowych.
40. Załącznik nr 1 do Uchwały Nr 20.2024 Senatu UJD w Częstochowie Regulamin Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Jana Długosza w Częstochowie.
41. Uchwała nr 11/2024 Senatu Akademii Sztuk Pięknych w Gdańsku z dnia 23 kwietnia 2024 r. w sprawie wprowadzenia zmian w uchwale nr 10/2023 Senatu Akademii Sztuk Pięknych w Gdańsku z dnia 25 kwietnia 2023 roku w sprawie przyjęcia Regulaminu Szkoły Doktorskiej Akademii Sztuk Pięknych w Gdańsku.
42. Załącznik nr 1 do Uchwały nr 9/2023 Senatu GUMed z dnia 27 marca 2023 r. Regulamin Pierwszej Szkoły Doktorskiej GUMed.
43. Uchwała nr 503 Senatu Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach z dnia 19 marca 2024 r. w sprawie określenia Regulaminu Międzynarodowej Środowiskowej Szkoły Doktorskiej przy Centrum Studiów Polarnych w Uniwersytecie Śląskim w Katowicach (MŚSD).
44. Załącznik nr 6 do uchwały nr 12/2024 z dnia 29 lutego 2024 r. Senatu Uniwersytetu Medycznego w Łodzi Regulamin Międzynarodowej Szkoły Doktorskiej (wprowadzony uchwałą nr 289/ 2019 z dnia 28 maja 2019 r. Senatu Uniwersytetu Medycznego w Łodzi) – tekst jednolity
45. Regulamin organizacyjny kształcenia Krakowskiej Interdyscyplinarnej Szkoły Doktorskiej w Instytucie Fizyki Jądrowej im. Henryka Niewodniczańskiego Polskiej Akademii Nauk (IFJ PAN).
46. Załącznik do Uchwały Nr 21/2022 Senatu Politechniki Łódzkiej z dnia 27 kwietnia 2022 r. w sprawie uchwalenia Regulaminu Interdyscyplinarnej

- Szkoły Doktorskiej Politechniki Łódzkiej Regulamin Interdyscyplinarnej Szkoły Doktorskiej Politechniki Łódzkiej.
47. Regulamin Interdyscyplinarnej Szkoły Doktorskiej Nauk Rolniczych prowadzonej przez Instytut Rozrodu Zwierząt i Badań Żywności Polskiej Akademii Nauk (dalej zwany IRZBZ PAN) w Olsztynie, Państwowy Instytut Weterynaryjny – Państwowy Instytut Badawczy (dalej zwany PIWET-PIB) w Puławach, Instytut Agrofizyki im. Bohdana Dobrzańskiego Polskiej Akademii Nauk (dalej zwany IA PAN) w Lublinie,
 48. Załącznik Uchwały nr 1715/03/VII/2023. z dnia 21 marca 2023 r. Regulamin Interdyscyplinarnej Szkoły Doktorskiej Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej.
 49. Uchwała Nr 114 Senatu Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu z dnia 24 września 2019 r. Regulamin Interdyscyplinarnej Szkoły Doktorskiej „Academia Copernicana” Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.
 50. Załącznik do Uchwały nr 16/2023 Senatu Akademii Muzycznej imienia Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy z dnia 25 kwietnia 2023 r. zmieniającej uchwałę nr 10 z dnia 20 kwietnia 2020 roku w sprawie wprowadzenia Regulaminu Szkoły Doktorskiej w Akademii Muzycznej imienia Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy.

■ Orzeczenia

■ Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego

Wyrok TK z dnia 8 listopada 2000 r. SK 18/99, LEX.

■ Orzeczenia Naczelnego Sądu Administracyjnego

1. Wyrok NSA z 21.11.2023 r., III OSK 72/23, LEX nr 3707578.
2. Wyrok NSA z 18.5.2021 r., III OSK 834/21, Legalis.

■ Orzeczenia wojewódzkich sądów administracyjnych

1. Wyrok WSA w Gliwicach z 29.06.2023 r., III SA/Gl 20/23, LEX nr 3580717.
2. Wyrok WSA w Warszawie z 19.09.2022 r., II SA/Wa 179/22, Legalis.

3. Wyrok WSA w Krakowie z 19.07.2022 r., III SA/Kr 493/22, Legalis.
4. Wyrok WSA w Warszawie z 18.10.2018 r., II SA/Wa 265/18, Legalis.
5. Wyrok WSA w Warszawie z 9.01.2017 r., II SA/Wa 1232/16, LEX nr 2252260.
6. Wyrok WSA w Poznaniu z 8.04.2010 r., IV SA/Po 942/09, LEX nr 620112.

■ Literatura przedmiotu

1. Babbie E., *Badania społeczne w praktyce*, przeł. F. Tryl, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2025.
2. Bacia E., Stronkowski P., Martela B., Kosiński B., Łubian K., Andrzejewska M., *Od kompetencji do kwalifikacji: diagnoza rozwiązań i praktyk w zakresie walidowania efektów uczenia się*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2013.
3. Bocheńska A., (w:) *Komentarz do wybranych przepisów ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, (w:) K. W. Baran (red.), *Akademickie prawo zatrudnienia. Komentarz*, Warszawa 2020.
4. Bojanowicz J., *Kompetencje interpersonalne nauczyciela akademickiego w pracy ze studentami*, „Edukacja Ustawiczna Dorosłych” 2019, nr 4.
5. Chettiparamb A., *Interdisciplinarity: A Literature Review*, The Interdisciplinary Teaching and Learning Group, Subject Centre for Languages, Linguistics and Area Studies, School of Humanities, University of Southampton, Southampton 2007; <https://www.llas.ac.uk/resources/3219>.
6. Chmielecka, E., Kraśniewska, N., (red.), *Poziom 5 – brakujące ogniwo? Aspekty praktyczne*, Fundacja Rektorów Polskich, Warszawa 2016.
7. Daszkiewicz N., *Internacjonalizacja przedsiębiorstw działających w branżach high-tech*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2016.
8. Denzin, N. K., Lincoln, Y. S., *Metodologia badań społecznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.
9. Dokowicz M., (w:) J. Woźnicki (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019.
10. Dorołowicz M., (w:) W. Kiełbasiński, B. Pietrzyk-Tobiasz, M. W. Kuliński (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce dla studenta i doktoranta – komentarz praktyczny. Komentarz | Linia orzecznicza*, Warszawa 2024, Legalis.
11. Fichna J., Osajda, K., Pieniądz A., Skowron, B., *Interdyscyplinarność z perspektywy młodych badaczy*, „Nauka” nr 4, 2015.
12. Flick U., *Projektowanie badania jakościowego*, przeł. P. Tomanek, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.

13. Florczak I., (w:) K. W. Baran (red.), *Akademickie prawo zatrudnienia. Komentarz*, Warszawa 2020, LEX.
14. Gosling D., *Models of Peer Observation of Teaching*, 2002.
15. Grzesiak J., *Ewaluacja i innowacje w edukacji. Ocenianie skuteczności kształcenia w szkole wyższej*, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Koninie, Konin 2006.
16. Izdebski H., (w:) J. M. Zieliński, H. Izdebski, *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, Warszawa 2023, LEX.
17. Kaptur P., *Idealny nauczyciel akademicki – mit czy realizm?*, „Forum Oświatowe” 2011/23/1(44).
18. Karpińska-Musiał B., Zieliński M., *Nauczyciele nauczycielom: Centrum tutorów, laboratorium inicjatyw dydaktycznych oraz doktoratorium Uniwersytetu Gdańskiego*, (w:) I. Maciejowska, A. Sajdak-Burska (red.), *Rozwijanie kompetencji dydaktycznych nauczycieli akademickich. Wybrane praktyki*, Kraków 2018.
19. Kiełbasiński W., Pietrzyk-Tobiasz B., (w:) W. Kiełbasiński, B. Pietrzyk-Tobiasz, M. W. Kuliński (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce dla studenta i doktoranta – komentarz praktyczny. Komentarz | Linia orzecznicza*, Warszawa 2024, Legalis.
20. Kierznowski Ł., (w:) A. Jakubowski (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2023, Legalis.
21. Kierznowski Ł., Sitniewski P., (w:) Jakubowski A. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, Warszawa 2023, Legalis.
22. Kierznowski Ł., *Szkoły Doktorskie. Komentarz do art. 198–216 oraz 259–264 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, Warszawa 2018.
23. Kierznowski Ł., *Stopnie naukowe i stopnie w zakresie sztuki. Komentarz*, Warszawa 2021, LEX.
24. Klimczyk M., Wilanowska M. (w:) W. Kiełbasiński, B. Pietrzyk-Tobiasz, M. W. Kuliński (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce dla studenta i doktoranta – komentarz praktyczny. Komentarz | Linia orzecznicza*, Warszawa 2024.
25. Kola A. M., *Kształcenie elit społecznych? Studia doktoranckie w Polsce jako forma i potrzeba konstruowania zapoznanego mitu*, Wydawnictwo ICIMSS, Toruń 2018.
26. Kola A. M., *Mistrz jako kategoria historyczna, kulturowa i pedagogiczna: wprowadzenie w problematykę*, „Nauki o Wychowaniu. Studia Interdyscyplinarne” 2019, t. 8, nr 1.
27. Kołodziejczyk S., *Doktorant – upragnione dziecko akademii*, „Forum Akademickie” 2023, nr 7–8.

28. Kołodziejczyk S., *Szkoły? Szansa na realną zmianę*, „Forum Akademickie” 2024, nr 10.
29. Koźmiński K., (w:) W. Kiełbasiński, B. Pietrzyk-Tobiasz, M. W. Kuliński (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce dla studenta i doktoranta – komentarz praktyczny*. Komentarz | Linia orzecznicza, Warszawa 2024, Legalis.
30. Kraśniewski A., Lewicki, J., *Kształcenie doktorantów – stan prognozowany na 2025 r. z projekcją do 2030 r.*, (w:) J. Woźnicki (red.), *Trendy, modele i perspektywy rozwoju szkolnictwa w Polsce: 2021–2025 z projekcją do roku 2030*, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Katowice 2022.
31. Kraśniewski A., Lewicki J., *Model kształcenia doktorantów i ocena jego jakości*, (w:) J. Woźnicki (red.), *Transformacja Akademickiego Szkolnictwa Wyższego w Polsce w okresie 30-lecia 1989–2019*, Warszawa 2019.
32. Kubicka J., Kupczyk T., *Postrzeganie przez kadrę kierowniczą znaczenia umiędzynarodowienia i jego związków z wynikami finansowymi i gospodarką opartą na wiedzy*, „Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania” 2017, nr 2/49.
33. Kwiek M., *Umiędzynarodowienie badań naukowych – polska kadra akademicka z perspektywy europejskiej*, „Nauka i Szkolnictwo Wyższe” 2015, nr 1(45).
34. Lewis J.M., *Academic Governance. Disciplines and Policy*, Routledge, New York 2013.
35. Lewis J.M., Ross S., Holden T., *The How and Why of Academic Collaboration: Disciplinary Differences and Policy Implications*, „Higher Education” 2012, nr 64.
36. Lipowicz I., (w:) Z. Niewiadomski (red.), *Prawo administracyjne*, Warszawa 2011.
37. Maciejowska I., *Nikt nie rodzi się nauczycielem – rozwój kompetencji dydaktycznych kadry akademickiej*, (w:) A.Sajdak, I.Maciejowska (red.), *Profesjonalizacja roli nauczyciela akademickiego*, Kraków 2020.
38. Maciejowska I., Sajdak-Burska A., *Wprowadzenie. Kompetencje nauczyciela akademickiego jednym z podstawowych elementów jakości kształcenia*, (w:) I. Maciejowska, A. Sajdak-Burska (red.), *Rozwijanie kompetencji dydaktycznych nauczycieli akademickich. Wybrane praktyki*, Kraków 2018
39. Makięła, J. Z., *Model uniwersytetu trzeciej generacji XXI wieku – przedsiębiorczy, innowacyjny uniwersytet (The model of the university of the third generation of the 21st century – an enterprising, innovative university)*, „Folia Oeconomica Cracoviensia” 2017, vol. 58.
40. Mikołajczyk B. M., Naskręcki R., *Szkoły doktorskie i ich rola w kształceniu doktorantów*, „Nauka i Szkolnictwo Wyższe” 2017, nr 2 (50), <https://doi.org/10.14746/nisw.2017.2.5>.

41. Mischke M. J., Stanisławska K.A., *Mistrz, czyli kto? Kilka refleksji na temat uprawnień nauczycieli, organizacji procesów dydaktycznych na wyższych uczelniach oraz rewolucji, jaką przynosi nauczanie online*, „E-mentor” 2004, nr 5, <https://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/7/id/86>.
42. Mroczkowski P., (w:) W. Kiełbasiński, B. Pietrzyk-Tobiasz, M. W. Kuliński (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce dla studenta i doktoranta – komentarz praktyczny*. Komentarz | Linia orzecznicza, Warszawa 2024, Legalis.
43. Mrozowska A., (w:) *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*. Komentarz, red. J. Woźnicki, Warszawa 2019, LEX.
44. Muszyńska W., *Personal Brand as a Game Changer in Building the Recognition of Doctoral Students in the Scientific and Academic Environment*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu/ Research Papers of Wrocław University of Economics” 2024, vol. 68, nr 2.
45. Nowakowski M., *Open Badges, czyli jak edukacja dogoni gospodarkę*, „Kwartalnik ZSK” 2021, nr 1.
46. Pietrzyk-Tobiasz B., *Indywidualny plan badawczy a ocena śródkresowa*, (w:) W. Kiełbasiński, M. Dorochowicz (red.), *Status doktorantów w Ustawie 2.0*, Toruń 2022.
47. Pietrzyk-Tobiasz B., *Indywidualny plan badawczy w świetle ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce – teoria i praktyka*, „Acta Iuridica Resoviensia” 2021, nr 4(35).
48. Pietrzyk-Tobiasz B., (w:) W. Kiełbasiński, B. Pietrzyk-Tobiasz, M. W. Kuliński (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce dla studenta i doktoranta – komentarz praktyczny*. Komentarz | Linia orzecznicza, Warszawa 2024, Legalis.
49. Pinal D., *Ocenianie kształtujące. Od koncepcji do praktycznej realizacji w klasie zróżnicowanej*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2022.
50. Pokorska A., *Co liczyć i z kim się liczyć? Produktowa i nieproduktowa aktywność naukowa w kontekście uczelni badawczej – perspektywa kluczowych grantobiorców*, „Przegląd Socjologiczny” 2020, vol. 69(4).
51. Pyter M., (w:) A. Balicki, M. Pyter, B. Zięba (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, Warszawa 2021, Legalis.
52. Rapley T., *Analiza konwersacji, dyskursu i dokumentów*, przeł. A. Gąsior-Niemiec, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010.
53. Rogowska-Lasocka E., Skrzydelska M., *Rozwijanie kompetencji dydaktycznych nauczycieli akademickich – przykład Uniwersytetu Otwartego Uniwersytetu Warszawskiego*, (w:) I. Maciejowska, A. Sajdak-Burska (red.), *Rozwijanie kompetencji dydaktycznych nauczycieli akademickich. Wybrane praktyki*, Kraków 2018.

54. Salamonowicz M., (w:) A. Jakubowski (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2023, Legalis.
55. Silverman, D., *Interpretacja danych jakościowych*, przeł. M. Głowacka-Grajper, J. Ostrowska, wprowadzenie K. T. Konecki, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
56. Sitniewski P., (w:) Jakubowski A. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, Warszawa 2023, Legalis.
57. Sławiński, S., *Słownik Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2017.
58. Sławiński S. (red.), Chłoń-Domińczak, A., Szymczak, A., Ziewiec-Skokowska, G., *Polska Rama Kwalifikacji. Poradnik Użytkownika*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2020.
59. Sołtysiak P., *Mediacja jako alternatywna metoda rozwiązywania sporów*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Administracji AJD w Częstochowie” 2012, vol. 2(6).
60. Stepnowski P., *Doktoranci wracają na wydziały*, „Forum Akademickie” 2024, nr 7–8.
61. Szczepkowski J., (w:) W. Kiełbasiński, M. Dorochoicz (red.), *Status doktorantów w ustawie 2.0.*, Toruń 2022.
62. Szyluk M., *Zarządzanie jakością kształcenia zdalnego na studiach wyższych*, „Management and Quality – Zarządzanie i Jakość”, vol. 4, no 4.
63. Świstak M., *Autonomia publicznych uczelni akademickich w Polsce*, Lublin 2022.
64. Tauber M., *Zintegrowany System Kwalifikacji spod znaku jakości i dialogu*, „Kwartalnik ZSK” 2021, nr 1.
65. Tokarski J. (red.), *Słownik wyrazów obcych*, Warszawa 1980.
66. Wach-Kąkolewicz A., *Hospitacje zajęć ukierunkowane na wspieranie rozwoju kompetencji dydaktycznych nauczycieli akademickich*, „Edukacja Ekonomistów i Menedżerów”, 2 (36), 2015.
67. Walczak M., *Czy możliwa jest wiedza interdyscyplinarna?*, „Zagadnienia Naukoznawstwa” nr 1, 2016.
68. Wanner R.A., Lewis L.S., Gregorio D.I., *Research Productivity in Academia: A Comparative Study of the Sciences, Social Sciences and Humanities*, „Sociology of Education” 1981, nr 54.
69. Wilanowska M., (w:) W. Kiełbasiński, B. Pietrzyk-Tobiasz, M. W. Kuliński (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce dla studenta i doktoranta – komentarz praktyczny. Komentarz | Linia orzecznicza*, Warszawa 2024, Legalis.
70. Woleński, J., *Interdyscyplinarność, integracja i podziały nauk*, „Zagadnienia Naukoznawstwa” nr 2, 2021.

71. Woźnicki, J. (red.), *Trendy, modele i perspektywy rozwoju szkolnictwa w Polsce: 2021–2025 z projekcją do roku 2030*, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Katowice 2022.
72. Ziomba E., *Metody współpracy z promotorem*, (w:) Ł. Sułkowski, R. Lenart (red.), *Rozprawa doktorska w naukach społecznych. Poradnik doktoranta i promotora pracy doktorskiej*, Łódź 2021.
73. Ziewiec-Skokowska, G., Stęchły, W., Danowska-Florczyk, E. i in., *Przypisywanie poziomu PRK do kwalifikacji*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2017.
74. Żywolewska K., (w:) A. Jakubowski (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2023, Legalis.

■ Inne

1. Act of 20 July 2018 The Law on Higher Education and Science https://www.ue.katowice.pl/fileadmin/user_upload/ocena-jednostek-naukowych/Logo_HR/act-of-20-july-2018-the-law-on-higher-education-and-science.pdf
Cudzoziemcy na uczelniach w Polsce. Raport 2022, Ośrodek Przetwarzania Informacji, Warszawa 2023, s. 59, <https://radon.nauka.gov.pl/analizy/cudzoziemcy-na-uczelniach-w-Polsce-2022>.
2. EHEA, Members, <https://ehea.info/page-members>.
3. Eurostat, Mean age of women at childbirth and at birth of first child, <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00017/default/table>.
4. Ewaluacja szkół doktorskich, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich>.
5. Fundacja Science Watch Polska, Mapa mobbingu na uczelniach, <https://www.sciencewatch.pl/index.php/mapa-mobbingu-na-uczelniach>.
6. Harmonogram ewaluacji jakości kształcenia w szkołach doktorskich na 2024 r. – zmieniony w dniu 24.04.2024 r., <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich>.
7. Harmonogram ewaluacji jakości kształcenia w szkołach doktorskich na 2025 r. <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich>.
8. Komunikat do podmiotów prowadzących szkoły doktorskie w sprawie możliwości przedłużenia terminu złożenia rozprawy doktorskiej w związku z sytuacją pandemiczną, <https://www.gov.pl/web/nauka/komunikat-do-podmiotow-prowadzacych-szkoly-doktorskie-w-sprawie-mozliwosci-przedluzenia-terminu-zlozenia-rozprawy-doktorskiej-w-zwiazku-z-sytuacja-pandemiczna>.

9. Komunikat Ministra Nauki z dnia 30 kwietnia 2024 r. o ustanowieniu programu pod nazwą „Doktorat wdrożeniowy 2024” i naborze wniosków, <https://www.gov.pl/web/nauka/komunikat-ministra-nauki-z-dnia-30-kwietnia-2024-r-o-ustanowieniu-programu-pod-nazwa-doktorat-wdrozenio-wy-2024-i-naborze-wnioskow2>.
10. Konstytucja Apostolska „Veritatis gaudium” o uniwersytetach i wydziałach kościelnych, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_constitutions/documents/papa-francesco_costituzione-ap_20171208_veritatis-gaudium.html.
11. Liczba doktorantów w Polsce w latach 2019–2023 z uwzględnieniem pochodzenia (źródło: https://radon.nauka.gov.pl/raporty/doktoranci_szkoly_doktorskie_2023 (dostęp: 30.09.2024 r.)).
12. Międzynarodowa kadra akademicka w Polsce – bariery i wyzwania, <https://forumakademickie.pl/zycie-akademickie/miedzynarodowa-kadra-akademicka-w-polsce-bariery-i-wyzwania/>.
13. Nauka w Polsce 2023, Ośrodek Przetwarzania Informacji, Warszawa 2023, s. 70, <https://opi.org.pl/nauka-w-polsce-2023-nowy-raport-opi/>.
14. NAWA STER Umiejdzynarodowienie Szkół Doktorskich, <https://nawa.gov.pl/institucje/ster-umiejdzynarodowienie-szkol-doktorskich>.
15. Państwa pochodzenia doktorantów cudzoziemców w szkołach doktorskich, https://radon.nauka.gov.pl/raporty/doktoranci_cudzoziemcy_szkoly_doktorskie_mapa_2022.
16. Pismo Ministerstwa Edukacji i Nauki z dnia 14 lutego 2022 r. DN-WAN.751.10.2022.1.PK, <https://prawadoktoranta.pl/wp-content/uploads/2022/03/Opinia-Ministerstwa-Edukacji-i-Nauki-w-sprawie-mozliwosci-zawieszenia-ksztalcenia-w-szkole-doktorskiej.pdf>.
17. Przygotowanie i wysłanie Raportu samooceny szkoły doktorskiej w systemie SEDok, <https://polon.nauka.gov.pl/pomoc/knowledge-base/przygotowanie-i-wyslanie-raportu-samooceny-szkoly-doktorskiej-w-systemie-sedok/>.
18. Ranking państw pochodzenia doktorantów obcokrajowców według liczby doktorantów (top 10),: https://radon.nauka.gov.pl/raporty/doktoranci_cudzoziemcy_szkoly_doktorskie_mapa_2022.
19. Raport dotyczący krajów pochodzenia doktorantów w szkołach doktorskich, https://radon.nauka.gov.pl/raporty/doktoranci_cudzoziemcy_szkoly_doktorskie_mapa_2022.
20. Raport systemu RADon dotyczący doktorantów w Polsce, https://radon.nauka.gov.pl/raporty/doktoranci_szkoly_doktorskie_2022.
21. Rzecznik Praw Akademickich, <https://www.umcs.pl/pl/o-rzeczniku,18720.htm>.

22. Rzecznik Praw Doktoranta, https://krd.edu.pl/rzecznik_praw_doktoranta/
23. Słownik języka polskiego PWN, hasło: doorbek, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/dorobek.html>.
24. Studenci zagraniczni w Polsce 2023. Raport statystyczno-informacyjny przygotowany w ramach programu Study in Poland realizowanego przez Konferencję Rektorów Akademickich Szkół Polskich i Fundację Edukacyjną „Perspektywy”, opr. B. Siwińska, Warszawa 2023, <https://info.studyinpoland.pl/pdfy/2023-raport-studenci-zagraniczni.pdf>.
25. Szkolenia dla promotorów prac doktorskich, <https://www.uw.edu.pl/szkolenia-dla-promotorow-prac-doktorskich/>.
26. Szkolenia i kursy dla nauczycieli akademickich- październik 2024, <https://rekrutacja-i-rozwoj.bsp.uw.edu.pl/szkolenia-i-kursy-dla-nauczycieli-akademickich-pazdziernik-2024/>.
27. Szkoły doktorskie, <https://radon.nauka.gov.pl/dane/szkoły-doktorskie?pageNumber=1&statusCode=1&disciplineCode=DS010101N&pageSize=10&fieldName=name&sortOrder=ASC>.
28. Uchwała Nr 15/2024 Zarządu Krajowej Reprezentacji Doktorantów z dnia 10 sierpnia 2024 r. w sprawie powołania Zespołu ekspertów Krajowej Reprezentacji Doktorantów ds. ewaluacji szkół doktorskich oraz jego członków, <https://krd.edu.pl/uchwaly/>.
29. Umiejdzynarodowienie, <https://bid.uw.edu.pl/umiedzynarodowienie-kształcenia/>.
30. Uzasadnienie do projektu rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich>.
31. Wymagania do roli eksperta w ewaluacji jakości kształcenia w szkołach doktorskich, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-szkol-doktorskich>.
32. Wytyczne do przygotowania raportu samooceny, <https://www.gov.pl/web/nauka/ewaluacja-jakosci-kształcenia-w-szkole-doktorskiej--wytyczne-do-przygotowania-raportu-samooceny>.
33. Zalecenie Rady Unii Europejskiej z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2018/C 189/01), [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)).

NOTKI BIOGRAFICZNE

R.PR. WOJCIECH KIEŁBASIŃSKI

– Radca prawny, współtworzący Kancelarię dla Nauki, Of Counsel w Jabłoński Koźmiński i Wspólnicy Adwokaci i Radcowie Prawni Spółka Komandytowo-Akcyjna. Prezes Zarządu EduQuality sp. z o.o. Ekspert z zakresu prawa o szkolnictwie wyższym i nauce. Autor publikacji naukowych, w tym w szczególności komentarza do wybranych przepisów ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Prowadzący szkolenia w szczególności z obszaru procedur awansowych, spraw doktoranckich, spraw studenckich, systemu świadczeń dla studentów. Rzecznik Praw Doktoranta Krajowej Reprezentacji Doktorantów. Odbił aplikację radcowską w Okręgowej Izbie Radców Prawnych w Toruniu i uzyskał tytuł radcy prawnego. Od początku studiów zaangażowany w działalność na rzecz społeczności akademickiej. W przeszłości aktywnie działał w samorządzie studenckim UMK oraz reprezentował studentów w organach kolegialnych uczelni. Był również m.in.: członkiem Rady Studentów Parlamentu Studentów RP, Przewodniczącym Forum Uniwersytetów Polskich oraz ekspertem PKA ds. studenckich. Interesuje się prawem sportowym. Ukończył FIFA/CIES Programme in Sports Management. Laureat nagrody specjalnej w konkursie Rising Stars Prawnicy – liderzy jutra 2023.

* *
* *

DR ANNA KOLA – Prodziekan ds. organizacyjnych i kształcenia na Wydziale Filozofii i Nauk Społecznych UMK, doktor nauk humanistycznych w dyscyplinie pedagogika, specjalizująca się w badaniach w obszarze szkolnictwa wyższego, jakości kształcenia, kształcenia doktorantów oraz wykluczenia społecznego. Ekspertka z zakresu prawa o szkolnictwie wyższym w zakresie kształcenia i PRK. Pełniła wiele funkcji i zadań związanych z ewaluacją, akredytacją i rozwojem szkolnictwa wyższego, tj. przewodnicząca Zespołu Roboczego ds. jakości kształcenia w programie IDUB (2020–2024), Zastępczyni Przewodniczącego Zespołu Koordynującego IDUB (2022–2024); członkini zespołu wdrażającego Strategię UMK w obszarze kształcenia; członkini Polskiej Komisji Akredytacyjnej w zespole nauk społecznych oraz ds. kształcenia nauczycieli (2016–2019, 2020–2023), członkini zespołu ds. Strategii PKA i członkini i ekspertka zespołów ministerialnych (2022–2023) oraz Komisji Europejskiej ds. mikropoświadczeń (2020–2021). Działaczka III sektora, przewodnicząca Zarządu Stowarzyszenia Kopernik Jest Kobietą, wspierającego rozwój (karier) kobiet na uczelniach.

* *
* *

R.PR. BARBARA PIETRZYK-TOBIASZ – Radca prawny, współtworząca Kancelarię dla Nauki. Ekspertka z zakresu prawa o szkolnictwie wyższym i nauce oraz prawa znaków towarowych. Absolwentka Szkoły Doktorskiej Nauk Społecznych Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, przygotowuje się do obrony rozprawy doktorskiej. Wiceprzewodnicząca Krajowej Reprezentacji Doktorantów w kadencji 2023 i 2024, Przewodnicząca Biura Prawnego KRD od 2022 r., zastępca Rzecznika Praw Doktoranta KRD.

Członek delegowany przez KRD do Komisji Dyscyplinarnej przy Radzie Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Autorka publikacji naukowych z zakresu prawa własności przemysłowej i prawa o szkolnictwie wyższym i nauce, współredaktorka komentarza do ustawy 2.0. Prowadzi szkolenia w szczególności z zakresu procedur awansu naukowego, kształcenia doktorantów oraz własności intelektualnej. Aktywnie zaangażowana w działalność społeczną, pełniąc funkcje m.in. w organach uczelni (jako członek Senatu UMCS i rady szkoły doktorskiej) oraz w strukturach zarządczych samorządu doktorantów UMCS. Koordynatorka i uczestnik licznych projektów naukowo-społecznych. Uhonorowana nagrodą „Serce za Serce” Okręgowej Izby Radców Prawnych w Lublinie za działalność prawną pro bono. Wolontariuszka Fundacji OIRP w Lublinie „Znam Prawo”, działająca na rzecz podnoszenia świadomości prawnej wśród dzieci i młodzieży.

* * *

Z recenzji

dr hab. Krzysztof Koźmiński, prof. UW – Recenzowana publikacja dotyczy ważnej oraz wyjątkowo aktualnej w Polsce (z uwagi na planowaną oraz prowadzoną w najbliższym czasie ewaluację szkół doktorskich) tematyki. Co więcej, z uwagi na obecny stan literatury (w tym zwłaszcza fakt, że – mimo wydania licznych komentarzy do przepisów obowiązującej ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, a także wielu innych publikacji naukowych lub popularyzatorskich dedykowanych sytuacji prawnej doktorantów – brak jest opracowań analogicznych, omawiających materię poruszoną w Książce), uznać trzeba ją za nowatorską, a wybór tematyki przez Autorów za wyjątkowo trafny.

dr hab. Piotr Rączka, prof. UMK – Przedstawiona do recenzji monografia prezentuje dobry poziom merytoryczny. Stanowi rzetelny materiał badawczy, który może i z pewnością będzie istotnym źródłem informacji dla szkół doktorskich przygotowujących się do ewaluacji jakości kształcenia. Ponadto dokonane w niej oceny, szczególnie zawarte w rekomendacjach jak i wyróżnianych dobrych praktykach mogą przyczynić się do ukształtowania pewnych standardów w zakresie formułowania kryteriów oceny przeprowadzonej w ramach ewaluacji. Z pewnością natomiast będą w tym zakresie stanowiły istotny głos w dyskusji zmierzającej do wypracowania tego typu standardów.

ISBN 978-83-67153-72-0

9 788367 153720